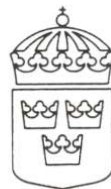

Riksdagens protokoll

1990/91:126

Onsdagen den 5 juni

Protokoll
1990/91:126

Kl. 9.00–18.05
19.00–22.48

Ceremoni med anledning av Världsmiljödagen

Ceremonin inleddes med att Mikaeli kammarkör under ledning av Anders Eby sjöng "I Seraillets Have" (text av J P Jacobsen, musik av Wilhelm Stenhammar) och två vårsånger av Wilhelm Peterson-Berger.
(Applåder)

TALMANNEN:

Ärade kammarledamöter! Världsmiljödagen, den 5 juni, firas till minne av öppnandet av FNs stora miljökonferens här i Stockholm 1972. Konferensen, som kom till på svenskt initiativ, blev inledningen till ett ökat internationellt samarbete på miljöns område. Framför allt blev den en inledning till ett nytt miljötänkande och djupgående attitydförändringar till miljön runt om i världen.

20 år efter Stockholmskonferensen – år 1992 – samlar världen sig för ett kliv framåt med en ny miljökonferens – om miljö och utveckling – denna gång i Rio de Janeiro i Brasilien.

Bara en jord, löd uppmaningen till deltagarna i Stockholmskonferensen. Det var en uppmaning till ökad insikt och till internationell solidaritet och internationellt samarbete.

Mycket har hänt under de senaste 20 åren. I alla delar av världen är miljöfrågorna på frammarsch. FNs miljöprogram, UNEP, har gjort betydande insatser. Internationella överenskommelser har träffats på en rad viktiga områden. Lagstiftning och övervakande organ har införts i de flesta länder. Resurser har satsats. Forskningen har gjort framsteg. Miljöorganisationer och massmedia har påverkat den allmänna opinionen. Allt fler företag antar miljöprogram. Avspänningen mellan öst och väst har skapat nya förutsättningar för ett framgångsrikt miljöarbete.

Men samtidigt fortsätter miljöförstörelsen. Vi drabbas dagligen av rapporter om skövling av natur, svältkatastrofer, vattenbrist, klimatförändring och luftföroreningar.

Men kanske kan vi ändå säga att folk och länder börjar vakna till insikt. Kanske håller världen på att vakna till handling. Men hela ansvaret för miljön kan inte överlåtas på parlament och regeringar eller organisationer. Vi har alla ett ansvar. Det måste till en miljökamp i varje människa. Det idoga arbetet, de många stegen, de många människorna – de många ungdomarna –

är det viktigaste. Det gäller att vinna insikten att en god miljö är grunden för ett värdigt liv för alla människor på jorden.

Miljön har inga nationella gränser. Det internationella samarbetet måste stärkas. Mycket skulle vinnas om FN fick mer att säga till om på detta viktiga område.

Sveriges riksdag knyter stora förhoppningar till miljökonferensen i Rio de Janeiro nästa år och önskar att den blir framgångsrik.

Dr. Tolba! I extend a hearty welcome to you from the Swedish Parliament. The floor is yours!

Dr. MOSTAFA K TOLBA, Executive Director, UNEP:
(anförandet hölls på engelska, se bilaga)

Herr talman! Ärade ledamöter av riksdagen! Jag kan inte finna något mer lämpligt än att påbörja firandet av Världsmiljödagen i Sveriges riksdag. Det var i den svenska riksdagen som världen beslöt att den 5 juni skall vara Världsmiljödagen. UNEP föddes i Sveriges riksdag, dvs. FN:s miljöorgan the United Nations Environment Program. Det är därför mycket passande att jag står här inför er med all min respekt och tacksamhet då ni i går antog två viktiga internationella överenskommelser, nämligen Baselkonventionen om kontroll av gränsöverskridande transporter och slutligt omhändertagande av farligt avfall och tilläggen till Montrealprotokollet. Detta utgör en milstolpe i internationellt samarbete.

Dessa överenskommelser hade inte kommit till stånd utan hjälp av parlamentariker från hela världen. Det är när parlament ratificerar överenskommelser som det blir möjligt för dessa överenskommelser att träda i kraft. Ni har alltid varit vägledande i detta parlament. Men det är inte förvånande. Sverige har förpliktelser. Vi vet alla att den miljörörelse som föddes i Sverige 1972 har gjort att varje svensk man och kvinna har fått axla ansvaret att fostra rörelsen, barnet, även om barnet i dag är nästan 20 år gammalt och skall bli självständigt. Ja, barnet växer snabbt. Men det fritar er inte från ansvaret att Sverige är det land som bokstavligen har agerat barnmorska vid födelsen av miljörörelsen och den organisation den representerar.

Herr talman! Ni sade att temat för Stockholmskonferensen var Den enda jord vi har. Samma dag vår kära vän den framlidna Barbara Ward lanserade boken Den enda jord vi har blev titeln ett slagord. Det blev ett slagord i var mans mun. Men troligen tog vi det inte på allvar. Det fastnade inte i minnet. Sedan dess har astronauterna verkligen sett Den enda jord vi har. Det blå stoftet hängande i kosmos blev till rymdskeppet Jorden. Vi förstod då att detta är Den enda jord vi har. Vi har inte så många andra jordar att flytta till om vi förgör det vi har här.

Vi har börjat se de globala problemen, miljöproblemen, ozonuttunnning och klimatförändringar. Det som sker i norr påverkar inte bara ett enda land eller en grupp av länder. Det var helt riktigt, herr talman, när ni sade att miljöproblemen känner inga gränser. Men det är inte bara det. Problemen spänner över hela grupper av länder över hela jorden, nord-syd-öst-väst.

Vad vi nu kan ta del av är ozonuttunnning framför allt i norr, dvs. en global varning i huvudsak norrifrån som berör alla i söder. Men om mina vänner och kollegor och familjer där jag kommer från i söder blint följer den väg ni

nu har upptäckt är ohållbar, kommer vi i söder att förgöra oss själva och likaså er i norr. Jag tror att det står klart för alla att Den enda Jord vi har är ett faktum. Miljöproblemen känner inga gränser, och det är ett faktum. Vi måste agera därefter med detta i åtanke.

Herr talman! Ni har sagt att under de senaste 20 åren, speciellt de senaste 2-3 åren, har muren mellan öst och väst vittrat sönder. Järnridån har fallit, och fred är i vardande mellan öst och väst. Vad vi nu behöver är fred med oss själva och fred med naturen.

Tack!

Såväl talmannens som Dr. Tolbas anföranden följdes av applåder.

Ceremonin avslutades med att kören sjöng tre välkända svenska folkvisor tonsatta av Hugo Alfvén.

(Applåder)

Meddelande om sammanträdet måndagen den 10 juni m.m.

Anf. 1 TALMANNEN:

Kvittningsmännen har till mig framfört önskemål om att måndagen den 10 juni skall hållas fri från voteringar. Jag har, efter att ha tagit del av nu tillgängligt underlag för beräkning av den återstående ärendehantering denna och nästa vecka, ansett mig kunna tillgodose kvittningsmännens önskemål. Jag förutsätter då att debatterna i dagens ärenden kan avslutas i dag och att vi följer planeringen så att kammaren på onsdag morgon kan påbörja Öresundsdebatten som första ärende. Mitt meddelande är alltså att det inte blir några voteringar under måndagen den 10 juni.

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 30 maj.

2 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 4 juni

Företogs till avgörande bostadsutskottets betänkande 1990/91:BoU18, skatteutskottets betänkanden 1990/91:SkU24 och SkU25, trafikutskottets betänkande 1990/91:TU30, jordbruksutskottets betänkande 1990/91:JoU26, försvarsutskottets betänkanden 1990/91:FöU9, FöU10 och FöU12 samt näringsutskottets betänkanden 1990/91:NU37 och NU48 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 125).

Bostadsutskottets betänkande BoU18

Mom. 1 (översyn av NRL)

Utskottets hemställan bifölls med 204 röster mot 107 för reservation 1 av Agne Hansson m.fl.

Mom. 3 (den lagtekniska lösningen avseende miljökonsekvensbeskrivningar)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 41 för reservation 3 av Erling Bager och Siw Persson.

Mom. 8 (nollalternativ i miljökonsekvensbeskrivningar)

Utskottets hemställan bifölls med 195 röster mot 118 för reservation 8 av Knut Billing m.fl.

Mom. 13 (miljökonsekvensbeskrivningar enligt PBL)

Utskottets hemställan bifölls med 201 röster mot 108 för reservation 12 av Agne Hansson m.fl.

Mom. 21 (uttalande om den fysiska planeringen)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 60 för reservation 19 av Knut Billing m.fl.

Mom. 31 (Voxnan uppströms Edsbyn och Härkan)

Utskottets hemställan bifölls med 203 röster mot 108 för reservation 25 av Agne Hansson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU24

Mom. 1 (bensinskatten)

Först biträdades reservation 1 av Bo Lundgren m.fl. i motsvarande del med 60 röster mot 53 för reservation 2 av Kjell Johansson och Leif Olsson i motsvarande del. 198 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 193 röster mot 71 för reservation 1 av Bo Lundgren m.fl. i motsvarande del. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (förpackningar)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 35 för reservation 20 av Maggi Mikaelsson.

Mom. 19 (reklamskatten)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 19 för reservation 24 av Maggi Mikaelsson. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU25

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Först biträdades reservation 1 av Bo Lundgren m.fl. med 61 röster mot 40 för reservation 2 av Kjell Johansson och Leif Olsson. 211 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 216 röster mot 57 för reservation 1 av Bo Lundgren m.fl. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

Mom. 2 (certifieringssystemet)

Utskottets hemställan bifölls med 212 röster mot 98 för reservation 3 av Bo Lundgren m.fl.

Mom. 6 (arbetsfordon)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 34 för reservation 9 av Maggi Mikaelsson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (särskilt miljövänliga fordon)

Först biträdde reservation 12 av Maggi Mikaelsson med 28 röster mot 19 för reservation 13 av Gösta Lyngå. 266 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 11 av Görel Thurdin och Rolf Kenneryd med 52 röster mot 17 för reservation 12 av Maggi Mikaelsson. 241 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 203 röster mot 68 för reservation 11 av Görel Thurdin och Rolf Kenneryd. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Barbro Westerholm (fp) anmälde att hon i huvudvoteringen avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Övriga moment.

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU30

Mom. 1 (en strategi för en bättre miljö på trafikområdet)

Först biträdde reservation 3 av Viola Claesson med 23 röster mot 20 för reservation 4 av Roy Ottosson. 267 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 2 av Elving Andersson och Karin Starrin med 35 röster mot 18 för reservation 3 av Viola Claesson. 260 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträdde reservation 1 av Rolf Clarkson m.fl. med 99 röster mot 48 för reservation 2 av Elving Andersson och Karin Starrin. 162 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 145 röster mot 99 för reservation 1 av Rolf Clarkson m.fl. 68 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (begränsningar i inrikes flygtrafik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (stöd till forskning och utveckling av miljöanpassad kollektivtrafik)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 36 för reservation 11 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (överflyttning av trafikarbetet från bil till buss)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 62 för reservation 13 av Rolf Clarkson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 18 (felparkeringsavgiftens storlek)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (hänsyn till andra trafikslag vid prövning av flygplatsutbyggnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (internationellt arbete på sjöfartens område)

Först biträdde reservation 32 av Elving Andersson m.fl. med 74 röster mot 39 för reservation 33 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 199 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 202 röster mot 109 för reservation 32 av Elving Andersson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU26

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 36 för reservation 1 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander.

Mom. 2 (inskränkning av lagens tillämpningsområde)

Först biträdde reservation 2 av Sven Eric Lorentzon m.fl. – som ställdes mot reservation 3 av Bengt Rosén och Sören Norrby – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 199 röster mot 60 för reservation 2 av Sven Eric Lorentzon m.fl. 49 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (glesbygdsbegreppet)

I kontrapositionsvoteringen avgavs 35 röster för reservation 6 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander och 35 röster för reservation 7 av Annika Åhnberg och Marianne Samuelsson. 239 ledamöter avstod från att rösta.

Sedan talmannen lagt ned en ja-sedel och en nej-sedel i rösturnan drog Kent Lundgren (mp) ja-sedeln. Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionen till kontraposition antagit reservation 6 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 241 röster mot 66 för reservation 6 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (bo- och brukarplikt)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 19 för reservation 9 av Marianne Samuelsson. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1990/91:126

5 juni 1991

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande FöU9

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande FöU10

Mom. 2 (lag om ändring i räddningstjänstlagen, 1986:1102)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 150 för reservation 2 av Arne Andersson i Ljung m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande FöU12

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU37

Mom. 5 (lag om värdepappersrörelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (fondkommissionärers handel för egen räkning)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 34 för reservation 5 av Rolf L Nilson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU48

Mom. 1 (omstrukturering av verksamheten vid Studsvikskoncernen, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 68 för reservation 1 av Per-Ola Eriksson m.fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

3 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande

1990/91:KU46 Uppskov till 1991/92 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Ändringar av grundavdraget för pensionärer, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU37 Ändringar av grundavdraget för pensionärer, m.m. (prop.
1990/91:185 och 1990/91:107 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Ändring i lagen om dubbelbeskattningsavtal mellan de nordiska länderna

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU38 Ändring i lagen (1989:933) om dubbelbeskattningsavtal mellan de nordiska länderna (prop. 1990/91:187).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölles.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Byggnaders inom-
husmiljö*

Meddelande om samlad votering m.m.

Talmannen meddelade att bostadsutskottets betänkande BoU19 och utbildningsutskottets betänkanden UbU12 och UbU5 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt samt att utbildningsutskottets betänkanden UbU12 och UbU5 skulle debatteras gemensamt.

7 § Byggnaders inomhusmiljö

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1990/91:BoU19 Byggnaders inomhusmiljö (prop. 1990/91:189).

Anf. 2 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Efter denna fina inledning på den här dagen, världsmiljödagen, är det naturligt att börja debatten i kammaren med ett miljöärende. Det berör inomhusmiljön i våra bostäder.

Det är lika viktigt med en god inomhusmiljö i bostäderna som den naturmiljö som vi ofta diskuterar. Utvecklingen har gått mot att vi vistas mer och mer av vår tid i våra bostäder. Inte minst därför är det naturligtvis viktigt att vi skapar en miljö som vi kan trivas att vistas i.

Herr talman! Det är med tillfredsställelse vi från centern noterar att vi nu kan fatta de första viktiga besluten som kan leda till en bättre inomhusmiljö i våra bostäder. Det är min förhoppning att beslutet här i dag på världsmiljödagen kan bli inledningen till ett nytt miljötänkande också på bomiljöområdet och en offensiv för bättre boendemiljöer. Det är enligt vår uppfattning ett sedan länge eftersatt område.

Vägen fram till dagens förslag och beslut har varit kantad med många problem och varit lång. Redan hösten 1985 togs de första initiativen för en bättre boendemiljö i en fempartimotion där jag stod som första namn. Den resulterade i riksdagsbeslutet 1986 om inrättandet av småhusskadenämnden. Det var en akut åtgärd, som hade som uteslutande syfte att hjälpa dem som direkt var utsatta för fukt- och mögelskador i sina hus.

Det mera vidlyftiga och förebyggande arbetet för bättre inomhusklimat startade med riksdagsbeslutet i anledning av BoUs eniga förslag om uppdrag till regeringen. Uppdraget till regeringen innebar att en samlad översyn skulle göras med syfte att komma till rätta med bristerna i den totala inomhusmiljön och hela problemkomplexet med de s.k. sjuka husen.

Regeringen har tagit god tid på sig. Men nu föreligger resultatet av översynen i två propositioner, nr 145 om byggnaders inomhusmiljö m.m. och nr 189 med förslag till lag om byggnadsgaranti, av vilka den senare är den tyngre och viktigare av de två. Det såg länge ut som om inte den delen skulle

komma fram till riksdagen ens under detta riksmöte. Egentligen skulle förslagen ha varit här för över ett år sedan.

Jag förstår egentligen inte varför regeringen varit så senfärdig och handfallen när det gäller boendemiljöfrågorna. Det får till följd att många i onödan får fara illa i sina bostäder.

Det är därför mycket olyckligt att boendemiljöfaktorerna så länge skjutits i bakgrunden i samband med planeringen av bostadsområden och att kvantitet satts före kvalitet vid byggandet, vilket t.ex. skedde under miljonprogramprocessen. Den skarpa kritik vi från centern riktade mot utformningen av dessa betongområden har nu – tyvärr, kan man säga – alltför tydligt visat sig vara befogad.

Bristande kvalitetstänkande ledde senare fram till fukt- och mögelskador i hus, med akuta boendemiljöproblem som följd. Först efter det att dessa problem började bli mer påtagliga har det blivit möjligt att få regeringen att inse nödvändigheten av att i ökad utsträckning beakta miljöaspekterna i boendet, och arbetet med att förbättra boendemiljöförhållandena kunde därmed starta.

Nu är de första förslagen här, och det är bra. Förslagen i betänkandet kan sammanfattas i fyra punkter.

1. En tioårig byggaranti införs för flerbostadshus som nyuppförs eller byggs om. I lagen understryks byggsektorns speciella ansvar.
2. Ventilationssystem i byggnader måste i framtiden undergå funktionskontroll.
3. Byggmateriäl som innehåller farliga ämnen måste förseä med produktinformation.
4. I plan- och bygglagen införs krav på samråd med ansvarig arbetsledare och övriga i ett byggprojekt inblandade parter för att säkerställa att projektet genomförs på sådant sätt att byggnaden blir hälsosäker.

Utskottet följer regeringens förslag med undantag för en justering i själva samrådsförfarandet. Från centerns sida har vi inga invändningar i sak mot dessa fyra punkter. Vi tycker i stället att förslagen inte gått tillräckligt långt. Vi vill se fler åtgärder med syfte att främja en bättre boendemiljö.

Med anledning av motionsyrkande från centern och vänsterpartiet gör utskottet dessutom ett tillkännagivande om att det bör övervägas att utsträcka garantin till att bl.a. omfatta också daghem, skolor och kontorslokaler. Det är mycket viktigt att så sker. I propositionen tar bostadsministern själv upp frågan om småhusen. Även här bör en mer heltäckande garantilösning så småningom tas fram.

Moderata samlingspartiet avvisar lagstiftningsvägen och förordar en frivilliglinje med en avtalslösning som grund. Deras motion är en direkt avskrift av en skrivelse som utskottets ledamöter fått från Byggentreprenörerna.

Att nu avvisa en lag om byggnadsgaranti, som görs från moderat håll, finner vi från centern inte lämpligt. Det skulle innebära att miljöfrågorna skulle försummas under ännu längre tid framöver. Det kan vi inte ställa upp på och ta ansvar för.

Avvisandet motiveras med att en frivillig överenskommelse är ett bättre sätt att lösa ansvarsfrågorna. Vi delar i grunden den uppfattningen. Frivillig-

linjen är alltid att föredra. Det innebär oftast större motivation och engagemang och därmed ökad känsla för ansvarstagande mellan de i överenskommelsen ingående parterna. Men någon frivillig överenskommelse föreligger ännu inte. Inget färdigt avtalsförslag finns. Dessutom finns i de avtalsförslag som nu diskuteras brister både vad gäller återförsäkringen och i heltäckningen av skyddet. Till det kommer de förseningar som blir följden om ett komplett avtal skall inväntas.

Vi menar därför att lagstiftningsvägen är den snabbaste och effektivaste vägen i nuläget, men vi menar samtidigt att arbetet på en frivillig överenskommelse om ansvarsfrågorna inte får avstanna utan måste fortsätta. När ett komplett och lika bra avtal som nu ryms i lagen föreligger, kan lagen avvecklas. I reservation 2 fullföljer vi denna tankegång.

Det vore emellertid olyckligt om regeringen och alla andra nu slår sig till ro och tror att allt är gjort som går att göra för att råda bot på de dåliga boendemiljöerna. Så är det naturligtvis inte. Mycket återstår att göra för att miljön skall bli bättre. Regeringen bör därför arbeta vidare med dessa frågor och återkomma med förslag för att göra åtgärdsprogrammet heltäckande och därmed i linje med vad utskottet avsåg i ursprungsuppdraget.

Det gäller t.ex. kravet på produktinformation vid byggnation. Det är en fråga som inte till fullo är löst. Är det möjligen EG som oroar regeringen på denna punkt, eller varför tvekar regeringen inför att här och nu lägga fram förslag?

En annan viktig fråga som inte är löst är kraven på luftkvalitet, som bl.a. allergiutredningen har tagit upp och lämnat förslag om. Några förslag i denna fråga finns inte heller framme för riksdagens ställningstagande.

Från centerns sida vill vi se frågorna om en bättre boendemiljö sammanförda i en särskild bomiljölag. De regler som i dag redan finns är spridda i olika lagar. De bör sammanföras på ett ställe för att större slagkraft skall uppnås. Bomiljölagstiftningen bör dessutom utvecklas vidare till ett verkamt instrument för de boende mot dåliga boendemiljöer, på samma sätt som arbetsmiljölagstiftningen är konstruerad på arbetsmiljöområdet. I en med vänsterpartiet gemensam reservation fullföljer vi våra motionskrav från den allmänna motionstiden om en särskild bomiljölag med den inriktningen.

Herr talman! Oftast grundläggs de dåliga boendemiljöerna redan i planeringsstadiet vid planeringen av bostadsområdena och bebyggelseutformningen. Därför måste kraven på en förutseende och noggrann planering av bostäderna öka. Tvång och detaljreglering är därvid ingen bra väg att gå fram. Från centerns sida föredrar vi moroten framför piskan. Bra boendemiljöer bör vara självgenererade. De bör skapas på frivillig väg genom att man hos alla uppnår ett större engagemang och ansvar för miljön.

Detta är möjligt om boendemiljön görs till en konkurrensfaktor på bostadsmarknaden. Om miljö och kvalitet i boendet är en konkurrensfaktor blir det svårare att få avsättning för dåligt byggda hus och hus inom överexploaterade områden med en dålig yttre och inre miljö. Ett effektivt medel för att göra boendemiljön till en konkurrensfaktor vore att införa VDN-märkning på bostäder. I en sådan varudeklARATION framgår klart kvalitetsaspekten i varje bostad. Vi förordar en sådan handlingslinje i reservation 20.

Herr talman! Så till bullerproblemen i våra bostäder. Problem med s.k.

lågfrekvent buller i våra bostäder blir allt vanligare. Enligt PBL och nybyggnadsstadgan finns regler för hur starkt buller som får förekomma utan att det skall anses som störande. Utskottet tar upp och behandlar dessa frågor i samband med motionskrav om förändrade gränsvärden. Vi instämmer från centern i den slutsats som utskottet drar om att det nu är viktigt att regeringen ser över reglerna för bullergränser och tillåtna ljudnivåer i bostäderna och återkommer med förslag till åtgärder.

Herr talman! Med det anförda vill jag meddela att centerns riksdagsgrupp står bakom de fyra reservationer som centerns ledamöter har fogat till betänkandet. I övriga moment står vi bakom majoritetens förslag till hemställan. För att spara kammarens tid begränsar jag mig till att yrka bifall till reservation nr 13.

Anf. 3 KNUT BILLING (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlas regeringens proposition om byggnadsgaranti för flerbostadshus. Utskottsmajoriteten godtar i huvudsak förslaget. Det gör dock inte vi moderater.

Att vi säger nej beror dock inte alls på att vi skulle vara negativa till ett fullgott byggande och att det finns garantier för detta. Tvärtom. Vi moderater är varma anhängare av att kvaliteten inom byggandet är av hög klass.

Vi har i huvudsak fyra invändningar mot föreliggande lagförslag.

För det första anser vi att lagens syften kan tillgodoses genom frivilliga överenskommelser mellan parterna. Vi har därvid samma uppfattning som arbetsgruppen för s.k. sjuka hus. Ordningen med ett på frivilliga avtal grundat ansvarssystem har gamla traditioner i vårt land och är därmed också starkt förankrad hos berörda parter.

För det andra är nuvarande regler, dvs. Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader, föremål för revidering. Byggentreprenörerna har inför bostadsutskottet redovisat huvudinnehållet i den överenskommelse som parterna är på gång att träffa. Av denna redovisning, som även finns i skriftlig form, framgår att revideringen kommer att leda till ett väsentligt utökat ansvarstagande från branschen. Entreprenören kommer efter utgången av en tvåårig garantitid att ansvara för väsentliga fel under ytterligare åtta år om han vållat felet genom vårdslöshet. I praktiken kommer detta att innebära att entreprenörens ansvar utsträcks från nuvarande två till tio år. Dessutom avser ansvaret inte bara flerbostadshus utan alla typer av entreprenader, dvs. skolor, daghem, kontor m.m.

När utskottsmajoriten påstår att det inte finns något förslag som möjliggör en analys eller jämförelse med lagförslaget är detta således märkligt och fel. Byggentreprenörens förslag innebär dessutom bevisligen i viktiga hänseenden en förstärkning av ansvaret i byggandet jämfört med propositionen och utskottsmajoritetens ställningstagande.

Agne Hansson sade nyss i debatten att miljöfrågorna skulle förhållas om man gick på frivilliglinjen. Detta är naturligtvis helt fel. Det dokument som finns och som är föremål för ett snabbt antagande kommer att vara mer långtgående än lagförslaget. Det kommer att innebära förstärkning av miljöfrågorna. Det kan man kanske litet grand läsa mellan raderna också när man lyssnar till Agne Hansson. Han säger att när det blir antaget så kan vi av-

skaffa lagförslaget. Om Agne Hansson känner på sig att det skall bli på det sättet, hade det varit på sin plats att han hade sagt att vi inte skall anta lagförslaget nu utan vänta ett tag och se eftersom överenskommelsen mellan byggherren och byggherrarna kommer att träffas inom den allra närmaste tiden.

Den tredje invändningen är att systemet är både komplicerat och byråkratiskt. En rad nya företag, s.k. garantiföretag, måste startas liksom en ny byråkratiorganisation kallad byggnadsgarantinämnden. Eftersom man skall kunna besvara sig över byggnadsgarantinämndens beslut innebär utskottsmajoritetens förslag risk för tidskrävande och dyra processer. Under de gångna åren har en lång rad sådana processer ägt rum när det gäller garanti-frågor. Det vore bra om vi kunde komma ifrån det systemet.

För det fjärde kommer garantisystemet med all sannolikhet att strida mot kommande EG-direktiv på området. EG står nämligen i begrepp att redan nästa år utfärda direktiv avseende ansvar, garantier och finansiell täckning av garantierna i byggande. Att samtidigt som vi förbereder en ansökan om medlemskap i EG antaga en lagstiftning som står i strid med de kommande EG-direktiven framstår enligt vår uppfattning som direkt dumt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Vi moderater har några ytterligare reservationer fogade till detta betänkande, nämligen nr 5 angående krav på samråd och nr 12 angående åtgärder för att motverka problemen med sjuka hus. Vi vidhåller självfallet vad vi där anför, även om jag nu avstår från att utveckla våra argument samt från att yrka bifall till dessa reservationer.

Anf. 4 AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! I grunden är centern och moderaterna eniga om att frivilliglinjen är att föredra. Vi skiljer oss dock åt så till vida att vi från centern vill se en snabbare lösning på miljöfrågorna. Knut Billing påstår att det här finns förslag om avtal. Det är riktigt, men det finns inga avtal slutna ännu. Eller om det är fel, var finns då de dokument som skulle kunna användas? Jag och utskottets majoritet har inte funnit att sådana finns. Därmed föreligger inte den situationen att man nu direkt kan gå in i en mer offensiv behandling av bomiljöfrågorna. Vi har därför valt denna linje. Moderatlinjen innebär därmed naturligtvis en ytterligare förhållning.

Alla är i dag inte medlemmar och företräds av de parter som diskuterar avtal. Hur vill moderaterna skapa ett heltäckande garantiförslag på den linje de nu har valt?

Mot bakgrund av att intensiteten i förhandlingsarbetet har ökat under den senaste tiden är det bra om man nu har ett lagförslag till grund, eftersom det kan påskynda arbetet för frivilliglinjen ytterligare. Jag ser ingen nackdel med det. Det är också ett av motiven till att vi i centern nu accepterar lagstiftningsvägen. Vi behöver ett ökat tryck för att få ökad aktivitet i miljöfrågorna.

Slutligen, herr talman, vill jag också peka på att med den ändring av regeringens förslag och den begäran om en utvidgning av garantin som utskottet gör, kommer vi att parallellt kunna vidga garantin så småningom till att även

gälla för daghem, förskolor, kontorslokaler osv. Jag ser heller ingen nackdel med det.

Anf. 5 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Agne Hansson försöker sitta på två stolar samtidigt. Han önskar en frivillighet, men samtidigt säger han att vi måste ha lagstiftning. Vi har fått en redovisning i utskottet – den kan inte ha gått Agne Hansson förbi – om det arbete som pågår och om att man är beredd att träffa ett avtal inom en mycket snar framtid. Agne Hansson frågar vad man gör med dem som kanske inte täcks in av detta. Den frågan kan gå tillbaka till Agne Hansson, som vill ha frivillighet. Med frivilliglinjen blir detta naturligtvis ett konkurrensmedel. Byggherrarna är mycket mer intresserade av att anlita entreprenörer som har en utbyggd försäkring, och därmed löser man den frågan.

I det förslag som nu är föremål för förhandlingar mellan entreprenörerna och byggherrarna är sådant som skolor, daghem, kontor m.m. redan inbyggt. Det går således mycket snabbt att få in detta. Nu vill Agne Hansson gå omvägen genom att få in det i garantilagen. Det är faktiskt enklare att vänta på överenskommelsen och därmed få detta löst på frivillighetens linje – den väg som Agne Hansson säger sig innerst inne vilja ha.

Anf. 6 AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Eftersom vi är anhängare av frivilliglinjen lyssnade vi mycket intensivt och noga på byggentreprenörerna. Redovisningen visar att det inte föreligger något förslag, vilket innebär att det kommer att bli en fördröjning.

Om man hänvisar till konkurrensfaktorn, Knut Billing, kommer det naturligtvis att kosta de företag mindre som undviker att gå in i en garantisituation. Jag är inte övertygad om att man kan nå en heltäckande byggnadsgaranti så enkelt som Knut Billing i nuläget försöker framställa det.

Anf. 7 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Om Agne Hansson nu tror att den här konkurrensfaktorn inte skulle spela den roll som jag antydde utan att det kommer att anlitas företag som inte omfattas av garantisystemet, hur kan då Agne Hansson vilja förespråka en frivillig linje, där det kommer att finnas företag som inte har garanti? Nu förstår jag bättre varför Agne Hansson vill ha en lagstiftning. Han vill egentligen inte ha någon frivillighet, men han törs inte säga detta rent ut. Han vill i grund och botten ha en tvingande lagstiftning. Det är bra att det blev klart utsagt.

Talmannen anmälde att Agne Hansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 8 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Sjuka hus, fukt, mögel, dåligt fungerande ventilationssystem, ventilationssystem som inte alls fungerar, klassrum där luften efter mindre än en halvtimme är sämre än i skyddsrum, huvudvärk, trötthet, allergier m.m. Barn, ungdomar och gamla – och över huvud taget alltför många

människor – far illa av att vistas inomhus, där vi tillbringar mellan 80 och 90 % av vår tid.

Varför har det då blivit så här illa? Jo, hela byggbranschen och även alla olika samhällsorgan som styr byggandet har ett gemensamt ansvar för att det har blivit just så här.

Ett grundfel är att man har satt kvantitet framför kvalitet. Det måste bli så, att kommunerna inte skall få planera tomter, t.ex. bygga dagis på gamla kärr, utan att det ställs krav på dem. Det måste bli så, att man inte skall få använda sig av nya och oprövade material utan i stället av väl kända och beprövade material.

Vi kan faktiskt bygga hus som är friska, och vi skall göra det. Vi kan göra det, om vi ställer krav och ser till att de här kraven efterlevs.

De attityder som vi har måste alltså ändras, och de problem som finns måste vi ta på allvar. Det måste bli ett slut på allt experimenterande med våra bostäder och lokaler. Experiment skall utföras i laboratorier. Även inom byggandet skall vetenskap och beprövad erfarenhet gälla.

Dagens betänkande är ett steg på vägen mot en bättre inomhusmiljö, men vi skall komma ihåg att det är väldigt mycket kvar att göra. Alla problem i befintliga lokaler och bostäder är inte lösta. Här måste också krafttag till från alla inblandade parter.

Lagen om byggnadsgaranti för flerbostadshus anser vi i folkpartiet liberalerna är ett steg i rätt riktning. Vi konstaterar emellertid med beklagande att det är mycket som inte täcks in – t.ex. dagis, skolor, kontorslokaler och annat.

Vi anser att det hade varit mycket bra om det hade kunnat bli en frivillig överenskommelse mellan berörda parter. Tio sekunder i tolv fick vi reda på att man hade kommit långt fram i förhandlingarna, men vi fick aldrig möjlighet att ställa propositionens förslag mot berörda parters förslag. Därför gjorde vi i vårt parti bedömningen att vi borde acceptera propositionsförslaget men samtidigt öppet säga, att kan de berörda parterna träffa mer långtgående överenskommelser skall dessa självklart gälla. Vi skall komma ihåg att detta förslag har svagheter. Många är rädda för att försäkringslösningen kommer att innebära att försäkringsbolagen, som i dag många gånger har alltför stor makt, blir en ny överprövningsmakt och att man skall kunna försäkra sig bort från problemen och att de oseriösa då inte kommer att ställas till ansvar tillräckligt tufft.

Funktionskontrollen av ventilationssystem tycker vi också är bra, men om dimensioneringen av ventilationssystemen från början är för liten, är en funktionskontroll i sig inte tillräcklig. På den punkten är också mycket kvar att göra.

När det gäller utredningsuppdraget att se över gränsvärdena för buller i byggnader konstaterar vi i folkpartiet liberalerna med glädje att det är en motion som härigenom har bifallits. Det är bra att man nu äntligen inser att buller har blivit ett allt större problem för oss människor, och då ofta de s.k. lågfrekventa bullren.

Vad beträffar frågan om produktinformation anser vi att det hade varit mycket bra om man hade kunnat ställa krav att allt material skall VDN-märkas i någon form. Tyvärr finns det inte tekniska möjligheter att prova ut

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Byggnaders inom-
husmiljö*

allt material – vi vet inte vad som är orsak och verkan. Men detta är ett bra steg på vägen, och så fort det finns en teknisk möjlighet att analysera materialet, skall man också ställa krav på produktinformation.

Reservation 7 från folkpartiet liberalerna handlar om införande av ventilationskontroll m.m. Vi har gjort den bedömningen att det när det gäller flerbostadshus skall bli en lagstiftning men att det i fråga om småhus och egna hem finns en god möjlighet för ägaren själv att bedöma hur det skall vara. Småhusägaren har bättre möjligheter att själv se över, kontrollera och åtgärda de brister som kan finnas. Därför anser vi att småhus inte skall omfattas av denna lagstiftning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 7.

I reservation 9 ställer vi krav på att sovrum endast skall få tillföras uteluft och att s.k. överluft inte skall få föras in från kontorsrum till allmänna utrymmen. Tyvärr tar man i propositionen inte ställning till dessa frågor. Det anser vi inte vara acceptabelt, eftersom frågan om luftkvaliteten är oerhört viktig. Därför, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 9.

I reservation 6 tar vi upp frågan om att den lagstiftning som finns skall användas effektivt, men jag avstår från att yrka bifall till denna reservation.

Herr talman! Detta betänkande är ett steg i rätt riktning. Det gläder oss i folkpartiet liberalerna extra mycket om berörda parter genom frivilliga överenskomelser kan få fram garantier som gör förslagen i detta betänkande onödiga. Man har visat att man på frivillighetens väg når mycket längre. Det är oerhört viktigt att vi inte far illa av att vistas inomhus. Vi skall alltså komma ihåg att vi har hemskt mycket kvar att göra. Vi måste vara lyhörda för enskilda människors behov och problem. Jag är också övertygad om, herr talman, att om vi alla är litet mer ödmjuka och lyhörda kan vi rätta till de fel och brister som vi har i dag, och vi kan också minimera de risker som kan uppstå på grund av ett felaktigt byggande i framtiden.

Anf. 9 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! Det här ärendet handlar om någonting så viktigt som vår närmiljö, den miljö vi lever i, bor i och arbetar i dagligdags. Det är inget litet tekniskt problem vi sysslar med eller en fråga om en frivilliglinje eller inte för byggarna eller byggtreprenörerna.

Bakgrunden till detta ärende är många händelser, av vilka en del har blivit kända. Den mest kända var väl när några nybyggda daghem bl.a. på Södermalm i Stockholm fick lov att stängas, därför att personalen i stor utsträckning fick missfall. Det är väldigt svårt att i sådana fall direkt bevisa att det sjuka huset gav dessa våldsamma effekter på de människor som vistades i huset, men det är ändå troligt. Framför allt var de människor som berördes övertygade om att det var de sjuka husens fel.

Ett annat känt exempel är alla de familjer som under lång och besvärlig tid bodde i ett mycket trevligt nybyggt bostadsområde i utkanten av Stockholm – Enskededalen. Familjemedlemmarna har i stor utsträckning mått dåligt av att bo i sina nya, fina lägenheter. De har alltså blivit bra när de sedan har flyttat någon annanstans. Detta bostadsområde i Enskededalen har nästan fullständigt fått byggas om. Man har fått rensa ut det översta i golvkonst-

ruktionen för att få ut det som orsakat dessa symptom hos dem som bebott husen.

Detta med sjuka hus handlar alltså både om att husen i sig är sjuka och om att husen ger upphov till sjukdomar hos dem som brukar husen. Det är naturligtvis egentligen mycket märkligt – nästan skamligt – att vi på 1990-talet skall behöva uppleva detta. Vi har i det här och andra länder i hundratal och tusentals år byggt hus som fungerat väl för dem som använt husen. Och sedan händer detta nu när tekniken är så högt utvecklad och våra kunskaper är så stora. Vi lyckas inte i alla fall bygga hus så att man mår väl av att bo i dem. Det är elementära felaktigheter i det som byggs.

Den stora boven i detta sammanhang är fukten och att man inte lyckas hantera denna. Man bygger in fukten eller släpper in den under husens brukstid. Denna fukt hålls kvar och släpps inte ut eller ventileras bort. Fukten framkallar tillsammans med vissa material reaktioner som gör att man får gasutsöndringar, mögel osv. Detta är egentligen mycket enkla problem, men det är inte alltid så lätt att förutse de konsekvenser som uppstår av detta problem, att man inte kan hantera fukten i husen.

Problemet med fukten förvärras naturligtvis av att husen som i dag byggs är täta – på det sättet är de välbyggda. Men de äldre husen var egentligen bättre och säkrare i och med att de andades. De kunde andas och hade dessutom en själ. Dagens hus andas inte, och ofta har de också mist sin själ.

Allt detta är bakgrunden till det ärende om byggnaders inomhusmiljö som vi i dag behandlar. Regeringen har samlat sig till något som skulle bli en omfattande proposition. Det höll på att bli en riktig flopp. Mycket litet av det som föreslagits i arbetsgrupper och utredningar blev kvar när det visade sig att det tilltänkta förslaget till en ny lag om byggnadsgaranti stoppades i lagrådet. Det reparerades, och vi fick en kompletterande proposition där också en lag om byggnadsgaranti fanns med. Det förbättrade situationen; det visade att man ändå fått fram ett hyggligt förslag.

Jag har några kommentarer till de olika delarna i dessa två propositioner. Den första gäller förslaget om det samråd som byggnadsnämnden innan ett bygge sätter i gång skall hålla med ansvariga arbetsledare och olika intressenter som är inblandade i byggprocessen. Syftet är att lägga upp arbetet och ett kontrollprogram för byggandets genomförande. Ni menar att detta är en bra lösning i stället för det som arbetsgruppen föreslog. Arbetsgruppen föreslog att man skulle ha obligatoriskt sakkunnigt bevis. Lösningen har nu blivit ett obligatoriskt samrådsförfarande. Vi föreslog att man inte skulle nöja sig med att kräva ett samrådsmöte. I stället skall ett samråd hållas för att lösa de problem som finns. Det har också blivit utskottsmajoritetens förslag.

Vi föreslog dessutom att – utöver de som enligt propositionen skall kallas till samrådet – någon representant för byggnadens brukare skall kallas till samrådet. Det står vi fast vid. Vi har inte fått med oss utskottsmajoriteten på förslaget. Vi menar att det är viktigt att brukaren av byggnaden får vara med, även om det ibland är svårt att veta vem det skall bli. Det finns ofta – nästan alltid – en möjlighet att kalla en representant för en "brukarorganisation" som får bevaka brukarintresset i byggprocessen.

Vi tillstyrker förslaget till lag om byggnadsgaranti. Vi noterar med tillfredsställelse att utskottet delar vår uppfattning att lagen skall utvidgas till

att omfatta även skolor, daghem etc. Vi föreslår dock att garantitiden skall vara 20 år och inte, som propositionen föreslår, 10 år. Skälet till detta är att vi av erfarenheter från dessa problem – inte minst med flytspackel – vet att man kan bygga in fel som visar sig efter ganska lång tid. Symptomen av dessa flytspackelproblem har visat sig tydligt först efter ungefär 10 år. Det är alldeles tydligt att 10-årsgränsen inte är tillräcklig. Det är rimligt att utvidga garantitiden till 20 år. Miljöpartiet har föreslagit 25 år; 20–25 år är lagom. Detta är ändå bara hälften av den tid som man i byggsammanhang räknar som amorteringstid för lån.

Vi har dessutom föreslagit att vi måste hjälpa till att lösa problemen med även det som hittills har byggts – man kanske har byggt in fel – så att brukarna – de boende – inte drabbas av nya fall liknande det i Enskededalen med kraftiga besvär och fördyringar för hushållen. Vi har därför föreslagit att man skall ta ut en kollektiv straffavgift – en byggfuskavgift – av byggbranschen för att klara de kostnader som fram till dess att vi växt in i garantisystemet uppkommer på grund av byggfel och byggfusk. Det som byggs i år, det som byggdes förra året och för fem år sedan omfattas inte av garantisystemet.

När det gäller kraven på ventilationssystemen menar vi att man i propositionen har gjort ett viktigt framsteg i och med att man ställer krav på kontroll av ventilationssystemen både i samband med byggandet och sedan återkommande under brukstiden. I vår motion föreslår vi att man också skall förse ventilationssystemen med ordentliga bruksanvisningar. Utskottet har svarat att man, enligt propositionen, skall förse alla ventilationsanläggningar med ordentliga instruktioner och skötselanvisningar för dem som skall sköta anläggningen, och därför menar vi att vårt yrkande är tillgodosett. De som skall sköta dessa anläggningar är ofta de boende själva eller de personer som arbetar i lokalen, eventuellt tillsammans med en fastighetsskötare, och i och med detta finns detta krav på bruksanvisningar.

Bland kraven som förts fram i de bakomliggande utredningarna finns det ett som jag särskilt vill ta upp, nämligen kravet på förbud mot återluft i ventilationssystem. Man skall helt enkelt inte använda använd luft i ventilationsystem. Vi är påskyndare av återbruk i allmänhet men inte av återbruk av luft. Man kan inte rensa bort skadliga eller illaluktande ämnen ur luft.

Allergiutredningen föreslog detta, men regeringen valde inte den linjen.

Vi har alla fått ett brev från Föreningen Sveriges stadsarkitekter, där man särskilt tar upp detta problem utifrån sina erfarenheter. Samtliga Sveriges stadsarkitekter kräver genom sin förening ett förbud mot återluft. Riksdagen borde gå på den linjen.

När det gäller produktinformation anser vi att arbetsgruppens förslag om en särskild lag avseende varudeklaration för byggmaterial borde ha förts fram. Det finns ingen anledning att godta regeringens mycket ordrika invändningar, bl.a. med hänvisning till EG, mot att man skall redovisa och deklarerat vad produkterna innehåller. Det är ett självklart krav, som vi skall föra fram både här hemma och i internationella sammanhang.

Slutligen vill jag ta upp frågan om en bomiljölag, som Agne Hansson nämnde. Det är ett gammalt krav bl.a. från hyresgäströrelsen att man skall få en lagstiftning som skyddar boendekvaliteten, inte bara vid byggnadstill-

fället, som nuvarande bygglagstiftning gör, utan även under hela brukstiden. Det är helt otillräckligt att man, för att få stöd av lagen, skall behöva ha en så dålig kvalitet att det kan klassas som sanitär olägenhet, innan man kan kräva förbättringar i den befintliga miljön. Därför behövs en bomiljölag som, till skillnad från bygglagstiftningen, ger möjlighet till krav på förbättringar i miljön utan att det gäller stora ombyggnader eller hänger samman med nyproduktion.

Slutligen vill jag säga att jag naturligtvis står bakom alla reservationer där vänsterpartiet finns med, men att jag yrkar bifall endast till reservationerna 10, 11, 19 och 22.

Anf. 10 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Fru talman! Äntligen har vi fått ett betänkande efter en proposition om vår inomhusmiljö och "sjuka hus", som det kallas i dagligt tal.

Efter lagrådets förnyade studium får vi nu ventilationskontroll och byggnadsgaranti. Visserligen är det väldigt oklart hur ventilationskontrollen skall utformas i praktiken.

Efter nästan tre år kom det här betänkandet. Det var bostadsutskottet som hösten 1988 tog initiativet. Jag satt inte själv med i bostadsutskottet, men följde utskottets arbete med stort intresse vid sidan om. Bostadsutskottet har varit pådrivande i denna fråga, medan regeringen litet handfallet och uppenbarligen väldigt sent har reagerat på signalerna och på riksdagens bord lagt fram en proposition under de allra sista skälvande veckorna av detta riksmöte. Jag måste säga att det hade varit direkt pinsamt för regeringen om den inte hade lyckats lägga fram någonting under denna mandatperiod.

Under tiden sitter många människor fast i hälsofällor, radonfällor, därför att byggherrar och fastighetsägare av olika slag, både privata och de i allmännyttan, inte har något särskilt tvång över sig att förbättra inomhusmiljön och sina hus.

Vi i miljöpartiet de gröna är ändå delvis nöjda, men självfallet menar vi att det är viktigt att gå vidare och utforma mycket tydligare krav på byggnadssektorn i vad gäller inomhusmiljön. I våra reservationer i betänkandet anger vi hur man kan gå vidare, vilket jag tänker kommentera något. Jag skall inte upprepa bakgrunden till sjuka-hus-debatten, den tycker jag många talare före mig har beskrivit ganska bra. Bostadsutskottets majoritet har dessutom en god uppfattning om problemområdet sjuka hus.

Regeringen föreslår i propositionen 1990/91:187 om införande av en lag om byggnadsgarantin att garantitiden skall vara 10 år. Jan Strömdahl i vänsterpartiet föreslår 15 år och vi föreslår i en enskild miljömotion 25 år. En garantitid på 10 år tycker vi absolut är för kort och vi är beredda att diskutera en längre garantitid.

När det gäller byggmaterial handlar det om väldigt långsiktiga förändringar, förändringar som ofta är dolda, dvs. inbyggda. Vanligtvis är det just efter 10 år som den här typen av skador börjar krypa fram, och därför menar vi att det vore rimligt att garantitidens längd utsträcks till 15–25 år.

Jag finner det intressant att folkpartiet och vänsterpartiet ställer krav på ökade luftflöden, dvs. att man skall sluta använda återluft. Det är ett misstag från vår sida att vi inte deltar dessa reservationer. Vi ställer givetvis upp på

dem till fullo. Luft skall inte återanvändas. Allt möjligt annat, precis som Jan Strömdahl var inne på, kan återanvändas, men inte skämd luft. Den skämda luften måste renas i luftlagren innan den åter inandas.

Vi vill stödja de reservationer som förhoppningsvis vinner kammarens stöd, särskilt med tanke på att vi nu har fått en aktiv stadsarkitektkår som också påpekar detta.

I reservation 11 tas produktinformation om byggvaror upp. Bostadsministern avisar denna produktinformation i propositionen. Han gör det efter en lång utläggning om EG- och EFTA-reglerna, som luktar väldigt illa EG-harmoniserat. Vi menar att vi i detta land självfallet måste kunna bestämma själva om vi vill ha produktinformation om byggvaror. Det tycker miljöpartiet de gröna att vi skall ha. Vi skall inte hänvisa denna information till kemikalielagstiftningen, vilken hotar att bli ganska kryptisk. Vilken självbyggare som helst skall kunna läsa på en byggvara vad den innehåller, vad den emitterar samt vad den har för kemiska och andra långsiktiga egenskaper. Konstruktionen kan eventuellt vara sådan att boverket via kemikalielagstiftningen skall ansvara för detta. Men vi är inte säkra på att så kommer att ske. Vi tycker att det skall finnas en lagstiftning, som vi säger i reservation 11, vilken jag aktivt vill yrka bifall till.

Härefter följer några reservationer om åtgärder för att motverka problem med s.k. sjuka hus. Det finns tre reservationer om åtgärder för att motverka dessa problem och vår reservation har nr 14. Jag skulle vilja hänvisa dessa reservationer till vår reservation 15, i vilken vi ger uttryck för tanken att bilda Svensk Husprovning AB. När vi har diskuterat den här idén, bl.a. under en bostadsturné som vi har genomfört under våren, ser man ett förklarat sken i ansiktet på byggare, boende och alla de människor som vi har talat med. De förstår genast vad vi menar. Svensk Husprovning, att jämföra med Svensk Bilprovning, innebär att vi skall pröva både våra lägenheter och lokaler vid återkommande besiktningar. Man kan givetvis inte lämna in huset till någon fast besiktningstation, utan det får bli en "flygande besiktning". Någon får åka runt och kontrollera husen vad gäller fukt, mögel och förändringar sedan senaste kontrolltillfället. Radonstrålning kan man kontrollera liksom nya elallergiframkallande magnetiska fält. Saken är den att det finns mycket enklare mätinstrument i dag, som på detta sätt skulle möjliggöra en snabb och verkkningsfull kontroll av husen.

Vi menar också att man skulle kunna utfärda någon form av körförbud för husen gentemot fastighetsägaren. Man kan tänka sig att hyrorna i en privatägd eller allmännyttig fastighet förs in till ett speciellt konto så länge fastighetsägaren inte åtgärdar det som befinnes vara felaktigt i huset. Detta skulle skapa stor trygghet, en sådan form av trygghet som vi kanske känner tack vara vår svenska bilprovning när vi jämför med andra länder söderut i Europa, där man har mycket bristfällig teknisk kontroll av bilar, och för den delen även av hus.

Jag vill alltså yrka bifall till vår reservation 15. Vi tror att Svensk Husprovning är en idé som är väl värd att utveckla vidare. Den har visserligen lagts på riksdagens bord nu under våren, men skulle vi kunna få idén tillstyrkt här i kammaren nu, vore ingen gladare än jag.

För övrigt uppmärksammar vi att man redan i dag skulle kunna stipulera

att radonmätningar skall ske vid samtliga försäljningar av fastigheter. Det vore en enkel åtgärd för att skapa trygghet och en gemensam riktlinje vid försäljning av hus, så att man inte upptäcker dold radonstrålning i ett hus, som man i så fall har betalat flera hundra tusen kronor för mycket för. Vi tycker också att vi måste gå vidare och sänka gränsvärdet för åtgärder mot radonstrålning till 70 becquerel, en nivå som man faktiskt har i USA redan. Strålskyddsinstitutet brukar i debatten – jag skall inte dra in kärnkraftsdebatten här – uppmärksamma att radonstrålning är en aktiv och troligen mycket farligare strålning än den som kärnkraften totalt sett innebär.

Beträffande byggfuskavgifter tycker vi att det är riktigt att man skall kunna påverka även redan byggda hus. Byggnadsgarantin kommer att omfatta det kommande byggandet. Men vi vet att det finns för mycket byggfusk i våra bostäder i dag för att det skall vara riktigt hälsosamt. En byggfuskavgift, som vänsterpartiet föreslår, vill vi stödja. Vi menar också, som framgår av en miljöpartimotion, att gränsvärden för lösningsmedel i byggmaterial verkligen måste sättas så lågt att vi inte upplever dem som irriterande och allergi- och astmaframkallande, vilket t.ex. Siw Persson var inne på i sitt inledningsanförande.

Efter alla utläggningar om teknik för att lösa byggfuskproblem och sjuka hus vill vi uppmärksamma reservation 25 angående byggnaders placering i terrängen. Vi är glada över att även folkpartiet ställer upp på den här reservationen. Självfallet måste man ta till sig beprövade erfarenheter av hur man placerar byggnader i terrängen. Jag kommer från Skåne och vet mycket väl att skåningarna förr i världen visste hur man byggde för att skydda sig mot klimatets härjningar. Det har man fullständigt glömt i dag. Man har skapat vindpinade, höga, smala fasader, som ger enorma virvelvindar. Samtidigt kan man placera stora nya bostadsområden i dalsänkor med ständiga fukt-fickor, kallfickor och kallras. Det är ett sätt att bygga som vi i stort sett satt i gång med efter andra världskriget. Det måste vi sluta med. Vi måste lära oss att bygga på det sunda och naturliga sättet. Vi måste bygga i god terräng och inte i sluttande terräng, som ger de svårigheter som, i kombination med dåligt utprovade byggnadsmaterial, medför att husen helt enkelt blir sjuka och vi med dem.

Fru talman! Jag yrkar aktivt bifall till våra reservationer 11, 15 och 25 samt stödjer den reservation som folkpartiet och vänsterpartiet kan votera fram tillsammans med oss och som gäller luftflöden och stopp för användning av återluft. I övrigt står vi självfallet bakom de reservationer som vi har undertecknat, men vi yrkar inte bifall till dem.

Anf. 11 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! I betänkande nr 19, om byggnaders inomhusmiljö, följer vi upp och tillstyrker i deras huvuddrag två propositioner, 189, som handlar om införandet av en lag om byggnadsgaranti, och 145, som handlar om byggnaders inomhusmiljö. Dessutom behandlar vi några fristående motioner. Jag skall med en gång yrka avslag på samtliga till betänkandet fogade reservationer och bifall till utskottsmajoritetens förslag i hemställan, så är det gjort.

Det är ett viktigt beslut som vi kommer att fatta i dag. Dessutom är det extra roligt att det sker på världsmiljödagen. Det är nog inte alla som reflek-

terar över att detta är en stor miljöfråga. Vi behöver påminna varandra av och till om att inomhusmiljön faktiskt är en stor och viktig miljöfråga. Vi glömmer ofta bort det i allt vårt engagemang, som självfallet är viktigt, för den yttre miljön och för arbetsmiljön.

Vi människor vistas faktiskt till största delen inomhus, och av den tid som människor vistas inomhus vistas de flesta till övervägande delen i sin bostad. Jag skulle vilja påstå att frågorna om inomhusmiljön är undervärderade såväl i den allmänna debatten som i allmänhetens medvetande. Så är det i alla fall i Sverige.

Därför är det positivt att den aktuella frågan har fått ökad uppmärksamhet. Så har det varit särskilt sedan mitten av 80-talet. Mest kända är kanske problemen med flytspackel. Men det har också kommit många rapporter om diffusa hälsosymtom – såsom allergier och andra former av överkänslighet, irritationer när det gäller ögon, näsa och hals, huvudvärk, illamående osv.

Till en början godtogs de här symtomen varken av läkarexpertisen eller av andra som sysslat med sådant som har betydelse för människors väl och ve. Men experterna har sedermera fått revidera sin uppfattning. Det har även verksamma inom byggsektorn fått göra. Man har nämligen i mycket stor utsträckning kunnat härleda problemen till just byggnaderna. De problem som vi ser har ofta med ventilation, byggnadsmaterial och fukt att göra. Ibland hänger problemen också samman med samordningsbrister i byggprocessen.

Jan Strömdahl sade här att det var bättre förr. Jag menar att det ibland kan vara farligt att sprida en sådan attityd. Det ligger knappast någon sanning i detta med att det skulle vara bättre förr. Husen var ju ganska dragiga och energislukande förr. Jag skulle nog vilja varna för den inställning som här har kommit till uttryck. I stället hävdar jag att bomiljön är bättre nu än den var tidigare. Men för den skull kan man ju tillåta sig att göra en jämförelse av det slag som Jan Strömdahl här har gjort.

Regeringen har sedan mitten av 80-talet visat de här frågorna ett särskilt engagemang. Om jag har blivit riktigt underrättad av planverket finns det en rapport om hus och hälsa, vilken avlämnades till regeringen i mitten av 80-talet. Uppmärksamheten kring de här sakerna ledde sedan till ett regeringsbeslut i juni 1988. Regeringen tillsatte då en arbetsgrupp för att handlägga frågor om s.k. sjuka hus. Den arbetsgruppen skulle översiktligt redovisa tillgänglig kunskap. Den skulle också föreslå dels förebyggande åtgärder, dels åtgärder i syfte att undanröjda uppkomna problem. Vidare skulle arbetsgruppen belysa ansvarssystemets ändamålsenlighet och framlägga eventuella förslag.

Samtidigt väcktes motioner i riksdagen. Det blev en omfattande diskussion i bostadsutskottet, som ledde till att riksdagen gjorde ett tillkännagivande. Man kan säga att riksdagen preciserade det arbete som regeringen redan hade satt i gång. Vi pekade på önskemålen om begreppsdefinitioner, en kartläggning av problemen, kunskapsinsamling, spridning av kunskaper, forskning, åtgärder för att undvika problem, användningen av olika byggmaterial, åtgärder för att åstadkomma bättre ventilation, en översyn av ansvarssystemet samt ändamålsenligheten i stödsystemet.

Bostadsdepartementets arbetsgrupp lade fram sitt förslag 1990. Parallellt med denna arbetsgrupp arbetade allergiutredningen, som var klar med sitt

arbete 1989. Folkhälsopropositionen är ju just nu föremål för behandling i riksdagen.

De förslag som kom via allergiutredningen arbetades in i arbetsgruppens förslag, som senare kom att resultera i propositionerna 189 och 185 som jag tidigare har nämnt.

I den aktuella propositionen följer man riksdagens beställning. Man tar upp de frågor som berördes 1988. Det handlar dels om en kort genomgång av vidtagna åtgärder som berör kartläggning, forskning, tillvaratagande av kunskaper, samt, och det vill jag särskilt understryka, redovisningen av resultatet av Hus och hälsa-kampanjen. 50 000 personer har ju engagerats i utbildning för att lära sig mera om de här problemen. Det är en synnerligen viktig insats.

Vidare finns det i propositionen en fyllig redovisning av vissa förslag som riksdagen har att ta ställning till. Det gäller då ansvarsfrågans lösning, funktionskontroll och ventilationssystem samt produktinformation om byggvaror.

Behandlingen i dag utgör en mycket viktig etapp i arbetet på att åstadkomma sundare hus. När det gäller problemens lösning har man genom det arbete som har förekommit under 80-talet och i början av 90-talet kommit en bra bit framåt. Det är mycket arbete som har lagts ned i det här sammanhanget.

Jag vill också påstå att mycket arbete är på gång just nu, t.ex. inom boverket och byggforskningsrådet. Men naturligtvis är det en hel del uppgifter som återstår. Frågan är ju så pass omfattande. Jag hävdar alltså att både regeringen och riksdagen har tagit problemen på ytterst stort allvar.

Agne Hansson och några andra talare här har talat om regeringens senfärdighet. Men jag skulle då vilja dementera och säga att man faktiskt har följt den ordning som gäller i samband med utredningar samt vid remissbehandlingen och beredningen av dessa. Det är alltså inte något märkligt med den tid som har gått åt för att ta fram propositionen. Om man sedan betänker hur komplicerad den här frågan är – i alla fall varenda ledamot i bostadsutskottet vet att detta är komplicerat – är det inte förvånande att det behövs några års arbete för att kunna lyfta fram sådana här förslag.

Propositionen har tillstyrkts av utskottet, och jag hoppas att den i dag till väsentliga delar också kommer att bifallas av riksdagen. Men det hindrar inte, något som är väl bekant, att det engagerade bostadsutskottet även i denna fråga har några punkter där man vill att riksdagen skall göra ett tillkännagivande till regeringen. Exempelvis anser man att byggnadsgarantin bör utsträckas till att omfatta fler byggnader. Det gäller ytterligare undantag från driftkontrollen för vissa ventilationssystem i permanentbostäder. Det gäller möjligheten att stänga av ventilationssystem vid gasolyckor. Vidare gäller det en översyn av gällande gränsvärden för buller i byggnader. Dessutom föreslår utskottet på två punkter ändringar i förslaget om samråd.

I proposition 189 föreslås en lag om byggnadsgaranti, som skall gälla vid nybyggnad och ombyggnad av flerbostadshus. Det här skall avse permanentbostäder, och till övervägande delen skall det handla om bostäder.

För småhusen finns det ju redan ett garantisystem som skiljer sig relativt litet från det system som nu införs för flerbostadshus. En skillnad är att det

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

Byggnaders inomhusmiljö

här handlar om ett annat felbegrepp. Detta är nämligen bundet till kontraktet när det gäller småhusen, medan det avseende flerbostadshusen är bundet till begreppet fackmässigt godtagbar standard. Staten har också ett visst engagemang i AB Bostadsgaranti. Vidare är garantin något mera omfattande i det förslag som gäller flerbostadshusen.

Ägaren skall vända sig till garantiföretaget, som i sin tur är återförsäkrat i t.ex. försäkringsbolag. Det skall finnas en byggnadsgarantinämnd, och byggnadsgarantin skall omfatta skälig kostnad för att avhjälpa uppkomna fel och eventuella skador. Tiden är satt till tio år.

I reservation 1 avvisar moderaterna propositionen och utskottsmajoritetens förslag. Moderaterna vill ha ett frivilligt avtalssystem. De hänvisar till standardavtalet AB 72, Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader, som är under revidering. Byggnadsentreprenörer har besökt utskottet och där redovisat sina idéer.

Men moderaterna hänvisar också till EG-frågan.

I och för sig skulle jag kunna nöja mig med att hänvisa till Agne Hanssons anförande och repliker. Moderaterna står alltså ensamma i den här frågan. Frivilliga lösningar är enligt vår mening i och för sig bra. Men det är också att notera att byggbranschen har haft mycket god tid på sig. Man har dock inte tagit till vara tiden. Först i slutskedet av utskottets behandling hör man av sig. Vad man då gör är att man redovisar en skiss, av vilken framgår hur man vill ha det. Vad gäller felbegreppet sträcker sig denna skiss inte längre än till detta med vårdslöshet. Propositionen går längre i det fallet.

Det finns inga garantier för att byggentreprenörernas förslag skulle genomföras i rimlig tid. Men vi menar att det inte går att vänta längre. Vi värnar konsumenternas intressen. Vilkas intressen moderaterna värnar vet jag inte.

När det gäller EG-anpassningen hävdar man att vi skulle kunna vänta på denna. Men sanningen är den att det går utomordentligt trögt i EG-ländernas arbete med att få igenom framlagda förslag. Man har arbetat sedan 1987. Just nu är det faktiskt på det sättet att man har kört fast. EG-direktiven blir sannolikt inte klara nästa år. Men det är ju vad Knut Billing sade att de skulle vara.

I reservation 2 hävdar centerpartiet frivilliga lösningar. Jag har redan kommenterat den saken. Det finns egentligen inte någon skillnad mellan reservationen och majoritetens skrivning.

Beträffande lagens tillämpningsområde har regeringen valt en begränsning till permanentbostäder i flerbostadshus, med hänvisning till att man vill vinna erfarenheter innan man är beredd att utvidga lagen ytterligare. I och för sig är det en respektabel åsikt, utifrån kunskapen om hur komplicerad den materia är som vi rör oss med. Å andra sidan är vårt utskott mycket otåligt i den här frågan. Vi vill skynda framåt så fort det över huvud taget är möjligt. Vi tycker att trycket från opinionen på åtgärder beträffande sjuka hus är tungt. Därför anser vi att man omedelbart bör gå vidare i arbetet med att vidga den här garantin till att också omfatta bl.a. småhusen, som bostadsministern själv lyfter fram i propositionen, barn- och ungdomslokaler samt kontorslokaler. Utskottsmajoriteten stödjer alltså regeringens förslag inled-

ningsvis men gör, men anledning av vad jag nyss sade, ett tillkännergivande som grundar sig på en vänsterparti- och en centermotion.

Vänsterpartiet och miljöpartiet vill i reservationerna 3 och 4 ha en längre garantitid. Jag bedömer att förslaget är ganska realistisk, i alla fall i nuläget. Det är rimligt att följa den allmänna preskriptionstiden och den tid som gäller för befintliga småhusgarantier. Undersökningar har visat att mycket få skador upptäcks efter åtta år. Jag skulle vilja säga till herrar arkitekter Jan Strömdahl och Kjell Dahlström: Skulle ni kunna stå ansvariga som projektörer efter 20–25 år för någonting som har hänt? Är det rimligt? Skulle ni båda klara det?

Bostadsutskottet reste 1988 krav på förbättrad samordning i byggprocessen. Regeringen föreslår att det nu skall ske genom ett särskilt samrådsmöte. Utskottet tycker att förslaget är bra men vill på en punkt ändra det. Vi menar från utskottsmajoriteten att samråd bör ske med flera möten och tillstyrker där en vänsterpartimotion. Vi föreslår en ändring av lagen på den punkten.

Moderaterna avvisar i reservation 5 förslaget om samråd. De tycker att det innebär en onödig reglering. Tvärt emot vad moderaterna tycker anser jag att de befintliga instrumenten är otillräckliga och att vi behöver åtgärder till skydd för konsumenterna. I detta fall gynnar avregleringen enligt min mening inte ens producenterna. De regler som vi nu vill införa är till för att höja kvaliteten i boendet. För övrigt behöver inte samråd bli så byråkratiskt betungande utan kan till stor del ske inom ramen för de befintliga överläggningarna.

Vi föreslår också en annan ändring i lagen. Vi menar från utskottsmajoritetens sida – vi grundar oss på en s-motion – att representanter för yrkesinspektionen inte nödvändigtvis skall kallas till alla dessa samrådsmöten utan bara när behov föreligger.

Vänsterpartiet tar i reservation 6 upp kravet på brukarmedverkan i samråd. Det skiljer egentligen inte så mycket mot utskottsmajoritetens skrivning. Det är också så att det inte alltid finns en brukare och att det kan bli komplicerat att genomföra ett sådant förslag.

Ventilationssystemet är också en källa till problem, liksom föroreningar och brister i luftomsättningen. Regeringen föreslår en obligatorisk funktionskontroll för flertalet byggnader samt att undantag skall kunna göras därvid av boverket. Man nämner i propositionen ett uppdrag till boverket att utvärdera kraven vad gäller förändringar i utluftsflödet och vad gäller förbud i ökad utsträckning när det gäller återluften. Man pekar också på kraven på rensningsmöjligheter.

Från utskottsmajoritetens sida anser vi det vara motiverat att göra ytterligare något undantag när det gäller permanentbostäder och vill alltså att regeringen uppdrar åt boverket att närmare studera möjligheterna att göra detta. Det gäller befintliga permanentbostäder som har enkla och, om jag skall våga uttrycka det så, ofarliga ventilationssystem. Vi gör ett tillkännagivande med anledning av en socialdemokratisk motion i denna fråga.

Folkpartiet vill gå längre i sin reservation 7 och vill undanta alla småhus när det gäller kontrollen vid nybyggnad. Vi anser att det är felaktigt. Vi menar att erfarenheterna hittills pekar på att problemet är så allvarligt, att vi

rimligen inte bör undanta småhusen, utan de bör omfattas av kontrollen. Där har vi alltså en annan åsikt än folktopisterna.

Vänsterpartiet och miljöpartiet vill i reservation 8 ha specifika sanktionsmöjligheter. Det anser vi vara en överlappsgärning, eftersom PBL redan medger möjligheter till sanktioner.

Folkpartiet och vänsterpartiet säger i reservationerna 9 resp. 10 att man inte är tillfredsställd med behandlingen av frågan om utluftsflöden och återluftsproblemen. Det är faktiskt så att arbetsgruppen själv har föreslagit att man skall göra vidare studier inom ramen för boverkets arbete. Detta fullföljer regeringen nu i propositionen. Det är egentligen ett ganska rimligt tillvägagångssätt att vi först fattar beslut i riksdagen om att vi skall ha ett sådant system och att man sedan gör de nödvändiga detaljstudier som behövs i de här mycket komplicerade frågorna. Det är fråga om svåra avvägningar mellan medicinska, energipolitiska och tekniska krav.

Med anledning av en motion från moderaterna och socialdemokraterna om en översyn av lätt avstängningsbar ventilation med tanke på säkerheten vid gasolyckor gör vi ytterligare tillkännagivande till regeringen, nämligen att man bör se över denna fråga. Vår kontroll från utskottets sida har visat att det föreligger ett sådant behov.

Regeringen föreslår produktinformation avseende byggvaror. Man föreslår ingen särskild lagstiftning utan hänvisar till lagen om kemiska produkter. Jag tycker att det är ett ganska rimligt konstaterande att säga att när vi har en lag om kemiska produkter som kan uppfylla de krav som ställs på information om produkter skall vi använda denna befintliga lagstiftning. Dessutom har detta den uppenbara fördelen att det gör det lättare att anpassa oss till EG.

Slutligen: I det här betänkandet behandlas en mängd motioner som går under titeln övriga. Jag vill bara påpeka att vi vid behandlingen av en folktopimotion som avser gränsvärden för lågfrekvent buller gör ett tillkännagivande. Det finns ett uppenbart problem där. Vi har fått nya bullerproblem på grund av den nya teknik som används i ventilationssystem och värmepumpssystem.

Anf. 12 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Först noterar jag att Berndt Ekholm sade att det egentligen inte föreligger någon större skillnad mellan vår reservation 2 och majoritetsskrivningen vad gäller den frivilliga linjen. Jag håller med om det och hälsar det beskedet med tillfredsställelse, för jag tycker att det är ett besked klart nog till parterna att fortsätta förhandla för att nå fram till en frivillig överenskommelse. Jag tror att den lösningen är alldeles utmärkt och innebär att parterna har en lag i ryggen som litet kan fungera som blåslampa för att skynda på. Skulle vi ha vikit oss här och sagt att vi kan vänta ytterligare en tid, är det inte säkert att intresset hade varit lika stort för att snabbt komma fram till överenskommelse om en frivillig linje. Den vägen tycker jag är bra. Det innebär i praktiken att vi på den punkten så småningom kan få rätt och att även majoriteten är beredd att avveckla lagen den dag vi har ett avtal.

För övrigt är det mellan utskottet och regeringen som skillnaderna kanske är störst. Det är inte så stora skillnader mellan majoritetens och oppositio-

nens uppfattning. Egentligen tycker jag att det var ett mycket bra anförande som Berndt Ekholm höll. Jag håller naturligtvis med om att dessa frågor är viktiga och att det beslut som vi nu skall fatta kanske är viktigare än många tror med tanke på att ingenting har hänt tidigare.

Vi vill från centerns sida nu gå vidare. Det är viktigt att vi inte slår oss till ro i och med att vi har fattat beslutet.

Mot bakgrund av vad Berndt Ekholm sade här om vikten av dessa frågor i framtiden är jag litet förvånad över att inte majoriteten har gått med på att inleda ett arbete för att ta fram en bomiljölag. På två punkter har vi väsentliga avvikande uppfattningar när det gäller att gå vidare. För det första gäller det att gå vidare med lagstiftningen mot en bomiljölag. För det andra vill vi gå vidare med det förebyggande arbetet och göra det effektivare genom att man skapar ett konkurrensförhållande i fråga om kvaliteten i boendet. Detta kan göras genom en VDN-märkning. Varför är man inte beredd från majoritetens sida att gå oss till mötes och påbörja ett arbete som mera är inriktat på att förebygga än att reparera?

Anf. 13 JAN STRÖMDAHL (v):

Fru talman! Berndt Ekholm hade invändningar mot mitt anförande. Han menade att jag hade sagt att man byggde bättre förr och att allt var bättre då. Jag var ganska noggrann med att säga att det som man gjorde förr, gjorde man bättre i vissa avseenden. De äldre huskonstruktionerna andas, vilket de nya och delvis bättre husen inte gör på samma sätt.

Det som var bättre förr var att man använde kända och ganska enkla material, och man var noggrann med uttorkningen av materialet innan det användes. Det är en lärdom som man borde kunna ta till vara även i det nya och mer tekniskt utvecklade byggandet.

Många gånga var de ventilationssystem som användes förr bättre just i sin grovhet och enkelhet. Jag har själv aldrig bott i en lägenhet med bättre inomhusklimat än vad den lägenhet som jag nu bor i har. Materialet och ventilationssystemet i denna lägenhet är 200 år gamla.

Berndt Ekholm frågade om jag och Kjell Dahlström som arkitekter kan ta ansvar för det som vi projekterar, att det verkligen håller, fungerar och är felfritt i mer än tio år. Det är en självklarhet att vi måste kunna ta det ansvaret. Man lånar pengar till hus när de byggs med en återbetalningstid på i allmänhet 40 år. Det som man projekterar och bygger måste ha en sådan kvalitet att man kan borga för att detta skall fungera i åtminstone dessa 40 år. Om vi då kräver en garantitid på 20 år utgör detta bara halva den tid som man egentligen borde garantera.

Slutligen har jag en fråga till Berndt Ekholm: Varför är man så rädd att gå på allergiutredningens förslag och Sveriges samlade stadsarkitekters förslag? Med den kunskap som dessa och vi har borde man nu slå till och säga att det får vara slut med användningen av återluft i ventilationssystemen.

Anf. 14 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Agne Hansson sade att det inte har hänt någonting tidigare. Det beror på vilket tidsperspektiv man har. Om Agne Hansson avser ett tioårigt perspektiv – och jag antar att han har ett sådant perspektiv – vill jag

bara säga att kunskapen om dessa problem är ju nya. Det har egentligen inte kommit fram någon kunskap baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet förrän under senare delen av 80-talet. Alltsedan dess har regeringen handlat och det försökte jag visa i mitt anförande.

När det gäller bomiljölagen och VDN-märkningen är det som vi nu genomför och som utskottet kräver ytterligare av mycket omfattande och komplicerat. Att dessutom belasta detta genomförande med ytterligare idéer om att samla lagstiftningen i en bomiljölag – vilket inte är gjort i en handvändning – är inte rimligt, anser utskottsmajoriteten. Men det är i och för sig ett intressant förslag som jag tror kommer från hyresgäströrelsen.

Jan Strömdahl talade om att ta ansvar i mer än tio år. Helst skulle man ju vilja ha ett så att säga evigt ansvar. I moralisk mening har såväl Jan Strömdahl som jag och andra som är engagerade på de här området ett sådant ansvar. Här är det fråga om att ta ett juridiskt ansvar vid komplicerade projekt. Man kan då hävda att de perspektiv som vänsterpartiet och miljöpartiet har, 20–25 år, är mycket långa. Man kan diskutera om dessa perspektiv är rimliga. Jag tycker inte det.

Bostadsministern har gjort ett mycket tydligt uttalande om återluften. Vi har också respekt för att arbetsgruppen har pekat på att det finns problem. Innan förslaget sjsätts, behöver det detaljstuderas något mera, och det kommer boverket att få i uppdrag. Jag tror att Jan Strömdahl kan vara ganska säker på att det inom en mycket snar framtid kommer att vidtas åtgärder.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.).

8 § Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkanden
1990/91:UbU12 Grundläggande högskoleutbildning (prop. 1990/91:100 delvis, 1990/91:87 delvis, 1990/91:90 delvis och 1990/91:150 delvis) samt
1990/91:UbU5 Godkännande av avtal avseende ERASMUS-programmet (prop. 1990/91:172).

Anf. 15 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Det har tidigare sagts – och det finns anledning att upprepa det – att det uppenbarligen finns något av ett samband mellan välståndsutveckling och tillgång på högt utbildade kvalificerade människor i ett land. Vi har sett exempel på hur Japan och Västtyskland gjorde stora satsningar på högre utbildning under 60-talet och hur man senare har kunnat skörda frukterna av detta.

För Sveriges vidkommande är det återigen bara att konstatera att vi också på detta område har halkat efter. Under de senaste decennierna har det inte skett någon egentlig ökning av antalet platser på högskolan och vid våra uni-

versitet – ja, praktiskt taget inte någon ökning alls sedan den s.k. högskolereformen genomfördes under mitten av 1970-talet.

Det har däremot förekommit en omfördelning av resurserna. Kapaciteten när det gäller den tekniska utbildningen har ökat medan kapaciteten när det gäller utbildningen för vård- och undervisningsyrken har minskat. I fråga om AES-sektorn kan man konstatera att kapaciteten beträffande jurist-, psykolog- och socionomutbildningarna har minskat. Däremot har kapaciteten ökat när det gäller den ekonomiska utbildningen och även beträffande den systemvetenskapliga utbildningen.

Vad som har oroat är att vi med nuvarande antal studerande kan se fram emot hur antalet yrkesverksamma med högskoleutbildning kommer att minska i början av nästa århundrade. Det är en följd av att de stora kullarna som kom ut på 1960-talet kommer att gå i pension. Detta har uppmärksamats både av statistiska centralbyrån och av universitets- och högskoleämbetet, som 1989 i en rapport försökte beräkna den utökning av antalet högskoleplatser som var nödvändig. Man kom då fram till att det på de nuvarande linjerna skulle behövas ungefär 8 000 nybörjarplatser och 10 000 platser på de fristående kurserna.

Vi trodde naturligtvis att regeringen omedelbart skulle ta itu med detta och komma med ett förslag om hur problemen skulle lösas. Men regeringen gjorde ingenting förra året. I årets budgetproposition finns det inte heller i realiteten något förslag.

Såvitt vi förstår kan man inte på något sätt inom utbildningsdepartementet vara okunnig om de besvärigheter som närmar sig. Antagligen var utbildningsdepartementet för svagt i förhållande till finansministern. Man kunde inte få fram de nödvändiga resurserna. Nåväl, nu föreslås likväl en kraftig utökning av antalet högskoleplatser. Regeringen föreslog i budgetpropositionen en ökning av antalet platser med 700 som gällde grundskollärarytbildningen. Vi kan utan att vara några större profeter förutspå att det kommer att vara rätt svårt att fylla alla lärarvakanser som kommer att uppstå i den närmaste framtiden.

Sedan lade regeringen fram flera andra propositioner. I den s.k. tillväxtpropositionen föreslog regeringen ytterligare 700 nya platser. Det gäller framför allt det tekniska området, men det gäller också fristående kurser.

Sedan lades miljöpropositionen fram där det föreslogs en utökning av antalet platser med 28 när det gäller miljö- och hälsoskyddslinjen i Umeå.

Allt som allt har regeringen föreslagit 1 428 nya platser i tre olika propositioner. Att detta splittrades upp på olika propositioner underlättade inte heller utskottets arbete.

Detta var inte till fyllest. Och sällan har vi fått så många uppvaktningar i utbildningsutskottet som vi fick med anledning av den förväntade bristen på högskoleutbildade i framtiden. Det var SACO, Universitetslärarförbundet, Arbetsgivareföreningen, TCO och LO. Samtliga dessa och många andra underströk att det nu måste göras något för att man skall kunna lösa problemet med den framtida bristen på akademiker och högskoleutbildade.

Samtliga oppositionspartier hade också tagit upp frågan i sina motioner. Längst gick kanske vi moderater som konkret föreslog en ökning på 390 milj.kr., vilket i och för sig skulle kunna räcka till uppemot 15 000 platser,

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Grundläggande
högskoleutbildning,
m.m.*

litet grand beroende på hur man räknar och var man lägger pengarna. Utbildning kan ju kosta olika beroende på vad det är fråga om. Det var alldeles uppenbart att det i riksdagen fanns en majoritet för en ökad dimensionering av högskolan. I det läget tillsattes inom utbildningsutskottet en arbetsgrupp som snart kom fram till att ett absolut minimum var en utökning av antalet platser med ytterligare 5 000. När detta stod klart för regeringen föreslog man hux flux i kompletteringspropositionen, kan någon gissa vad, jo, just det, ca 5 000 nya platser. I efterhand konfirmerade regeringen vad som var klart att en majoritet i utskottet skulle föreslå.

Detta är gott och väl, men utskottet har också strukit under att det här inte får vara någon tillfällig ökning utan att detta måste vara ett led i den uppbyggnad av den svenska högskolan och den svenska universitetsverksamheten som är ofrånkomlig under den närmaste tiden.

Vi har varit eniga om denna minimiökning på 5 000 platser. Och jag vill säga att det i mångt och mycket är utskottets ordförande Lars Gustafsson som bär förtjänsten av att vi har kunnat komma till rätta med en del av de värsta bristerna på högskoleområdet. Vi har också varit överens i utskottet om några nyheter. Jag skall emellertid understryka att detta är ett mellanår och att vi ju arbetar i treårscykler när det gäller den högre utbildningen och forskningen. Men vi har trots allt varit överens om några nyheter. Vi får en fullständig juristutbildning i Umeå. Vi får en fullständig juristutbildning också i Göteborg. Och de juridiska fakulteterna i Uppsala resp. i Lund kommer att ha ansvar för den utbildning som finns i sådana ämnen som saknas vid de båda universiteten.

Vi kommer från den 1 juli nästa år också att ha en tvåårig tandhygienistutbildning, och vi kommer även att få en treårig tandteknikerutbildning inför. Dessutom har utskottet tillmötesgått ett moderat yrkande om att ge regeringen till känna att vi behöver en reformering av vårdlärarutbildning. Allt detta är positivt.

Men så har vi några områden där våra krav inte har tillgodosetts. Det gäller inte minst på lärarutbildningsområdet där det finns anledning, inte minst mot bakgrund av de rapporter som har kommit om grundskollärarytbildningen, att understryka att kvaliteten inte alltid är så helt tillgodosedd.

Vi har tillsammans med folkpartiet reserverat oss till förmån för en ny utbildning vid sidan av den nu existerande när det gäller grundskollärarytbildning för årskurserna 4–9. Vi vill betona att det är kvaliteten i ämnesstudierna som är det absolut viktigaste i sammanhanget. Vi har föreslagit att man skall inrätta en utbildning som omfattar 140 poäng ämnesstudier och sedan 40 poäng pedagogik och praktik. Detta bör ske i slutet av utbildningen.

Vi har också betonat, även där tillsammans med folkpartiet, det orimliga i att man inte har ett vettigt betygssystem när det gäller lärarutbildningen. Vi vill ha en flergradig skala och har reserverat oss till förmån för detta.

Beträffande tjänstebenämningarna vill vi moderater komma bort från det som vi uppfattar som de litet tjafsiga beteckningarna senarelärare och tidigarelärare. Vi vill att man skall gå tillbaka ordentligt till de gamla hederliga beteckningarna som också gav en status åt yrket – klasslärare, ämneslärare och adjunkter. Om det är på det viset att man inte vill ta tag i detta från

statsmakternas sida, skulle jag vilja uppmana lärarorganisationerna själva att se till att man inför dessa yrkestitlar.

I detta sammanhang finns det också anledning för mig att ta upp en annan lärarfråga som jag hade möjlighet att diskutera med utbildningsministern för någon vecka sedan när jag ställde en fråga till honom. Det gäller möjligheten att rekrytera gymnasielektorer i framtiden. Jag uttryckte en viss oro för att kommunerna kanske inte skulle vara så helt benägna att göra denna kvalitetssatsning. Utbildningsministern var väl mer optimistisk. I dag kan man i Svenska Dagbladet läsa en insändare på ledarsidan från en lärare som berättar om hur en kollega disputerade. Denna lärare kunde inte få någon lektorstjänst, eftersom det inte fanns någon sådan inrättad vid Åsö vuxengymnasium. Men läraren mister dessutom den automatiska löneökningen som fanns som en morot tidigare för adjunkter som disputerade. Det är just så det inte får gå till i våra kommuner. Frågan är då vilka medel vi skall kunna ta till från riksdagens sida för att utöva den nödvändiga pressen på kommunerna att satsa på kvalitet när det gäller lärarna.

Vi har, fru talman, också tagit upp några andra frågor. Det gäller utbildningen av ekonomer. Den anses inte vara kvalitetsmässigt tillfredsställande. Vi vill att man inom de existerande resurserna skall göra en omfördelning och satsa på en större kvalitet och eventuellt också undersöka möjligheter att införa något som jag vill kalla en mellanekonomutbildning, en kortare ekonomutbildning ovanpå gymnasiet på kanske två år.

Vi har också pekat på nödvändigheten av att bygga ut specialpedagogiken, i synnerhet när det gäller lärare, för elever med tal- och språksvårigheter.

Vi har också velat göra en beställning av ökade insatser för kulturvården, speciellt vid Göteborgs universitet där man mest framgångsrikt i landet har satsat på dessa frågor. Men utskottsmajoriteten vill inte tillstyrka en sådan beställning. Jag hoppas ändå att det inte skall hindra att de nödvändiga åtgärderna kommer att ha vidtagits inför nästa forskningsproposition.

När det gäller det aktuella betänkandet om den grundläggande högskoleutbildningen vill jag naturligtvis ställa mig bakom alla de reservationer som vi har avgivit. Men jag nöjer mig med att yrka bifall till två av dem, nämligen reservation 15, som gäller den nya utbildningen av lärare, och reservation 22, som gäller tjänstebestämmelserna.

Sedan föreligger ytterligare ett litet betänkande, som jag bara vill säga några ord om och som gäller ERASMUS-avtalet. Det är mycket tacknämligt att vi har kunnat knyta dessa förbindelser med EG-länderna. För våra ungdomar kommer det i framtiden att betyda oerhört mycket att på det här sättet automatiskt kunna få en chans att studera vid andra europeiska universitet. Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet, men jag vill också erinra om det särskilda yttrande som vi moderater har avgivit. Där pekar vi på de praktiska svårigheterna att ordna de här frågorna när det gäller att ta emot främmande studenter – vilket också Stockholms Universitets studentkår har framhållit i en skrivelse till oss riksdagsledamöter. Vi har yrkat att man här skulle anslå mer pengar, 12 milj.kr., för att vi skall kunna förbereda oss ordentligt inför dessa utländska studenter vistelse hos oss. Men detta har vi behandlat i ett annat sammanhang, och det är det vi erinrar

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Grundläggande
högskoleutbildning,
m.m.*

om i det särskilda yttrandet, varför jag inte behöver ta upp den frågan mera här och nu.

Anf. 16 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Bengt Göransson! Det är alltid lika uppmuntrande att statsrådet är intresserad av debatterna.

Det finns många delar i detta betänkande som är viktiga och efterlängtrade, alltifrån att det nu kommer att bli juristutbildning till jur. kand. i Umeå och Göteborg till att utskottet är överens om att aktualisera ett gemensamt huvudmannaskap för all högskoleutbildning. I 17 moment, av hemställans 100, gör utskottet egna bedömningar som helt eller delvis avviker från resp. regeringsproposition.

Men det viktigaste i betänkandet är att vi nu inleder ökningen av antalet platser i högskolans grundutbildningar. Det innebär ett första steg för att uppnå det antal platser som UHÄ redan 1989 i en skrivelse till regeringen ansåg behövdes inför 2000-talet. Utskottet har enats om ökningen steg för steg, inte minst genom att samtliga oppositionspartier har "jagat på med blåslampa".

Regeringen föreslog i januari's budget 55 milj.kr. för att förbättra tillgången på grundskollärare, vilket skulle ge en ökning med 700 platser utöver tidigare beslutade.

Bl.a. folkpartiet liberalerna ansåg redan då att ökningen borde vara större, och i enlighet med vad UHÄ sagt 1989. Vi krävde i vår partimotion i januari 6 000 platser 1991/92. Tillsammans med moderata samlingspartiet har vi senare fört fram krav på ännu större ökning.

Ett skäl till en kraftigare ökning är sökandetrycket, ett annat den ökande arbetslösheten. Med tanke på de massiva insatserna för arbetsmarknadsutbildning ansåg vi att man borde ta till vara alla de ungdomar som söker sig till en högre utbildning av egen vilja och som nu avvisas på grund av att det inte finns tillräckligt antal platser.

Till dessa skäl för en platsökning kommer att Sverige för sin internationella konkurrenskraft behöver en större andel högskoleutbildade personer än vad vi har i dag, och att extra stora pensionsavgångar på 90-talet kommer att urholka högskolans kompetens. Dimensioneringen har ju inte ökat under en lång följd av år.

Jag sade att regeringens ökning har skett stegvis. Man har motvilligt successivt insett att behoven av ytterligare platser är påträngande och steg för steg, proposition för proposition, lagt till platser i en, dragit tillbaka resurser i en annan, för att till slut ändå acceptera verkligheten.

Budet i januari var första steget. Det andra togs i mars med propositionen om tillväxt. I den tillfördes högskolan ytterligare platser 1991/92, vilka skulle finansieras genom minskningar i de anslag till vård- och undervisningsyrken som föreslagits i budgeten i januari.

Det tredje steget tog regeringen i mars genom miljöpropositionen.

Kompletteringspropositionen i april var fjärde steget och det verkliga lyftet. Medel tillfördes nu LIF-anslaget motsvarande 4 700 platser, och dessutom 300 platser i kommunal högskoleutbildning, inalles 5 000.

Regeringen hade alltså till slut insett att utbildningsutskottets socialdemo-

krater med eller mot sin vilja skulle komma att medverka i oppositionens krav på ökningar.

Därefter har utskottet i enighet nyanserat dessa ökningar på linjer och fristående kurser, och dessutom i enighet gjort en fördelning på högskolor på olika orter i landet.

Varför är jag så övertydd om proceduren, då produkten till slut blev tämligen bra? Vi folkpartister har ju fått igenom våra krav på utökning, med råge. Jo, jag anser att hattandet mellan propositioner och den utdragna processen inte varit särskilt bra. Det har inte minst försvårat för högskolorna att göra ett bra jobb. De har inte haft en rimlig framförhållning, eftersom de har fått olika och delvis motstridiga signaler från regeringen.

Detta säger jag trots att ett enigt utskott gjorde allt för att underlätta för högskolorna, inte minst på ordförandens initiativ. Utskottet gav så tidigt som möjligt besked om ökningen till samtliga högskolor, dvs. så fort utskottet kommit överens. Vi föregrep med andra ord dagens debatt, och det är i sig inte bra för respekten för riksdagen.

Det är därför bra att utskottet i enighet nu tydligt gör en beställning till regeringen på en ökning av minst samma storleksordning för nästa budgetår och att utskottet också säger inom vilka områden nästa års ökning skall ske. Det bör underlätta högskolornas framförhållning. Vi liberaler anser inte att beställningen är tillräcklig för framtiden, men skälen till det ingår i nästa veckas högskoledebatt.

Fru talman! Jag vill ta upp vissa vårdutbildningar, först inom tandvård. Regeringen förde i januari fram en rad förändringar i dessa.

Bl.a. föreslogs på tämligen lösa grunder att tandsköterseutbildningen skulle bli en högskoleutbildning. Folkpartiet liberalerna ansåg att det inte fanns sakliga skäl till det, vilket också utskottet kommit fram till. I betänkandet om gymnasieutbildningarna, som skall behandlas senare i dag, föreslår utskottet att det skapas en gren för tandsköterskors utbildning inom vårdlinjen. På det sättet betonas dels att tandsköterskor är en vårdutbildning med egen profil, dels att det även i fortsättningen finns behov av väl utbildade och väl utnyttjade tandsköterskor för såväl assisterande som mera självständiga uppgifter.

Tandhygienistutbildningen blir tvåårig. Vi liberaler vill att det även i fortsättningen skall vara möjligt för den som i dag är tandsköterska att bli hygienist med ett års vidareutbildning. Eftersom det enligt högskoleförordningen ingår i resp. linjenämnds mandat att bedöma hur vidareutbildningarna skall arrangeras, har vi avstått från att reservera oss på denna punkt. Men vi utgår från att resp. linjenämnd kommer att bedöma detta på samma sätt som vi gör.

Den nya utbildningen till tandtekniker omfattar 120 poäng och kommer att bedrivas inom högskolans ram. Folkpartiet liberalerna anser dock att den, liksom utbildningen till hygienist, skall samordnas med tandläkarutbildning inom den statliga delen av högskolan. Men vi accepterar att huvudmannskapet för dessa båda högskoleutbildningar ingår i utredningen om statligt huvudmannskap för alla högskoleutbildningar, som utskottet i enighet begär i betänkandet.

Det är glädjande att en enskild motion med undertecknare från folkpar-

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Grundläggande
högskoleutbildning,
m.m.*

tiet, moderaterna och centerpartiet till utrikesutskottet om att tio baltiska studerande skall få möjlighet att studera till tandläkare på Karolinska institutet, som ett konkret exempel på biståndsinsatser, tillstyrks av utskottet.

Fru talman! Utskottet begärde förra året en översyn bl.a. av de medellånga vårdutbildningarnas längd i ett internationellt perspektiv. Utskottet påpekar i årets betänkande att det är en angelägen utredning, underförstått att det hastar.

Vi har också enats om att begära en uppdatering av huvudmannaskapskommitténs förslag från 1981. Där kom man ju fram till att all högskoleutbildning borde vara statlig. Enigheten om en uppdatering med fokus på ekonomiska konsekvenser är mycket glädjande, eftersom folkpartiet liberalerna länge ansett att ett gemensamt statligt huvudmannaskap ger bättre samordning och därmed ökad effektivitet i utnyttjandet av gemensamma resurser i både grundutbildningarna och forskningen.

Frågan har bl.a. aktualiserats av Göteborgs kommun och Bohuslänstinget, som tillsammans skrev till regeringen i december 1990 och begärde förhandlingar med syfte att staten skulle vara huvudman för vårdhögskolan där.

Utskottet efterlyser också med eftertryck ett förslag från regeringen om förändrad vårdlärarytbildning. Redan 1987 presenterade UHÄ ett underlag, men sedan dess har inget hänt. En förändring är minst lika nödvändig i dag.

Fru talman! Jag vill säga några ord om folkpartiet liberalernas reservationer. Vi delar uppfattningen att miljöinslagen i t.ex. civilingenjörsutbildningarna är viktiga, men anser i reservation nr 2 att ord skall följas av handling. För att miljöinslagen skall bli handling vill vi locka med fyra extra miljoner till de tekniska högskolorna. Pengarna skall fördelas av UHÄ när de tekniska högskolorna i sina verksamhetsplaner visat fram nya miljöinslag som speglar resp. skolas specialitet.

I reservation nr 8 begär vi en inventering och samordning av utbildningar som leder till guider för t.ex. turister i Sverige. Det är ett typiskt kvinnoyrke, som gärna ses litet över axeln, men bra guider ger ju en positiv bild av landet. De är ambassadörer för landet och lockar flera turister hit.

I reservationerna 14 och 15 lyfter vi och moderata samlingspartiet tillsammans fram ämnesstudiernas betydelse i grundskollärarytbildningarna. I reservation 21 anser vi att betyget väl godkänd bör finnas i lärarytbildningar på samma sätt som det finns i andra ämnesutbildningar.

Reservation 23 innebär att folkpartiet liberalerna vill satsa 5 miljoner på att de som studerar utländska språk i Sverige skall få möjlighet att vistas i det land vars språk de studerar. Språkstudier är ju så mycker mera än att lära sig tala, läsa och skriva. Det är att få insikt i landets kultur, atmosfär och vanor, något som det är omöjligt att läsa sig till; man måste få vara i landet.

Till slut, fru talman: I ett särskilt yttrande har Carl-Johan Wilson utgått ifrån att en investering i en konsthögskola i södra Sverige inte är långt borta. Detta yttrande ligger mig varmt om hjärtat, och jag vill markera att han inte är ensam om att anse det vara på tiden att även landets södra delar får en konsthögskola.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 23 i betänkande UbU12. När det gäller betänkande UbU5 om godkännande av ERASMUS-programmet

är utskottet enigt, och jag delar den glädje som Birger Hagård uttryckte över att frågan har avancerat. Jag yrkar bifall till den eniga hemställan i betänkandet.

Anf. 17 MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c):

Fru talman! Vi i centern har sedan mycket lång tid tillbaka starkt tryckt på utbildningens betydelse för landets utveckling, för vår konkurrensförmåga i förhållande till omvärlden, för möjligheterna att lösa miljöproblemen, för individens möjligheter och för att bevara och utveckla vår kultur. Vi menar att satsningar på utbildning skall ses som en investering för framtiden och inte som en kostnad. Var och en vet att det företag som slutar investera inte klarar sig särskilt länge. Samma sak gäller för ett land. Står vi stilla när det gäller att investera i utbildning är vi illa ute. Vi har starkt kritiserat regeringens defensiva politik, särskilt när det gäller grundutbildningen inom högskolan.

När vi nu snart skall besluta om en ökad dimensionering av den högre utbildningen och en del andra frågor som har med grundutbildningen att göra, finns det anledning att göra en tillbakablick. Den debatt om behovet av en ökad dimensionering som kulminerade i höstas och vintras med Ulf af Trolles bok är ingalunda ny. Behoven har funnits länge, vilket också UHÄ har visat, särskilt under de två senaste åren. UHÄ har föreslagit en utökning med totalt 18 000 platser på linjer och fristående kurser under 1990-talet.

Grunden i centerns politik är alla människors lika värde och rättigheter. Det gäller även rätten till utbildning var man än bor i landet. Vi anser att högskoleutbildning skall vara tillgänglig för den som önskar och kan studera. Då är närheten till en högskola av avgörande betydelse. Inte minst för vuxenstuderande och för kvinnor ger högskoleutbildning inom pendlingsavstånd nya möjligheter. Rekryteringsmöjligheterna ökar alltså. Dessutom är högre utbildning en av förutsättningarna för att näringslivet i en region skall fungera. Vi har därför varit pådrivande när det gäller inrättandet av de små högskolorna, ofta under hårt motstånd från andra. Det senaste exemplet är högskolan i Trollhättan/Uddevalla. Vi föreslår nu också att ytterligare högskoleenheter skall inrättas i Kiruna, Skellefteå och Södertörn samt att högskolan i Eskilstuna/Västerås skall delas i två självständiga högskoleenheter.

I december 1989 lade centern fram en partimotion om betydelsen av högre utbildning och forskning för den regionala utvecklingen. Vi konkretiserade där hur man kan stärka de mindre högskolorna genom successivt uppbyggande av forskningsresurser i samarbete med universiteten, hur lärarna skall kunna få forskarkompetens, hur distansundervisningen skall stimuleras och hur fyra av de medelstora högskolorna skall kunna byggas ut till universitet. Det gäller högskolorna i Karlstad, Örebro, Växjö och Sundsvall/Härnösand. En modell för detta är samverkan med andra närliggande mindre högskolor till ett s.k. nätverksuniversitet, t.ex. i Växjö, där man redan nu har ett utvecklat samarbete med högskolorna i Kalmar och Karlskrona/Ronneby.

Jag vill gärna säga detta efter Hans Gustafssons engagerade inlägg för ett par veckor sedan i samband med forskningsdebatten med anledning av en flerpartimotion om just detta. Vi i centern ställer upp på den modellen och är redo att fatta beslut. Vi föreslog i motionen att en organisationskommitté

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Grundläggande
högskoleutbildning,
m.m.*

skulle tillsättas för att kunna lägga fram en utvecklingsplan för högre utbildning och forskning inför nästa forskningsproposition. Det innefattade även en uppluckring av linjesystemet, vilket regeringen äntligen insett är en riktig väg att gå.

Förra årets budgetproposition innehöll inget av detta, varför vi upprepade våra krav om en utbyggnad av de regionala högskolorna och om ökad dimensionering av grundutbildningen och krävde att regeringen skulle ta fram underlag för beslut om högskolans dimensionering för resten av 1990-talet.

I utskottet kunde vi dock förra året, när socialdemokraterna insåg risken att bli överkörda av en samlad opposition, nå enighet om en viss utökning till en beräknad kostnad av 18,8 miljoner. Dessa medel tillfördes dock inte i år. Det blev en besparing. Det är nu glädjande att konstatera att utskottet återigen i enighet återför dessa medel, sedan socialdemokraterna återigen funnit att de annars var på väg att bli överkörda.

Samtidigt som vi går mot ett alltmer kunskapsintensivt samhälle är Sverige på väg att halka efter omvärlden när det gäller tillgången på högskoleutbildad arbetskraft. Redan nu är andelen högskoleutbildade lägre än i flera av de länder som vi konkurrerar med. Vad värre är: Vi har haft ungefär oförändrat antal högskoleplatser de senaste 20 åren, medan andra länder bygger ut.

Trycket från fackliga organisationer, från studenterna och näringslivet ökade starkt under hösten och vintern och inte minst inför utskottsarbetet nu i vår. Vi vet att resultatet blev ganska klent, inte minst i budgetpropositionen. Insikten om behoven fanns nog hos regeringen. Det visar bl.a. en intervju med statssekreteraren Sverker Gustavsson från i höstas i universitetsläsrarnas tidning, som jag fick ögonen på i går. Hindret är enligt honom finansieringen.

Detta är bara ett exempel på det statistiska tänkande som präglat den socialdemokratiska regeringen under 80-talet. Medan kostnaderna för t.ex. transfereringar tillåts rusa i höjden har man underlåtit att satsa på investeringar i infrastruktur för framtiden – investeringar som vi vet betalar sig i det långa loppet, investeringar som, om vi inte gör dem, riskerar att undergräva vår förmåga att klara både social välfärd och miljö i framtiden. Det gäller både högre utbildning och satsningar på vägar och järnvägar.

I inledningen till det betänkande vi behandlar i dag beskrivs hur regeringen i fyra propositioner denna vår föreslagit förstärkningar inom grundutbildningen. Det är bra och välkommet. Fram t.o.m. miljöpropositionen var utökningen däremot klart otillräcklig. Dessutom hade förslagen en del fläckar. Regeringen glömde t.ex. i tillväxtpropositionen helt bort de små högskolorna i Västsverige. De skulle däremot få vara med och betala utökningen på andra ställen, eftersom finansieringen skulle ske genom omfördelningar. Den utökning av antalet platser på miljö- och hälsoskyddslinjen som föreslogs i Umeå skulle också finansieras genom besparingar.

Vi i centern motsatte oss dessa besparingar och föreslog också en utökning med 6 000 platser inom grundutbildningen för nästa budgetår med en begäran om ytterligare lika stor utökning nästkommande år. Vi föreslog också en fördelning av platser inom sektorer där behoven är stora och där det var praktiskt möjligt att göra dessa utökningar med så pass kort varsel. Det

gällde inom områdena undervisning, vård-omsorg och ekonomi-teknik. Behoven är också stora inom språkutbildningen.

När det stod klart att alla oppositionspartier hade varierande förslag till utökningar kunde utskottet till slut ena sig om en utökning med 5 000 platser och även hur de skulle läggas ut på olika högskolor och fördelningen mellan lokala linjer och fristående kurser. Dessutom finns en beställning på samma antal platser till nästa år. Vi i centern är särskilt glada för att vi lyckades få en ganska bra fördelning till de små och medelstora högskolorna. Vi nådde inte ända fram till vårt förslag om 6 000 platser, men tycker ändå att det är ett hyfsat förslag som nu finns. Vi har dock en reservation om att tillföra ytterligare resurser inom anslaget Lokala linjer och fristående kurser. Dessutom lyckades vi i centern åstadkomma enighet om att lägga tillbaka besparingarna i budgetpropositionen och i tillväxtpropositionen, så att högskolorna nu kan påbörja utökningen från ett ekonomiskt nolläge och inte med underskott.

Jag tycker att regeringens agerande med anledning av detta var anmärkningsvärt. Samma dag som överenskommelsen i utskottet var klar skickade man ut ett pressmeddelande om att nu minsann tänkte man lägga ut 5 000 platser, men med en delvis annan fördelning än den utskottet kommit överens om. Detta ledde till en hel del förvirring ute i högskolevärlden, där man fick dubbla budskap. Förslaget bar tydliga tecken på en omvändelse under galgen. Här gällde det att rädda anseendet när man var på väg att bli överkörd. Samma förslag kom sedan i kompletteringspropositionen. Utskottet föreslår nu – även detta efter ett centeryrkande – att man skall fördela platserna i enlighet med överenskommelsen i utskottet.

Det är också mycket bra att vi har kommit överens i en hel del andra frågor som både Birger Hagård och Margitta Edgren har räknat upp. Det gäller utredningen av huvudmannaskapet för samtliga högskoleutbildningar, de baltiska tandläkarstuderandena, juristutbildningarna i Umeå och Göteborg och inte minst den tvååriga tandhygienistutbildningen. Vi är mycket glada över att den kommer att införas nu.

Vi tycker också att det är bra att vi har lyckats få in tandsköterskeutbildningen i gymnasieskolan och att den inte blir den högskoleutbildning, som regeringen har föreslagit. Vi tycker att tandvårdsutbildningen ser bra ut nu och att den har en bra profil inför framtiden.

Jag skulle i det här sammanhanget, när vi nu kommer att öka dimensionering så kraftigt, vilja fråga Lars Gustafsson om han ser någon möjlighet att låta någon eller några av de medelstora högskolorna bli universitet, som vi har föreslagit. Kan dessa förslag förverkligas under 1990-talet?

Det är även värt att påpeka i det här sammanhanget att för att göra det möjligt för alla som vill och har förmågan att studera måste de ekonomiska förutsättningarna bli sådana att de inte leder till social snedrekrytering. Så är tyvärr fallet i dag, då många studenter vet att de i framtiden kommer att digna under en skuldbörda utan synligt slut. Det gäller särskilt dem med lång utbildning som går ut till yrken med ganska låga löner. Det gäller väldigt ofta kvinnor.

Det nya studiemedelssystemet har snabbt visat sig otillräckligt. Vi centerpartister har länge hävdat vår modell för studiefinansiering i form av studie-

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Grundläggande
högskoleutbildning,
m.m.*

lön. Vi anser att det är nödvändigt att återigen snabbt utreda hur en bättre studiefinansiering skall se ut i framtiden. Vi kan bara beklaga att socialdemokrater och folkpartister i socialförsäkringsutskottet motsätter sig detta.

Trots de framgångar jag beskrivit tidigare har vi ändå några reservationer till det här betänkandet. Jag skall beröra dem helt kort. Det gäller för det första miljö- och hälsoskyddslinjen. Kommunernas ansvar för miljötillsynen och företagens miljöintresse har under flera år lett till ett starkt ökat behov av kunnig personal. Bristen har varit mycket stor. Vi har under flera år krävt en utökning av den här utbildningen. Jag minns att jag ställde en fråga till förre utbildningsministern Lennart Bodström om just detta. Vi har sedan dess varje år krävt en utökning. Det har tagit sin tid. Vi välkomnar naturligtvis den utökning som nu sker i Umeå, men vi anser att den inte är tillräcklig. Vi föreslår en ytterligare utökning med 30 platser under år 1991/92 och ytterligare 30 platser året därefter. Dessa utökningar vill vi förlägga till högskolan i Karlskrona/Ronneby för att få en fördelning av dessa utbildningar i landet.

Vi har också en reservation där vi föreslår att regeringen bör pröva möjligheterna att ordna utbildning i engelska inom lärarutbildningen med inriktning på årskurs 1–7, för att ge dessa lärare kompetens att undervisa i engelska. Det är analogt med vårt krav på att engelskundervisning skall ske redan i årskurs 1 i grundskolan.

I reservation 26 vill vi ha en ekonomisk förstärkning på drygt 3 miljoner till den unika riksrekryterande bebyggelseantikvariska linjen i Göteborg. Den har ett helt orimligt resursläge. Det är inte försvarbart med tanke på den utbildningens betydelse. Det beror till stor del på att den är knuten till en humanistisk bas, vilket i och för sig är riktigt, men den har också stora inslag av teknik, naturvetenskap och samhällsvetenskap. Detta leder till högre kostnader.

Som jag tidigare nämnt vidhåller vi vårt förslag om utökning av anslaget till lokala linjer och fristående kurser, vilket finns i reservation 28. Beträffande själva inrättandet av dessa platser har vi nöjt oss med ett särskilt yttrande.

Det andra betänkandet i den här debatten är nog så viktigt, även om det inte finns delade meningar här. Det gäller godkännandet av ett avtal avseende ERASMUS-programmet. Det är mycket bra att vi nu kommer med i ERASMUS, men det ställer också krav på oss att uppfylla de förpliktelser detta för med sig. I veckan fick vi en skrivelse från Stockholms studentkår, som också Birger Hagård relaterade. Den skrивelsen visar på svårigheterna att få studentbostäder och på de höga kostnaderna för dessa bostäder. Den visade även på det förhållandet att gäststudenter ställs utanför studentrabatten för resor. Detta är några av de frågor som vi måste se över för att utbytet skall kunna fungera i framtiden.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom samtliga reservationer där centern finns med, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 1 i UbU12.

Sist vill jag rikta ett stort och varmt tack till utskottets ordförande Lars Gustafsson. Jag förstår att detta är hans sista debatt i kammaren, i varje fall den sista debatt där vi möts. Lars Gustafsson har imponerat stort på oss alla i utskottet genom sina kunskaper, sitt engagemang till och ärliga vilja att ar-

beta för en bra utbildning. Jag erkänner att jag i början hajade till något inför Lars Gustafssons något kärva sätt ibland. Men efter en tid förstod jag verkligen att uppskatta både hans person, hans kunskaper och hans typ av humor. Jag vill verkligen tacka Lars Gustafsson för samarbetet och önska honom all lycka i den nya tillvaron utanför detta hus.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Grundläggande
högskoleutbildning,
m.m.*

Anf. 18 BJÖRN SAMUELSON (v):

Fru talman! Föregående talare har gjort en detaljrik genomgång av innehållet i det betänkande som vi snart skall fatta beslut om.

Jag är glad över denna produkt från utskottets sida. Det är ett exempel på god utskottsberedning av ett förslag till riksdagens kammare. Jag tycker att det är ett fint exempel, som skänker respekt åt det politiska arbetet. Det visar att vi politiker också kan vara konstruktiva i vårt samarbete, dvs. ge substans och konsistens åt olika politiska beslut.

Betänkandet är resultatet av ett seriöst och väl genomlyst beredningsarbete. Olika aspekter har verkligen beaktats. Jag tror att vi har fått ut det mesta möjliga av de medel som vi har lyckats få fram till bl.a. den ökade dimensioneringen av högskolan.

Jag tror att det är viktigt att säga detta från talarstolen. Det finns ofta attityder och förutfattade meningar om det politiska arbetet i riksdagen, av typen att vi mest ägnar oss åt att gnälla och slänga käft med varandra. Det har varit roligt att arbeta med detta betänkande.

Jämför man detta seriösa politiska arbete, vars produkt vi snart skall fatta beslut om, med det som kommer från dem som vill ha drag under galoscherna framstår betänkandet och arbetet bakom det snarare som en turbo i baken på missnöjespolitikerna. Det förpassar dem dit de hör hemma, nämligen i den politiska öknen. Det räcker inte med att slänga ur sig en mängd floskler när det gäller ett sådant viktigt område som högskolepolitiken. Här krävs det att var och en drar sitt strå till stacken och bidrar med sin erfarenhet och kompetens. Det har vi gjort här.

Det samhälle vi kommer att möta framöver blir alltmer komplicerat. Man kan se oroande tendenser på att skillnader mellan olika befolkningsgrupper har ökat. Jag tänker inte bara på ekonomiska skillnader, utan jag tänker också på skillnader när det gäller tillgång till olika kvaliteter i livet.

Vi ser naturligtvis inte bara hinder utan också möjligheter. Ibland är de svåra att förutse. Men låt oss ta det som en utmaning. Det är stora uppgifter. Det värsta exemplet på skillnader i livsvillkor är naturligtvis bristen på utveckling, eller snarare underutvecklingen, i många länder. Exempel som vi ser i dag är flera länder i tredje världen. De går en kräftgång i stället för mot en bättre utveckling.

Vi måste utveckla solidariteten. Den måste ligga till grund också för högskolepolitiken från vår sida. Vi har stora uppgifter när det gäller att förfina och fördela samhällets sociala omsorger. I varje fall har vi den ambitionen från vänsterpartiets sida. Vi i vänsterpartiet vill vara med och medverka till att nya samhällsvetenskapliga och tekniska lösningar tas fram både för att komma till rätta med miljöproblemen och för att ge fler människor tillgång till en god livsmiljö, så att de kan få del av det goda i livet. Detta gäller inte

bara den fysiska miljön, utan det handlar också naturligtvis om den miljö vi har djupare inombords och sinsemellan.

Mitt parti och jag tror att den akademiska utbildningen kan spela en viktig roll. Jag vill framhålla att den akademiska utbildningen, akademiska världen, högskolevärlden och forskningsvärlden på ett mer omfattande sätt måste delta i samhällsdebatten för att möta de stora problem och möjligheter som kan finnas framöver. Vi vill ha hjälp av den akademiska världen att söka vägar och kritiskt granska problem och möjligheter. Vi vill med hjälp av akademiska studier bidra till att öppna dialoger mellan människor och länder.

I det här sammanhanget vill vi använda högskoleutbildningen mer aktivt i samhällsbygget. Men ett problem i detta sammanhang är att stora grupper av människor från framför allt lägre samhällsskikt i allt mindre grad rekryteras till högre studier. Jag skall inte nu diskutera de olika förslag som vi har lagt fram från vänsterpartiets sida. Vi ser ett allvarligt problem i detta, eftersom vi anser att samhällsdebatten framöver måste ta hjälp av dem som har högre utbildning och har studerat på universitet och högskolor. Vi måste i högre grad lyfta fram dessa människor i den allmänna debatten än vad som sker i dag.

Det är till förfång för kvaliteten när det gäller denna debatt om debattpartnern saknar de erfarenheter som t.ex. socialgrupp 3 har. Debattpartnern skulle må bra av att själva ta del av dessa människors erfarenheter.

Fru talman! Betänkandet är ett tydligt exempel på att politiker har lagt sig i. Resultatet visar också hur bra det är när politiker lägger sig i. Jag vill gärna ha detta fört till protokollet för den händelse att någon framöver skulle gå upp i debatten i kammaren och säga att politiker inte skall lägga sig i.

Vi i vänsterpartiet vill utveckla och expandera den högre utbildningen i Sverige. Vi tror att det är väl använda pengar att satsa på högre utbildning. Vi tror också att det kan utvecklas till ett bra verktyg för den infrastrukturrella utvecklingen, både den fysiska och den mera mentala. Därför vill vi redan nu ge några exempel på åtgärder. Vi vill redan nu främja en samordning när det gäller verksamheten inom kommunal och statlig högskola. Visserligen begär vi en utredning. Men vi tror att utredningen kan göra viktiga erfarenheter om en sådan ökad samordning möjliggörs.

Vi tror att det är viktigt att närma de pedagogiska utbildningarna till varandra, dvs. förskoleutbildningarna och läraryrkesutbildningarna. Det är inte bara för att vi vil ha en organisatorisk samordning av förskoleverksamhet och skolverksamhet utan också för att vi tror att det är bra för barnen och deras livsmiljö att genomföra denna förändrade utbildningsorganisation.

Vi vill naturligtvis också öka dimensioneringen, och jag kan ge en mängd skäl för detta. Vi behöver fler med högre utbildning inför framtiden. Men vi vill också, och det är inte minst viktigt, tillgodose människors önskan att få tillgång till högre studier i högre grad än vad som sker i dag.

Jag kan ta ett exempel från mitt kära Värmland. Högskolan i Karlstad har 360 sökande till 120 platser på maskin-, elektro- och byggnadsingenjörsutbildningen, dvs. tre gånger så många sökande som det finns utbildningsplatser. Man har 173 sökande till 60 platser på kemi- och maskiningenjörsutbildningen. Detta är viktiga utbildningar för svenskt näringsliv, för svensk industri och för vår miljöpolitik framöver.

Vi i vänsterpartiet vill bygga ut forskningsvolymen totalt i Sverige. Vi har liksom centern i första steget pekat ut fyra högskolor som skulle kunna få del av fasta forskningsresurser, Karlstad–Växjö, Örebro, Sundsvall och Härnösand. Vi vill få till stånd en mer grundlig genomlysning av behoven för framtiden vad gäller akademiskt utbildade än den som görs i dag. Ett sexårigt rambeslut för utvecklingen av den svenska högskolestrukturen omfattande dimensionering och allt som rör högskolan, utrustning och annat, bör utarbetas.

Vi vill att arbetet med att organisera en ny teknisk högskola i Sverige skall påbörjas. Vi använder uttrycket organisera, eftersom vi inte anser det självklart att en ny enhet skall behöva byggas, men det kan man gärna göra om det finns möjligheter. Vänsterpartiet anser att man bör söka kontakt med ett eller flera av de nordiska länderna och genomföra detta i samarbete med dem.

Fru talman! Detta var några tankar om vad som har gjorts, vad vi står inför i dag och litet grand om framtiden. Jag står naturligtvis bakom alla vänsterpartiets reservationer till betänkandet, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation 12 i betänkande UbU12.

Jag vill slutligen säga några korta ord om det betänkande som berör ERASMUS-avtalet. Vi i vänsterpartiet välkomnar detta avtal. Vi anser att det är positivt med en ökad internationalisering inom högre studier. Men Europa och världen är större än EG. Därför är det mycket viktigt att vi från svensk sida också ser till nord-syd-problematiken både inom EG och i världen i övrigt. Detta ansluter till det jag tidigare sade om solidariteten med människor i underutvecklade länder.

Vi anser att det är mycket positivt att detta avtal har kommit till stånd, och vi kommer att gå vidare med konkreta förslag om en ökad internationalisering inom olika utbildningar. I detta sammanhang tror jag att framför allt internationaliseringen av just lärarutbildningen, utbildningen för dem som skall möta våra barn i skolan, kommer att öka.

Anf. 19 CLAES ROXBERGH (mp):

Fru talman! Jag stod i går här i talarstolen och skällde på ett betänkande, nämligen jordbruksutskottets betänkande om miljöpolitiken. Nu skall man ju inte bara skälla på saker och ting, utan man skall också berömma det som är bra. Betänkande UbU12 från utbildningsutskottet är enligt min mening ett exempel på hur ett utskott har kunnat hantera en fråga på ett bra sätt, även om regeringen inte har presenterat den särskilt bra från början. Utskottet har all heder av behandlingen, och utbildningsutskottet, liksom jordbruksutskottet, tillhör också de mest arbetsbelastade utskotten.

I detta betänkande föreslås en utökad dimensionering och en höjning av ramarna, vilket jag välkomnar. Det finns också andra bra saker, och jag skall nämna några av dem. Det föreslås en utökning av den juridiska grundutbildningen i Göteborg från 80 poäng till 180 poäng.

Utskottet påpekar återigen att all högskoleutbildning bör vara statlig, vilket jag egentligen tycker är en självklarhet. Den borde ha varit det för länge sedan. Det föreslås också att en utredning skall tillsättas. Jag uppfattar detta som en viljeyttring från utskottet att framför allt de medellånga landstings-

kommunala utbildningarna kommer att överföras till staten om ekonomin går att lösa. Jag hoppas framför allt att ökningen av LIF-anslaget skapar möjligheter på enskilda högskolor att tillgodose det behov av miljöutbildning som finns.

Det finns några saker som jag anser att man bör peka på. En sådan sak är förändring av civilingenjörsutbildningen. Civilingenjörsutbildningen är strategisk för det framtida samhället, eftersom ingenjörer, tekniker och forskare som har denna utbildning som bakgrund utformar en stor del av vår omgivning runt omkring oss. Det är därför oerhört viktigt att dessa individer får tillgång till ett humanekologiskt och humanistiskt perspektiv i sin utbildning. Nu vet jag att detta är på gång inom flera av högskolorna. Men om utskottet hade gjort ett uttalande kanske vi fått litet bättre fart på den verksamheten.

Jag vill också säga något om regeringens propositioner. Det har funnits ett propositionselände när det gäller utbildningen, där frågor sönderhackats. Frågorna om ekonomin lyckades vi reda ut först efter ett mycket omständigt läsande, eftersom regeringen hade dragit ned anslag motsvarande dem som utskottet hade ökat i förhållande till forskningspropositionens förslag.

I konstitutionsutskottets granskning påpekar faktiskt konstitutionsutskottet att det inte skall gå till så här, och det kan vi tacka för. Samtidigt anser jag att vi skall begära av regeringen att få mer samlade propositioner, så att det går att hantera dem. Regeringen har genom sina olika propositioner skapat en splittrad bild av utbildningssektorn. Trots detta har utskottet kunna göra en samlad bedömning. Det finns andra exempel där utskotten har hackat sönder det hela, men det gör inte utskottets arbete i detta fall sämre.

Sedan till Ersamus-programmet. Vi i miljöpartiet välkomnar detta utbytesprogram, men det har många nackdelar. Vi i Sverige riskerar nu att i stället skärma av oss från våra kära EFTA-kollegor. Utskottet borde gjort ett uttalande där regeringen uppmanats att sluta motsvarande avtal med EFTALänderna, där sådana avtal inte finns – jag är väl medveten om att det finns sådana avtal i några fall – samt med östländerna, så att vi får till stånd ett utbyte både med östländer och övriga EFTA-länder. Annars kan det häpnadsväckande inträffa att det blir mycket svårt att anordna ett studentutbyte mellan två EFTA-länder, men mycket lätt mellan t.ex. ett EG-land och Sverige.

Jag står bakom de reservationer som miljöpartiet avgett, men jag tänker inte yrka bifall till dem.

Anf. 20 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Fru talman! Med anledning av vad Claes Roxbergh säger och vad Björn Samuelson tidigare sagt om hur arbetet med betänkandet gått till, vill jag gärna till protokollet få antecknat att även jag anser att arbetet under de förutsättningar som rätt har varit politik när den är som bäst.

Arbetet har varit allvarligt syftande till att lösa problem, man har visat respekt för varandras möjligheter och gränser i dialog med de människor som har erfarenheter och kunskaper om högskolan. Lars Gustafsson har angett tonen och lett arbetet som möjliggjorts praktiskt av kansliets gedigna kompetens.

Varför skulle vi alltid driva saken till sin spets
eller i tid och otid försöka avgå med segern
Som om vi ens ett ögonblick hade stått
vid lödningsstället mellan sanningen och lögnen

*Grundläggande
högskoleutbildning,
m.m.*

Så skrev Karl Vennberg i diktsamlingen Halmfackla 1944, avdelningen Idyll och irritantia.

För utskottets ledamöter och tjänstemän som lyssnar är det här inga nya ord. Jag uttalade dem när utskottet hade avslutningsfest på Barkarby tingshus och gästgivaregård för någon vecka sedan. Jag tror ju inte ett ögonblick att det var mitt uttalande av de orden då som har gjort att tonen här i dag är hygglig. Det är den i regel när utbildningsutskottets ledamöter samtalar med varandra. Jag tror snarast att det är en stor samstämmighet i bedömningarna som gör att tonen är hygglig – den brukar ju bli det då – men jag kunde ändå inte neka mig nöjet att föredra de här raderna av Karl Vennberg.

Blygsam som jag är, vill jag påpeka att socialdemokratin ändå har gjort *några* insatser när det gäller högre utbildning. Inför den socialdemokratiska partikongressen hösten 1990 formulerade partistytelsen i anslutning till behandlingen av några motioner ett utlåtande där det står bl.a.: "Enligt partistytrelsens mening behöver antalet platser vid högskolan öka under 90-talet." Det utlåtandet godkändes av partikongressen.

Sedan är det faktiskt också på det sättet att den socialdemokratiska partistytelsen i januari 1991 i den s.k. politiska plattformen säger följande: "Olika utbildningsformer skall stärkas och byggas ut för att öka kunskapen hos medborgarna i alla åldrar." Det är klart att detta uttalande gäller också högskolan.

Vidare måste jag väl säga, trots att jag är blygsam till naturen, att vid behandlingen i den socialdemokratiska riksdagsgruppen av den s.k. tillväxtpropositionen i februari i år markerade jag å utbildningsutskottets vägnar att vi krävde en ökad dimensionering av den grundläggande högskoleutbildningen utöver vad regeringen har föreslagit.

Så det finns belägg för att socialdemokratin inte är alldeles under isen när det gäller att ha åsikter om ökad dimensionering av den grundläggande högskoleutbildningen. Jag vill gärna säga att det är den socialdemokratiska riksdagsgruppens och utskottsgruppens ståndpunkt som blir partiets ståndpunkt i normala riksdagsfrågor, som den här frågan är. Jag vill säga det med anledning av de inlägg som har gjorts här tidigare.

Innan jag går in på själva sakfrågan vill jag också säga att några förtjänster har väl ändå den förkättrade regeringen på det här området. Jag vill erinra om beslutet om den tvååriga ingenjörsutbildningen våren 1989, som innebar att 6 250 platser skulle inrättas successivt. Drygt 4 500 av dem har nu inrättats, och för 1993/94 skall de resterande 2 000 komma till enligt planerna.

I budgetpropositionen för 1990/91 ökade man antalet platser med 270 för förskollärare. Man anslog 35 milj.kr. till fortbildning att användas till lärarlinjen. Jag kanske också skall erinra om att i budgetpropositionen för 1991/92 finns 55 milj.kr. till grundskollärarytutbildning. Det svarar väl mot

1 500 platser eller någonting sådant. Men jag vill markera att de här satsningarna enligt utskottsgruppens mening har varit klart otillräckliga.

Sedan till det beramade påslaget med 5 000 platser, som kom nu på våren. Det blir väl en knivig fråga för historiker och statsvetare att reda ut vem som reellt resp. formellt kom först med olika mera betydande reella påslag. Jag skall lämna det därhän just nu och inte fördjupa mig i det. Det är bra om forskare av olika slag har några uppgifter att titta på framöver.

Det viktiga är egentligen nu att utskottet har fattat ett antal beslut för att öka dimensioneringen. Vi har återfört besparingar i budgetpropositionen och miljöpropositionen på ungefär 50 milj.kr. Jag blev en aning ledsen på Marianne Andersson i Vårgårda, när hon sade att socialdemokraterna gick med på det först när vi höll på att bli överkörda. På den punkten tror jag att det är bra för historieskrivningen och protokollet att säga att vår utskottsgrupp reagerade på samma sätt som jag tror att alla gjorde, när vi fick ta del av budgetpropositionen i det här stycket.

Vi kan inte acceptera att man sätter sig över ett riksdagsbeslut som är fattat. Därför var det självklart för oss, liksom för alla andra, att utan diskussion lägga tillbaka de s.k. besparingar som hade gjorts. Jag är nog med att markera att både de 18,8 och de 10 miljonerna som gäller forskning var vi på en gång klara med att vi skulle lägga tillbaka.

Dessutom har vi ökat antalet platser för ungefär 145 milj.kr. och slagit till också med en del andra ändamål för 6 milj.kr., varav 5 miljoner är ytterligare pengar till det s.k. grundutbildningsrådet. Det innebär i platser att vi har ökat med 1 351 på allmänna utbildningslinjer. På fristående kurser med flerårskonsekvenser, som vi säger, har antalet platser ökat med 860 och på fristående kurser i övrigt med 2 825, alltså 5 036 platser.

Det gör att ungefär 45 % har gått till platser med flerårskonsekvenser och 55 % till platser som inte har flerårskonsekvenser, dvs. fristående kurser i övrigt, som vi kallar dem.

Vi har ökat platsantalet på 11 allmänna linjer: ingenjörslinjen, juristlinjen, psykologlinjen, social linje, apotekarlinjen, hälso- och sjukvårdslinjen, läkarlinjen, receptarielinjen, rehabiliteringslinjen, fritidspedagoglinjen och förskollärlinjen.

Vi har slutligen – det har många påpekat här, och det skall verkligen inte glömmas bort – gjort ett tillkännagivande med en beställning av minst lika stor ökning för 1992/93, dvs. i storlekssklassen 5 000 platser.

Det här har alla partier varit överens om. Det har betonats flera gånger, och jag skall göra det också, att vi socialdemokrater självfallet har varit med på detta. Jag ser det som en styrka, låt mig betona det, inte minst inför 1992/93. Vad som än kommer att hända med majoriteter och regeringar kommer alla som har varit med om detta – och alla sex partierna kan väl inte utplånas ur riksdagen, antar jag – att ta ett ansvar för att den här beställningen effektueras för 1992/93. Jag som skall sluta i riksdagen befrias ju från det, men alla ni som är kvar hoppas jag verkar för det.

Vad är vi då oeniga om? Det har framkommit här, och jag skall inte gå i genom det materiellt, för det har alla partier redan redovisat. Låt mig bara konstatera att det finns 31 reservationer, vilket egentligen är ganska litet för ett sådant här betänkande och speglar den stora grad av samsyn som finns.

Egentligen är det 25 reservationer, för 6 är konsekvensreservationer och alltså mer en teknikalitet.

Av de 25 reservationerna är 4 tvåpartireservationer, och de övriga 21 är enpartireservationer, relativt jämnt fördelade mellan partierna.

Vad beträffar pengar lägger miljöpartiet inte till något utöver utskottet. Folkpartiet lägger till 9 miljoner, centern 31, vänstern 109 och moderaterna 278 milj.kr.

Ser man till antalet platser, finner man att folkpartiet och miljöpartiet inte lägger till något utöver utskottet. Nu hörde jag Margitta Edgren säga att folkpartiet numera är överens med moderaterna om ett mycket större antal platser, och det låter sig ju höras, men i det sammanhang som vi hade att hantera hade folkpartiet inga fler platser än de 4 000 som vi diskuterade från början och som sedan blev 5 000, så att säga till följd av inhoppet från regeringens sida.

Vi skall komma ihåg att det var nivån 4 000 som först diskuterades. Sedan höjdes den till 5 000 när det fanns gehör för det. Folkpartiets nya ståndpunkt när det gäller att öka antalet platser får väl ta sig uttryck vid senare tillfälle. Nu var det faktiskt så att folkpartiet inte hade fler platser än utskottet i övrigt.

Centern hade ökat med 1 000 platser utöver utskottets förslag, vänstern 2 340 och moderaterna – som låg högst – 9 815.

Man skulle kunna karakterisera dessa påslag på följande sätt. Jag hoppas att jag i och med detta inte förnärmar någon. Man måste vara noga med nyanserna, inte minst med hänsyn till Karl Vennberg. Folkpartiets och miljöpartiets påslag kan väl i detta sammanhang anses vara någorlunda försumbara. Centerns har en viss substans, men det rubbar enligt min mening inte huvuddragen i utskottets förslag. Moderaterna och vänsterpartiet kan där emot sägas ha påslag av avsevärd storlek. Man kan då fråga sig varifrån moderaterna och vänsterpartiet får pengar till sina påslag. Vänsterpartiet säger, såvitt jag kan förstå, inte särskilt mycket om finansieringen. Men moderaterna tar 300 milj.kr. från anslaget B 18, dvs. stimulansbidrag till kommunerna som skall gå till förbättringar av skollokaler. Detta var vad socialdemokraterna och vänsterpartiet blev överens om hösten 1989 i samband med den s.k. kommunaliseringen och som alla partier utom moderaterna ställde sig bakom. Moderaterna tar också 90 milj.kr. från anslaget B 6, fortbildning.

En sak torde väl vara klar efter att man har tittat på dessa siffror, nämligen att någon samsyn när det gäller finansieringen av påslagen knappast kan finnas mellan moderaterna och vänsterpartiet. Moderaterna kan således inte såvitt jag förstår påräkna stöd från vänsterpartiet för en enda krona utöver vad utskottet gemensamt har föreslagit.

Man kan så jämföra moderaternas förslag med centerns, vilket innebär det näst största påslaget. Centern motiverar sina ytterligare 970 platser på fristående kurser med att det skall ge "möjligheter till likvärdig regional utveckling i hela landet". Moderaterna motiverar sina ytterligare 9 815 platser på fristående kurser med dels 40 milj.kr. till ny lärarutbildning för lärare i årskurs 4–9, dels fortbildning för alla lärare, dels en kvalitativ förstärkning av fristående kurser i största allmänhet.

Dessa motiveringar från moderaterna resp. centern verkar inte samman-

falla särskilt exakt. Det tycks mig som om moderaterna inte heller från centern har något stöd att hämta. Under alla omständigheter kan moderaterna inte ha något stöd för de i förhållande till centern ca 9 000 fler platser som de föreslår.

Jag var noga med att göra dessa markeringar först, eftersom jag nu tänkte gå över till att förhållandevis utförligt ta upp de sammanhang i vilka utskottets satsning har kommit till eller snarare vuxit fram. Flera av talarna har beskrivit detta, men jag har behov av att göra en samlad framställning av hur den miljön såg ut.

Jag börjar då med UHÄs fördjupade anslagsframställning, som lämnades i oktober 1989. Den innehöll, som har sagts tidigare, förslag om 8 000 nybörjarplatser på linjer och 10 000 på fristående kurser för 90-talet, alltså för tio år. Detta går utöver den redan beslutade ökningen på ingenjörsutbildningen. Den räknade man inte in, så den skall alltså komma till. Jag kan lämna den därhän, eftersom den redan hade beslutats. UHÄ hade alltså ingen anledning att ta upp den.

Detta skulle innebära en ökning på linjer från ca 39 000 platser till ca 47 000 och en ökning på fristående kurser från ca 40 000 platser till ca 50 000 platser.

I budgetpropositionen för 1990/91 hade regeringen ingen invändning gentemot beräkningarna och bedömningarna, men man ansåg sig inte kunna rymma dessa öknings inom budgetramen. Vi menar i vår utskottsgrupp att detta var mycket olyckligt.

Utbildningsutskottet uttalade att det befintliga materialet om dimensioneringen fram till år 2000 skulle analyseras och beaktas "så att nödvändiga förändringar i grundutbildningens dimensionering kan göras i så god tid som möjligt". Detta var det uttalande utskottet gjorde den våren.

I sin förenklade anslagsframställning för 1991/92 tar UHÄ som alla vet åter upp frågan om en utbyggnad av den grundläggande högskoleutbildningen. UHÄ föreslår då att denna utbyggnad skall påbörjas "så fort som möjligt". Jag är noga med att hålla mig till samma uttryckssätt som dessa olika intressenter i fortsättningen använder själva.

När universitetskanslern besökte utskottet den 5 februari 1991 för den årliga kommentaren till budgetpropositionen framförde han att UHÄ då ansåg att 2 000 platser på linjer och 2 000 platser på fristående kurser borde komma till för 1991/92.

Den 13 februari fick vi till utskottet en skrivelse från UHÄs styrelse, undertecknad av dess vice ordförande Sven Nilsson, som stödde kanslerns förslag. Sedan fick vi den 11 februari ytterligare en skrivelse från SFS, SAF, SACO, SULF och TCO, som krävde att dimensioneringen skulle öka och att regeringen omedelbart skulle lägga fram en plan. Den första ökningen borde enligt skrivelsen ske redan hösten 1991.

Den 28 februari fick vi återigen en skrivelse i dimensioneringsfrågan, nu från ett antal studerandeorganisationer: Centerns högskoleförbund, Högskolevännerna, Liberala studentförbundet, Socialdemokratiska studentförbundet, SACOs studentråd, TCOs studentråd och SFS. Jag noterade att moderaternas studentförbund – eller vad det nu kallas – saknas bland under-

skrifterna, av vilket skäl vet jag inte. Kravet i skrivelsen var att riksdagen borde göra omedelbara insatser för att öka högskolans dimensionering.

Jag har också noterat att det socialdemokratiska studentförbundet, som står mig nära, i en tidningsartikel krävde att riksdagen som ett minimum skulle följa UHÅs förslag. Underligt nog fick förbundet inte in artikeln i Svenska Dagbladet. Jag vet inte heller vilket skälet var till detta.

I en PM från SACO, daterad den 25 februari och bakom vilken också stod SULF, Sveriges universitetslärarförbund, förordades att 3 000 à 4 000 platser skulle inrättas för 1991/92 till en uppskattad kostnad av ca 105 milj.kr. Det förordades vidare att riksdagen under våren 1991 skulle besluta om en ram för 1992/93 fram till 1994/95, alltså ramar för tre år på mellan 8 000 och 9 000 platser. Den samlade innebörden i SACOs förslag var att man förordade 12 000 nya platser för fyraårsperioden 1991/92 fram till 1994/95. SACO hade den uppfattningen att linjer skulle ha tre fjärdedelar och fristående kurser en fjärdedel av platserna.

Av SACOs förslag om 12 000 platser under fyra år har nu genom utskottets beslut 5 000 för 1991/92 platser redan realiserats. Genom utskottets beställning för 1992/93 på ytterligare 5 000 platser är det egentligen av det som SACO krävde 2 000 platser kvar att inrätta för åren 1993/94 och 1994/95. För att uttrycka sig modest tycker jag att man kan säga att utskottet har lyckats ganska hyggligt, sett ur SACOs och SULFs perspektiv.

När det gäller åren 1993/94 och fram till 1995/96 anser utskottet att nästa forsknings- och högskoleproposition bör innehålla förslag om den grundläggande högskoleutbildningens dimensionering. Detta ger utskottet till känna.

I fråga om fördelningen mellan linjer och fristående kurser avviker utskottets förslag för 1991/92 kraftigt från SACOs förslag för hela perioden. Detta är inte särskilt konstigt, eftersom våra perspektiv har varit litet olika.

Skälet till att vi nu satsar relativt mycket på fristående kurser – vår fördelning innebär bara 45 % till linjer och ungefär 55 % till fristående kurser – är den tidsnöd vi har jobbat under, dvs. att det med kort varsel är lättare att planera för fristående kurser än för linjer. Ett annat skäl är att vi ville ge en möjlighet till sammanhängande utbildning till examen via fristående kurser. Det är alltså den summa jag talade om förut som skulle vara inom LIF-anslaget med flerårskonsekvenser. För kommande år är det fullt rimligt att göra den här fördelningen litet annorlunda.

Jag har gjort en ganska utförlig redovisning av den miljö inom vilken utskottet hade att agera när vi mötte dessa problem i våras. Det kan vara bra att erinra om den samlade bilden. Sedan finns naturligtvis ytterligare bakgrunder till detta förutom de aktuella propåerna från olika aktörer och intressenter. Vi har naturligtvis, exempelvis inom läraryrkena och vårdyrkena, akuta bristområden, vilket är ett skäl till att öka dimensioneringen. Vi har de närmaste åren stora avgångar från gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer. Arbetslösheten hotar att stiga de närmaste åren – den kanske inte bara hotar att stiga, utan gör det. Efterfrågan på fort- och vidareutbildning väntas öka. Vi har vidare runt sekelskiftet att vänta stora pensionsavgångar för personer med universitets- och högskoleutbildning. Allt detta är självfallet tillkommande och viktiga faktorer, som har gjort att det i sak finns goda motiv för att öka dimensioneringen.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Grundläggande
högskoleutbildning,
m.m.*

Man kan säga att kontentan av den genomgång jag har gjort är den att utbildningsutskottets dimensioneringsförslag ligger väl i linje med UHÄs och de andra aktörernas önskemål, de ligger – som någon sade – t.o.m. en bit över. Utskottets förslag kan således anses vara väl förankrat och avvägt. Något gehör för de väldigt stora påslag som framför allt moderaterna har, med 9 800 platser på fristående kurser för 1991/92, finns alltså inte bland dem som är mest initierade och mest intresserade. Inte ens fristående kurser kan anordnas i hur stor utsträckning som helst och hur fort som helst. Litet långsiktighet fordras också när man skall inrätta sådana.

Jag har mot min vana inte gått igenom och kommenterat reservationerna var för sig i detalj. De föregående talarna har mer eller mindre utförligt kommenterat sina reservationer. Den genomgång jag gjorde när jag kommenterade de olika frågorna i klump, volymerna, dvs. antalet platser och summorna, får räcka som kommentarer till de reservationer som i de avseendena är viktigast.

Efter att ha gjort denna genomgång tycker jag att det har framgått att utskottets förslag väl är i linje med vad högskolevärldens företrädare önskar i sina framställningar. Därmed finns det ingen resonans för de våldsamma påslag som framför allt moderaterna har yxat till i sin reservation.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i utbildningsutskottets betänkanden 12 och 5.

Allra sist vill jag framföra tack för de erkännande orden från Marianne Andersson i Vårgårda som hon riktade personligen till mig. Jag tackar också för Birger Hagårds och Margitta Edgrens ord till mig. Det är ovanligt att man blir hyllad på detta sätt, men jag ber att få tacka och ta emot.

Anf. 22 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Eftersom jag missade utskottets uppenbarligen eminenta fest och därmed inte fick tillfälle att avtacka ordföranden, så skall jag ta tillfället i akt att nu tacka honom för skickligt arbete i utskottet. Han har på ett konstruktivt sätt och med stor integritet samt skickligt och kunnigt lett arbetet. Det uppskattar jag. Lycka till i framtiden!

Anf. 23 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Innan den här debatten startade förvissade jag mig genom ett samtal med Lars Gustafsson om att detta icke var sista gången som vi två skulle debattera. Det blir nämligen en debatt också om kompletteringspropositionen. Då kommer jag att ta tillfället i akt att harangera Lars Gustafsson för hans arbete. Vad jag uttryckte i mitt inledningsanförande var en uppskattning av det förtjänstfulla arbete som ordföranden har lagt ned på detta betänkande och för att försöka "sy ihop" den arbetsgrupp som har arbetat med de olika frågorna.

Låt mig så framföra några konkreta anmärkningar. Det är riktigt, Lars Gustafsson, att vi vill lägga på relativt sett ganska mycket pengar. Vi anser nämligen att högskoleutbildningen är av avgörande betydelse. Nu är det kanske inte fullt så mycket pengar som det kan synas vara. Det rör sig i sammanhanget om 390 milj.kr. Översatt till fristående kurser rakt över blir anta-

let platser det som har nämnts här, dvs. något mindre än 10 000 nya platser utöver det antal man har kommit fram till.

Att vi lägger pengarna på fristående kurser är uppenbart. Skälet är likartat det som har väglett utskottet, nämligen svårigheterna att utan kansliresurser och annat portionera ut pengarna där de mest behövs. Det är uppenbart att pengarna många gånger skulle behövas till en kvalitativ förstärkning av utbildningen. Jag tänker exempelvis på ekonomiutbildningen som vi har tagit fasta på.

Till detta kommer – och det ligger väl också bakom utskottets agerande – att det aviseras att linjesystemet i dess nuvarande form skall upphöra. Om man ser framåt kan det därför finnas anledning att inte binda upp pengar på dessa linjer.

Det är alldeles riktigt, som ordföranden nämnde, att socialdemokraterna reagerade mot departementets förslag att ta bort pengar från bl.a. forskning. På ett mycket tidigt stadium riktade utskottets socialdemokrater stark kritik mot detta. Jag vill gärna verifiera detta med anledning av vad Marianne Andersson i Vårgårda har uttalat i sammanhanget.

Jag konstaterar till sist att regeringen egentligen får utstå en förödande kritik från Lars Gustafsson. Den är visserligen väl inlindad, men det kan konstateras – han har helt korrekt redogjort för förloppet – att regeringen sannerligen inte har levt upp till några högre ambitioner i sammanhanget. Det är i stället utskottet som har fått arbeta ihop detta mycket svåra material för att åstadkomma något konstruktivt. Jag vill gärna säga att resultatet är ett bevis på ett gott politiskt handlag mellan de olika partierna.

Anf. 24 MARIANNE ANDERSSON i Vårgårda (c):

Herr talman! Jag är naturligtvis i högsta grad medveten om, Lars Gustafsson, att den socialdemokratiska gruppen i utskottet ofta har en annan uppfattning än regeringen, särskilt vad gäller resursfrågor på utbildningsområdet. Tyvärr är det regeringen som lägger fram förslagen. Jag uttryckte mig kanske litet klumpigt om de 18,8 miljonerna, men i många andra fall har vi märkt att det har varit som jag sade. Det är förstås ett stöd för den socialdemokratiska gruppen när den samlade oppositionen har samma uppfattning och det alltså går att komma överens.

Låt mig också påminna om den fråga som jag ställde i mitt anförande till Lars Gustafsson. När vi nu inleder utökningen av dimensioneringen inom grundutbildningen, tror då Lars Gustafsson och socialdemokraterna att det skall kunna vara möjligt att under 90-talet utveckla några av de fyra högskolor som vi föreslår skall bli universitet? Går det att inleda den utvecklingen under 90-talet?

Anf. 25 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Även jag vill instämma i ordförandens beskrivning av hur det gick till när besparingarna återfördes.

Låt mig också göra ett tillrättaläggande med anledning av vad Lars Gustafsson har sagt om hur folkpartiet reagerade beträffande dimensioneringen. I mitt anförande sade jag att vi med råge var tillgodosedda beträffande den ökning av dimensioneringen som vi hade fört fram i våra motioner. Det utta-

landet står jag fast vid. Men jag sade också så här: När vi nu i enighet hade gjort en beställning för nästa budgetår om en lika stor dimensioneringsökning, ansåg jag inte att denna beställning var tillräckligt stor för framtiden. Skälen för detta ställningstagande vill jag debattera med Lars Gustafsson i nästa veckas högskoledebatt.

Anf. 26 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Marianne Andersson, det var synd att jag glömde det här i mitt anförande, och nu har jag så kort tid på mig. Jag får hänvisa till ett tal som jag höll i Johan Gottlieb Gahn-akademien för några månader sedan och till en artikel som kommer i SULF-tidningen, där jag tar upp frågan om forskningen vid små och medelstora högskolor, som jag också utredde tidigare. Som svar direkt på frågan ser jag inget omedelbart samband mellan dimensioneringsökningarna och möjligheten eller önskvärldheten att få fasta forskningsresurser på andra högskolor. Jag tror att dessa två saker kan hanteras oberoende av varandra. Den ökade dimensioneringen av grundutbildningen är bra ur många synpunkter, och den kan även vara bra ur den här synpunkten. Det kan naturligtvis öka möjligheten, men det finns inget omedelbart samband såvitt jag förstår.

Det ligger litet utanför dagens debatt. Det har ofta sagts att man har pekat ut vissa högskolor för att "ligga i första varvet" för att få fasta forskningsresurser. Jag kan tänka mig många olika modeller den dagen det skulle finnas resurser för att öka antalet högskolor med fasta forskningsresurser. En modell är att man kompletterar de högskolor som redan har fasta forskningsresurser, fast inte på hela fältet. Luleå är ett exempel, där man har en teknisk fakultet. En annan modell är att ha en enstaka fakultet på ett helt nytt område. Man kan naturligtvis också sprida ut det på flera. Vilken modell man väljer får man väl se när den dagen kommer.

Det blir naturligtvis ett svårt val att välja var man skall lägga dessa satsningar. Det här är dock bara antydningar, som ni kan läsa om i den här artikeln senare.

Efter beställningen för 1992/93 som vi kommer att göra, Margitta Edgren, följer normalt en treårsperiod i enlighet med forsknings- och högskolepropositionen. Då får man se hur mycket och vad man skall lägga ut. I motsats till SACO ville vi i utskottet inte gå på året efter 1992/93. Vi tycker att man skall hålla sig till dessa treåriga perioder så mycket som möjligt. Vi gav därför bara till känna att vi tycker att dimensioneringen av den grundläggande högskoleutbildningen skall vara med som ett element i den proposition som kommer.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande bostadsutskottets betänkande 1990/91:BoU19 samt utbildningsutskottets betänkanden 1990/91:UbU12 och UbU5.

Mom. 1 (införandet av en byggnadsgaranti)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 53 för reservation 1 av Bertil Danielsson m.fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (införande av ventilationskontroll m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 39 för reservation 7 av Erling Bager och Siw Persson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (krav på luftflöden och användningen av återluft m.m.)

Först biträdde reservation 9 av Erling Bager och Siw Persson med 45 röster mot 32 för reservation 10 av Jan Strömdahl. 224 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 245 röster mot 56 för reservation 9 av Erling Bager och Siw Persson.

Viola Claesson (v) anmälde att hon i huvudvoteringen avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 15 (produktinformation om byggvaror)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 32 för reservation 11 av Jan Strömdahl och Kjell Dahlström.

Mom. 17 (åtgärder för att motverka problemen med s.k. sjuka hus)

Utskottets hemställan bifölls med 208 röster mot 49 för reservation 13 av Agne Hansson och Birger Andersson. 45 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 18 ("Svensk Husprovning AB")

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 17 för reservation 15 av Kjell Dahlström.

Mom. 22 (en bomiljölag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Agne Hansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (en byggfuskavgift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Jan Strömdahl och Kjell Dahlström – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (byggnaders placering i terrängen)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 54 för reservation 25 av Erling Bager m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU12

Mom. 7 (planeringsram för miljö- och hälsoskyddslinjen)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 35 för reservation 1 av Larz Johansson och Marianne Andersson i Vårgårda.

Mom. 50 (medel för samarbetsprojekt mellan statlig och kommunal högskola)

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 15 för reservation 12 av Björn Samuelson.

Mom. 54 (bemyndigande att inrätta en ny, på ämnesstudier grundad utbildning av lärare för årskurserna 4–9)

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 93 för reservation 15 av Lars Leijonborg m.fl.

Mom. 74 (lärares tjänstebenämningar)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 55 för reservation 22 av Birgitta Rydle m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 76 (anslagsbeloppet under Utbildning för undervisningsyrken)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 40 för reservation 23 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU5

Utskottets hemställan bifölls.

Anf. 27 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

9 § Gymnasieskolan och vuxenutbildningen

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1990/91:UbU16 Gymnasieskolan och vuxenutbildningen (prop. 1990/91:85).

Anf. 28 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! När vi i dag skall fatta beslut om skolministerns förslag till ny gymnasieskola, treårig för alla, kan det vara på sin plats att inleda med några slutsatser ur en rapport från en utvärdering av försöksverksamheten med treåriga yrkeslinjer.

En knapp majoritet av de tillfrågade eleverna ser tämligen positivt på tillkomsten av ett utbildningsår. Entusiasmen är emellertid minst sagt måttfull. De flesta eleverna anser att det extra året bidragit endast "något" till deras yrkeskompetens.

Vad gäller inställningen till allmänna ämnen är bilden starkt polariserad. En tredjedel av de positivt inställda eleverna tyckte att kraven varit för lågt ställda, att skolan varit slapp och att den mjukstart som man började med

i årskurs 1 på grund av elevernas förväntade skoltrötthet aldrig kom förbi mjukstartstadiet.

Några citat: "Visserligen är det skönt att skolan är slapp, men . . .", "Man slutar ju så djävla tidigt ibland . . .". Jag ber, herr talman, om ursäkt för kraftuttrycket, men det var ett direkt citat.

Ca 40 % av hela elevgruppen har sett de allmänna ämnena betydligt mer negativt; de har varit en pina. En "aldrig-mer-attityd" kommer mycket tydligt till uttryck inom denna elevgrupp.

Allmänlärarnas uppfattning är pessimistisk. Stora brister i fråga om arbetsdisciplin, kunskapsstandard och allmänna färdigheter redovisas. Inte heller anses den förlängda utbildningen ge tillräckliga grundkunskaper för vidare studier på högskola.

Citat: "Läxor är knappt att tänka på, att ta med böcker hem är uteslutet."

Utvärderaren säger bl.a. att en övervägande del av eleverna enligt erfarna lärare har en kunskapsbas som inte kan anses tillräcklig för högskolestudier. Alltför många elever ser dessutom på postgymnasial utbildning över huvud taget med djupaste olust.

Det här var ur en utvärderingsrapport från verkligheten. Jag kan citera ur många fler rapporter med snarlikt resultat. Jag tycker att vi skall ha detta som bakgrund i dag när vi diskuterar en kommande gymnasiereform.

Särskilt viktigt är detta med tanke på att inga erfarenheter av årskurs 3 i försöksverksamheten fanns när propositionen skrevs. Utvärderingen är naturligtvis ännu inte klar, men att döma av vad som hittills kommit fram finns stora problem. Variationerna är stora. Rekryteringsproblemen, bl.a. vid IN-linjen, är stora. Många elever är missnöjda med sin elevstatus, särskilt tredje året. Betygsättningen är oklar. Kostnaderna är minst sagt osäkra.

Herr talman! När propositionen om ny gymnasieskola kom var det med bestörtning som man kunde konstatera att den innebar en makalös nedrustning av de teoretiska studieförberedande linjerna, eller programmen som de kallas i förslaget. Det är ett dråpslag mot svensk utbildningskvalitet i en tid när Sverige måste stärka sina möjligheter att konkurrera med kvalitet och kompetens. Jag tror inte någon hade väntat sig ett sådant attentat mot gymnasieskolan som det i propositionen.

En förlängning av de yrkesinriktade studievägarna till tre år skulle betalas med en nedskärning av de teoretiska. Vissa ämnens undervisningstid minskade med så mycket som 60 till 70 %.

Skolministerns förslag byggde på antagandet att det i själva verket endast är 30 veckor som verkligen går till undervisning, eftersom så mycket går bort. Skolministern hade anpassat sig till den låga nivå det blir om man godtar allt bortfall.

På de flesta gymnasieskolor som jag har besökt det senaste året – det har även de flesta företrädare från gymnasieskolorna också sagt – har man gjort det enda rimliga, nämligen tvärtom. Man har försökt eliminera bortfallet. De flesta har klarat det bra och räknar med 34 till 35 veckors effektiv undervisningstid. Det är sannerligen tur för svensk ungdom att det svenska skolväsendet har en högre ambitionsnivå än skolministern.

Vi behöver en ny start för Sverige. Vi måste höja ribban i utbildningssystemet – inte sänka den. Vi skall stärka undervisningen – inte minska den.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

Kritiken mot skolministerns förslag har varit, minst sagt, massiv. Jag tror inte jag någon gång fått så många brev och samtal som jag har fått om dels skolministerns förslag om nedläggning av statens skolor för vuxna, dels om neddragningen av undervisningstiden på gymnasiets studieförberedande linjer.

Är det då inte riktigt att förlänga de yrkesinriktade linjerna? Ja, yrkesutbildningar som *behöver* tre år skall naturligtvis ha det. Men vissa yrkesutbildningar kan kräva längre utbildningstid – andra kortare.

Ett exempel på att tre år generellt inte är ändamålsenligt är förslaget om flygteknisk utbildning. Skolministerns förslag om tre år är inte tillräckligt för att utbildningen skall följa de krav som Sverige ställt sig bakom enligt internationella överenskommelser. Tydligare kan det knappast påvisas att propositionen är dåligt genomtänkt.

Att förlänga gymnasieutbildningarna till tre år för alla, utan hänsyn till kraven för kommande studier eller yrkesverksamhet, är varken rimligt eller ändamålsenligt. Längd och innehåll skall anpassas efter de krav på förkunskaper som måste ställas på gymnasieskolan. Det skall självfallet finnas rikliga tillfällen att komplettera för att nå behörighet för högskolestudier.

Det största problemet med skolministerns proposition är att den saknar analys av de krav som måste ställas på gymnasieskolan. Vad kan och skall gymnasieskolan ge? Vilka krav på förkunskaper skall ställas för högskolestudier och yrkesverksamhet inom olika områden?

Propositionen kallas ute i landet för "skogsrået"; den har en mycket vacker och förledande framsida. Innehållet där bakom saknas.

Återigen har skolministern i sitt reformarbete börjat i fel ände. Återigen saknar vi det som borde varit förutsättning för reformen: Mål, innehåll och läroplan. Först skall målen och kraven på innehållet läggas fast, därefter bör organisation och timplaner formas.

När jag är ute på gymnasieskolorna får jag ständigt samma frågor från lärarna: Vad skall ämnena innehålla? Vad skall mitt ämne innehålla? Skall det vara som nu? Skall det vara mer eller mindre? Är det antalet timmar som skall styra innehållet? Borde det inte vara innehållet som styr antalet timmar?

Herr talman! Den moderata kritiken av propositionen kan sammanfattas sålunda:

För det första saknar den analys av vilka kunskaper gymnasieskolan skall ge. Mål, innehåll och läroplaner finns ej. Vilka förkunskaper skall finnas för att få börja gymnasieskolans olika linjer?

För det andra innebär den en nedrustning av de studieförberedande linjerna – programmen.

För det tredje innebär den en förlängd grundskola i och med att den är för sammanhållen. Varje del av gymnasieskolan skall i stället ha en klar profil, en tydlig inriktning mot kommande yrke eller studier.

Vidare är en treårig gymnasieutbildning för alla inte realistisk. Utbildningens mål skall avgöra längd och innehåll. Varje linje skall till längd och innehåll anpassas efter kommande studier eller yrke. Alla ungdomar – även de skoltrötta – skall kunna välja ett bra alternativ i gymnasieskolan.

Utvärderingen av det pågående försöket med treårig yrkesutbildning är ej

klar. Det står dock klart att resultatet av försöksverksamheten inte är odelat positivt, vilket jag också inledningsvis anförde. Det enda rimliga är att utvärderingen görs *innan* beslut tas om en ny gymnasieskola.

Vidare kommer kvaliteten på såväl studieförberedande som yrkesinriktade linjer att sänkas genom att reformen är underfinansierad. Vad de yrkesinriktade utbildningarna kommer att kosta i framtiden är mycket oklart. Inte heller har kostnaderna för försöksverksamheten kunnat klart redovisas.

Reformen innebär dessutom en kostnadsövertäring på kommunerna.

Herr talman! Nu har skolministern fått bakläxa också av utbildningsutskottet. Ett enigt utskott har sagt att Statens skolor för vuxna i Norrköping och Härnösand bör bibehållas. Det är mycket bra. De fyller en viktig funktion för människor som har speciella svårigheter att följa vanlig vuxenutbildning.

I övrigt är de förändringar av skolministerns förslag, som en majoritet bestående av socialdemokraterna, centern och vänsterpartiet gjort, inte tillräckliga. Det är i och för sig bra att man ökat antalet timmar på de studieförberedande linjerna. Det är bra att geografi åter blir ett självständigt ämne och att religionskunskapen får en stark ställning. Men det är fortfarande en alldeles för låg ambitionsnivå för att forma Sveriges framtid. Man utgår från drygt 32 veckors undervisningstid, och det är för litet. Fortfarande minskar timmarna i centrala ämnen, särskilt språk.

Låt oss som exempel ta Samhällsvetenskapligt program – Samhällsvetenskaplig gren: Språk minskar dramatiskt med nära 50 procent, förutsatt att eleverna i dagsläget valt språk före socialkunskap.

Ett annat exempel, Naturvetenskapligt program – Teknisk gren: Matematik minskar med 17 procent, tekniska ämnen minskar med 46 procent.

Framför allt uteblir den satsning på språken som i dag är så viktig för svensk ungdom och för hela Sverige. De ungdomar som skall gå i den nya gymnasieskolan är de människor som verkligen på allvar skall konkurrera ute i Europa om studieplatser, arbeten och framtidsmöjligheter. För Sverige i världen är språkutbildade människor ett absolut måste.

Även i övrigt kvarstår vår kritik av förslaget. Reformen är fortfarande underfinansierad, vilket gör att risken för kvalitetsförsämringar vid genomförandet är påtaglig. Risken är stor att kommunerna t.ex. inte får anställa lektorer i önskad omfattning. Lektorerna är mycket viktiga för kvaliteten i gymnasieskolan.

Valmöjligheterna för eleverna riskerar också att begränsas, eftersom de snäva ekonomiska ramarna kan begränsa möjligheterna att bilda tillvalsgrupper.

Förslaget leder fortfarande till en "förlängd grundskola" genom sin stora gemensamma kärna.

Det som borde varit underlag för reformen saknas fortfarande, nämligen målen för gymnasieskolan, innehållet i undervisningen och kraven på färdigheter för högstudier eller yrkesverksamhet.

Det är naturligtvis inte heller möjligt att på några veckor göra om ett förslag som har så stora brister. Det blir ett hafsverk. Gymnasieskolan är för viktig för detta. Det enda riktiga är att nu avslå propositionen och kräva ett

nytt förslag. Utvärderingen av försöksverksamheten måste då finnas med i underlaget för ett nytt förslag.

Ett nytt förslag skall innehålla:

- Tydliga utbildningsvägar där målet avgör längd och innehåll.
- Den studieförberedande utbildningen skall ha innehåll, kvalitet och omfattning som ger de nödvändiga förkunskaperna för fortsatt högre utbildning.
- Den yrkesinriktade utbildningen skall ha längd och innehåll som anpassas till och anknyts till yrkeskrav och arbetsliv.
- Största möjliga valfrihet för eleverna att välja såväl ämnen som skola. Eleverna skall själva kunna välja kurser utöver en liten kärna av obligatoriska ämnen. Vissa ämnen bör vara givna för en profilering av studierna.
- Språkens ställning skall stärkas.
- Specialgymnasier skall finnas såväl i teoretiska ämnen som i idrott.
- Den yrkesinriktade utbildningen skall ha en god anknytning till arbetslivet och så nära som möjligt anknyta till resp. yrkesområdes speciella karaktär.

Ambitionen skall vara att så mycket som möjligt av den yrkesspecifika utbildningen skall ske på arbetsplatser. En modern lärlingsutbildning skall kunna inordnas i gymnasieskolan, men också den skolförlagda utbildningen skall ha god anknytning till yrkets praktiska verksamhet.

En stor brist i det förslag som skolministern lade är att det första året är ogrenat och med stor sannolikhet kommer att domineras av allmänna ämnen. Den arbetsplatsförlagda utbildningen har också minskats i jämförelse med försöksverksamheten.

För en skoltrött elev i åk 9 kan det kännas mycket tungt att söka in på en treårig utbildning. Om utbildningen är formad som en förlängd grundskola kan det kännas ännu tyngre. Risken är mycket stor att eleven helt avstår från att studera vidare. Eleverna både behöver och vill ha en yrkesspecifik inriktning redan från början.

Herr talman! Jag har i mitt anförande i stort sett talat endast om gymnasieskolan. Ulf Melin kommer senare att tala om vuxenutbildningen.

Jag vill till sist yrka bifall till reservation 1, som är gemensam för moderata samlingspartiet och folkpartiet liberalerna, och avslag på regeringens förslag om en förändrad gymnasieskola. I betänkande 16 finns ytterligare reservationer med moderata namn, reservationer som vi moderater självfallet står bakom men som jag med hänsyn till kammarens arbetsbelastning inte yrkar bifall till.

Anf. 29 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Den allmänna debatten om regeringens förslag om en ny gymnasieskola har stundtals varit ganska hätsk. Somliga debattörer har uttryckt sig som om de trodde att regeringen – personifierad i skolminister Göran Persson – *vill* försämra gymnasieskolan.

Jag anser att den utgångspunkten är felaktig. Propositionen "Växa med kunskaper" har naturligtvis förelagts riksdagen därför att socialdemokraterna anser att Sverige skall ha en sådan gymnasieskola som propositionen

föreslår. Det skulle bli en gymnasieskola att vara stolt över för varje utbildningsintresserad svensk socialdemokrat.

Mottagandet av propositionen torde ha varit en chock för skolministern – åtminstone om han bryr sig om vad människor utanför hans rådgivarkrets tycker. Dessa rådgivare hade säkert ingivit Göran Persson den förhoppningen att han skulle få beröm för gymnasieförslaget – och så möts han av en oförstående, ja, närmast hotfull attityd från nästan alla, som arbetar med utbildning.

De som skall arbeta med reformeringen av gymnasieskolan är oerhört kritiska. Ungdomar, som tagit del av förslaget, tycker inte att det innehåller sådana förbättringar som de längtar efter. Jag har rådfrågat en mängd gymnasister, högskolestuderande och värnpliktiga inför folkpartiet liberalernas agerande i ärendet, och jag har faktiskt inte mötts av *någon* entusiasm inför regeringens förslag.

Utbildningsutskottet har tagit emot brev, upprop och uppvaktningar i mängd. Hela dagar har vi suttit och lyssnat till representanter för alla möjliga grupper, som alla har tyckt att propositionen inte tar hänsyn till deras önskemål. Knappast något av gymnasieskolans ämnen har saknats i den långa rad av uppvaktningar som t.ex. försvarat religionskunskapsämnets, språkens, musikens, geografins, filosofins, idrottsämnets, historieämnets och en mängd yrkesämnens plats på schemat.

Det är klart att man inte kan tillgodose alla gruppers önskemål, men när kritiken är så oerhört kompakt, som den varit när det gäller regeringens förslag till ny gymnasieskola, borde man dra den slutsatsen, att det krävs en mer omfattande revidering av förslaget än man hinner på några veckor i utskottet.

Skolministern säger att man började utreda gymnasieskolan 1975. Det är förstås korrekt. 16 års arbete ligger bakom propositionen, säger han. Det märkliga är, att de som trott att de följt utredningsarbetet om gymnasieskolan inte känner igen sig. Utbildningsdepartementet har lyckats komma med ett förslag, som knappast alls är förankrat – som man brukar säga – hos dem som följt debatten och hos dem som skall genomföra reformen i verklighetens gymnasieskola.

Faktum är att regeringens förslag har uppfattats som ett exempel på en ganska hänsynslös nonchalans mot alla dem som i våra gymnasieskolor skall se till att svensk utbildning har hög klass. Om skolan skall fungera måste den skötas så, att alla som arbetar där – elever och all personal – kan känna trivsel och arbetsro och möta respekt för sin insats. Tyvärr har skolministerns agerande i det här ärendet inte lyckats i det stycket.

Jag tycker att det naturliga hade varit att skolministern efter ett sådant mottagande dragit tillbaka propositionen omedelbart. Det är en omöjlig uppgift att under några veckor i utbildningsutskottet göra sådana förändringar av regeringens gymnasieproposition så att sakkunniga synpunkter från olika håll hinner tillföras beslutsunderlaget. Folkpartiet liberalerna anser därför att propositionen bör avslås och att regeringen får i uppdrag att återkomma med ett förslag, som tar hänsyn till de sakkunniga reaktionerna på proposition 1990/91:85.

Kritiken mot regeringens förslag gäller t.ex. nedskärningen av antalet lek-

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

tioner för de studieförberedande programmen. Det är inte lätt att finna en kvalitetsförbättring i förhållande till dagens gymnasieskola. Skolministern anser sig ha bevis för att så mycket tid går bort till annat än undervisning att det i realiteten inte blir mer än 30 effektiva veckor per läsår. Sedan låter han *det* bli norm för den nya gymnasieskolans innehåll av lektioner. En sådan iakttagelse borde i stället resultera i att man försöker förstärka kvaliteten. Det är svårt att hitta den utlovade kvalitetsförbättringen i propositionens studieförberedande program.

Värderande talman! En viktig del i gymnasiereformen är att de yrkesförberedande programmen blir 3-åriga. Egentligen är det en välkommen reform. Folkpartiet liberalerna liksom näringslivet har i många år efterlyst en förbättrad gymnasial yrkesutbildning. Ändå är vi oerhört kritiska över den här delen i propositionen.

Varför måste man göra alla utbildningar just treåriga? Det här är ett exempel på en sorts tröghet, som jag vågar påstå är ganska typisk för socialdemokratisk politik. Flexibilitet och valfrihet för individen har för lite utrymme i ett samhälle som styrs av socialister. Regeringen hävdar att det är en viktig likvärdighetsfråga att alla ungdomar erbjuds en treårig gymnasieutbildning, oavsett vilken inriktning de väljer. Det är lika fel som att servera alla människor lika stora matportioner, oavsett hur stora deras kroppar är eller hur mycket energi de behöver för att orka med sitt arbete.

Det är självklart för alla – säkert också för statsrådet Göran Persson – att olika yrken kräver olika lång utbildning. Det borde också vara självklart att en utbildning skall vara så lång som behövs – varken mer eller mindre. Ändå genomdriver man en treårig studiegång helt utan flexibilitet.

Fixeringen vid att alla skall gå just tre år i gymnasieskolan får en direkt komisk effekt t.ex. när det gäller utbildning till flygtekniker. För att bli internationellt accepterad flygtekniker måste man ha en yrkesutbildning som är 3,5 år lång. En sådan utbildning finns i Västerås. Nog borde den i sin helhet kunna ingå i gymnasieskolan! Nej, säger socialdemokraterna. Behövs det mer än tre år, får vi hänvisa flygteknikerna till komvux det sista halvåret. Värderade talman! Man tror knappt det är sant.

Folkpartiet liberalerna vill ha en gymnasieskola, som är uppbyggd så att man med hedern i behåll kan sluta efter kortare tid än sex terminer. Jag vet att skolministern anser att just detta är möjligt med hans gymnasieskola, men såvitt jag har förstått skrivningarna i propositionen innebär varje avhopp före utgången av den treåriga studiegången att man bryter planen för programmet. Kommer en sådan elev tillbaka till gymnasieskolan, gör han/hon det för att studierna inte kunde fullföljas förra gången. Folkpartiet liberalerna anser att gymnasieskolan bör organiseras med en sorts modulsystem, så att man kan studera den i etapper efter eget val. Den yrkesspecifika undervisningen bör vara så organiserad, att mer teoretiska och studieförberedande delar av undervisningen kan komplettera studierna – antingen i en sammanhållen gymnasietid eller i senare fas av det livslånga lärandet. En ny gymnasiereform borde innehålla en sådan flexibilitet.

Sverige blir mer och mer beroende av internationella kontakter. I en alltmer gränslös värld blir språkkunskaper oundgängliga. Vi saknar en internationell profil på regeringens gymnasieskola.

Värderade talman! Regeringens proposition ställer stora krav på kommunernas möjlighet att tillskjuta egna medel till gymnasieskolan. Visserligen säger skolministern att han ser tillräckliga resurser för alla följder av hans förslag, men för kommunernas folk blir det säkert svårare att hitta tillräckligt mycket pengar. Visst går det att rationalisera i skolans värld. Regeringens krav på att kommunerna skall spara sammanlagt 600 milj.kr. är dock mycket hårt. Det är nästan 10 % av statsbidragsdelen för gymnasieskolan. När man vill genomföra en reform, som gör att antalet gymnasieelever kommer att öka med ca 40 000 varje år, borde man tillföra pengar i stället för att kräva att kommunerna skall rationalisera fram resurser för reformen. Folkpartiet liberalerna anser att så stora besparingskrav ställs på kommunerna att det torde vara närmast omöjligt att behålla en önskad kvalitet på gymnasieskolan. Den valfrihet för eleverna, som propositionen vill nå kommer knappast att bli möjlig. Kommunerna får inte råd att erbjuda den variation som är önskvärd.

Värderade talman! Regeringen har fått kritik från personer utanför riksdagen för att motionstiden för propositionen var för kort. Då har skolministern svarat att den här propositionen naturligtvis skall behandlas som alla andra propositioner. Jag delar den uppfattningen. Felet var att propositionen inte fanns i tillräcklig upplaga under motionstiden. Jag var på flera gymnasieskolor, där man påstod att man beställt propositionen men fått besked om att den var slut. De som fastställde upplagans storlek missbedömde intresset för publikationen.

Jag anser fortfarande att regeringen borde ha dragit tillbaka propositionen, när man fick klart för sig att motståndet mot den var så stort. Trots den uppfattningen måste jag ge utbildningsutskottets socialdemokrater – och främst vår ordförande Lars Gustafsson – litet uppmuntran för att de lade ner stort arbete på att försöka rätta till det som deras kamrater i regeringen orsakat med propositionen.

Utbildningsutskottets betänkande om gymnasieskolan är ett stort misslyckande för den socialdemokratiska regeringen, men det är en stor framgång för främst utbildningsutskottets ordförande, socialdemokraten Lars Gustafsson. Hans uthålliga förhandlingsförmåga och hans civilkurage gentemot sin egen regering har gjort det möjligt att nå fram till ett beslut.

När jag nu har Lars Gustafssons namn aktuellt i mitt anförande, vill jag också passa på att tacka honom med anledning av att han lämnar riksdagen efter denna mandatperiod. Lars Gustafsson leder utbildningsutskottet med en blandning av buttherhet och humoristisk generositet. Han visar stor respekt för varje ärende och han vågar säga sin mening, vem det än drabbar. Jag önskar Lars Gustafsson goda dagar även i fortsättningen med mer tid för alla kulturella, vetenskapliga och hembygdsvårdande intressen, som han nu säkert kommer att ägna sig åt.

En oerhört viktig orsak till att det har varit möjligt att få det här ärendet klart är förstås också att vi har ett utmärkt fungerande kansli, som inte har sparat någon möda för att få alla skrivningar klara.

Värderade talman! Centern och vänsterpartiet har fått igenom en del förslag, som finns med även i folkpartiet liberalernas önskemål, inför en ny gymnasieskola. För socialdemokraterna är alltså centern och vänsterpartiet

räddningen, även om prestigeförlusten för regeringen måste vara stor, när så stora förändringar i förhållande till propositionens förslag har tvingats fram.

Uppgörelsen garanterar inte att den nuvarande kvaliteten i gymnasiskolan bibehålls. När det t.ex. gäller ämnena engelska, matematik och samhällskunskap på de studieförberedande linjerna, tycks gymnasiekoalitionen innebära en neddragning jämfört med dagsläget.

Folkpartiet liberalerna anser att det var en omöjligt uppgift att, på den korta tiden för riksdagsbehandlingen, väga alla argumenten för ändringar. Visst har gymnasiekoalitionen med socialdemokrater, centerpartister och vänsterpartister fått fram ett beslutsunderlag, men alltför mycket är oklart.

Har majoriteten valt ut rätt argument från alla dem som försökt påverka behandlingen denna korta tid? Vilka effekter får ändringarna i förhållande till propositionen? Har man verkligen hunnit kontrollera det? Hur blir det med finansieringen? Är kommunerna beredda att ta det stora ansvar som riksdagen nu lägger på dem? Räddar koalitionsförslaget gymnasieskolans kvalitet, eller är det bara regeringen som räddas? Kvarstår universitetens enorma kritik även med det nya förslaget? Är de som skall genomföra förslaget i verkligheten med på noterna nu? Kommer Sveriges gymnasielärare nu att få den arbetsglädje som regeringens attityd till skolans verklighet nästan har spolierat helt? Just detta är en oerhört viktig del i skolans kvalitet. Regeringen får inte behandla dem som skall utföra jobbet som om regeringen inte alls bryr sig om vad de tycker.

Trots centerns och vänsterpartiets inbrott i gymnasiekoalitionen anser jag att regeringen borde ha dragit tillbaka propositionen. Folkpartiet liberalerna anser också fortfarande att riksdagen bör avslå propositionen och ge utrymme för den mer noggranna översyn av förslaget som vi anser vara nödvändig. Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation nr 1.

Huvudintrycket när det gäller utbildningsutskottets betänkande blir att det är ett hastverk. Jag tänker inte gå in på någon sifferexercis när det gäller antalet timmar för de olika programmen och de olika ämnena. Det är klart att centerns och vänsterpartiets insatser gjort nytta. Kan man få fram 330 milj.kr. ytterligare, måste det naturligtvis få någon betydelse.

Det är bra att religionskunskapsämnet fått en starkare ställning än vad regeringen hade föreslagit. Med en sådan oerhörd uppslutning från många av oss här i riksdagen, och efter den manifestation som alla brev och uppvisningar till utskottet utgör, är säkert beslutet om religionskunskapsämnet välkommet av en majoritet av Sveriges folk.

Det är också bra att geografi har återinförts som självständigt ämne.

Trots centerns och vänsterpartiets förbättringar av propositionens förslag, kvarstår intrycket av att beslutsunderlaget är ett hastverk. Hade vi väntat ett år ytterligare, hade också en del arbete som nu bedrivs på annat håll blivit färdigt. Då hade vi kunnat ta hänsyn till hur betygssystemet skall se ut. Vi hade haft en fylligare utvärdering av försöket med treåriga yrkesutbildningar och vi hade hunnit få in remissynpunkter på alla nya inslag i reformen. Nu hör jag skolministern säga att man alltid kan få bättre underlag om man väntar, att det alltid finns sådana som vill vänta. I det här ärendet tycker jag faktiskt att det är lätt att motivera att man bör vänta på bättre underlag. Hela mottagandet av propositionen talar också för det.

Den svenska gymnasieskolan är så viktig, den förtjänar en bättre behandling. Riksdagsmajoriteten – socialdemokraterna, centern och vänsterpartiet – tar på sig ett stort ansvar genom det här beslutet. Åtskilliga förändrande insatser kommer att krävas för att gymnasieskolan skall få den kvalitet som vi önskar.

Värderade talman! Statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping var allvarligt hotade av regeringens proposition. Nu har ett enigt utskott rätat till det. En utredning skall belysa hur distansutbildning skall utvecklas i det offentliga skolväsendet. Utskottet föreslår också att, om det behövs en fristående organisation för distansundervisning skall den lokaliseras till Härnösand. Folkpartiet liberalerna har i reservation nr 16 i stället föreslagit att riksdagen inte skall binda sig för någon viss ort innan utredningen är klar. Det innebär inte att vi är emot Härnösand i detta sammanhang. Tvärtom talar mycket för att just Härnösand är lämpligast. Vi tycker dock att det är en felaktig princip att riksdagen binder sig för följder av en utredning som ännu inte är klar.

Anf. 30 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Med posten i dag fick jag en liten reklambroschyr från en organisation som jag tror heter Den Nya Valfärden eller något liknande. Den ger ut "Medborgarnas Offentliga Utredningar". Man ville att jag skulle köpa en bok om den nya grundlagen. Författare var bl.a. en moderat riksdagsman, Gunnar Hökmark, och en likaledes moderat chefredaktör, Mats Svegfors.

I förordet till denna grundlagsbok säger man att "I mycket ter sig riksdagen degraderad till ett ämbetsverk för expediering av regeringens förslag och propositioner enligt i förväg utarbetade tidsplaner".

Jag förstår att det kan vara den moderata uppfattningen. Om man väljer att ställa sig vid sidan om och inte försöka att konstruktivt påverka regeringens propositioner, kanske den beskrivningen är riktig. Men för oss andra ter sig det sättet att uttrycka sig, att betrakta riksdagen som något som expedierar regeringens propositioner, litet främmande. Så är det förvisso inte. Det tycker jag att redan den föregående debatten, om högskolan, gav ett ganska bra bevis för.

Får jag inledningsvis också göra några små reflexioner kring Ann-Cathrine Haglunds inledningsanförande. Jag tyckte mig höra ett eko från 40-talet, när vi lade på ett år i folkskolan och gjorde den sjuårig i stället för sexårig. Då sade man: Skall det vara nödvändigt att de skall gå så länge i skolan? De är ju så skoltrötta. Det är väl bättre att de får komma ut och arbeta.

Så något om en annan reflexion som jag har gjort med anledning av Ann-Cathrine Haglunds anförande. Det gäller hennes återgivande av de s.k. utvärderingarna. Jag tycker att det hela formades till ett fruktansvärt angrepp mot gymnasieskolans lärare. Det talas om slapphet och brist på disciplin. Vidare skulle man inte lära sig någonting. Inte menar väl Ann-Cathrine Haglund att det är barnens fel att det är slapt och disciplinlöst i gymnasieskolan?

Herr talman! Ytterligare några reflexioner beträffande gymnasiereformen. Att döma av den debatt som nu har pågått en tid skulle det här röra sig

om ett hastigt påfund, om någonting som vi helt plötsligt har kommit på. Göran Persson skulle bara slänga fram en proposition, som sedan klubbas i riksdagen. Så är det naturligtvis inte.

Under hela 80-talet har vi debatterat gymnasieskolan och dess behov av förändringar. Jag skall nämna några av de huvudfrågor som har varit aktuella. För det första har det ständigt talats om gymnasieskolans dimensionering. Alla vet vad det handlar om efter alla debatter som har varit om årliga påslag när det gäller dimensioneringen. Men vi i centerpartiet har år efter år hävdat att vad som behövs är en totaldimensionerad gymnasieskola för alla ungdomar under 20 år. Nu får vi en sådan.

För det andra har det handlat om behovet av förändringar i takt med tiden. Förändringarna i arbetslivet, arbetsorganisationen, den snabba tekniska utvecklingen, tillkomsten av nya yrken, nya tekniker och behovet av längre utbildningar, ja, alla dessa saker har vi diskuterat. Ett uttryck för vår vilja här är att gymnasieskolan har begåvats med allt fler s.k. påbyggnadsutbildningar – eller, som vi till en början kallade dem, högre specialkurser. Det här är ett belägg för att de allra flesta tvååriga yrkesutbildningar har varit alltför korta med tanke på ungdomarnas möjligheter till inträde på arbetsmarknaden. Det har krävts en påbyggnadsutbildning, och en sådan har man på många håll skaffat sig.

Jag vill påminna om verksamheten med SSA-råd med SSA-sekreterare, som också växte fram under den här tiden lokalt, regionalt och centralt. Det handlar alltså om en samverkan mellan skolan och arbetslivet. Det här är ytterligare ett uttryck för vår vilja att åstadkomma någonting. Det gäller då teknikcentra, former för samverkan mellan gymnasieskolan och den lokala ortens näringsliv.

Så till en annan sak som har diskuterats mycket och som aktualiserades i samband med propositionen Gymnasieskola i utveckling. Då inleddes nämligen ett femårigt försöks- och utvecklingsarbete. Utöver utvecklingen i arbetslivet, en fråga som jag tidigare har berört, gällde det också frågan om gymnasieskolans inre organisation. Jag tänker då på detta med splittrad arbetsmiljö, bristande elevdemokrati, avsaknad av flexibilitet i systemet, behov av samverkan med vuxenutbildning osv. Redan då yrkade moderaterna avslag på propositionen, och det gjorde för övrigt också vänsterpartiet, även om man gjorde det från andra utgångspunkter.

Därefter kom översynen av gymnasieskolans yrkesutbildningar, ÖGY, som ledde till en treårig försöksperiod med treåriga yrkesutbildningar. Våren 1988 fattade riksdagen beslut i det sammanhanget

Jag skall gärna erkänna att jag var en av dem som var skeptisk till möjligheterna att få i gång den verksamheten så snabbt att eleverna skulle hinna göra sina omval och att vi skulle kunna få fram kursplaner och annat i tid. Så här i efterhand kan jag erkänna att det gick betydligt bättre än vad många, och jag var en av dessa, hade väntat sig. Och det var ju bra.

När vi fattade beslutet i frågan våren 1980 reserverade sig folkpartiet mot förslaget. Man tyckte att det kom hastigt på och att det här inte skulle genomföras 1988.

Folkpartiet skriver följande i sin reservation:

”Utskottet konstaterar att den svenska yrkesutbildningen är kortare än i

andra jämförbara industriländer. --- Enligt utskottets uppfattning är en tvåårig yrkesutbildning otillräcklig med hänsyn till den snabba utveckling som sker både inom näringslivets olika sektorer och inom den offentliga sektorn där speciellt vårdsektorn ställer allt högre kunskapskrav på personalen i framtiden. Utskottet anser därför att en förändrad och förlängd yrkesutbildning med god kvalitet bör komma till stånd.”

Vidare skriver folkpartiet i samma reservation:

”Mot denna bakgrund anser utskottet att en ny yrkesutbildning av i huvudsak ÖGY-utredningens modell skall inledas läsåret 1989/90 och då i full skala ---.”

Reservationen är undertecknad av Carl-Johan Wilson och Kerstin Keen.

Det är bara att konstatera att det som för Carl-Johan Wilson var sanning för några år sedan uppenbarligen inte är det i dag. Då tyckte han att en treårig yrkesutbildning av ÖGY-modell, i praktiken den modell som vi nu genomför, var den högsta lyckan på jorden. Den här modellen skulle genomföras i princip så snabbt som möjligt och i full skala. Nu säger Carl-Johan Wilson att talet om treåriga yrkesutbildningar är ett uttryck för en sorts tröghet. Det saknas flexibilitet, sägs det. Men då skulle jag vilja säga att det sannerligen inte råder någon brist på liberal flexibilitet när det gäller att byta ståndpunkt från en tidpunkt till en annan.

Jämsides med de här faktorerna som påverkade gymnasieskolan fanns detta med elevutvecklingen. Det måste vi hålla i minnet. I slutet av 70-talet och under den första hälften av 80-talet var det ju ett ökande antal sökande till gymnasieskolan på grund av bl.a. en vikande arbetsmarknad, insikten om att det behövdes en bättre utbildning samt det faktum att det var stora ungdomsskullar just då – den s.k. 16-årspuckeln. Under den andra hälften av 80-talet däremot var det högkonjunktur. Då blev det helt plötsligt brist på ungdomar. Konkurrensen mellan vidareutbildning och arbete ökade. Även arbetsgivarnas förståelse för att de måste medverka till en bra yrkesutbildning ökade.

Det bör noteras att det här inte bara gäller de traditionella yrkesutbildningarna. Det är ganska många ungdomar som går direkt ut i arbetslivet även från de s.k. studieförberedande linjerna i dagens gymnasieskola. Konkurrensen om de ungdomarna har också ökat.

Nu går vi in i en period med färre ungdomar i gymnasieskolan. Detta gör det möjligt att höja kvaliteten. Men snart har vi en ny ungdomspuckel. Under de senaste åren har ju mycket höga födelsetal redovisats. Det innebär att gymnasieskolan så småningom får ta emot dessa ungdomar. Då blir det minst lika stora ungdomsgrupper som det var under 70-talet.

Mot den bakgrunden bedömer vi i centerpartiet att det är angeläget att fullfölja arbetet på förändringarna i gymnasieskolan – förändringar som har förberetts under många år. Vi behöver en ny modern yrkesutbildning av högsta Europastandard inför det kommande Europasamarbetet. Denna yrkesutbildning måste till betydande del innehålla arbetsplatsförlagd utbildning, där man har tillgång till modern utrustning, till teknik och till kompetens. Men den här yrkesutbildningen måste också innehålla en god portion allmänbildning i form av allmänna ämnen. Dessa behövs både för yrkesutbildningens skull och för yrkesutövandets skull. Det krävs ju ständigt nya

kunskaper ute i arbetslivet. Man får på det här sättet allmän behörighet till högskolan och det är bra. Men det här skall naturligtvis inte övervärderas, och det skall framför allt inte framställas på det sätt som har skett på sina håll i vulgärdebatten. Man har ju talat om att detta skulle innebära ett slags gratis entrébiljett till högskolan. Så har det aldrig varit, och så kommer det heller inte att bli. Även de ungdomar som härmed blir behöriga kommer att få söka i konkurrens på sina betyg eller via högskoleprovet.

Men ännu viktigare är kanske att de allmänna ämnena ger en fast grund att stå på. De ger en beredskap inför förändringar i framtiden. Man får en beredskap, så att man kan möta nya krav, omstruktureringar, krav på ny kompetens, ja, kanske nya yrken. Vidare möjliggörs härmed, och det kanske inte skall förglömmas, ett rikare liv med delaktighet i samhällsutveckling och kulturupplevelser.

Ann-Cathrine Haglund sade att det finns väldigt många skoltrötta elever. Jag vill då säga att skoltrötthet inte är något som är medfött. När barnen kommer till lågstadiet spritter de av iver att få lära sig olika saker. Om barn eller ungdomar är skoltrötta när de lämnar grundskolan, är det någonting som skolan är orsak till. Det är där som vi skall angripa problemen. Vi får inte resignera och bara konstatera att barnen är skoltrötta och att de inte skall ha någon vidareutbildning. Skoltrötthet skall vi alltså försöka motverka genom aktiva åtgärder i grundskolan. Sedan får vi se till att de här ungdomarna, när de kommer till gymnasieskolan, möts med flexibilitet både när det gäller utbud och uppläggning av studierna. Det är definitivt inte så, som Ann-Cathrine Haglund försökte göra gällande, nämligen att det är merparten av allmänna ämnen som möter eleverna redan under det första året.

Vi i centerpartiet är övertygade om att den här föreslagna vägen är den rätta vägen att gå.

När det gäller yrkesutbildningarna stämmer vad som här framgår mycket väl överens med de motionskrav som vi har redovisat under hela 80-talet. Vår övertygelse blir inte mindre när vi märker att vår uppfattning delas av arbetsmarknadens parter. SAF, LRF, småföretagarna, LO, TCO, SACO och t.o.m. LR som har varit kritiska mot reformen i övrigt säger att den treåriga yrkesutbildningen har man ingenting att invända emot. Låt mig här göra en liten utveckling kring Carl-Johan Wilsons funderingar. Han sade att han inte trodde sina öron när det gäller flygteknikerutbildningen. Då har Carl-Johan Wilson inte hört talas om påbyggnadsutbildning tidigare. Det är faktiskt så att principbeslutet innebär att vi har de treåriga yrkesutbildningarna i gymnasieskolan. De utbildningsbehov som ligger därutöver tillgodoses i första hand i form av påbyggnadsutbildningar. Vi kommer t.ex. – om nu Carl-Johan Wilson lyssnade – att få en ettårig teknikerutbildning i den kommunala vuxenutbildningens regi som påbyggnadsutbildning. Inte är det väl så att Carl-Johan Wilson tycker att vi skall återinföra det s.k. T4-året? För det blir ju konsekvensen av hans resonemang. Jag kan försäkra Carl-Johan Wilson att det förslag som vi nu redovisar mycket väl stämmer överens med de uppfattningar som man har i Västerås. Skolchefen i Västerås har också konfirmerat det i ett brev till utbildningsutskottet att det här är ett bra sätt att lösa problemet. Det rör sig dessutom om 160 ungdomar, som utbildas på ett enda ställe i landet. Däremot kommer vi säkert att möta på-

byggnadsutbildningsbehov på flera ställen i landet. Elbranschen är ett exempel som vi nämner därvidlag. Det kommer säkert att dyka upp andra så småningom, men de skall tillgodoses på samma sätt.

Timplanen i propositionen för de båda studieberedande programmen och det estetiska programmet var inte bra. Det innehöll en stor besparing på 330 milj.kr. med åtföljande timtalsreduktioner. Men det har vi nu undanröjt. Den garanterade undervisningstiden, som eleverna har rätt till och som skolan har skyldighet att ge utbildning under, har utökats mycket kraftigt. Den tid som enligt propositionens förslag kunde läggas ut av kommunerna som frivillig tid, 5 à 10 %, har lagts in innanför ramen. Det ökar likvärdigheten i gymnasieskolan över hela landet.

All tillgänglig tid, Ann-Cathrine Haglund och Carl-Johan Wilson, har utnyttjats effektivt. Vi vet att det i det gamla systemet var ganska mycket tid som redovisades som lektioner på schemat men som av olika anledningar inte kom till stånd på grund av s.k. schemabrytande aktiviteter. Om man nu fyller ut dessa positioner på schemat med verkliga lektioner och ser till att ungdomarna får undervisning, tar man till vara den tid som står till buds. Men det innebär inte någon merkostnad. Däremot innebär det en effektiv användning av skattebetalarnas pengar. Det antar jag att varken folkpartiet eller moderaterna har någonting att invända emot.

Karaktärerna på de olika programmens grenar har förstärkts. Trots dessa åtgärder har vi lyckats behålla en stor del av flexibilitet. De individuella valen innehåller 190 timmar, som ger alla möjlighet att tillgodose sina specialintressen. Man kan t.ex. läsa ett extra språk på dessa 190 timmar. Utrymme för lokal profilering och/eller ämnesanknuten praktik finns det också. En lång rad förändringar därutöver har vi också från centerns sida föreslagit och fått gehör för. Ett antal nya grenar har tillkommit – plåtslageri, sjöfart, storkhushåll, gren för tandsköterskor. Parternas ställning på arbetsmarknaden har stärkts. Skolans arbetslivskontakter skall redovisas i den kommunala skolplanen. Parterna skall medverka i kursplanarbetet och yrkesrådens ställning markeras.

Det finns dessutom en fråga av mycket stort allmänt intresse, som Carl-Johan Wilson nämnde, nämligen undervisning i ämnet religionskunskap. Där föreslår centerpartiet som enda parti i sin motion att ämnet skall ingå i den gemensamma kärnan som skall läsas av alla elever. Om man menar allvar med att det här ämnet är viktigt för förutsättningarna att möta invandrarna med deras olika religioner och olika kulturer, att försöka ge ungdomarna stöd när frågor om livets allvar börjar göra sig gällande, och om man menar att det är viktigt att i skolan diskutera frågor om etik och moral, arbetsmoral och affärsetik etc., är det naturligtvis självklart att detta skall gälla alla elever och hela gymnasieskolans program. Det har vi föreslagit i vår partimotion, och så kommer det att bli. Det är vi väldigt glada för.

Vi har faktiskt fått gehör för det mesta i vår partimotion. Men en fråga återstår: tidpunkten för avvecklingen av den statliga regleringen av gymnasieorter. Enligt propositionen inträffar den ett år efter starttidpunkten för den nya gymnasieskolan. Det är ett ologiskt sätt att hantera frågan. Vi har förgäves i utskottsdiskussionerna ställt frågan varför det skall vara så. Egent-

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

ligen är till sist det enda relevanta svar som vi har fått: Ni kan väl inte få igenom allt.

Vi har en reservation på denna punkt, men jag tänker inte ta upp kammarens tid med att begära votering i denna fråga. Vi återkommer till frågan senare.

I propositionen ingår förslag om ett framtida rationaliseringskrav på 0,5 % av sektorsanslaget under fyra år fr.o.m. 1992 och framåt. Det har beräknats till ca 617 milj. kr. med dagens sektorsanslag som ingångsvärde. Det bör samtidigt noteras att dessa resurser återförs till kommunerna som ett reformtillskott.

Centerns förslag i vår partimotion innebär att den parlamentariska kommitté som vi har fattat beslut om i samband med ansvarspropositionen också skall följa upp denna fråga. Om rationaliseringskravet inte går att uppfylla skall det redovisas för regeringen, som då har att återkomma till riksdagen. Därmed har vi i alla partier insyn i och ansvar för att skolans resurser inte urholkas till förfång för kvaliteten. Vi har ett gemensamt ansvar för att skolan både är så rationell som möjligt och har de resurser som behövs. Med det intresse som nu har visats från alla partier att skjuta till pengar är jag inte ett dugg orolig inför framtiden.

Jag vill avsluta, herr talman, med att ställa några frågor till moderaterna och folkpartiet. Reformen skall ju rivas upp, säger de, om det skulle bli ett majoritetsskifte. För att det skall bli bättre, antar jag? Då är min första fråga: Med hur många dagar vill ni förlänga skolarbetet utöver de 178 som det minst måste ha i dag? Hur många miljoner ytterligare är ni beredda att skjuta till för att finansiera denna förlängning? Vilka ämnen är det enligt era förslag som skall få fler timmar och vilka ämnen är det i konsekvensens namn som skall få färre timmar? Jag försäkrar er att vi har fyllt ut den tillgängliga tiden. Om ni har för avsikt att åstadkomma förändringar är det dags att redovisa både var man skall plussa på och var man skall ta bort. Det går nämligen inte att göra bådadera, för då får man förlänga skolarbetet. Det kunde vara intressant att få svar på frågan. Om det skall tas bort något eller minskas, Carl-Johan Wilson, är det religionsämnet som har fått för mycket plats, eller är det för mycket samhällskunskap? Tycker Ann-Cathrine Haglund att det blir för mycket språk? Eller är det för mycket att på den humanistiska grenen kunna läsa fyra moderna språk, alternativt latin och grekiska? Är det latinet då som skall bort? Det kunde vara intressant att få konkreta svar på dessa frågor, inte bara allmänt svepande formuleringar om att det som föreslås i betänkandet måste förstärkas och förbättras. Det kunde ändå vara välgörande att ni åtminstone i denna lilla bit av debatten som vi skall ha gemensamt båda försökte koncentrera er på betänkandets förslag, för det är nämligen det som vi skall fatta beslut om här i kammaren om en stund. Om ni vill fortsätta att föra debatten med Göran Persson senare om de förslag som han ursprungligen lade fram, må ni gärna göra det om ni tycker att det är spännande. Det har ingenting med dagens beslut att göra, utan det är utskottets förslag som vi nu skall behandla och fatta beslut om, och det är utskottsförslagets innehåll som vi nu skall debattera.

Anf. 31 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Med sedvanliga översittarfasoner recenserade Larz Johansson det som jag har sagt i denna debatt. Larz Johansson är ju skolministerns starkaste stöd i den här frågan, liksom i andra frågor. Om Larz Johansson hade agerat på ett annat sätt, skulle vi verkligen kunna få en bättre gymnasieskola.

Även om jag borde vara van blev jag ändå häpen över Larz Johanssons debatteknik. "Den s.k. utvärderingen", sade han. Det är faktiskt av myndigheterna utsedda lärare som har svarat för dessa utvärderingar. Den utvärdering som jag citerade ur – och jag citerade direkt vad eleverna hade sagt – kommer från Wenntrömska skolan i Västerås. Jag har flera utvärderingsrapporter att citera ur, om Larz Johansson är intresserad. De lärare som står bakom utvärderingen vet sannerligen vad de talar om.

Larz Johansson sade att jag angriper lärarna. Det gör jag inte alls. Lärarna har arbetat under de förutsättningar som har givits dem i den försöksverksamhet som har försigått. Lärarna har haft felaktiga förutsättningar för att kunna forma undervisningen.

Jag kan hålla med Larz Johansson om en sak. När eleverna börjar i första årskursen kommer de ofta sprittande av nyfikenhet och glädje inför att börja skolan. Så småningom kan skoltröttheten sätta in. Det är ju fråga om organisationen av skolan – den som vi beslutar om. När vi då lägger på tre år för alla förmår man inte inom organisationen att ta hänsyn till elevernas olika förutsättningar och anlag. Vi vill ha olika yrkesutbildningar med olika utbildningslängd och med olika innehåll. Det är när man tvingar på en organisation där eleverna inte kan anpassa sig efter sina egna önskemål och förutsättningar som skoltröttheten kommer.

När Larz Johansson påstår att så många har stött förslaget om treårigheten, citerade han SAF fel. Jag vet inte om Larz Johansson var med vid det möte som utbildningsutskottet hade, då man bl.a. sade att utbildningstidens längd skulle kunna varieras och styras av utbildningens mål och individens behov. Det överensstämmer ganska väl med det som både jag och Carl-Johan Wilson har sagt här i debatten.

Anf. 32 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Larz Johansson får nöja sig med att avgöra vad han själv skall säga. Han försökte tala om för oss vad vi skall säga i debatten. Det trodde jag att vi själva kunde få avgöra. Jag tackar så mycket för Larz Johanssons deklamationer om vad vi har rätt att ta upp i debatten.

Larz Johansson omnämnde ett tidigare förslag från Kerstin Keen och mig. Vi ville införa en treårig utbildning enligt ÖGY-modell. Det är inte så svårt att försvara, inte heller i den här debatten. I ÖGY-modellen ingick det modulsystem som vi nu talar om. En avgörande kritik från folkpartiet liberalerna mot det förslag som Larz Johansson nu försvarar är obligatoriet. Varför måste alla gå tre år? Detta var kanske svårt att förstå.

När det gäller Västerås flygteknikerutbildning frågade Larz Johansson: Känner Carl-Johan Wilson inte till att det finns påbyggnadskurser? Men om det är en utbildning som är 3,5 år lång kan man inte säga att det sista halvåret är en påbyggnadsutbildning. Är sista halvåret på alla utbildningar en på-

byggnadsutbildning? Poängen med vår kritik mot detta förslag är att man skall kunna anpassa utbildningens längd till vad som behövs. Är utbildningen ett halvår längre än vad den är för andra linjer, borde man väl tala om att det skall ingå i den obligatoriska delen. Annars blir det litet märkligt. Rektorn var nöjd, sade Larz Johansson, men vad skall han säga? Han får väl lösa allting praktiskt, oavsett vad vi fattar för beslut.

Larz Johansson är inte orolig inför framtiden. Det är bra med en god tilltro till framtiden, det skulle alla ha glädje av. Men jag är orolig för arbetsklimatet på gymnasieskolorna. Det gäller att skapa ett arbetsklimat som gör att människor går till skolan med glädje varje dag för att sköta sitt jobb så att det blir en god gymnasieskola. Jag är inte säker på att det går att genomföra en bra gymnasieskola, om man tar så liten hänsyn till vad människorna i skolan tycker.

Sedan ställde Larz Johansson ett antal frågor om vad vi ville förändra för att göra gymnasieskolan ännu bättre än vad han vill göra. Om vi hade haft svaren på dessa frågor, hade vi kunnat föra fram dem nu. Svaren på frågorna är inte tillräckligt belysta. Vi har inte några svar, eftersom vi måste ta längre tid på oss. Jag antar att inte heller Larz Johansson har svar på sina frågor, men han chansar i alla fall med tillförsikt på framtiden. Vad som behövs för en bättre gymnasieskola är tid att få fram svaren på de frågor som Larz Johansson och vi andra ställer. När vi har de svaren efter en remissomgång från fler instanser än dem som Larz Johansson har hunnit tala med, kanske vi kan komma fram till ett vettigt förslag till en ny gymnasiereform, som vi kan föra fram med stolthet.

Anf. 33 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Så fort Ann-Cathrine Haglund får mothugg eller blir recenserad – som hon sade – är hon utsatt för översittarfasoner. Ann-Cathrine Haglund som är så förtjust i betyg i alla sammahang borde väl uppskatta att få en recension av sina åsikter, också här i kammaren.

Det skall bli bättre, men frågan om hur det skall gå till är Ann-Cathrine Haglund inte beredd att svara på. Det var ju det som jag frågade om. Vilka ämnen skall få mera tid? Vilka ämnen skall få mindre tid? Hur många dagar skall ni förlänga skolarbetet med? Hur mycket pengar är ni beredda att skjuta till för att betala denna förlängning? För att över huvud taget kunna föra den här typen av debatt måste ni kunna ge konkreta svar på dessa frågor.

Ann-Cathrine Haglund sade att hon inte angrep lärarna. Lärarna hade bara fått fel förutsättningar. Säg som det är och som ni moderater tänker, Ann-Cathrine Haglund! Lärarna hade fått fel elever. Dessa elever skulle inte ha några allmänna ämnen enligt moderat uppfattning. Detta är vad Ann-Cathrine Haglund beskriver som "brist i organisationen". Det är rejälare om man åtminstone kan stå för de uppfattningar som man har.

Ni hänvisade till SAF och de uppgifter som ni har fått därifrån. Vi satt en hel måndag i utbildningsutskottets sammanträdessal tillsammans med SAF och dess branschorganisationer. Alla partier var då närvarande, utom moderaterna och folkpartiet som bojkottade detta möte.

Vi har rätt att ta upp vilka frågor vi vill, sade Carl-Johan Wilson. Självfallet, och fortsatt gärna med det om ni vill stå utanför debatten. Men den här

debatten handlar om utbildningsutskottets betänkande. Ni får gärna diskutera andra frågor, men då bevisar ni än en gång att ni inte har något intresse av att påverka det här beslutet.

Det här med ÖGY var inte så konstigt, sade Carl-Johan Wilson. Det var ju frivilligt på ett helt annat sätt. Men snälla Carl-Johan Wilson. ÖGY-utbildningen är treårig, precis som den utbildning som vi nu skall besluta om!

Jag frågade om teknikerutbildningen som blir en ettårig påbyggnadsutbildning, vilket motsvarar det gamla T4-året i gymnasieskolan. Vill Carl-Johan Wilson återinföra det systemet?

Jag hänvisade inte till någon rektor i Västerås, Carl-Johan Wilson. Det var skolchefen som på kommunens uppdrag redan den 5 april – långt innan betänkandet justerades – uttalade att det var en bra lösning med ett fjärde år som påbyggnadsutbildning efter fordonsprogrammet. Dessutom konstaterade skolchefen att ett treårigt flygtekniskt program enligt de i propositionen föreslagna timplanerna skulle vara bra, eftersom de civila och militära grundutbildningarna skulle kunna samordnas i en enda utbildning, vilket ger samhällsekonomiska vinster. För att sedan därutöver uppfylla de internationella kraven kan man ha ett fjärde påbyggnadsår. Det här är inte alls särskilt konstigt, Carl-Johan Wilson. Det är en bra lösning.

Anf. 34 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Nu för inte Larz Johansson en seriös debatt längre. Jag tror att alla ledamöter i utskottet, utom Larz Johansson, är medvetna om att vi moderater inför uppvaktningen den måndagen hade anmält att vi inte kunde delta. Ändå beslutades det att man skulle ta emot uppvaktningar den dagen. Det var icke fråga om någon bojkott, det tycker jag att Larz Johansson skall ta tillbaka.

Vi har redovisat våra ställningstaganden i vår långa reservation. Där har vi också angivit vilka förutsättningar vi anser skall föreligga för ett nytt förslag och vad ett nytt förslag skall innehålla. Att vi inte kan acceptera den korta handläggningstiden i utskottet när det gäller utökningen av antalet timmar är väl inte att undra på när man får förslaget till utskottet en torsdag och skall justera betänkandet följande tisdag. Så behandlar man inte ett viktigt förslag, en viktig reform om en ny gymnasieskola.

Anf. 35 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Låt mig först kommentera den anmärkning som Larz Johansson riktade mot oss för att vi inte hade varit närvarande vid träffen med SAF m.fl. Han kallade det bojkott. Det är svårt att tolka vad man ser om man inte vet vad som ligger bakom. Faktum var att vi sedan länge hade planerat ett besök med hela vår utbildningsutskottsgrupp i en annan del av landet den dagen och meddelade att vi inte kunde ändra på det. Jag ville gärna säga detta så att det kommer in i protokollet och så att Larz Johanssons bojkottsangrepp inte får stå obemött.

Larz Johansson nämnde ÖGY, och jag undrar om det inte är Larz Johansson som har missuppfattat detta. Det som vi argumenterade för när det gällde ÖGY-system är inte alls likt det förslag som föreligger i dag. I vårt förslag finns ett modulsystem som inte alls finns i detta förslag. I vårt förslag

finns en frivillighet som inte alls finns i dagens förslag. Anmärkningen mot det förslag som Larz Johansson försvarar är ju trögheten i det, som jag sade förut, att man inte kan ändra på något och att det inte finns någon frivillig flexibilitetsmöjlighet i det. Är det svårt att förstå?

Anf. 36 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Carl-Johan Wilson, det är svårt att förstå att det inte finns någon frivillig flexibilitetsmöjlighet i systemet. Jag förstår inte vad Carl-Johan Wilson talar om. ÖGY-försöket innebär en treårig yrkesutbildning för alla som går in i den yrkesutbildningen. Det som vi nu föreslår är en treårig yrkesutbildning för dem som går in i den utbildningen. Det är självfallet frivilligt att söka till utbildningen. Men Carl-Johan Wilson får nog i ett senare inlägg försöka förklara litet närmare med vad han menar med en frivillig flexibilitet i systemet.

Jag tycker fortfarande, att om moderata samlingspartiet har tre ordinarie ledamöter och tre suppleanter i utbildningsutskottet, kan det inte vara alldeles orimligt att begära att man åtminstone avdelar någon att vara med och lyssna på de synpunkter som kanske de viktigaste intressenterna när det gäller yrkesutbildning har att framföra till utbildningsutskottet. Jag tycker att det är en ganska rimlig begäran. Och jag försäkrar Ann-Cathrine Haglund att våra besökare också tyckte det.

Det var säkert spännande saker som folkpartiet reste runt och tittade på i andra delar av landet.

Men om ni själva står och säger att det var en så förskräckligt kort tid för handläggning av det här beslutet och att ni inte hann sätta er in i ärendena, hade det kanske varit rimligt att avsätta en eller annan suppleant att lyssna på denna diskussion.

Ni har bägge två naturligtvis avstått från att försöka svara på min konkreta fråga, dvs. vad innebär er förbättring för timplanerna när det gäller de studieförberedande programmen? Vilka ämnen skall ha fler timmar? Vilka ämnen skall ha färre timmar? Med hur många dagar är ni beredda att förlänga skolåret? Och hur mycket pengar är ni beredda att skjuta till för att betala den förlängningen? Det är den springande punkten som är helt avgörande för om era förslag och era invändningar skall betraktas som trovärdiga eller inte i denna debatt, annars är det bara munväder som ni håller på med.

Sedan säger Carl-Johan Wilson att han tycker att det låter tryggt att jag inte är orolig. Vad jag sade var att med det stora intresse som nu har redovisats från alla partier i riksdagen, inkl. Carl-Johan Wilsons eget parti, är jag inte orolig för att det vid den utvärdering som den här parlamentariska gruppen skall göra skall visa sig att det inte är möjligt och rimligt att ta ut denna rationaliseringseffekt utan att försämra kvaliteten i gymnasieskolan. Om så skulle bli fallet är jag övertygad om att vi tillsammans här i riksdagen kommer att se till att beslut fattas som gör att dessa besparingar inte tas ut. Att jag inte är orolig beror på de försäkringar som jag har fått av er tidigare i debatten.

Andre vice talmannen meddelade att Ann-Cathrine Haglund och Carl-

Johan Wilson anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

Anf. 37 YLVA JOHANSSON (v):

Herr talman! Sommaren 1976 var jag en tolvårig tös som full av tillförsikt såg fram emot att få börja i högstadiet. Vid samma tidpunkt tillsattes gymnasieutredningen.

Det avgörande skälet för att tillkalla en utredning var det erkända behovet av att reformera gymnasieskolan i takt med samhällsutvecklingen. Även en inre samordning mellan de linjer som speglade de tidigare tre skolformerna – gymnasier, fackskolan och yrkesskolan – ansågs då nödvändig.

Men det har sannerligen tagit tid. Och gymnasiereformen har låtit vänta på sig. Av förklarliga skäl kunde jag 1976 knappast föreställa mig att jag själv, som avslutning på mitt treåriga gästspel i riksdagen, skulle få vara med och besluta om den nya gymnasieskolan.

Under hela 80-talet har gymnasieskolan präglats av försöksverksamheter och väntan på beslut. Det mycket stora intresset ute i kommunerna och på skolorna för att delta i ÖGY-försöken kan fungera som en illustration till den otålighet som många av dem som är verksamma ute i skolorna har känt över att de politiska avgörandena har dröjt.

Sett med mina ögon har gymnasiereformen beretts under mer än halva mitt liv, men också de som har ett annat tidsperspektiv instämmer nog i att det nu är hög tid att fatta beslut om en ny gymnasieskola.

Det är därför lyckligt för gymnasieskolan att den politiskt ganska märkliga attityd som moderaterna, folkpartiet och miljöpartiet har visat – att sätta sig ned på sin stjärt och tjura över propositionens otillräcklighet – inte har majoritet i Sveriges riksdag. Tack vare andra partiets omfattande arbete i utskottet kan vi i dag äntligen besluta om en gymnasiereform som på flera områden väsentligt förbättrar ungdomars möjligheter till utbildning och ett aktivt yrkesliv.

Utbildning, eller bristen på utbildning, framstår alltmer som en av de avgörande faktorerna bakom de orättvisor som finns i vårt samhälle. Sambandet mellan föräldrarnas sociala och ekonomiska situation och ungdomarnas utbildning är, tvärtemot vad många tror, fortfarande mycket starkt och har i vissa avseenden förstärkts under 80-talet. Klyftorna har alltså vidgats samtidigt som utbildningens betydelse för den enskilda individens möjligheter har ökat. Allt tyder dessutom på att utbildning i framtiden kommer att få en allt större betydelse.

Under de senaste två decennierna har i första hand den kunskapsintensiva delen av det svenska näringslivet expanderat. Arbetslivet har genomgått och genomgår dramatiska och snabba förändringar. Yrken förändras, och skillnader mellan olika yrkesgrupper suddas ut. Arbetsfördelningen inom såväl företag som förvaltning ändras i riktning mot ökad integrering av arbetsuppgifterna och ökat ansvarstagande hos de enskilda individerna för hur arbetet skall utföras. Denna utveckling medför ökad efterfrågan på ny kunskap, bredare kompetens och förmåga till ökad flexibilitet när det gäller inlärning och problemlösning. Inom flera yrkesområden minskar skillnaderna mellan arbetare och tjänstemän, och hierarkiska organisationer plattas till.

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

Tyvärr omfattar denna utveckling ännu inte hela arbetsmarknaden. Fortfarande är många människor hänvisade till monotona och nedslitande arbetsuppgifter utan inflytande över sin situation. Det är ur min synvinkel därför så viktigt att gymnasieskolan och vuxenutbildningen utformas så att den är i takt med, och ytterligare skyndar på, en omorganisering av arbetet och arbetslivet som leder till att människors hela kompetens på ett bättre sätt kan tas till vara och de anställda ges ett större inflytande över sin arbetssituation.

Men det räcker inte med en gymnasieskola som är i takt med arbetslivets utveckling. Gymnasieutbildningen, liksom naturligtvis även vuxenutbildningen, skall ge människor möjlighet och hjälp att själva utvecklas – som individer, som kritiskt reflekterande och som skapande människor, som aktiva deltagare i demokratiska processer och i samhällslivet i stort.

Utbildningen måste också medverka till att ge ungdomar valmöjligheter i livet efter gymnasieskolan. Det kräver att de återvändsgränder som finns i dagens linje- och specialkurssystem byts mot bredare utbildningsvägar med möjlighet till successiva val. Det är också viktigt att samtliga utbildningsvägar ger allmän behörighet till högre studier och att alla elever får goda kunskaper i allmänna ämnen, liksom att alla ges möjligheter att pröva sina kunskaper i verkligheten och lära känna arbetslivets realiteter.

Kanske viktigast av allt är att ungdomar får en utbildning som ger valmöjligheter på arbetsmarknaden. Det kräver kunskaper som är individens egenom, som han eller hon kan ta med sig från skolan och från ett arbete till ett annat. Det gäller en utbildning som inte är knuten till en viss arbetsplats utan är knuten till eleven, en utbildning som gör det möjligt att välja på arbetsmarknaden, att ställa krav och att välja bort dåliga arbetsplatser.

Det är därför det är så viktigt att nu besluta om en förbättrad och förlängd yrkesförberedande utbildning i gymnasieskolan. Och det är därför som det kan få så oerhört allvarliga konsekvenser om man skulle ersätta gymnasieutbildningen med den lärlingsutbildning som moderaterna, folkpartiet och miljöpartiet förespråkar.

De som i dag har de sämsta valmöjligheterna på arbetsmarknaden är vi kvinnor. Sverige intar en föga smickrande tätposition när det gäller könssegregering på arbetsmarknaden.

I gymnasieskolans nuvarande linjeorganisation överväger de linjer som inriktas mot traditionella mansyrken. I mindre kommuner begränsas "flicklinjerna" ofta till en eller två. Det har dessutom visat sig lättare att rekrytera pojkar till flickdominerade utbildningar än tvärtom.

Den könsuppdelade arbetsmarknaden motsvaras av att vi i den nuvarande gymnasieskolan i praktiken nästan har ett flickgymnasium och ett pojkgymnasium. Endast 6 linjer av 28 har en något så när jämn könsfördelning. Hälften av gymnasieskolans nuvarande linjer är könsspecifika i den meningen att över 90 % av eleverna är antingen flickor eller pojkar. Dagens gymnasieskola bidrar alltså inte till att öka flickornas valmöjligheter på arbetsmarknaden.

Jag anser att en gymnasiereform måste innebära en sådan förändring av utbildningen att flickorna inte bara i teorin utan även i verkligheten ges en starkare ställning och ökade valmöjligheter på arbetsmarknaden.

Ett mansdominerat samhälle kan naturligtvis inte enbart utbildas bort,

men vi har ändå en del kunskap om vilka förändringar som behövs för att stödja flickorna i skolan. Vi vet att bredare studievägar som först efter något år leder in på olika grenar gör flickor mer benägna att göra s.k. otraditionella val. Det finns anledning att tro att det relativt stora utrymmet för individuella val inom samtliga program kan ha samma effekt. Dessa förändringar ger mig anledning att hoppas på att den nya gymnasieskolan skall vara något mindre könssegregerad än dagens.

Men minst lika viktigt som studievägsstrukturen är innehållet i undervisningen och de arbetssätt som används i skolan. Jag utgår ifrån att den nyligen tillsatta läroplanskommittén kommer att utarbeta sina förslag till kursplaner och läroplan med jämställdhet som ett av målen. Detta är dock inget som betonas i kommitténs direktiv. Det skulle därför vara intressant att höra vad skolminister Göran Persson har för planer för att ytterligare minska könssegregeringen i gymnasieskolan.

När jag nu är inne på flickornas villkor och möjligheter i och efter gymnasieskolan, är det svårt att låta bli att kommentera miljöpartiets reservation nr 2. Där föreslås ett nytt livsvetenskapligt program. Jag citerar: "Fysik- och kemikurserna inriktas mot dessa vetenskapers funktion i samhället på samma sätt som biologin i dag kopplar samman ekologi – miljövärd, fysiologi – medicinsk orientering, etc. Biologi tillsammans med samhällskunskap och etik samt ett modernt geografiämne bör ingå och ges en samordnande uppgift för internationalisering, resurshushållning och global miljövärd. Ett vidgat idrottsämne som inrymmer motions- och friluftsverksamhet och människans 24-timmars situation, dvs. människan i arbete, vila och rekreation, skulle ingå i detta program."

Enligt miljöpartiet skulle detta program "framför allt ge flickorna en chans".

Detta är ren gallimatias, Eva Goës! Miljöpartiets reservation är en sörja av ord, vars konsekvenser i bästa fall är obegripliga. Märkligt nog anses denna sörja särskilt lämplig för flickor. Det sorgliga är att miljöpartiet, vars politik jag på många områden respekterar och känner sympati för, i utbildningspolitiken gång efter annan sitter och flamsar i knät på högern. De som seriöst arbetar för en förstärkning och uveckling av utbildningen när det gäller naturvetenskap, miljökunskap, hälsokunskap och globala frågor har föga stöd av Eva Goës.

Regeringen föreslog oacceptabla nedskärningar av den garanterade undervisningstiden på de studieförberedande programmen, en besparing motsvarande 330 milj.kr. Det var omöjligt för mig att medverka till en sådan nedrustning som förmodligen skulle ha medfört konsekvenser för hela det utbildningssystem som följer efter gymnasieskolan, liksom det med största sannolikhet hade lett till betydande kvalitetsskillnader mellan olika kommuner och särskilt drabbat de elever som har störst behov av stöd i skolan.

Men det fanns ytterligare ett skäl för utskottsmajoriteten att återställa undervisningsvolymen, nämligen den omfattande opinionen emot nedskärningsförslaget.

En bra skola skapas av dem som är verksamma där, av elever och lärare. Politiska beslut kan underlätta eller försvåra en positiv utveckling, men vi får aldrig förledas att tro att verkliga förändringar kan kommenderas fram

genom riksdagsbeslut. Jag hoppas och tror på, liksom jag tidigare har berättat hur jag väntat på, den gymnasiereform vi nu skall besluta om. Men om en ny gymnasieskola skall kunna förverkligas, krävs att de som skall göra jobbet, framför allt elever och lärare, är med på noterna. Om breda grupper direkt motsätter sig reformen är den dömd att misslyckas.

När jag nu talar om opinioner som påverkat gymnaieförslaget i positiv riktning, så är det viktigt att göra en markering mot de överdrifter och svartmålningar som förekommit och som försvårat en seriös debatt om den framtida gymnasieutbildningen. Jag tänker då särskilt på de trupper som anförts av moderaterna, men även folkpartiet har deltagit. Vi har här i debatten hört hur Ann-Cathrine Haglund kallat gymnasiereformen för ett attentat mot skolan.

Det är, lindrigt uttryckt, lite svårt för mig att förstå hur en nedskärning av statsbidraget till skolektorn med 355 miljoner, som riksdagen beslutade om för en dryg månad sedan, av dessa partier – moderaterna och folkpartiet – betraktades som nödvändiga av effektivitets- och statsfinansiella skäl, medan en nedskärning med 330 miljoner av samma sektorsbidrag är ett attentat mot skolan, en kunskapsnedrustning som i det närmaste hotar landets kompetensutveckling och i förlängningen hela välfärdssamhället.

Kanske Ann-Catherine Haglund kan förklara för mig vad det är för skillnad på pengar och pengar inom samma sektorsbidrag?

Vi i vänsterpartiet har motsatt oss nedskärningar inom skolans område utifrån vår principiella syn på skolans och utbildningens värde, för eleverna lika väl som för samhällsutvecklingen. I stället har vi föreslagit förstärkningar på en rad områden. Vi har i detta betänkande även motsatt oss det rationaliseringskrav om 0,5 % per år som kommunerna nu åläggs. Om det är möjligt med rationaliseringsvinster motsvarande 617 milj.kr. återstår att se, något som också utskottet konstaterar. Min uppfattning är att eventuella rationaliseringsvinster skall tillfalla kommunerna för att göra det möjligt med ytterligare kvalitetshöjningar inom skolan. De pengar bör inte användas för att finansiera av statsmakterna beslutade reformer.

I den nya gymnasieskolan utökas elevernas valmöjligheter väsentligt. Det är verkligen på tiden att alla ungdomar nu ges rätt till gymnasieutbildning och att det egna valet av utbildningsväg blir avgörande i stället för statsmaktens planeringsramar. Det är också utmärkt att utrymmet för individuellt val inom varje program blir närmare 10 %. Detta innebär väsentligt ökade möjligheter för eleverna att påverka sin egen utbildning.

Men det är viktigt, tror jag, att inte låta ökade valmöjligheter ersätta en förbättring av elevinflytandet i klassrummet och över undervisningens utformning. Det egna kan nämligen inte kvittas mot det andra. Det är nu nödvändigt att elevernas inflytande stärks i gymnasieskolan, och jag sätter i det avseende ett stort hopp till läroplanskommittén. I den nuvarande läroplanen för gymnasieskolan finns en del övrigt att önska när det gäller elevinflytandet.

Herr talman! Dagens debatt och beslut gäller inte bara gymnasieskolan utan även vuxenutbildningen. Tyvärr har vuxenutbildningen hamnat i skymundan, såväl i den offentliga debatten som här i kammaren i dag.

Jag inledde mitt anförande med att tala om utbildningens betydelse för

individen liksom för arbetslivet. Vi är i den situationen att i takt med att den generella utbildningsnivån i samhället höjs så ökar utbildningskraven, inte minst från näringslivet. Det leder till att vi trots en förbättrad utbildningsnivå har ett fortsatt stort vuxenutbildningsbehov.

Den utbildning som ges i gymnasieskolan kan inte motsvara alla de krav som kan komma att ställas lång tid efteråt. Om man enbart satsar på en sammanhängande ungdomsutbildning skapar man därför en ständig utbildningsklyfta.

Det är bra att nivån för grundläggande vuxenutbildning nu höjs till att omfatta en utbildning motsvarande hela grundskolan. Men utbildningsbehoven har ökat än snabbare. Jag anser att även gymnasieskolans kärnämnen bör ingå i grundvux så att alla medborgare som saknar kompetens motsvarande grundskolan plus gymnasieskolans kärnämnen skall ha rätt till denna utbildning; en rätt som givetvis måste motsvaras av en skyldighet för kommunerna att erbjuda denna utbildning. Goda kunskaper i allmänna ämnen är nämligen en nödvändig grund för fort- och vidareutbildning.

Utskottets behandling av regeringens proposition har medfört avsevärda förbättringar i förhållande till förslaget. Framför allt har den garanterade undervisningstiden kraftigt ökat på de s.k. studieförberedande programmen, men också när det gäller de yrkesförberedande har förbättringar skett. Personligen är jag särskilt glad över att vi har skapat utrymme för ca 5 procents ämnesanknuten praktik på de studieförberedande programmen.

Trots dessa förbättringar står Ann-Cathrine Haglund här i talarstolen och säger att utskottsmajoritetens kraftiga ökning av den garanterade undervisningstiden inte skulle vara tillräcklig. Utskottsmajoriteten har utgått från en garanterad undervisningstid som inom ramen för 178 skoldagar ger ett ganska knappt tidsutrymme som skall räcka till alla prov, studiebesök, syo-informationer och andra viktiga s.k. schemabrytande aktiviteter. När Ann-Cathrine Haglund menar att 33–35 veckor per år skall användas till garanterad undervisning, måste hon utgå ifrån antingen att prov, syo-information, studiebesök m.m. inte skall förekomma i gymnasieskolan eller att elevernas skoldag kraftigt måste förlängas. Det tredje alternativet, som Larz Johansson också tog upp, är att skolarbetet kraftigt förlängs. Vilket av dessa tre alternativ är det som moderaterna har tänkt sig, Ann-Cathrine Haglund?

Det finns självklart önskemål som inte har kunnat tillgodoses av utskottet. Det finns alltid önskemål om mer, och många av propåerna har sitt berättigande. Men skolarbetet har åtminstone ännu så länge bara 178 dagar, och ungdomars liv rymmer förvisso mer än skolarbete.

Jag tror att det är viktigt att ta fasta på den mer flexibla struktur som den nya gymnasieskolan har. Jag tror att vi i framtiden kommer att få se nya s.k. gymnasiereformer växa fram inom dessa ramar ute på skolorna som ett resultat av elevers och lärares engagemang. Jag anser att utskottsmajoriteten har lagt ett bra förslag till gymnasieskola och vuxenutbildning, och det är min förhoppning att de som är verksamma i skolan utifrån detta skall kunna skapa en bättre skola.

På några punkter har vi i vänsterpartiet inte fått gehör för våra krav och där har vi reservationer. Men i alla övriga delar vill jag yrka bifall till utskot-

tets hemställan. Vi står självfallet bakom de reservationer jag har undertecknat, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 8.

Anf. 38 EVA GOËS (mp):

På denna vår stora skoldebattdag – världsmiljödagen – vill jag göra en internationell utblick i tid och rum. Om denna dag är en typisk dag på planeten Jorden så kommer vi att förlora 116 kvadratmile, eller 4 000 m², regnskog i sekunden. Vi kommer att förlora 72 kvadratmile till växande öknar. Vi kommer att förlora mellan 40 och 100 arter. Vi kommer att förlora ca 40 000 barn som dör av svält och sjukdomar. Vi kommer att avge 2 700 ton klorerade kolväten till atmosfären och 15 miljoner ton kol. I kväll kommer jorden att vara något hetare, dess vatten ännu surare och livsväven ännu tunnare.

Vid årsskiftet 2000 kommer sannolikt 20 % av alla de livsformer som fanns på planeten år 1900 att vara utdöda. Sanningen är den att många ting som er hälsa och framtida välgång är beroende av är i utomordentlig fara: klimatförändringar, motståndskraft och produktivitet inom naturliga system, naturens skönhet och biologiska mångfald.

Det är av vikt att lägga märke till att detta inte beror på okunniga människor. Tvärtom. Vi i väst har aldrig varit så informerade och upplysta om den globala krisen och haft så många kunskaper som i dag. Trots högre utbildning och akademiker med fil. kand., jur. kand., fil. lic.- och fil. dr-grader har detta blivit resultatet. Ränksmidarna och gärningsmännen i Den stora förintelsen var Kants och Goethes arvtagare. Trots att folket i Tyskland var bildat tjänade deras bildning inte som tillräcklig barriär mot barbari. Vad var det för fel? Wiesel sade: "Den utströk teorier i stället för värden, begrepp i stället för medvetenhet, svar i stället för frågor, ideologi och effektivitet i stället för samvete."

Detsamma skulle kunna sägas om hur vår utbildning har format oss att begrunda världen. Vi lever i en värld där ca 1 miljard människor – en femtedel av jordens befolkning – lever i absolut fattigdom, där 40 % inte har tillgång till rent vatten eller hälsovård, där vi i den rika världen roffar åt oss tre fjärdedelar av alla naturresurser, där vi i i-världen kan åka till månen tur och retur, men kvinnor i tredje världen får gå flera timmar varje dag för att få tag på ved och vatten. Vi har byggt en värld av rikedom för få, men fattigdom à la Calcutta för en växande underklass.

I denna kamp om herraväldet borde vi i stället enas globalt för att rädda denna jord. Men de ekonomiska supermakterna slåss med sina dollar, yen och eun. Bortblåst är solidariteten med tredje världen, miljön, kommande generationer och barnen; de värden som vi i miljöpartiet slår vakt om och grundar vår ideologi på.

Vad har gått snett? Det är tendensen att vilja behärska naturen. Det är övertron på att teknik och högre utbildning på lämpligt sätt kan återskapa det som raserats.

Anders Wijkman säger så här i Svenska Dagbladet i dag: "Industriländernas miljöpolitik bygger i allt väsentligt på förhoppningen om att ny och bättre teknik skall lösa problemen. – – – Men det finns gränser för hur effektiv tekniken kan bli. Om utvecklingen fortsätter som hittills, dvs. fortsatt vo-

lymexpansion, dröjer det inte länge förrän vi är tillbaka vid startpunkten. Filosofin om den ständiga volymexpansionen är sålunda ihållig.

Om vi skall kunna lämna över jorden i ett hyggligt skick till våra barn och barnbarn krävs ett radikalt omtänkande. Utmaningarna är enorma.

Tag klimatfrågan som exempel." Den nämndes här i morse, när vi hade besök. "Om målsättningen är att stabilisera klimatsystemet, krävs att utsläppen av de s.k. växthusgaserna halveras. Det borde innebära att de rika länderna minskar sin fossilanvändning med 60–70 procent (mer än en halvering för att ge u-länderna möjlighet att på kort sikt öka sin användning). Det som diskuteras i Västeuropa i dag, är att stabilisera utsläppen till år 2000. USA har inte ens accepterat denna föga ambitiösa målsättning. Där fortsätter oljan att flöda!"

Jag frågar er: Vore det inte mycket förnuftigare att vi anpassar oss till en ändlig planet än att vi försöker förändra planeten att passa våra oändliga behov?

Med tanke på mänsklighetens överlevnad och att vi bara har en jord, hur kan vi då förändra utbildningen?

Vi i miljöpartiet anser för det första att all utbildning skall vara relaterad till miljön. Detta har vi lyckats med nu – åtminstone på papperet.

För det andra anser vi att utbildningens mål måste vara att utveckla elevens självinsikt och personliga utvecklingen. Lära för livet. Inläring är att förstå, inte behärska, ämnet. En djupare kunskapssyn som är analyserande och problemlösande är en förutsättning för detta och att man sätter in det lilla i en helhet. Ämnet är redskapet. Lika väl som man använder hammare och mejsel för att skulptera ett marmorblock används idéer och kunskap för att forma ens egen personlighet. Det går inte att bara stoppa in alla slags fakta, teknik, metoder och information i huvudet på eleven utan att ta hänsyn till hur kunskapen senare kommer att användas. Grekerna visste bättre.

För det tredje anser vi att kunskap för med sig ansvar, ett ansvar för att kunskapen används på ett fruktbart sätt. Vem bär ansvaret för olyckan i Tjernobyli, uttunnningen av ozonskiktet och händelserna i Bhopal? Var och en av dessa katastrofer inträffade på grund av att ingen var ytterst ansvarig, trots all denna kunskap.

För det fjärde anser vi att vi inte kan säga något, förrän vi förstår hur denna kunskap påverkar individer och samhällen.

För det femte anser vi att handling är viktigare än ord – förebilden. Eleven får höra om globalt ansvar samtidigt som man kanske investerar i de mest ansvarslösa ting på skolan eller institutionen. Eller man kanske hindras från att bedriva praktisk miljövard.

Slutligen anser vi att det sätt som undervisningen sker på är lika viktigt som innehållet. Envägskommunikation och passivitet måste förhindras och problem- och processinriktad undervisning stimuleras. Det är helt klart att elever undervisas på många subtila sätt, inte bara enligt innehållet i läroplanen.

Vi i miljöpartiet hade stora förväntningar på Göran Perssons "Växa med kunskaper" och på att den skulle kunna förändra innehållet och formen i den nya gymnasieskolan. Vi förväntade oss en pedagogisk revolution, en stimu-

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

lerande framtidsinriktad utbildning. Det blev vackra ord, men sedan sattes det stopp. Den flexibla och elevaktiva skolan ligger i skymningsmörker.

Miljöpartiet de gröna ställer varken upp på socialdemokraternas vackra ord utan täckning eller på moderaternas bakåttsträvande katedralskola. Vi har lagt ett radikalt nytt förslag där vi låter program 17 blomma ut och där vi har tagit bort alla spärrar och återvändsgränder som finns i regeringens förslag. Vi är starkt kritiska till den neddragning som skett på de teoretiska linjerna och kräver att en analys görs av de konsekvenser som propositionen får på timplanen, utrymme för nya ämnen som miljökunskap, hälsofostran och internationalisering, icke-lärrarledda lektioner och kostnadstäckningen över huvud taget. Vad vi främst saknar är innehållet i gymnasieskolan, dvs. läroplan, mål och riktlinjer. Hur skall utvärdering ske? Hur skall betygssystemet se ut? Detta är frågor som får konsekvenser för skolans arbetssätt och form.

Det hade varit på sin plats med en konsekvensanalys innan århundradets gymnasiereform sjösattes, men som vanligt kör Göran Persson över folket på fältet med sin ångvält, utan hänsyn till konsekvenserna för elever och lärare. Miljöpartiet yrkar med andra ord avslag på propositionen angående den nya gymnasieskolan.

Gymnasieskolans gröna meny ser ut på följande sätt. I miljöpartiets framtida gymnasieskola väljer eleven fritt i det individuella programmet de etapper i olika ämnen hon vill eller anser sig behöva ha. Skolan blir årskurslös. Årsklassindelning ersätts av undervisningsgrupper för skilda ämnesetapper. Eleven samlar alltså, i egen takt, ihop kurser/etapper. Det blir oerhört viktigt med sakkunnig vägledning vid elevens uppläggning och planering av studievägen.

Miljöpartiets gymnasieskola betonar de existentiella frågorna, överlevnaden, framtiden för barn och barnbarn – där skolan ingår som en viktig del i helheten – och ser sambandet mellan skolarbete och kunskapens användning i och utanför skolan. Demokrati i praktisk handling, aktning för varje människas egenvärde och respekten för miljön måste vara grundläggande värderingar. Allmänbildning, utbildning och en mer tillfredsställande personlighetsutveckling aktualiseras. Livet är inte konfliktfritt. Att lära sig att förstå sig själv är en viktig lärdom för att kunna förstå och lösa konflikter.

Miljöpartiets nya gymnasieskola innebär inte en tolvårig skolplikt, ett obligatorium. Varje person får däremot rätt till tre års utbildning som kan tas ut när man vill i livet. Åldersgränserna skall bort. Att studera två till fyra år skall vara möjligt. Studieavbrott får ske när som helst, och utlandsstudier får tillgodoräknas.

Vi utvecklar det individuella programmet inte bara i teori, utan också i handling. Det blir det vanligaste sättet att studera. De nationella programmen tillsammans med ett nytt livsvetenskapligt program, som skapar nya möjligheter och öppnar portar till nya spännande högre utbildningar, blir smakprov på möjliga studievägar och skollängd.

Den integration mellan de levande vetenskaperna, som ett livsvetenskapligt program skulle innebära, stämmer helt överens med vår syn på livslångt lärande och att lära för livet. Det anser vi borde bli varje elevs tillgång. Detta program skulle bygga på biologi och bli en koordination mellan naturveten-

skap och humaniora under temat liv, hälsa och global överlevnad. Fysik- och kemikurserna skulle inriktas mot dessa vetenskapers funktion i samhället på samma sätt som biologin i dag kopplar ekologi med miljövard, fysiologi med medicinsk orientering etc. Det finns många kopplingar mellan biologi, samhällskunskap och etik. Ett modernt geografiämne skulle ingå och ges en samordnande uppgift för internationalisering, resurshushållning och global miljövard. Ett vidgat idrottsämne i samarbete med biologi kan inrymma motions- och friluftsversamhet. Detta program kan belysa människans 24-timmarssituation, dvs. människan i arbete, vila och rekreation. Ett sådant program skulle svara mot ett stort antal ungdomars önskemål och passa väl in i högskolans utbildningar, bl.a. i humanekologisk utbildning. Ylva Johansson, denna linje skulle framför allt ge flickorna en chans. Ett livsvetenskapligt program i gymnasieskolan skulle möta dagens och framtidens behov.

Båten skall sättas i sjön, men vi kan redan nu konstatera att den är illa rustad. Den har lappats och lagats. Något har blivit bättre, annat sämre. Jag vill understryka här att Lars Gustafsson har gjort sitt yttersta för att ro båten i land, och där har kanslipersonalen varit goda medhjälpare. Något positivt är att geografin kommer tillbaka som eget ämne. Det är viktigt för miljökunskapen och dess ställning, men detta sker bara i två av programmen.

Det negativa överväger. Hela denna hantering har, som vanligt, forcerats fram. Resultatet vet vi. Här behövs en gemensam kraftansamling för att få båten att segla. Det räcker inte att 300 milj.kr. läggs tillbaka av vänstern och socialdemokraterna. Det kommer antagligen att saknas närmare 1 miljard kronor ändå för att man skall kunna garantera både utbyggnad till tre år för alla program samt god kvalitet på samtliga program. Vilka skall stå för dessa pengar? Är det kommunerna och arbetsgivarna? Hela tiden ställs större krav på kommunerna men de ekonomiska resurserna stryps. Man skall genom dessa rationaliseringar kunna spara 617 milj.kr.

Varför är treårigheten helig? Den senaste ÖGY-rapporten visar att eleverna är grundligt trötta på skolan och de allmänna ämnena, speciellt om de inte förstår meningen med dem. Varför skall de tvingas in i en andra klassens teoriskola där den arbetsplatsförlagda utbildningen minskar jämfört med ÖGY? De praktiska inslagen borde i stället ha uppvärderats. Detta är en felsyn, och det är cyniskt. Den verkliga innebörden blir ju att dessa elever inte duger som de är. Det är inte fint nog att vara en skicklig yrkesarbetare eller hantverkare. Det är bara teoretiska kunskaper som räknas. Är det riktigt att påtvinga dem något som de inte vill ha? Nej, ge dem yrkesstoltheten tillbaka!

Vi vet att den treåriga omsorgslinjen har utvecklats bra. Här finns bra arbetsplatsförlagda utbildningar. Men varför låta kvantitet gå före kvalitet och bygga ut alla program till tre år?

Vad vi behöver är en gymnasieskola som både lär för livet och ständigt manar till ett livslångt lärande, en kunskapsskola och en utveckla-dig-självskola för att klara dagens och morgondagens enorma globala problem. Att tänka globalt och handla lokalt innebär att en elev som lämnar gymnasieskolan vet och förstår hur man analyserar resursflöden och kan ta del i och skapa lösningar av de verkliga problemen. Det ingår i livets utmaningar, och alla

elever bör ha denna kunskap för att kunna vara med och påverka framtiden på denna jord.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 4.

Slutligen vill jag också säga att kampen för SSVH och SSVN har gett positivt resultat. Vi i miljöpartiet kommer fortsättningsvis att stödja distansutbildningscentrum, och det är en framgång både för de vuxna som vill skräddarsy sina utbildningar och framför allt för de döva och hörselskadade. Vi ser detta som ett komplement till komvux och inte som något som konkurrerar med komvux.

Anf. 39 YLVA JOHANSSON (v) replik:

Herr talman! Eva Goës talade om konsekvenserna av kunskap som ingen ytterst är ansvarig för. Jag skulle kunna dra parallellen och fråga om konsekvensen av en skolpolitik som ingen ytterst tycks vara ansvarig för. Om man i miljöpartiet tar sig ton och underkänner en gymnasiereform i sin helhet, en reform som till stora delar är efterlängtdad ute i skolorna, är det inte för mycket begärt att miljöpartiet också på ett någorlunda begripligt sätt anger vilket alternativ man i stället har tänkt sig.

Nu kallade Eva Goës detta alternativ för en pedagogisk revolution. Då vill jag ha sagt, att om det är enligt detta mönster som revolutioner skall utkämpas, är inte jag någon revolutionär.

Eva Goës säger att de levande vetenskaperna och belysning av människors 24-timmarssituation är en särskild lämplig utbildning för flickor. Vad är det för kvinnosyn som gör att miljöpartiet anser att det mischmasch som kommer ut när man stoppar en rad s.k. gröna ord i en mixer som kommer ut i en sörja skall vara särskilt lämpligt för flickor? Vad är det för kvinnosyn som ligger bakom en sådan slutsats?

Anf. 40 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Anfall är bästa försvar, tycks Ylva Johansson ha som rättesnöre och mål. Jag vill egentligen inte gå in i genmåle, eftersom jag inte anser att det är bra att använda sig av sådana uttryck som Ylva Johansson här gjorde. Jag undrar vem som har dåligt samvete och sitter i knä på vem. Vi har ju kommunaliseringsdebatten i gott minne.

När jag talar om en pedagogisk revolution, menar jag att även lärarna och studievägledarna skall få en utbildning i hur man handleder eleverna så att de kan välja bästa tänkbara skolutbildning och studieväg. Detta skall ske redan på mellanstadiet och högstadiet, och det gör det inte i dag. Det behövs därför en enorm fortbildning.

Ylva Johansson hårdrar mitt resonemang och menar att det som jag syftar på när jag talar om ett livsvetenskapligt program är utbildning om människans 24-timmarssituation och det är därför som kvinnorna och flickorna skulle tycka att det var bättre. Den slutsatsen får stå för henne.

Jag menar att basen utgörs av att humaniora och naturvetenskap kopplas ihop. På detta sätt kan man möta de globala miljöproblemen, och det tilltalar flickorna på ett annat sätt. Vi har så få linjer som tilltalar både flickor och pojkar, och speciellt flickorna, i dessa program. Jag tycker inte att dessa na-

tionella program är tillräckligt bra. Jag anser därför att dessa ämnen borde få blomma ut. Detta har biologilärarna själva föreslagit.

Jag ser detta som något oerhört viktigt för att möta de globala miljöproblemen som de ungdomar som går ut gymnasieskolan står inför.

Anf. 41 YLVA JOHANSSON (v) replik:

Herr talman! Nu säger Eva Goës att den pedagogiska revolutionen består av fortbildning för lärare och syo-funktionärer. Det är något helt annat än det som står i miljöpartiets reservation där man yrkar avslag på propositionen.

När det gäller att sammankoppla humaniora med naturvetenskap och satsa på globala frågor i skolan, kan vi vara överens om den målsättningen. Men man kommer aldrig att uppnå sina mål, Eva Goës, om man inte lägger ner ett seriöst arbete för att utarbeta ett sådant alternativ, och det menar jag att miljöpartiet inte har gjort.

Eva Goës tog upp frågan om i vilket knä man sätter sig i. Till det vill jag säga: Vi väljer båda i vilket knä vi vill sitta. Men frågan är om man har gjort ett bra val eller inte.

Anf. 42 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Om Ylva Johansson anser att vi i miljöpartiet inte har arbetat seriöst med detta är det därför att Ylva Johansson inte har förstått vad det handlar om. Vi har inte samma värderingar, det är bara så.

Detta förslag har utarbetats med hjälp av de miljöpartister ute i landet som befinner sig på skolstyrelsenivå. Att ifrågasätta det arbetet tycker jag är oförskämt. Vi har byggt upp ett nätverk med 125 miljöpartister ute i landet som aktivt arbetar med dessa frågor på lokal nivå. Dessutom hade vi ynka tre veckor på oss att ta ställning till gymnasiepropositionen, och vi har haft en konferens om detta. Ni skall inte komma och anklaga oss för att inte arbeta seriöst bara för att vi inte anammar och kopierar vänsterns förslag.

Vad är det för fel att göra som man exempelvis gör på Island, där man har modulsystem och bygger upp utbildningen på ett annat sätt? De har ett friare system än det vi har i dag. Nu har vi återigen bundit upp oss – vi har bakbundet händerna. Det vi vill ha är en friare, framtidsinriktad skola där t.ex. de som går yrkesutbildning också skall kunna vara lärlingar och studera på komvux på kvällar om de så vill. De skall kunna studera olika språk om de vill komplettera med dessa ämnen. Vad är det för fel att få ett individuellt val och att ta bort alla hinder som gör att detta eventuellt stoppas, dvs. att åldersgränserna tas bort?

Det är lätt att säga att vi inte skulle arbeta seriöst. Det är en annan sak att ni inte förstår vad som står i miljöpartiets förslag. Vänsterpartiet hade förut svårt att ställa frågor, och det är kanske ännu svårare för vänsterpartiet att svara. Men jag hoppas att vi framöver kanske uttrycker oss litet klarare när vi ser hur bråttom det är om vi skall rädda denna planet.

Tredje vice talmannen anmälde att Ylva Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

Anf. 43 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Det har i och för sig varit mycket intressant att sitta och lyssna på den debatt som hittills har förevarit. Jag skall försöka att senare i mitt anförande besvara en del av de frågor och ta upp en del synpunkter som framförts i diskussionen. Men jag vill först framföra några principiella synpunkter.

Den proposition som vi nu diskuterar och det betänkande som är en följd av denna proposition har stor betydelse. Propositionen "Växa med kunskaper" gäller såväl gymnasieskolan som vuxenutbildningen och kommer att bli en av våra viktigaste reformer.

Det finns många skäl till varför vi nu bör ta ställning till den framtida gymnasieskolan. Samhällets utveckling, näringslivets krav och den snabba förändringen ställer ökade anspråk på en kvalificerad och bred utbildning. Den ökande internationaliseringen kräver utökade baskunskaper inom alla yrkesområden. De kunskapsintensiva arbetsuppgifterna, som redan har kommit i arbetslivet och ökar ytterligare, fordrar utbildning för att vi skall klara oss i den hårdnande internationella konkurrensen, men också för att den enskilda människans ställning skall stärkas.

Framtiden kommer att ställa ännu större krav på ett livslångt lärande. Gymnasieskolan måste ge goda kunskaper för dem som studerar vidare på högskola, men även för dem som väljer de yrkesförberedande utbildningarna som syftar till arbete direkt efter gymnasieskolan.

Gymnasieskolan skall inte leda till några återvändsgränder utan ge möjligheter för vidareutbildning när och om ungdomarna senare önskar detta. Den skall också ge den enskilde möjlighet att själv utvecklas såväl i arbetet som personligt.

Propositionen, som i sina huvuddrag tillstyrks, innebär att alla linjer eller program – som de nu kallas – blir treåriga. Vi jämställer därmed de yrkesförberedande och de studieförberedande programmen vad gäller studietid. Det är alltså både en kvantitativ och en kvalitativ höjning.

De yrkesförberedande programmen får en ökad andel allmänna ämnen, dvs. svenska, matematik, samhällskunskap m.fl. Det gör att alla får en allmän behörighet till högskolan. Vi upphäver alltså återvändsgränderna inom gymnasieskolan. Det är i sig en kvalitativ förbättring, och det ökar också jämställdheten. Däremot leder det inte till att alla automatiskt kan komma in på vilken högskoleutbildning som helst. Det kan också krävas särskild behörighet. Men det gäller också för andra studerande.

Liksom andra studerande som önskar komma in på högskolan får de elever som kommer från gymnasieskolans yrkesförberedande kurser söka in på betyg och det prov som man skall genomgå.

Det kommer att bli 16 nationella program. 14 program blir yrkesförberedande och 2 studieförberedande. I alla dessa program finns en kärna av gemensamma, allmänna ämnen: svenska, engelska, samhällskunskap, matematik, idrott och hälsa, estetisk verksamhet, religionskunskap, individuellt val och specialarbete.

På vuxenutbildningens område föreslås att den nuvarande grundutbildningen för vuxna, grundvux, och etapp 1 i den kommunala vuxenutbildningen, ersätts av grundläggande vuxenutbildning från 1992/93. Den skall

svara mot grundskolans utbildning. Därefter följer gymnasial vuxenutbildning. Till denna kan läggas påbyggnadsutbildning, som skall kunna ge vuxna högre kompetens i ett yrke eller utbildning till ett annat yrke.

Den del av propositionen som gäller komvux har inte skapat någon större oenighet i utskottet. Men på några punkter har propositionens förslag ändrats i utskottet.

En punkt gäller statens skolor för vuxna i Norrköping och Härnösand. Det föreslogs i propositionen att dessa skulle avvecklas. Här förelåg motioner från andra partier och även från partivänner inom mitt eget parti. Utskottet avstyrker därför i total enighet propositionens förslag att dessa skolor skall läggas ned.

Den fråga som väckt störst intresse är timplanerna för de studieförberedande programmen. Här har utskottet gjort betydande förändringar genom att en uppgörelse träffades i utskottet mellan centern, vänsterpartiet och socialdemokraterna som innebär att de 330 milj.kr. i besparing som föreslogs i propositionen återfördes. Denna uppgörelse ger möjlighet att utöka timplanerna för de studieförberedande programmen, dvs. för de naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga programmen, till det tidsomfång som dessa utbildningar i stort sett har för närvarande.

Innan jag fortsätter med att tala om timmar inom dessa program, vill jag göra följande jämförelse med hur läget är i dag.

Vi räknar i s.k. klocktimmar, dvs. 60-minuterstimmar i stället för som nu i s.k. veckotimmar, dvs. 40-minuterstimmar.

Vi talar om nettotid i stället för bruttotid, dvs. antalet timmar är verkligen garanterade att användas just till undervisning i de ämnen som anges i timplanen, och det finns ingen risk för att någon tid försvinner till andra aktiviteter. Det betyder att ungdomarna är garanterade undervisningstid i enlighet med den timplan som föreligger, och det får inte ske några förändringar i förhållande till denna.

Vi talar om antalet timmar i ett ämne för alla tre åren tillsammans, och inte som nu om antalet timmar per vecka och årskurs. Det är därför svårt att i detalj jämföra det nya systemet med det gamla. Det är viktigt att framhålla att timtiden skall läggas ut under en treårsperiod, och den timplan som nu föreligger skall fördelas under en treårsperiod. Det kommer att öka möjligheterna för lärare men även för elever att medverka till att göra undervisningen så bra som möjligt.

Den totala garanterade lärarledda undervisningstiden har vi nu höjt till 2 180 timmar från propositionens 1 650 resp. 1 750 timmar. På motsvarande sätt har vi höjt de övriga programmen till 2 400 timmar från propositionens 2 250. Detta leder till att vi därigenom kan tillmötesgå en hel del av de önskemål som funnits, som vi stött på vid uppvaktningar och som förelegat i motioner.

Vi har ökat timtalet för svenska inom alla program till 200 timmar, dvs. också i de yrkesförberedande programmen. I propositionen föreslogs 140 timmar.

Vi har 190 timmar i de både studieförberedande programmen för språk två, dvs. oftast tyska eller franska.

Vi har också 190 timmar för språk tre på ekonomisk och humanistisk gren

inom det samhällsvetenskapliga programmet samt utrymme för ett fjärde språk på den humanistiska grenen.

Inte minst viktigt har vi genom att höja timtalet för elevernas individuella val till 190 timmar gjort det möjligt för eleverna att välja alternativt. De som så önskar och har förutsättningar kan ytterligare öka på sina språkkunskaper.

Vi har lagt in ämnet religionskunskap inom alla program, dvs. i den s.k. kärnan, och även i de 14 yrkesinriktade program där det i dag ej finns.

Vi har återinfört ämnet geografi i det samhällsvetenskapliga programmet.

Vi har slutligen kunnat öka timtalet för de naturvetenskapliga ämnena fysik, kemi och biologi, liksom för matematik, historia, psykologi och filosofi.

Alla de ökningarna som jag nu talat om är i förhållande till propositionens förslag.

Sammanfattningsvis kan man säga att timplaneförslaget garanterar en större nationell likvärdighet. De svenska eleverna blir bättre rustade i språk, vilket är viktigt inte minst med hänsyn till den ökande internationaliseringen.

Beträffande de yrkesförberedande programmen har vi i förhållande till propositionens förslag lagt till några grenar inom följande program: Byggnadsplåt i byggprogrammet, Fartygstekniker i energiprogrammet, Storhushåll i hotell- och restaurangprogrammet, Tandsköterska i omvårdnadsprogrammet. Dessa grenar har önskats av arbetsmarknadens parter och föreslagits i flera av de motioner som väcktes under allmänna motionstiden.

Vi behåller propositionens förslag om en ogrenad första årskurs, men framhåller att skolan gör klassindelning för alla program på ett sådant sätt att det speglar elevernas val av gren.

Vi föreslår också att yrkesnämnderna även i fortsättningen skall medverka i kursplanarbetet för de yrkesförberedande nationella programmen.

Vi betonar också yrkesrådets betydelse på det lokala planet för att den arbetsplatsförlagda utbildningen skall bli väl fungerande och bra.

Låt mig sedan göra några kommentarer till de reservationer till utskottets förslag som avgivits.

Det är trist att moderater och folkpartister inte vill diskutera propositionens förslag utan endast yrkar avslag. Det är fel när man säger att man inte har tid att göra det. I samband med behandlingen i utskottet meddelade företrädare för såväl moderata samlingspartiet som folkpartiet liberalerna att de bara hade ett yrkande, nämligen avslag. I det fall detta inte skulle bli utskottets bedömning, ansåg man sig inte ha anledning att diskutera några detaljer. I det läget fanns det självfallet inte underlag eller möjlighet från vår sida att föra en diskussion med moderater och folkpartister innan utskottet förelades ett förslag. De var inte intresserade att diskutera den framtida gymnasieutbildningen. De hade bara ett önskemål, nämligen att avslå propositionens förslag.

I propositionens förslag finns de principiella synpunkter som jag tidigare redovisade och som vi socialdemokrater anser så angelägna att de bör utgöra en grund för hur den framtida gymnasieskolan skall se ut.

Moderaterna har alltid haft en negativ syn på att lyfta den allmänna kunskapsnivån för alla. Ni har ännu inte förstått att alla behöver breda baskun-

skaper för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden och kunna utveckla sig själv. Ni accepterar inte och förstår inte att alla i produktionen, även arbetaren, medverkar till att utveckla vårt näringsliv.

Däremot har parterna på arbetsmarknaden, såväl SAF som LO och TCO, själva varit med i ÖGY-utredningen och föreslog där såväl längre gymnasieutbildning, nämligen en treårig, för alla som utbildning i allmänna ämnen. Dessa två förslag utgjorde grunden i ÖGY-utredningen, nämligen en förlängd utbildning och att allmänna ämnen skulle tillföras.

Arbetsmarknadens parter applåderar nu det förslag som läggs fram, men ni moderater ställer er utanför. Ni har inte kontakt med verkligheten utanför detta hus. Det är extra tragiskt att kunna konstatera att folkpartiet nu också har hoppat på denna vagn. Också ni har ställt er utanför diskussionen om en bättre gymnasieskola för alla. Det beror kanske på att ni anser det så väsentligt att till varje pris komma överens med moderaterna. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till den reservation som Larz Johansson tidigare diskuterade här i kammaren.

När vi år 1988 diskuterade ÖGY-försöket, Carl-Johan Wilson, ville också ni, vilket ni säger i reservationen, ställa er bakom en treårig utbildning. Men ni ansåg att det gick alldeles för snabbt och ville därför att förslaget skulle genomföras över hela fältet året efter.

Vad är det för skillnad mellan det som sker inom ÖGY-försöket och det förslag som föreligger? I båda fallen är det en treårig verksamhet. Både inom ÖGY-försöket och i det nu föreliggande förslaget finns det allmänna ämnen. Det finns nu en större del allmänna ämnen än i ÖGY-försöket. Den arbetsplatsförlagda utbildningen utgör inte som i ÖGY-försöket 10 resp. 10 och 60 % under de tre åren, utan nu skall 15 % kunna läggas ut under samtliga tre år.

Vad är det för skillnad, Carl-Johan Wilson? Är det inte så att ni har backat och inte vill genomföra den gymnasieskola som är så viktig och som parterna på arbetsmarknaden vill ha? Och varför vill de ha den skolan? Jo, därför att de vet att vad de anställda i första hand behöver är bra grundutbildning. Dessutom behöver de en yrkesspecifik utbildning, och i den kombineras nu yrkesteori med arbetsplatsförlagd utbildning. Det är en utbildning som inte hindrar den enskilde från att sedan gå vidare i utbildningens värld.

Moderaternas syn har ju varit att man skall ge så litet som möjligt. De lever fortfarande i föreställningen att all yrkesutbildning så långt som möjligt – det sade Ann-Cathrine Haglund själv – skall förläggas ute på resp. arbetsplatser.

Vad blir det av detta? Det blir en väldigt dålig grundutbildning, och det styr individen till ett speciellt område. Det skapar inte den valfrihet som vi förväntar att ungdomarna skall få. I den föränderliga värld som vi nu lever i, med företag som förändras och där rationaliseringarna går fram, behöver alla en bra grundutbildning, för att därigenom kunna skaffa sig den utbildning de behöver framöver.

Jag tycker att det är viktigt att vi tar upp detta. Vi har använt för litet tid i dag åt att diskutera den grundläggande yrkesutbildningen, den gymnasieutbildning som är så väsentlig. Det är inte enbart högskoleutbildningen som driver det svenska samhället framåt. De svenska företagen utvecklas inte en-

bart beroende på akademiker och liknande. De utvecklas beroende på de yrkeskunskaper och de breda kunskaper som de stora arbetargrupperna har.

De breda grupperna skall också få möjligheter att delta aktivt i det utvecklingsarbete som sker. Då måste vi ge dem en ordentlig grundutbildning. Det vill inte moderaterna vara med om. Så litet som möjligt till den breda massan! är deras paroll. Den linjen har nu också folkpartiet slagit in på.

Det skall i och för sig bli intressant att se vad som kommer att ske. Propositionen skall ju rivas upp, säger ni, om ni kan få majoritet. Vem skall ni göra det tillsammans med? Skall ni göra det tillsammans med Eva Goës i miljöpartiet? Hon har ju sagt här att hon ställer inte en gång upp på det förslag ni har lagt fram, trots att hon yrkar avslag på propositionen.

Centern kan ni inte gärna räkna med. Det har ju klart framgått av Larz Johanssons inlägg här. Centern och vi har under en lång följd av år haft i stort sett samma syn på utbildningspolitiken. Och det är naturligt, därför att vi vet vad det betyder både för den enskilde, för alla människor, och för samhället att ha en så bra grundutbildning som möjligt.

Lärningsutbildningens tid är förbi. Vi kommer att behöva den i vissa speciella fall. Den finns och har möjligheter att finnas inom den nya gymnasieskolan. Men vad som är viktigt är att den i så fall måste kombineras med de allmänna ämnen som man förutsätter att alla som väljer gymnasieskola skall ha.

Gymnasieskolan är frivillig. Ingen tvingas att gå i gymnasieskola. Men jag tycker att både Ann-Cathrine Haglund och Carl-Johan Wilson läser ur rapporten från ÖGY litet felaktigt. Vad är det som har skett? Vad har man utrett för någonting? Vad är det rapporterna säger?

Man pekar på de problem som har funnits under de två första åren, och man håller nu på att färdigställa den tredje rapporten. Man är medveten om att det kan vara svårigheter att skaffa handledare. Däremot har det inte varit några svårigheter att få sökande.

Det finns alltså ett intresse bland ungdomarna att välja en treårig yrkesinriktad utbildning. Det pekar mot att alla skall få chansen att skaffa sig en sådan.

En fråga som jag gärna skulle vilja ta upp är: Hur skulle en gymnasieskola se ut enligt moderaternas och folkpartiets förslag? De säger att de 32 veckor som vi har som underlag i vårt förslag inte räcker, utan att det är nödvändigt att gå längre. Är det, som Ylva Johansson sade, proven ni skall ta väck? Är det syo-medverkan ni skall ta väck? Är det studiebesöken ni skall ta väck? Eller är det fråga om att förlänga antalet dagar utöver 172 per år?

Skall ni få in mer timtid, måste det gå ut över något annat. Vill ni ta bort det individuella valet? Litar ni inte på eleverna eller vill ni inte ge eleverna möjlighet att vara med om att styra sin egen utbildning och välja den utbildning som de kan vara intresserade av och möjlighet att öka på sina ämnen? Är det detta ni vill?

Någonting måste ni göra för att öka den timpanelagda tiden, annars räcker inte dagarna till. Ni måste skära någonstans. Det skulle vara intressant att få reda på vad ni vill göra.

Jag tycker att det är bra att riksdagen i dag kan ta ställning till den nya gymnasieskolan. Det ger en förutsättning både för den enskilda individen att

utvecklas och för det svenska näringslivet att utvecklas i framtiden. Det är vi tre partier som nu står bakom det här förslaget som kommer att se till att Sverige utvecklas i framtiden, medan ni andra sätter er vid sidan om och motarbetar en utveckling som vi behöver både som människor och som land. Jag ber att få yrka bifall, herr talman, till utskottets förslag.

Anf. 44 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Ja, Lars Svensson, nog skall vi göra allt vad vi kan för att reparera och restaurera utbildningspolitiken, det kan jag försäkra. Framför allt skall vi skapa en skola som ger alla elever kunskaper och färdigheter, inte en skola som slår ut vissa elever.

Lars Svensson säger att utbildningsutskottet har lagt på timmar och förbättrat propositionen. Ja, ni har lagt på timmar, och det är i och för sig bra, det sade jag tidigare. Men ni har alldeles för låg ambitionsnivå. Det är fortfarande viktiga ämnen där timtalet minskar.

Det går inte att på så kort tid göra de förbättringar som är nödvändiga i ett förslag som i sin grundkonstruktion är fel. Vi har begärt ett nytt förslag som bl.a. skall ta hänsyn till den utvärdering som borde ha varit klar innan propositionen skrevs och i alla fall innan beslut fattas, den utvärdering som jag citerade ur i mitt inledningsanförande.

Lars Svensson säger att det finns inga problem med rekryteringen. Faktum är att på IN-linjen finns det stora rekryteringsproblem. Det framgår när man tittar på rapporterna från det tredje året. Dessutom är det väldigt många som hoppar av, därför att de går ut i produktionen redan under utbildningen.

Det finns stora variationer, och det är problem med betygsättningen. Framför allt är det problem med kostnaderna. Man har inte klarat ut vare sig vad försöksverksamheten kommer att kosta eller vad det kommer att kosta med ett genomförande av tre år för alla.

Det är inte tiden som är det viktiga, Lars Svensson, utan det är kompetensen som är det viktiga, vad eleverna kan lära sig, målen för utbildningen. Det är inte utbildningens längd, utan det är målet, kraven i kommande studier och kommande yrkesverksamhet som skall styra vad utbildningen skall innehålla.

Det här har nämnts flera gånger i dag, och jag skall därför läsa direkt ur ett dokument från SAF. I det står: "Utbildningstidens längd skall kunna variera och styras av utbildningens mål och individens behov." Det överensstämmer exakt med vad jag tidigare har sagt i debatten.

Anf. 45 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Min vän Lars Svensson trodde inte att folkpartiet liberalerna ville medverka till en god gymnasieskola. Han tror tydligen att det bara är han som vill det. Jag inledde mitt första inlägg med att uttrycka respekt för ambitionerna i socialdemokraternas förslag. Det är självklart, sade jag, att det av regeringen framlagda förslaget inte är avsett att vara dåligt, utan att det är ett förslag till gymnasieskola som en socialdemokrat skall kunna vara stolt över. Jag vill gärna att Lars Svensson och andra ger mig samma respekt genom att säga att också jag vill medverka till en god gymna-

sieskola och inte medverka till att hantera vissa elever på gymnasieskolan på ett sämre sätt än andra.

Det som gör att vi är kritiska och inte kan ställa oss bakom resultatet av det hastigt utförda arbetet är just att tiden inte har räckt till. Den ene efter den andre av er säger ju att ni inte har hunnit med allt. Vi anser att tiden i utbildningsutskottet var alldeles för kort för att ta reda på vad folk som arbetar med dessa frågor ute i landet tycker. Det är en grundanmärkning.

Både Larz Johansson och Lars Svensson har angripit folkpartiet för att jag i dag skulle ha sagt något som inte överensstämmer med innehållet i en reservation som jag har skrivit under. Det är riktigt att Kerstin Keen och jag i en tidigare reservation har sagt precis det som Larz Johansson här citerade och som också Lars Svensson nämnde. Men om de hade besvärat sig med att läsa vad vi sade i andra reservationer i samma betänkande, skulle de ha funnit att det överensstämde exakt med vad vi tidigare har sagt. Vi har exempelvis sagt att utskottet anser att studierna på de yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan bör organiseras så att etappavgångar blir möjliga för elever som behöver det. Vi har också sagt att även de allmänna ämnena skall kunna studeras i modulform. Det är ju tacksamt att haspla ur sig kritik mot vad vi har sagt när man bara plockar ut enskilda saker. Så var det med det.

Anf. 46 EVA GÖES (mp) replik:

Herr talman! Jag skall först instämma med vad Lars Svensson sade om att alla måste ges rätt till en bra grundutbildning. Det tycker jag är oerhört viktigt. Vi i miljöpartiet anser att det kan uppnås precis på det sätt som vi förordar. Eleverna skall själva få lägga upp sitt studieprogram och välja arbetstakt. Vad är det för fel på det? De skall ha möjlighet att praktisera innan de inleder sina studier på gymnasiet. De skall också få studera som lärling och studera andra saker på kvällstid. Varför skall inte det vara möjligt?

Jag vet att det står i propositionen någonting om att det här är en tanke som inte skall överges. Själv tycker jag att det är något som bör utvecklas. Människor bör få möjlighet att fördjupa sina yrkeskunskaper. Det är något som skall uppmuntras och inte desavoeras. Tidigare hade eleverna i ÖGY-projektet åtminstone 60 procents praktik det sista året. Nu får de 15 procents praktik varje år. Det blir alltså mindre praktiska inslag i undervisningen. Jag kommer själv från en arbetarfamilj och tycker att praktik är viktigt. Har jag fel när jag påstår att det blir mindre praktik och mindre av fördjupning i de yrkesspecifika linjerna?

Jag tycker det är bra att förslaget till ny gymnasieskola omfattar en linje med utbildning i storhushåll. Men jag anser att det skall vara möjligt för lant-hushållsskolorna att ta på sig ansvaret för den utbildningen. Det finns en liten klausul i betänkandet om det.

Vad är det för fel på miljöpartiets förslag om att kräva en konsekvensanalys när propositionen förelåg? När satte vi oss på bakhasorna och sade att vi absolut inte ville arbeta med de olika frågorna på ett seriöst sätt? Vad vi gjorde var att säga att vi skulle vänta och se vad som hände. Men ingen tog kontakt med oss. Vad är det för fel på att göra en konsekvensanalys när det läggs fram en proposition som inte täcker kostnaderna för det man har tänkt

genomföra. Propositionen var inte av god kvalitet och definitivt inte framtidsinriktad.

Jag tycker att vi i miljöpartiet pekar på möjligheterna att få en skola som är anpassad både till dagens och framtidens krav. Jag sitter med i betygsbedömningen, och där har vi sagt att vi vill ha en fördjupad kunskapssyn och ett problemlösande undervisningssätt. Det kräver enormt mycket av lärarna och handledarna. Deras elevstödande verksamhet får inte minska utan tvärtom öka. Likaså krävs det fortbildning. Detta likvärdighetstänkande om att alla skall få tillräckliga förkunskaper och direkt efter gymnasiet kunna börja på högskolan är skenbart. Att påstå det är kanske t.o.m. att göra eleverna en björntjänst.

Anf. 47 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! På en direkt fråga i utskottet svarade Eva Goës att hennes yrkande var ett avslag på propositionen. Då fanns det alltså inte underlag för eller möjlighet att föra en diskussion med miljöpartiet. I stället fick de tre övriga partierna diskutera hur problemen skulle lösas.

Det är inte fråga om att lägga in praktik ute i arbetslivet, utan det handlar om arbetsplatsförlagd utbildning. Det tycker jag är mycket angeläget att markera.

Om jag hade trott att Carl-Johan Wilson varit spelare, då hade jag kanske kunnat använda mig av en replik och sagt att han säkert hade tippat och satt 1×2 . I betänkandet försöker han läsa ut olika reservationer som inte stämde mot varandra. Det kan däremot inte jag göra. Ni säger att ni ställer er bakom en treårig försöksperiod samtidigt som ni vill att den skall komma ett år senare. Då är det inte tal om några etappavgångar.

Även i det nya förslaget vill man använda sig av kurser eller moduler. Där finns alltså en liknande skillnad. Jag tror inte att det är meningsfullt för Carl-Johan Wilson att försöka hitta på fler ursäkter till att ni bytte sida.

Låt mig också säga att jag inte har upplevt att ni var intresserade av att föra en diskussion om att nu försöka göra något åt förslaget till ny gymnasieskola. Ni förde fram precis samma yrkanden som moderaterna, dvs. avslag på propositionen och en begäran om en ny proposition. Ni var alltså inte villiga att diskutera med oss i utskottet om det fanns möjlighet att göra förändringar.

Kunskaper och färdigheter är två ord som jag har hört Ann-Cathrine Haglund använda i varje skolpolitisk debatt. Vad leder det framlagda förslaget till? Jo, det leder till ökade kunskaper och färdigheter hos alla. Det är inte fråga om att enbart slå vakt om de studieförberedande utbildningarna, utan det handlar också om att skapa möjligheter för dem som väljer de yrkesförberedande linjerna att öka sina kunskaper. Men det har Ann-Cathrine Haglund inget intresse av. Hon har bara intresse av att en liten grupp ungdomar får fördjupade kunskaper och färdigheter. Där går skiljelinjen mellan oss. Vi vill se till att alla ungdomar får en bra grundutbildning som stärker deras möjligheter på arbetsmarknaden. Använd inte argumentet att det är relativt få sökande till den nya, treåriga IN-linjen. Det har varit mycket få sökande till industriteknisk linje, och det är det också till den tvååriga linjen. Det här är en fråga som vi gemensamt med parterna skall försöka klara ut.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

Anf. 48 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Lars Svenssons historieber beskrivning verkar inte stämma överens med min. Alla yrkade på avslag i första omgången i utskottet, eller hur? Centerpartiet, vänsterpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet kunde av olika skäl inte acceptera detta, och vi i miljöpartiet krävde en konsekvensanalys. Jag vet inte om att vi har blivit tillfrågade flera gånger om hur vi skall kunna förändra den här skolan i en annan riktning. Jag gråter inte för det, men däremot skulle man kanske kunna hitta andra lösningar.

När det gäller frågan om praktik talade jag om praktiska inslag och praktisk yrkesverksamhet på yrkesförberedande linjer. Okej, jag skall inte använda ordet praktik. Det skall få heta arbetsförlagd utbildning. Det kräver oerhört mycket av dem som tar emot eleverna att det verkligen skall vara kvalitet. Vi har hela tiden understrukt att det skall vara kvalitet. När det tredje året byggs ut krävs enorma insatser. Man räknar med att 40 000 elever skall gynnas, och det läggs på detta. Jag har inte sagt att alla kommer att gå just en sådan linje, men det är ungefär hälften, hälften i dag.

Vad är det för fel på den utbildningsform som vi föreslår och de möjligheter som vi pekar på? Varför kan man inte ta bort åldersgränsen? Är det inte en felsyn att lägga in mer teori i kärnan på de yrkesinriktade linjernas program? Borde de inte själva kunna få tänka och lägga ihop sitt eget program?

Anf. 49 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Om Lars Svensson tycker att jag använder uttrycken kunskap och färdigheter och förknippar dem med mig, tar jag det som ett beröm. Jag tycker nämligen att det är viktigt att den svenska skolan, både på grundskole- och gymnasieskolestadierna, ger kunskaper och färdigheter till alla. Motsatsen mellan teoretiska och yrkesinriktade utbildningar har inte vi skapat. Den har propositionen skapat, eftersom man där ville förlänga de yrkesinriktade linjerna på bekostnad av de teoretiska. Vi moderater hävdar att alla skall få kunskaper och färdigheter. Propositionen liksom betänkan- det talar inte om kunskaper och färdigheter, målen för utbildningen för gymnasieskolan och förkunskaper för högskolestudier och yrkesverksamhet. Det är en av de stora bristerna med propositionen.

Det är inte det faktum att alla linjer blir treåriga som avgör vilka kunskaper och färdigheter de studerande får – det är innehållet. De utvärderingar som jag citerade förut visar att treåriga utbildningar för alla inte ger en bra organisation. Eleverna är olika. De mål utbildningarna skall ha är också olika. Därför måste både längden och innehållet anpassas till elevernas önskemål och de mål som utbildningen skall nå. Däremot skall vi självfallet inte skapa återvändsgränder. Det skall finnas rikliga möjligheter att kunna komplettera för den som ändrar sig.

I det betänkande som nu ligger på våra bord och som vi skall besluta om, finns inga bra möjligheter för ungdomar som i 15–16-årsåldern har svårt att tänka sig en treårig gymnasieutbildning. Jag vet inte vilka erfarenheter Lars Svensson har, men jag har undervisat elever i dessa åldersgrupper i många, många år. Jag vet att när det gäller de elever som går ut årskurs 9 kan inte alla tänka sig tre års studier till. De kan däremot tänka sig en tvåårig linje och en specifik yrkesutbildning. Sedan kanske de ändrar sig och vill komplettera.

Sådana möjligheter skall vi skapa. Skall vi kunna skapa en utbildning där alla elever får sina anlag och behov tillgodosedda måste utbildningarna kunna variera både till längd och innehåll.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

Anf. 50 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Lars Svensson uppfattar det som om jag ville gardera med kryss. Nej, vi har inte ändrat uppfattning. Det var det jag försökte bevisa. I samma betänkande hade vi med exakt detsamma som vi har sagt i dag. Läs, jag kan låna ut betänkandet.

Det var andra faktorer som gjorde att vi inte ville delta i arbetet med att på denna korta tid försöka justera propositionen i den riktning som vi och de som jobbar med frågorna vill. Vi tyckte inte att tiden räckte, och att man hade för litet utvärderingsunderlag. Vi kan ta ÖGY-försöket som exempel. Det är ännu inte färdigt. Just i dag slutar de sista som ingår i den första försöksperioden. Att bedöma det som har varit hittills och tro att man efter det skall veta vad man vill med gymnasieskolan, är ungefär som att bedöma potatisskörden efter blasten. Det är inte alls säkert att det ser ut så när det är färdigutarbetat som man tycker att det verkar innan skörden är klar.

Anf. 51 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker nog att jag ändå bör läsa ytterligare något för Carl-Johan Wilson. I reservationen från Kerstin Keen och Carl-Johan Wilson skriver ni att enligt utskottets uppfattning är en tvåårig yrkesutbildning otillräcklig. När man vänder på bladet finner man att det sägs att mot denna bakgrund anser utskottet att en ny yrkesutbildning av i huvudsak ÖGY-utredningens modell skall inledas år 1989/90 i stället för år 1988. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att ni har ändrat uppfattning.

Eftersom vi gör alla utbildningar treåriga, Ann-Cathrine Haglund, ökar vi möjligheterna för de elever som går på den treåriga utbildningen att få mera kunskaper och färdigheter. Jag tror dock inte att man förmedlar ett enda dugg av kunskaper och färdigheter genom att bara använda orden, som Ann-Cathrine Haglund gör. Jag tror att man måste gå till handling.

De som väljer treårig yrkesförberedande utbildning kommer att få bättre kunskaper än de som i dag går på en tvåårig. Vi förstärker de allmänna ämnena genom de ämnen som finns i kärnan. Ann-Cathrine Haglund har inte sagt ett ord om detta och huruvida det är bra eller dåligt att man förmedlar dessa kunskaper till eleverna. Det är således bara prat från Ann-Cathrine Haglunds sida.

Ni vill sortera upp arbetsmarknaden. Vi vill däremot stärka den enskildes ställning. Det gör man genom att ge honom bättre kunskaper och färdigheter och genom att ge honom den utbildning som vi föreslår.

När man diskuterar kompetensen och säger att SAF har sagt att det kan gälla två till fyra år, tycker jag att Ann-Cathrine Haglund skall försöka få kontakt med de olika yrkesområdena och lyssna på vad som sägs inom Arbetsgivareföreningen. De sitter själva med i kursnämnderna som har utarbetat de planer som man nu studerar efter enligt ÖGY-modellen. De arbetar och är intresserade av att ingå i yrkesnämnderna för att kunna ge förslag till timplaner och läroplaner för de nya treåriga linjerna. De ber att vi skall ge-

nomföra en treårig gymnasieskola, så att bra människor söker anställning hos dem med så breda kunskaper att de är flexibla och kan anpassa sig till de krav som kommer att ställas i framtiden.

Anf. 52 Statsrådet GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Det har redan varit en lång debatt, och den har handlat om en hel del av de tekniska frågor som har diskuterats med anledning av propositionen. Det har gällt timplaner, veckotider, antal veckor under året, antal läsdagar och en lång rad frågor av den karaktären. Jag skall inte gå in på detta, utan i stället försöka att föra en diskussion om den politiska bakgrunden till att vi lägger fram ett förslag som innebär att man bygger ut utbildningen för halva årskullen ungdomar med ytterligare ett år.

Till socialdemokraternas grundläggande insikter hör att kunskap är makt. Makten i samhället har genom tiderna erövrats på olika sätt. Ursprungligen var det våldet och den starka som ägde makten, den fysiska styrkan. Så småningom samlades rikedomar, och rikedomarna erövrade makten. Det var de rika som ägde makten. Mot det samhället växte ett folkligt motstånd fram. Det folkliga motståndet bars av våra stora folkrörelser. De förändrade i grunden vårt samhälle genom att med sitt eget engagemang, baserat på kunskap, ordna en bättre tingens ordning.

Det djupt demokratiska med kunskaper i det här perspektivet är att kunskapen också kan ägas av den svaga och av den fattige. Vi fortsätter en samhällsutveckling i den riktningen, där alltmer av makten ligger hos dem som kan, hos dem som begriper. Om vi ser ett sådant kunskapssamhälle framför oss är det av oerhört stor betydelse att man hela tiden när man genomför skolreformer benhårt håller fast vid principen att alla har rätt att vara med. Det handlar i det långa loppet om försvaret av ett demokratiskt samhälle. Accepterar vi att några skall stå utanför, att några inte behöver vara med – ja, då har vi också sagt att vi överger en av grundvalarna för det demokratiska samhället, nämligen att alla lika rätt och lika värde.

Det är mot den här bakgrunden som socialdemokratin har genomfört sina utbildningsreformer. Vi har mött starkt motstånd inte bara här i dag utan genom årtiondenas lopp. Den som är äldre och kan erinra sig diskussionerna om grundskolan känner igen många av de argument som nu reses mot gymnasieförslaget. Det är nästan identiska ordvändningar, som det stora lärarförbundets tidning så riktigt påpekat.

Då hade vi också högern emot oss som sade: Det kan väl aldrig vara rimligt att vi skall utöka utbildningen i vårt land på ett sådant sätt att alla får en utbildning som motsvarar den gamla realskolan? Skall det vara nödvändigt? frågade man.

Ja, svarade vi, det är nödvändigt, eftersom vi tror att samhället utvecklas i den riktningen att det blir alltmer komplicerade samband att ta ställning till, och för människans frihet och individens rätt krävs goda kunskaper, och därför skall alla vara med.

De som i andra sammanhang ofta talade om kunskaper, alltså de konserverativa, motsatte sig den reformen. Vi drev igenom grundskolan med liberalernas stöd, och det är i dag ingen som ifrågasätter den reformen.

Nu står vi inför ett annat stort steg i svensk skol- och utbildningspolitik,

nämligen att åstadkomma *en* gymnasieskola för alla. I det arbetet handlar det om att faktiskt se till att vi jämställer utbildningarna inom gymnasieskolan med varandra och att vi tar bort de skillnader som vi har byggt in och som är kvarlevor från gamla skolsystem. Om man går ut på en gymnasieskola i dag ser man var yrkesskolan finns, man ser var det gamla läroverket lever vidare, och man kan ibland också se rester av den gamla fackskolan. Dessa skolformer finns där, och de lever. Vi har genom våra beslut faktiskt gjort väldigt mycket för att befästa de skillnaderna genom att ge de olika skolformerna olika förutsättningar för sitt arbete. Dagens proposition siktar till att i den meningen jämställa utbildningarna, att de gamla skillnaderna faktiskt undanröjs. Det är i det perspektivet förslaget skall ses.

Då möter vi naturligtvis återigen samma invändning som tidigare. Samma grupper som förut opponerade sig mot grundskolans införande stiger nu upp och säger: Inte kan det väl vara rimligt att de som är skoltrötta skall ha ytterligare ett år av utbildning – låt dem slippa, vi begriper ändå bäst vad som borde gälla för dem.

Det är samma argument, och det är samma grupper i samhället som framför dem. Det är dock den skillnaden den här gången att det inte är högerpartiet, som bekämpade grundskolan, som nu ensamt står för kampen mot gymnasieskolan. Det högerpartiet har nu fått sällskap med det svenska liberala partiet, som har en annan tradition på skolpolitikens område än att motsätta sig den breddning och den demokratisering som detta är ett uttryck för.

Herr talman! Om jag skall gå ifrån min disposition för ett ögonblick vill jag säga att det egentligen är rätt avslöjande att höra Carl-Johan Wilson försöka förklara vad han och Kerstin Keen menade för ett drygt år sedan när de reserverade sig till förmån för det förslag som nu ligger som proposition. Då var det högsta folkpartistiska visdom, i dag är det någonting som man vänder ryggen. Inte beror det på att Carl-Johan Wilson har kommit till en annan insikt. Det beror på att Carl-Johan Wilson representerar ett parti som ingått en ny politisk allians. Nu är folkpartiet moderata samlingspartiets stödparti i skolfrågor, precis som i alla andra frågor här i kammaren. Då får man faktiskt överge sin skolpolitik, och då hamnar man i den typen av besvärigheter som Carl-Johan Wilson alldeles nyss gjorde. Vi känner för Carl-Johan Wilson, men vi känner inte särskilt starkt för folkpartiet i denna stund. Visst har ert program rubriken "Ny start för Sverige", men det är också i skolpolitiken en ny start för folkpartiet, en start som innebär en utveckling i rak motsatt riktning mot det som ni tyckte var visdom och klokskap så sent som för ett år sedan. Så går det, Carl-Johan Wilson, när man ger sig i lag med högern på skolområdet.

Detta är den politiska bakgrunden och orsaken till att vi drivit reformverket. Även om väldigt många har talat om propositionen, tycker jag nog att jag skulle vilja ge min version av vad som står i denna proposition. Larz Johansson har utvecklat väldigt mycket av propositionens innehåll på ett som vanligt mycket insiktsfullt sätt. Lars Svensson har fyllt på, och även Ylva Johansson har bidragit. Men jag ser i den här debatten för min del ett behov av att klart markera vilka principer det är som har burit denna proposition och som faktiskt i den allmänna debatten i så stor utsträckning har fått skym-

mas av en diskussion om timplanerna för de två studieförberedande programmen.

Som jag ser gymnasiepropositionen finns där nio bärande grundprinciper.

Den första är att propositionen utgår från elevernas val. Det är elevernas val som skall dimensionera den utbildning som ges i kommunen, och när utbildningen väl är given den unge, skall eleven ha rätt att inom den utbildningen lägga tyngdpunkten efter sitt intresse. Elevens ställning i skolans arbete och elevens rätt till inflytande och insyn regleras också i fortsättningen i skollagen och får en starkare rättslig ställning. Detta är viktigt, eftersom vi har alldeles för många pojkar och flickor i dagens gymnasieskola som inte har fått den utbildning de ville ha. Sedan förvånar vi oss över att de är skoltrötta. Ann-Cathrine Haglund som har mött dem i katedern har inte förstått att många av dem som är skoltrötta inte har fått den utbildning de faktiskt ville ha. Vi säger till dessa 16–17–18-åringar: Håll till godo – det är det här vi kan ge er.

Den attityden och den kvarlevan från det gamla sättet att planera och organisera gymnasieskolan kommer det icke att vara möjligt att hävda som princip under 90-talet. Det är därför vi har slagit fast att det är elevvalet som skall styra dimensionering och inriktning. Det var också därför som vi så sent som för ett halvår sedan i den här kammaren faktiskt gav nya planeringsföresättningar och införde nya statsbidragssystem, så att kommunerna skulle klara av att svara upp mot den typen av elevönskemål. Så hänger reformarbetet ihop.

Den första principen är alltså elevernas val. Den andra principen är att gymnasieskolan i fortsättningen på ett helt annat sätt än i dag måste vara lokalt förankrad. Det är naturligtvis så att under den uppbyggnadsfas vi haft beträffande skolsystemet, så har det varit utomordentligt värdefullt att vi haft en stark central reglering i systemet.

Men när väl kvantitetsbehovet är tillgodosett och skolsystemen är uppbyggda, så handlar det om kvalitet, dvs. en ständigt pågående utveckling av arbetssätt och arbetsinnehåll. Då måste vi faktiskt lita på att de som arbetar inom verksamheten står för utvecklingsarbetet. Det finns inga statliga utredningar i världen, brukar jag säga, som kommer att kunna hantera den saken, det kan bara elever och lärare göra tillsammans.

Just för att möjliggöra en sådan ständigt pågående utveckling, jag tror det var Ylva Johansson som var inne på ämnet, så har vi faktiskt, utöver steget att medge kommunerna rätten att själva dimensionera sin gymnasieskola, tagit greppet med konstruktion av timplanen så att en generös resurs av timmar tilldelas kommunerna att disponera lokalt – detta för att få en profil på gymnasieutbildningen med förankring i tradition, lärarkompetens och elevintresse.

Den andra stora möjligheten att lokalt påverka gymnasieskolan ligger i att kommunerna får möjlighet att lokalt påverka läroplanen.

De här två principerna, elevval och ett starkt lokalt förankrat utvecklingsarbete, ligger sedan till grund för det tredje bärande resonemanget, som innebär att vi går mot den kursutformade gymnasieskolan.

Jag måste säga att jag blev förvånad när jag lyssnade på några av dem som har invändningar att göra mot propositionen. Uppenbarligen har de inte

läst, och har de läst så har de inte förstått. Vilket som är värst, det vågar jag inte ens gå in på, men tydligt är att några av debattörerna inte observerat att vi i gymnasiepropositionen öppnar möjligheter just för den flexibilitet, vilken utmärker den skola som faktiskt sätter ut ett kunskapsmål och samtidigt medger att man plockar moduler eller kurser till en bas, för att på så sätt nå kunskapsmålet. Jag påpekar att detta i normalfallet tar tre år i anspråk.

De här tre utgångspunkterna: elevval, lokalt förankrad utbildning samt kursutformad gymnasieskola, är naturligtvis vad som så starkt har attraherat arbetsmarknadens parter.

LO har som bekant varit en varm tillskyndare av reformen. TCO, som alltid engagerat sig i skolfrågor, har ställt upp bakom förslaget och så även Arbetsgivareföreningen. Normalt politiskt begåvade personer borde därför förstå, att här är någonting som inte stämmer. När man hör Ann-Cathrine Haglund dra i gång valårets våldsamma agitation och kalla det jag nu föreslår för ett attentat, då skall hon veta att bakom mitt förslag står Arbetsgivareföreningen. Någonting stämmer inte, och vad är det som inte stämmer? Jo, det är helt enkelt faktum att fru Haglunds kampanj inte ger en riktig beskrivning av propositionens innehåll.

Arbetsgivareföreningen, LO, TCO och allt vad organisationerna heter tar fasta på propositionens principer, vilka nu riksdagen snart kommer att ta ställning till. Propositionens innehåll svarar för övrigt helt mot innehållet i de riktlinjer som Sven-Åke Johansson och hans arbetsgrupp en gång i tiden drog upp i den s.k. ÖGY-utredningen. Det är så det ser ut, och det är därför nyssnämnda organisationer är med och stöder det här förslaget.

Jag har nu berört de tre första grundläggande principerna i propositionen: elevvalet, den lokala utvecklingen samt kursutformningen.

Den fjärde grundläggande principen i propositionen ligger i den nya programstruktur vi har lagt fram. Tidigare hade gymnasieskolan ett linjesystem, innehållande påbyggnadskurser och en lång rad olika specialutbildningar – närmare ca 550 olika utbildningsmöjligheter gavs eleverna i denna gymnasieskola.

Det förslag vi nu lagt kommer säkert att med nationella läroplaner som grund resultera i ungefär ett femtiotal olika utbildningar med ingångar i 16 olika nationella utbildningsprogram.

Vi har använt mycket tid och lagt ned mycket arbete och haft många samtal med en lång rad utbildningsintressenter för att hitta en lämplig avvägning i programstrukturen. Uppenbarligen kommer riksdagen att godkänna denna programstruktur med några smärre kompletteringar i de s.k. grenarna, vilka ligger under resp. struktur.

Det är tre saker som vi har använt oss av som instrument när vi har gjort strukturen. Vi har haft en utgångspunkt i en rimlig avvägning mellan vad som skall vara privat och vad som skall vara offentlig produktion. Hur ser de arbetsmarknaderna ut? Vi har gjort en avvägning mellan vad som skall förbereda för varuproduktion och vad som skall förbereda för tjänsteproduktion, och vi har gjort en avvägning utifrån jämställdhetsmålet: pojkar och flickor.

Ylva Johansson tog upp jämställdhetsfrågorna. Låt mig säga att programstrukturen är ett uttryck för den vikt vi fäster vid att skolsystemet inte låser

pojkar och flickor i den här åldern i sådant som är traditionellt manligt eller kvinnligt. I direktiven till läroplanskommittén har jag också tagit upp frågorna omkring jämställdhet och sagt att läroplanskommittén skall ta fram de riktlinjer i dessa frågor som skall gälla för hela skolverksamhetens arbete, från förskolan via grundskolan och gymnasieskolan upp till vuxenutbildningen.

Den fjärde grundprincipen har varit programstrukturen.

Den femte har varit treårigheten. Jag skall inte gå in i den något märkliga debatt som här har förts. Jag skall bara konstatera att treårigheten för min del har baserats på två iakttagelser.

Den första gäller behovet av allmänbildning. Det är inget tvivel om att de ungdomar som i dag går in i gymnasieskolan som vuxna kommer att leva i ett samhälle som ställer krav på dem – som medborgare, som föräldrar, som kulturellt aktiva – som är av sådant slag att deras bas i allmänbildning och kunskaper ständigt kommer att kräva en tillväxt. Har man då i unga år inte fått den allmänbildningen, står man sig slätt.

Eller rättare sagt: Vill man bygga in klyftor i ett samhälle, vill man bygga in skillnader, skall man se till att man i dessa år skiljer dem som skall få kunskaperna – redskapen och instrumenten – från dem som skall förbli vid sin läst och alltid vara det deras föräldrar eller de själva trodde att de skulle bli.

Friheten som individ kräver i detta kunskapssamhälle att man äger allmänbildningen. Det nya som jag har fört in i det sammanhanget är att vi i vårt allmänbildningsideal saknar det naturvetenskapliga inslaget, och i alla programmen i gymnasieskolan finns ett stort utrymme för naturvetenskapliga inslag, en koppling av det naturvetenskapliga till det samhällsvetenskapliga, för att man därigenom skall få en reell och rejäl möjlighet att ta upp de stora överlevnadsfrågor som dessa ungdomar som vuxna kommer att vara tvungna att handskas med. Det är så det är tänkt, och det är så det är presenterat.

Den andra iakttagelsen är att vi ser framför oss en utveckling i arbetslivet, en utveckling som kräver alltmer av intellektuell kompetens kombinerad med manuell. Vi ser framför oss också en utarmning av vissa arbeten. Det är en hemsk syn att möta unga som har slitits ut i 30-årsåldern, därför att de har försetts med arbetsuppgifter som varit så enahanda och så utslitande att de inte fysiskt har räckt mer än ett tiotal år.

Vad utmärker de arbetena? De utmärks av ett oerhört ringa innehåll av intellektuell stimulans eller utmaning. Skall man ställa krav på arbetets innehåll och arbetets utveckling är det nödvändigt att förse dem som skall ställa de kraven med kunskaper som gör att de kan ta på sig svårare arbetsuppgifter, mer kvalificerade, mer utvecklande. Annars riskerar vi en utveckling i arbetslivet där en grupp människor får allt enklare, alltmer rutinartade, alltmer utslitande arbetsuppgifter och andra – de som har kunskaperna och som har fått utbildningen – får alltmer utvecklande, alltmer stimulerande, alltmer fängslande arbetsuppgifter. Det är en annan klassklyfta, en annan dimension, som vi också måste ha klar för oss när vi pratar om utbildning och utbildningslängd.

Dessa båda krav – kravet på allmänbildning och kravet på att utveckla arbetsplatser och arbeten som är värdiga för människor – leder båda i riktning

mot mer av allmänbildning och kunskap, och det förlänger utbildningarna. Det är därför vi har hamnat där vi har hamnat.

Nästa princip som vi tagit fasta på i propositionen gäller resonemanget omkring timplanen. Den debatten har reducerats till att handla om volymer, nivåer. Men det kan vara angeläget att påpeka för kammarens ledamöter – även för protokollets skull – att den timplan som vi alldeles strax kommer att lägga fast icke är av samma slag som den som i dag gäller i gymnasieskolan. Den timplan vi nu kommer att lägga fast är en timplan som garanterar eleverna en minsta mängd av lärarledd undervisning. Denna minsta mängd skall de ha rätt att få, därutöver mer om man lokalt kan hitta lösningar för detta. Det är timplanens konstruktion.

Den gamla timplanen var snarare ett uttryck för den lärarvolym som gällde vid varje skola eller i varje kommun, och det hängde samman med statsbidragssystemet, som vi nu har övergivit. Att byta perspektiv, att gå från en timplan som garanterar ett tjänsteunderlag för den viktigaste personalgruppen till att i stället säga att det som är angeläget att reglera är den undervisningsvolym som eleverna har rätt att få, är ett stort principiellt steg men också ett riktigt steg om vi utgår från elevens intressen i sammanhanget. Det är principen för timplanen, och den ligger fast.

Vi förde när det gällde timplanen också ett resonemang om att koppla loss från 40-minutersperioderna och gå till klocktimmar. Det ligger fast.

Vi förde också ett resonemang om att inte fördela det här på årskurser utan uttrycka det som en total volym över år, för att därigenom skapa en maximal frihet att lokalt koncentrera eller tematisera, om man så vill. Det ligger också fast.

Vi har skiljt oss från utskottet – det vill jag säga därför att det är viktigt för mig – så till vida att jag lade fram ett förslag om en nivå på denna timplan som var avsevärt lägre än den som utskottet nu har hamnat på, inte därför att jag trodde att den skulle vara det normala ute i våra skolor, utan därför att jag anser att man utifrån miniminivån rimligen bör kunna plocka sig uppåt, beroende på den verklighet man möter. Den ser litet olika ut i Hjalmar Lundbom-skolan i Kiruna och i exempelvis gymnasiet på Östermalm i Stockholm – det är olika världar. Exakt hur man avväger undervisningen i kontakten med den elevgruppen borde man ha ett lokalt professionellt utrymme att bedöma. Det är, tror jag, icke en lösning som är 90-talsmässig att en gång för alla låsa fast den fördelningen med ett och samma riksdagsbeslut, lika för hela landet.

Men där har jag inte fått igenom min syn, utan där har utskottet hittat en annan kompromiss. Det är en av politikens realiteter, och den får jag naturligtvis acceptera. Men som replik till dem som pratar om den våldsamma nedrustningen vill jag säga att i den gymnasieskola som jag presenterade låg i statsbidraget en sådan resurs av pengar att det var möjligt att hantera utbildningen på det här sättet. Jag är inte rädd för att gissa att vi säkert kommer att hamna i en sådan lösning så småningom – också på skolans område kommer alltmer av lokala krav att växa fram, också om att få ta ansvar för hur undervisningstiden fördelas mellan ämnen, mellan årskurser och mellan elevgrupper. Den utvecklingen tror jag kommer.

För timplanen gäller också att den naturligtvis skall avspejla en undervis-

ningsvolym som ger möjlighet för allmän behörighet. Det gäller också tankarna om flexibilitet och tankarna om att vi inte skall skapa återvändsgränder i skolsystemet.

Med den här propositionen lägger vi också slutligen fast – det är den sjunde principen – lagregleringen reellt av elevernas rätt att få sin gymnasieutbildning och kommunernas skyldighet att ge den. Det är i regleringsperspektivet naturligtvis av avgörande betydelse. Sett i ett perspektiv har det flyttat fram positionerna högst väsentligt på det skolpolitiska området.

Vi utvecklar i propositionen också tankarna om kunskapscentra och säger att det är rimligt att vi från samhällets sida organiserar vår utbildning på ett sådant sätt att de människor som arbetar med skolan, arbetar med utbildningen, samverkar lokalt, oavsett om det är vuxenutbildning eller gymnasieutbildning, kanske också högskoleutbildning och uppdragsutbildning. Samverka, se till att ni utnyttjar resurserna på ett bättre sätt – det är, kanske framför allt för de glesare befolkade delarna av landet, den möjlighet som jag ser står till buds för att överallt i landet erbjuda en kvalitativt bra utbildning som når också vuxna.

Kunskapscentra kommer vi från departementets sida att stimulera, och det är en lång rad kommuner som redan ligger i startgroparna, som är på god väg och som nu hör av sig för ett nationellt arbete omkring just den typen av grepp. Det ligger också i propositionen, och det för den här utvecklingen framåt.

Slutligen ligger i propositionen – vilket helt har förbigåtts i debatten – en reglering också av vuxenutbildningen. Det slås klart och tydligt fast att vi här nu har inriktningen, lagmässigt reglerad, att den som är kortutbildad skall gå först, dvs. alltid har rätt att få en grundskoleutbildning eller motsvarande. Därefter, när det behovet är tillgodosett, äger kommunen att fritt fördela resurserna mellan andra grupper.

Vi överger etappresonemanget i vuxenutbildningens reglering och lägger samman den grundläggande vuxenutbildningen – grundvux – med etapp 1 till en ny, grundläggande vuxenutbildning som motsvarar grundskolans kunskapsinnehåll.

Jag hoppas också att den utredning som Lennart Sandgren nu bedriver i sommar skall resultera i lösningar som gör att de människor som nu saknar grundskolekompetens och som så vill skall kunna skaffa sig den – få laglig rätt till det kommunalt, men också få studiesocialt stöd till det, så att de inte behöver sätta sig i skuld. Klarar vi den saken med den studiefinansiella utredning som nu arbetar kommer vi också på det här området att väsentligt ha flyttat fram positionerna. Också detta ligger i den proposition som vi nu behandlar.

Sammanfattningsvis: Elevvalet, det lokala inflytandet, en ny programstruktur, ett nytt sätt att se på timplaner, en ny vuxenutbildningsreglering kopplad till starka mål för kunskapsutveckling, solidaritet och jämlikhet – det är kunskapspropositionen i ett koncentrat.

Den kunskapspropositionen, ärade åhörare, vill folkpartiet riva upp. Wilson säger att socialdemokraterna, vänstern och centern tar risker med propositionen. Vi har stöd av nästan alla sakkunniga ute i landet för dessa bärande principer. I sak är jag inte på något sätt orolig. Riskerna, Wilson, tar

väl snarast det parti som traditionellt har varit anhängare av den här typen av utbildningspolitisk utveckling och som nu i en ny allians har tvingats bort från sin klassiska linje, ett parti som också varit känt för att vara radikalt i utbildningsfrågor. Tala om risker! Tala om politiska risker! Där finns folkpartiets dilemma i ett nötskal.

Vi har som sagt stöd från Arbetsgivareföreningen, LO och TCO. Det största lärarförbundet har aktivt medverkat för att stötta propositionen. Elevorganisationen har uttalat sig för de här greppen. Detsamma har Hem och skola och Kommunförbundet gjort.

Låt mig sluta med att säga att all den oro som reses från fru Haglunds och herr Wilsons sida att kommunernas ekonomi inte skulle tåla detta motsägs av två saker.

Det första är att kommunerna är angelägna om att detta skall komma till stånd. Nästa höst när vi får möjlighet att starta detta kommer, skulle jag tro, många kommuner att vara mycket tidigt ute därför att de inser att det här är en möjlighet för deras ungdomar och för den egna bygden. Det är mitt bestämda intryck också efter att ha träffat företrädare för landets kommuner på Kommunförbundets olika konferenser landet över.

Det andra som motsäger att kommunerna inte skulle klara av detta är det grepp som Wilsons och Haglunds moderpartier har tagit. De har gått ut och sagt att de stora skattesänkningarnas tid nu skall komma. Det är naturligtvis svårt att se sambandet med att de samtidigt i denna kammare oroar sig över kommunal ekonomi. Antingen sysslar skolan med viktiga verksamheter – då behöver vi en god kommunal ekonomi, och vi tvingas nog då att ta ut skatter även i fortsättningen – eller så skall vi kraftigt sänka skatterna, som ni säger i dokumentet *Ny start för Sverige*. Ni tävlar nu med Wachtmeister och Karlsson om att ligga överst i den ligan. Det rör sig ibland om 40 miljarder. Vid andra tillfällen rör det sig om 80 miljarder.

Men en sak vet vi: I de länder där man provat den politiken – USA och Storbritannien – har skolsystemen varit de stora förlorarna. Ett skolsystems kvalitet handlar ytterst om lärartäthet, goda lokaler och bra böcker. Om man sänker skatterna kommer man att bli tvungen att reducera antalet lärare, försämra lokalunderhållet och ta bort böcker och hjälpmedel. Man kan också låta dem som med sina sänkta skatter har råd att betala avgifter åt sina barn få köpa sig en utbildning som är av högre klass och kvalitet.

Herr talman! Här finns de stora skiljelinjerna i svensk skol- och utbildningspolitik. Det fälttåg mot denna proposition, som anförts av moderaterna, saknar grund i verkligheten. Det understryks bäst – menar jag – av att Arbetsgivareföreningen, arbetsmarknadens parter, Kommunförbundet, elevorganisationer och Hem och Skola står bakom de bärande principer som här har presenterats som propositionens.

Anf. 53 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Det var, som alltid, intressant att lyssna på Göran Persson. Jag skall kommentera några av de saker som han tog upp.

Göran Persson säger att folkpartiet nu finns med i kampen mot gymnasieskolan. Det tycker jag är en överdrift. Vi har inte uppfattat att vi befinner oss i någon kamp mot gymnasieskolan. Man kan inte, tycker jag, göra den

tolkningen om man läser våra handlingar, något som jag inte tror att Göran Persson har gjort så noga.

Hela hanteringen i riksdagen av detta ärende borde, Göran Persson, visa att underlaget inte var tillräckligt bra. Vi känner också nu det ansvar för utbildningens innehåll som folkpartiet liberalerna fick beröm av Göran Persson för. Jag undrar om Göran Persson egentligen vänder sig emot någon av de punkter som finns i den reservation till betänkandet som folkpartiet liberalerna, och även moderata samlingspartiet, ligger bakom.

Vår bärande kritik är att man inte väntat in de kritiska synpunkter som nu förts fram. Mycket av den kritik som t.ex. vi riktat mot förslaget hade man kunnat klara av i ett resonemang under kanske ytterligare ett år. Jag ser egentligen här inga problem.

Göran Persson nämnde någonting om mitt försvar för vår ståndpunkt när det gäller treåriga yrkesutbildningar. Göran Persson nämnde detta om att plocka bort moduler som i normalfallet skulle ta tre år. Jag frågar då: Varför kan man då inte acceptera frivilligheten? Det var ju den kritiken som vi riktade mot detta. I mitt inledningsanförande sade jag att Göran Persson säkert kommer att säga att det kan bli precis så här. Men vår kritik gäller att de elever som tröttnar innan de har gått tre år kommer att uppfatta det som ett misslyckande. Det skulle man kunnat klara genom en ganska enkel förändring här i frivilligheten.

Göran Persson nämnde sedan någonting om varför man har treåriga utbildningar för alla. Han talar om behovet av allmänbildning. Jag undrar då om det bara gäller de utbildningar som i sin yrkesdel är tvååriga. Vi har hävdat att yrkesutbildningen skall vara så lång som det behövs. Det borde kunna finnas yrkesutbildningar som tar tre år. Skall de som går dessa då inte få någon allmänbildning? Man kanske skall utöka någon yrkesutbildning till fyra eller tre och ett halvt år – någon kan bli kortare. Skillnaden i vår principiella inställning är inte heller här så stor. Det skulle man också kunna hantera.

Göran Persson säger att det i hans förslag fanns resurser för att kunna höja nivån, vilket betänkandet från utbildningsutskottet ungefär nu visar. Om det fanns med redan från början undrar jag varför vi då behövde 330 miljoner för att nå dit.

Anf. 54 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Jag tyckte det var fantstiskt att höra statsrådet stå här och berömma sig själv och påstå att han står för kunskap. Det gör ett statsråd som har lagt fram en proposition som innebar en nedrustning av gymnasieskolan av aldrig skådat slag. Viktiga ämnen skärs ned med upp till 70 %. Statsrådet har också tvingats medge dessa nedskärningar. Det har också varit en massiv opinion mot förslaget. Det gör ett statsråd som lägger fram en proposition om gymnasieskolan utan att diskutera förkunskaper för gymnasieskolan, högskolestudier eller yrkesverksamhet. I stället diskuterar han vilka mål vi skall ha för gymnasieskolan, vad den skall vara till för och vad den skall ge ungdomarna och Sverige. Det gör också ett statsråd som har fått en proposition rejält slaktad.

Göran Persson säger att en av principerna är treårigheten på grund av behovet av allmänbildning. Jag måste citera ur den rapport som inlednings-

vis citerade ur. I utvärderingen säger man: "– – – eller är det faktiskt så att utbildningen riktar sig till en annan elevkategori än den som traditionellt sökt sig till tvååriga utbildningar tidigare?"

Genom treårigheten bygger statsrådet ju in den klyfta som han vill eliminera. Det är klyftan mellan dem som vill och behöver ha en kortare utbildning och dem som behöver ha en längre utbildning. De tvingas in i samma ram eller samma mall. Det blir inte en bra utbildning eller en allmänbildning. Statsrådet kallade det t.o.m. frihet och likformighet. Det går faktiskt inte ihop. Det är kompetensen som skall vara avgörande. Det är målen för utbildningen, det kommande yrket och de kommande studierna som skall vara avgörande för innehållet i utbildningen och utbildningstidens längd.

Jag vill sedan beröra kostnaderna. Vad blir det för kostnader? Det är trots allt inte klart. Utvärderingen av försöksverksamheten är inte klar. Den var inte klar när propositionen skrevs, och den är inte klar nu. Vi kan inte säga någonting om kostnaderna för försöksverksamheten. Det är omöjligt att säga någonting om kostnaderna i framtiden. Men det är uppenbart att kostnaderna blir långt större än vad som hittills officiellt angivits.

Anf. 55 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Det finns faktiskt en del som jag skulle kunna instämma med statsrådet i. Han hade – vad jag kan förstå – verkligen velat ha mer individuella och lokala val. Där är vi överens. Men nu har ni låst er. Ni har bakbundit händerna och stoppat detta. Ni har därmed också låst in den kreativitet som man skulle ha kunnat släppa loss.

Vad är lika rätt och lika värde? Hur definierar men det? Och elevernas val – är det inte de som har rätt att välja? Är det inte de som skall kunna göra det bästa av sin situation tillsammans, naturligtvis, med handledare bestående av lärare och syo-konsulenter? Vi har krävt lagfäst rätt för varje elev till individuellt program så att alla skall kunna få ett sådant. Vi vill öppna möjligheterna: alla skall ha rätt till tre års utbildning och rätt till en viss mängd utbildning under sin livstid. Vi kan inte förstå varför en åldersgräns är uppställd. Jag läser innantill på s. 146 i propositionen:

"Mina förslag om kommunernas skyldigheter och elevernas rättigheter beträffande olika utbildningsformer förutsätter en entydig definition av vilken innebörd begreppen ungdomar resp. vuxna har i detta sammanhang.

Den tidigare nämnda samverkansgruppen har behandlat frågan om gränsdragning mellan olika utbildningsformer och åldersgrupper. Samverkansgruppen förordar en 20-årsgräns mellan ungdomsutbildning och vuxenutbildning på gymnasial nivå. Jag ansluter mig till denna uppfattning. Åldersgränsen skall innebära att den som vill påbörja studier det andra kalenderhalvåret det år då han eller hon fyller 20 år eller senare skall göra det som vuxenstuderande."

Om man nu vill öppna alla möjligheter, t.ex. möjligheten till samverkan med olika skolor och möjligheten att kombinera olika kurser, varför sätter man då upp en åldersgräns? Vad syftar den till? Kallas detta frihet?

Så till timplanerna. Ja, det är skillnad mellan Kiruna och Östermalm, vad man gör och vad man plockar åt sig. Där är vi helt överens. Jag hade gärna

sett att man hade gått över till en mycket mer progressiv skola, som verkligen hade öppnat dessa möjligheter.

Vi har sagt att vi vill att varje elev skall ha lagfäst rätt att välja ett individuellt program. Det står att eleverna skall få välja individuellt program.

Vi vill även ha ett modulsystem. Därför tror jag att man måste ha årskurslöshet. Vi vill att de nationella programmen successivt skall övergå till individuella program. Vi anser att internationaliseringen innebär att studier utomlands borde kunna tillgodoräknas. Obligatoriet kan avskaffas men treårig utbildning skall vara en rättighet.

Vi har verkligen visat på många saker för att göra gymnasieskolan till en framtidsinriktad och progressiv skolan, där kreativiteten släpps loss.

Anf. 56 Statsrådet GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Eva Goës och jag talar tydligen förbi varandra. En åldersgräns när det gäller rätten till gymnasieutbildning är helt enkelt något som man måste ha med i ett sådant här förslag, om man skall svara upp mot den lagreglerade rätten. Det innebär en oerhört stor kostnad för samhället att ikläda sig att lagreglera rätten till gymnasieutbildning för evigt också för vuxna. Detta är bakgrunden. Det är en enkel och praktiskt synpunkt, som kanske inte hör hemma i den värld som Eva Goës rör sig i.

Det är bra, Carl-Johan Wilson, om folkpartiet ställer upp på de bärande principerna i detta förslag. Det är rimligen där som folkpartiet bör höra hemma, om man ser på partiets historiska bakgrund. Ni har just nu hamnat i dåligt sällskap. Det är ert bekymmer. När Carl-Johan Wilson säger att skillnaden inte är så stor, tycker jag att han bör manifestera detta ytterligare i sin nästa replik. Det är viktigt för det fortsatta arbetet att vi är tydliga när det gäller vilken uppfattning vi har beträffande de principer som jag har redovisat och som faktiskt bär upp propositionen. Om Carl-Johan Wilson och folkpartiet står bakom det synsätt som jag har redovisat, så säg det! Om ni hukar för angreppet, får ni nog finna er i att vi kommer att fortsätta att jaga er i skolpolitiken så länge ni har bestämt er för att slå följe med era kamrater i moderata samlingspartiet. Carl-Johan Wilson har rätt till en replik till. Utnyttja den till att klara ut er position.

Ann-Cathrine Haglund är en upprörd person. Under de snart åtta år som jag i olika sammanhang har fått vistas i denna kammare har jag hört fru Haglund vid några tillfällen, alltid med samma mycket uppskruvade tonläge, med samma aggressivitet och med samma totala utdömande av det svenska skolsystemet. Det är märkligt att man från moderata samlingspartiets sida har bestämt sig för att använda svartmålning såsom metod. Om vi jämför den svenska skolan med vilket annat lands skola som helst, hävdar vi oss utomordentligt väl. Det vore konstigt annars, eftersom vi jämte Danmark är det land i världen som satsar mest resurser på vår ungdomsskola. Trots detta kostar fru Haglund på sig ett tonläge, som antyder att vi snarast skulle befinna oss i en katastrofsituation. Det tillhör tyvärr högerns missgrepp och det som i dag i svensk politik så ofta ses som er svartmålning av Sverige.

Skolpolitiskt begick fru Haglund en mycket viktig markering för debatten i sitt förra inlägg. Hon sade att man skall ha den utbildning som ens yrke kräver. Det var andra gången som hon sade detta i debatten. Vi hävdar att

utbildningen inte är till bara för yrket utan för hela vuxenlivet, för medborgarskapet, för familjelivet och för kulturella aktiviteter. Allt som kräver kunskap och insikter skall faktiskt gymnasieskolan förbereda för. Men för högern är gymnasieskolan någonting som förbreder för yrket. Bliv vid din läst, är stridsropet från den kanten, samtidigt som man gärna understryker att den andra halvan av gymnasieskolan skall ge möjligheter som öppnar världen för ungdomarna. För dem skall det ges språkkunskaper. För dem skall det ges allmänna kunskaper, som gör att Europa är någonting som tillhör deras framtid och deras vardag. Men för dessa ungdomar fru Haglund är det yrket och yrket enbart som skall avgöra vad kunskaperna skall handla om. Se där den skiljande linjen i synen på gymnasieskolans uppgift att förmedla kunskap till hela åldersgruppen.

Om man ser på ett sådant län som Stockholms län, finner man att de studieförberedande linjerna i stor utsträckning är representerade norr om staden i de områden som har en hög nivå på inkomster och utbildningsbakgrund. De yrkesförberedande linjerna är representerade söder om staden i områden med låg nivå på inkomster och utbildningsbakgrund. Sådana är fortfarande skillnaderna i vårt samhälle. Det är naturligtvis i mitt intresse att medverka till en politik, som utjämnar dessa skillnader. Också de pojkar och flickor som växer upp söder om denna vackra stad skall kunna ha en rimlig chans att gå in i ett vuxenliv, där alla möjligheter står dem till buds. Det är detta som det handlar om och som vi faktiskt diskuterar. Tydligare än fru Haglund nu uttryckte det tror jag inte att man kan uttrycka sin syn på den halva av gymnasieskolan som vi faktiskt diskuterar som mest intensivt just nu, nämligen yrkesorienterade utbildningar.

När det gäller treårigheten används de skoltrötta såsom argument. Man säger att redan två år är en för lång tid. Larz Johansson sade att eleverna inte är skoltrötta när de kommer till skolan. Det är ett ansvar som vi gemensamt får ta. Det är en riktig iakttagelse och ett principiellt synsätt. Jag vill också lägga till följande: De skoltrötta får aldrig vara de som anger ambitionsnivån i ett skolsystem. Skulle de skoltrötta, fru Haglund, vara de som talar om hur långa utbildningarna skulle vara, skulle också en tvåårig utbildning vara alldeles för lång, enligt deras uppfattning. Av någon anledning antar fru Haglund och hennes vapendragare att de skoltrötta uteslutande finns bland dem som har valt en yrkesinriktad utbildning. Därför skulle de icke få en längre utbildning. Debatten handlar likaså om detta, precis som den handlar om hur synen på hela vuxenlivets krav avspeglar sig i en utbildning.

Herr talman! Jag tror att vi också skall erinra om att FN har gått igenom och tittat på vilka länder som har den högsta graden av frihet och att vårt land har en tätposition. En bidragande orsak till detta är att vi envetet och framgångsrikt har hållit fast vid principen att alla har rätt att vara med i utbildningsverksamheten. Alla har rätt att få del av kunskaperna. Då skapar man också goda förutsättningar på arbetsmarknaden, man skapar ett brett folkligt engagemang i de demokratiska organen. Därav följer att Sverige placerar sig i topp, tillsammans med några av våra nordiska grannländer. Det är smickrande när FN gör den typen av bedömning av vår nation, och indirekt faktiskt en bedömning av vårt skolsystem. Att detta dessutom låter sig väl förenas och kombineras med att vi har en ekonomisk standard som ger ut-

rymme även åt det som Lars Svensson strök under, dvs. om vi skall få till stånd en god materiell utveckling, krävs perspektivet: Goda kunskaper, inte åt några, utan åt alla. Den svenska välfärdspolitiken, den svenska skolpolitiken är granskad internationellt. Den är vägd och befunnen hålla måttet så till den grad att FN i en oberoende jämförelse sätter oss i en internationell särställning. Det är ett gott betyg. Det är också det som den här diskussionen handlar om.

Anf. 57 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Göran Persson ondgör sig litet grand över det sällskap som vi har. För det mesta har jag trott att det avgörande är vad sällskapet innebär. Läser man resultaten av besluten i den här kammaren, finner man att Göran Perssons parti haft sällskap med alla tänkbara, i olika konstellationer samt en och en. Det avgörande trodde jag då inte var vem sällskapet var, utan vad innehållet var. Om man ser på de projekt som Göran Persson eller hans företrädare har genomfört – lärarutbildningen, kommunaliseringen av lärartjänster och den föreslagna gymnasieskolan – är sällskapet här vänsterpartiet och till viss del centerpartiet. Jag har inte tänkt kritisera vare sig dem eller Göran Persson för sällskapet. Det är innehållet som jag tycker är intressant.

Vilka principer ställer folkpartiet liberalerna upp på, frågas det. Vi har fått mycket beröm för vår politik. Jag tror att Göran Persson kan känna sig ganska hoppfull då det gäller vår förmåga att stå fast vid de principer som har hävdats tidigare av folkpartiet liberalerna. I den reservation som vi nu i sällskap har skrivit under talar vi om kvalitetssatsningar i undervisningen, om större valfrihet för eleverna, om satsning på språk, om specialgymnasiernas möjligheter och om förbättrad yrkesinriktad utbildning. Där har vi redovisat vilka principer vi är beredda att arbeta för. I de fall där de stämmer överens med Göran Perssons principer, kan han räkna med att det finns mycket att hämta även i våra papper. Folkpartiet liberalerna har i många år talat om en förbättrad yrkesutbildning. Vi har klart redovisat detta tidigare i dag. Det finns ingen anledning att ägna mer tid åt det.

Välkommen, Göran Persson, att läsa det vi har skrivit i reservationen, innan Göran Persson avgör om det är sällskapet eller innehållet som är avgörande för kvaliteten.

Anf. 58 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Säg nu rent ut, Göran Persson, vad det är för skillnad mellan att lagreglera treårig utbildning på gymnasiet så att den blir obligatorisk och att ge människor rätt till tre års gymnasieutbildning under deras liv. Handlar det om studiemedel? Handlar det om att man får mindre när man är under 20 år och mer när man är över 20 år? Vad är det egentligen för skillnad? Frågan är om man vill studera på gymnasiet som 19-åring eller som 39-åring. Egentligen borde det inte vara någon skillnad, inte om Göran Persson vet att vi i miljöpartiet tycker att komvux är en bra modell att utgå ifrån, vilket vi hela tiden har hävdad.

Jag är ense med Göran Persson och Lars Svensson om att stärka den enskildes ställning. Det är det vi vill. Jag tror att ungdomar många gånger be-

höver mogna. De behöver få ta det litet lugnt och studera i sin egen takt. Det är många i min närmiljö som har upplevt att de inte har klarat den tidigare realskolan. De har väntat några år, kommit tillbaka och kunnat klara den galant. Inläring handlar inte bara om att läraren skall stå och lära ut någonting, det handlar också om att man är mogen att ta emot. Det är därför vi tycker att det är så oerhört viktigt med förkunskaperna. Efter det att man har genomgått en kurs och fått godkänt på den – eller vad den betygsberedning som pågår kommer fram till att det skall bli – fortsätter man på nästa steg och bygger upp sin kunskap. Jag tycker faktiskt att det skulle gå att genomföra detta utan att ha åldersgränser. Olika typer av skolor skall kunna samverka.

Anf. 59 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Det finns två personer i utbildningsdebatten som man på förhand vet vad de skall säga och en av dem är skolministern. Nu känner jag igen skolministern på riktigt, för nu börjar skolministern tala om mig som upprörd och aggressiv. Han varnar folkpartiet för högern och säger att folkpartiet har kommit i dåligt sällskap. Det är rätt tröttsamt att höra på detta. Jag tror att Göran Persson är glad bara han får sällskap, oavsett av vem han får sällskap.

Skolministern talar om att vi satsar mycket på skolan. Det gör vi. Av jämförbara länder satsar vi mest på skolan. Men prestationerna i den svenska skolan motsvarar inte det som vi lägger ned på den. Vi har även i övrigt särskilda förutsättningar i vårt land för att ha en skola som är på topp. Men vi är inte där. Vi moderater syftar till att skolan i Sverige skall tillbaka till världstoppen.

Sedan säger Göran Persson att jag sagt att utbildningen skall vara vad yrket kräver. Utbildningen skall vara vad yrket och individen kräver. Det är klart att yrket och individen kräver att det skall finnas allmänna ämnen. Men de utbildningar som finns i dag i försöksverksamheter och som beskrivs i utvärderingar är utbildningar som går på tomgång. Innehållet är tunt och det, skolministern, gagnar ingen.

Skoltrötthet har aldrig varit vår norm. Skoltrötthet blir resultatet om man har en skola som går på tomgång, om man har en organisation som gör att eleverna inte får vad de behöver ha. Om ungdomar skall få en utbildning som är den bästa för var och en, en utbildning som utvecklar var och en på allra bästa sätt, vare sig det är högskolestudier eller yrkesverksamhet, måste utbildningen kunna anpassas efter var och en. Utbildningarna måste vara av olika slag, de måste vara flexibla och ha ett innehåll och en längd som ger varje individ det som varje individ behöver. Därför motsätter vi oss treårigheten för alla.

Anf. 60 Statsrådet GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Därför motsätter vi oss treårigheten för alla. Så avslutade fru Haglund sitt föregående inlägg. Hon kunde ha lagt till följande ord: för alla som har valt en yrkesinriktad utbildning. För övriga elever har det ju aldrig varit fråga om något i frågasättande. Det är däri som den skillnad av

social karaktär ligger som jag har pekat på och som debatten faktiskt har handlat om.

Ann-Cathrine Haglund säger att hon känner igen mig. Det finns tydligen ytterligare en person som hon känner igen i den svenska skoldebatten. Vi kan gissa vem det är. Men det skall vi inte närmare gå in på.

Fru Haglund har en tendens att beskriva den svenska skolan som ett misslyckande. Jag anser att det är ett angrepp på våra lärare. Men vi i Sverige har en större lärartäthet i vår skola än som är fallet i något annat jämförbart land. Jag tycker att lärarna gör ett bra jobb och att de uppnår goda resultat. Detta bekräftas också av internationella jämförelser. Vi i Sverige skiljer inte ut oss särskilt mycket vad gäller det topppresterande eleverna. Där är det ungefär lika i land efter land. Men vad vi i Sverige, utöver att vi hävdar oss i den här gruppen, lyckas bra med är att vi också får med de elever som ligger, som det heter i den undre kvartilen. Också de pojkarna och flickorna kommer med i vårt skolsystem och det är en oerhört stor vinst för dessa individer. Det är också en vinst för samhället, och det är säkert det som gör att FN betraktar Sverige som världens friaste land. Vi i Sverige låter nämligen alla vara med, inte bara några. Däri ligger ytterligare en av de stora ideologiska skillnaderna mellan mig och Ann-Cathrine Haglund.

Sedan måste jag säga att jag nu noterar en liten glidning i debatten. Plötsligt kan man tydligen mycket väl tänka sig en eller annan treårig utbildning. Carl-Johan Wilson börjar också inta en motsvarande attityd. Däremot tycker jag att Larz Johansson på ett utomordentligt bra sätt har beskrivit bakgrunden. Jag behöver inte gå in ytterligare på den saken. Men den politiska kampanjen mot det här förslaget, vilken i vissa delar har gett propositionen groteska former, får Ann-Cathrine Haglund och hennes parti ta ansvaret för.

När det är valår siktar man naturligtvis in sig på lärarna som en marginalväljargrupp, och det kan jag förstå. Men jag tror att lärarna gör mycket klokt i att studera hur moderaterna agerar i den här frågan. Här har man ju trumpetat ut att reformer skall rivas upp och att saker och ting skall återställas.

Vidare är det uppenbart att man för att åstadkomma detta skall ta hjälp av folkpartiet, som – om vi skall ta tro Carl-Johan Wilson – inte riktigt har den ambitionen. Så blir det, fru Haglund, när populismen vägleder politiken. Det finns inget parti i den här kammaren som så kraftfullt satsar på att fånga tillfälliga opinioner som just moderata samlingspartiet. Moderaterna har ju en partiledare som under våren, med Arbetsgivareföreningens stöd, har kallat det förslag som vi snart kommer att ställa oss bakom för ett hot mot nationens framtid. Vidare har moderaterna en partisekreterare som har satt av tid för att bedriva en kampanj mot detta förslag. Men i gårdagens stora partiledarduell gick moderaternas partiordförande förbi detta i vad som snarast kan betecknas som en bisats. De lärare som har sett uppladdningen och som har iakttagit hur ni har agerat har nog anledning att ställa frågan: Om hotet mot nationens framtid kan reduceras på ett sådant sätt i debatten, vad var då ordkaskaderna värda?

Kanske erinrar de sig, fru Haglund, hur ni skötte kommunaliseringsdebatten. Då mötte jag faktiskt också här i talarstolen företrädare för moderaternas partiledning som bestämt hävdade att det var ett övergrepp, ja, näst intill

ett våldsdåd, riktat mot skolan. Det var i december 1989. Men någon månad senare, i januari 1990, gick man helt förbi hela frågan i sin partimotion. Då var frågan inte längre aktuell.

Så driver man politiken om det är en tillfällig opinion, alltså om det är populismen, som är utgångspunkten. Särskilt tydligt är detta när det gäller moderata samlingspartiet, och särskilt tydligt blir det ett år som är valår.

Fingret finns där, fru Haglund! Det finns i luften och det är fruktansvärt blött!

Sedan kan man nog fundera över vilket resultat det här får för fru Haglunds insats som oppositionsledare i utbildningsutskottet. Nu har det ju rämnat på gymnasiefronten, delvis också gentemot folkpartiet – det är uppenbart. Alldeles strax skall vi diskutera förskolefrågor och andra skolfrågor. Då går fru Haglunds trupper fram på minst tre olika fronter, och var och en har sin linje.

Vidare skall vi diskutera folkbildningsfrågor. Också där råder djup splittning. Möjligen beror detta tillkortakommande från fru Haglunds sida på att man så ohämmat har satsat på att odla detta med missnöje. Då får man en reaktion från de partier som har en gedignare folklig förankring än vad moderata samlingspartiet representerar. Det är facit beträffande de insatser som fru Haglund har gjort under den här treårsperioden för att hävda de borgerliga uppfattningarna i skolfrågor. Att sedan tro att det skulle duga som ett slags regeringsunderlag eller regeringsalternativ är detsamma som att bedra sig själv. Naturligtvis är det att lura in den svenska skolan i ett läge där all styrning är fullständigt omöjlig.

Talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 61 ULF MELIN (m):

Herr talman! Med anledning av den aktuella propositionen, som har titeln Växa med kunskaper, har vi att behandla frågor som rör gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Jag tänker här ta upp en del av de frågor som rör vuxenutbildningen, som ju inte har debatterats särskilt mycket här. I och för sig kan jag förstå det. Det är ju gymnasieskolan och det förslag som regeringen har lagt fram som, med rätta, har vållat debatt. Jag kan därför inte låta bli att inledningsvis göra några kommentarer om gymnasieskolan.

Vi har här hört statsrådet Göran Persson – han har nu lämnat kammaren, precis som han brukar göra – mycket värtaligt beröra sin skolpolitik. Göran Persson är verkligen mycket värtalig. Jag har också i många andra sammanhang haft tillfälle att lyssna på honom, framför allt vid de träffar som har varit med representanter för länsskolnämnder, fortbildningsnämnder och skolöverstyrelsen. Vid ett antal tillfällen har han utvecklat sin syn på den framtida gymnasieskolan. Jag tycker att det vid dessa tillfällen har varit ganska intressant att ta del av hans synpunkter. Det har varit tilltalande att göra det. Många av de saker som då har tagits upp är sådant som vi moderater många gånger har framfört. Det handlar t.ex. om att vi måste ta till vara elevernas möjligheter till valfrihet, tillval osv. på ett mycket bättre sätt än

som hittills har skett. Framför allt gäller det gymnasieskolan. Det tycker vi också är riktigt.

Ett av felen, framför allt när det gäller de teoretiska linjerna i dagens gymnasieskola, är enligt min mening helt enkelt att utsikterna att göra tillval, när man har valt en linje, är nästan lika med noll. Gör man ett tillval, får man inte ytterligare en chans. Jag tycker att det på de teoretiska linjerna i framtidens gymnasieskola, även efter dagens beslut, skall finnas ett antal basämnen. Kalla dem gärna för kärnämnen. Men dessutom måste det finnas bättre möjligheter till tillval.

Utifrån det resonemang som statsrådet vid ett antal tillfällen har fört och som jag har kunnat lyssna till är det ganska förvånande att regeringen har lagt fram ett förslag som faktiskt innebär en rejäl nedskärning.

Visserligen talar man om växande kunskaper i propositionen, om att man skall öka tillvalsmöjligheterna rejält för eleverna. Men konstruktionen, herr talman, är en stor bluff. Den bygger ju på att de elever som har gått på den studieförberedande linjen skall få betala treårigheten för de yrkesinriktade utbildningarna. Det är detta som är det stora felet, som innebär den stora nedskärningen. Det var inte bara oppositionspartierna som reagerade kraftfullt mot detta. Också många elever, lärare, föräldrar och organisationer har reagerat mycket kraftigt mot detta. Det är inte så konstigt och inte svårt att förstå.

En sak som inte har framkommit under debatten, som i och för sig har varit mycket intressant, det är den uppgörelse som har träffats mellan centerpartiet, vänsterpartiet och socialdemokraterna om att man skall tillföra timmar på de teoretiska linjerna, innebärande en kostnad av 330 milj.kr. Jag hörde vid någon intervju med statsrådet Göran Persson att han sade att den här tillförseln av 330 miljoner kommer kommunerna att få betala. Jag skulle vara mycket intresserad av att få veta vem som skall betala detta. Hur kommer förslaget att finansieras? Det kan jag inte finna i utskottets betänkande. Man talar om att dessa 330 miljoner skall återföras till skolan. Men vem får betala det hela?

Förutom den här reformen kommer man också att ställa rationaliseringskrav på kommunerna, en besparing på, om jag inte minns fel, 617 miljoner per år under 4 år. Risken är uppenbar att det blir kommunerna som får betala detta.

I debatten i eftermiddags har det talats väldigt mycket om de skoltrötta eleverna. Man nästan förutsätter att de som är skoltrötta väljer de tvååriga utbildningarna. Det kan delvis vara sant, men det finns också skoltrötta elever som går de treåriga utbildningslinjerna. Jag tycker att vi själva under debatten har sänkt statusen för de tvååriga utbildningarna när vi nästan förutsatt att det bara är skoltrötta elever som går dessa utbildningar. Så är ingalunda fallet. Jag har själv varit ordförande i en intagningsnämnd i en kommun. Det visade sig att det krävdes väldigt höga medeltal för att komma in på en del av de yrkesinriktade linjerna. Det viktiga, tycker jag, är att se till att yrkesutbildningen motsvarar de krav som yrket ställer. Det måste vara den riktiga utgångspunkten. Om sedan utbildningen är två, tre eller fyra år är egentligen inte det väsentliga. Jag tycker alltså att man går en felaktig väg när man gör alla utbildningar treåriga. Det har inte alls att göra med statu-

sen. Om vi ser till att yrkesutbildningen har en bra struktur och ett bra innehåll höjer vi därmed också statusen.

När det då gäller vuxenutbildningen, som inte har debatterats särskilt mycket här i dag, föreslår regeringen i propositionen att man skall lägga ner statens skola för vuxna i Norrköping och Härnösand. Man har valt den omvända vägen att först lägga ner och sedan utreda. Det var massiva protester från både oppositionen och framför allt de elever som har valt den här utbildningsformen. I utbildningsutskottet har vi avstyrkt denna del av propositionen, vilket jag tycker är bra. Många av de brev som jag har fått har på ett bra sätt visat att den här utbildningen är väl fungerande för en del och i vissa fall också det enda alternativet, exempelvis för sådana som har arbetstider som gör att de inte kan delta i en utbildning på regelbundna tider.

Då det sedan gäller samverkan mellan olika utbildningsanordnare tycker vi att utskottsmajoriteten varit litet väl passiv. Man har nöjt sig med att uttala att "samverkan bör eftersträvas mellan olika utbildningsanordnare, utbildningsformer och mellan olika kommuner och landstingskommuner för att förbättra tillgängligheten i utbildningen och öka kvaliteten i den. Det är enligt föredragande statsrådet angeläget att en samordning av tillgängliga resurserna sker."

Vi moderater anser att man i det här fallet skall gå ett steg längre, eftersom det i många fall är vattentäta skott mellan de olika utbildningsanordnarna på vuxenutbildningsområdet. Det borde finnas stora möjligheter att utnyttja resurserna effektivare. Man kan samordna vissa utbildningar och därmed skapa utrymme för ett ökat antal utbildningsplatser eller nya utbildningar. För att kunna genomföra detta är det nödvändigt att vi ser över gränsdragningen, rollfördelningen och möjligheterna till samordning mellan de olika anordnarna av vuxenutbildning. Detta är särskilt viktigt i dessa dagar när vi ser att en allt större del av våra ungdomar blir arbetslösa. Många av de ungdomar som är arbetslösa skulle med en bättre utbildning bli mera attraktiva på arbetsmarknaden.

Herr talman! Jag vill avsluta med att något kommentera reservation 19 som handlar om rätt till ledighet för grundläggande svenskundervisning för invandrare och semesterlön under en sådan ledighet.

Förra året fick vi en skrivelse från Svenska arbetsgivareföreningen. Då behandlade vi i utskottet proposition 27 om reformerad svenskundervisning för vuxna invandrare. Där påpekade svenska arbetsgivareföreningen på det orimliga att när man anställt invandrare som är berättigade till svenskundervisning fick man också betala semesterersättning för dessa. Det visade sig att det var svårt att få ut invandrare i arbetslivet innan de fått svenskundervisning. Vi från riksdagens sida har tyckt att det är mycket viktigt att man kan kombinera utbildning och arbete.

Nåväl, man sade från utbildningsdepartementet att ärendet skulle skickas vidare till den utredning om semesterlagen som skulle tillsättas. Detta skedde alltså förra våren. Det är med viss förvåning man tar del av att denna utredning tillsattes först i februari i år och skall komma med ett delbetänkande först i juli. Vad som kommer att hända med semesterersättningen för dem som har rätt till SFI vet vi inte. Vi moderater har i alla fall reserverat oss och tycker att vi bör kunna bryta upp den här delen och fatta ett beslut

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

nu om att man inte skall behöva betala semesterersättning i sådana fall. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 19.

Anf. 62 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Om Ulf Melin hade besvärat sig med att läsa utskottets betänkande, skulle han inte behöva ställa onödiga frågor i kammaren. Det står klart i hemställan under mom. 3: "— vad utskottet anför om ett tillskott av 330 milj.kr. till anslaget *Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet* fr.o.m. budgetåret 1992/93".

Det är det sektorsbidrag till skolan som staten betalar.

Anf. 63 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Larz Johansson har alldeles rätt i att dessa 330 milj. avser sektorsbidrag. Men man talar inte om hur det skall finansieras. Det är därför jag ställde frågan. Hade Larz Johansson lyssnat på vad jag sade, hade han också hört hur jag ställde frågan. Jag har hört i en intervju med skolminister Göran Persson att han har sagt att det är kommunerna som kommer att få betala. Det är möjligt att Larz Johansson sitter inne med uppgifter som vi inte känner till. Det är bra då om han talar om att det inte är kommunerna som skall få betala. Det vore intressant att få upplysning om varifrån dessa 330 milj.kr. skall tas.

Anf. 64 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Sektorsbidraget till skolan finansieras via statsbudgeten.

Anf. 65 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Som nästan alltid är det ont om tid här i kammaren, så jag lägger mitt manuskript åt sidan.

Jag har begärt ordet för att uttrycka min glädje över att religionsämnet har garanterats ett visst timantal på alla linjer. Jag gör mig till tolk för många här i landet som känner glädje över detta.

Som Broderskapsrörelsens ordförande har jag tidigare arbetat för att religionsämnet skall finnas i skolan. Det är viktigt med den kunskapen. Vi anser att det har gått bra med timantal och läroplan, men det har varit besvärligare i framför allt grundskolan med lärarnas hantering av ämnet.

Vi anser att det är viktigt med kunskap i religion för att man skall kunna förstå omvärlden, inte bara Sverige utan även världen i övrigt. Jag behöver bara nämna Centralamerika, Polen och andra oroshärdar där religionen spelar en roll.

Det är viktigt med kunskap, för annars kan man missförstå det som händer. Det är också viktigt med kunskap för att motverka fördomar och för att förstå vad som händer i världen.

Nu gäller det att fylla dessa timmar med ett bra innehåll. Det är vad som återstår och vad som är viktigast.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande nr 16.

Herr talman! Eftersom detta säkert är mitt sista anförande i denna riksdag vill jag tacka för mig och för att jag, som alla andra här i riksdagen, ha fått

använda landets främsta talarstol, inte bara den främsta utan också den viktigaste talarstolen. Tack, herr talman.
(Applåder)

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Gymnasieskolan
och
vuxenutbildningen*

Anf. 66 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Statsrådet Persson har behagat avvika från plenisalen. Jag vill ändå säga några saker, som nu bara kan tas till protokollet.

Jag är tyvärr inte förvånad, men jag är ganska upprörd över statsrådet Perssons sätt att uttrycka sig och hans argumentationskonst – om man nu skall kalla det för konst – i denna kammare. Jag blir speciellt upprörd när han i en slutreplik kommer med tillvitelser till motståndare som inte har någon chans att gå i svaromål. Det är sådant som alstrar förakt för politiken. Herr Persson har inte haft någon stor dag i dag.

När det gäller själva sakfrågan har vi moderater och folkpartister hela tiden talat om den uniformitet som präglar det förslag som har lagts fram. Varför just en treårig utbildning? Det kanske behövs en två-, tre-, fyra- eller femårig utbildning i de olika sammanhangen.

Jag hinner inte breda ut mig nu, men något skulle ha sagts om förkunskapskraven. Vilka förkunskapskrav har högskolan och universiteten rätt att ställa framdeles? Vi vet inte i vilken utsträckning man kan leva upp till de krav som är nödvändiga för att vi skall kunna hävda oss särskilt i den internationella konkurrensen.

Till sist: Ett rätt fantastiskt beslut skall nu fattas av riksdagen. Vi vet att en utredning skall se efter i vilken utsträckning som distansundervisningen kan behöva en särskild organisation. Vi vet inte om det behövs en särskild organisation eller inte, men en sak vet vi och det är att denna utbildning skall förläggas till Härnösand. Jag undrar vilket statsråd som har varit uppe i Härnösand och lovat guld och gröna skogar.

Anf. 67 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! Jag tänker tala litet grand om etik.

Varje riksmöte under denna mandatperiod har Ingrid Ronne-Björkqvist och jag avgett motioner om att det behövs enkla etiska levnadsregler och undervisning värd namnet i etik- och värderingsfrågor.

Vi har i tidigare motioner och nu i vår motion till gymnasiepropositionen påpekat att det är oacceptabelt att ämnet religionskunskap behandlas så dåligt som det har visat sig i undersökningar. Ämnet anses svårt och lärarna säger sig ha för dålig utbildning och fortbildning. Folkpartiet liberalerna anser att religionskunskapen skall finnas med i den obligatoriska kärnan och att kvaliteten på undervisningen måste höjas.

Många har dock tolkat de förslag som vi har lagt fram genom åren som om det gällde att öka timantalet för religionskunskap. I varje fall har våra motioner bakats ihop med de motioner som har haft detta krav. Men våra motioner har gällt något mer, och detta tycks en del vilja sopa under mattan. Därför vill jag ytterligare förtydliga.

För mig som liberal är det viktigt att samhället styrs av etiska och moraliska levnadsregler som kan omfattas av alla oberoende av livsåskådning. Det skall vara regler som bejakar livet, värnar om individens integritet och

som är tidlösa. Sådana regler kan bara utvecklas i en dialog på lika villkor, där ingen går in med anspråk på att besitta kunskap eller etisk medvetenhet som är förmer än den andres. Jag vill klart säga ifrån att det från min sida absolut inte handlar om att införa någon hårdför moralisk upprustning enligt moral majority-modellen.

Ända sedan 1830-talet har liberaler och frisinna kämpat sida vid sida mot politiskt och religiöst förtryck, för rätten att få utöva sin tro och för rätten att slippa hyckla en tro. Men vi måste alla kunna leva tillsammans och ha gemensamma grundläggande lagar och regler. Sedan måste var och en få avgöra vilken religion eller livsåskådning man vill ha.

Det svenska samhället består numera av människor med skiftande kulturell och religiös bakgrund. Det har kommit ca 1 miljon invandrare till Sverige. En del svenska medborgare är ateister. Ett lands normsystem måste bygga på alla dess invånare.

Tyvärr finns det de som anser att om man inte lever efter just kristen etik, lever man i ett lufttomt rum, ett etiskt vakuum. Så är ju inte fallet, men vi saknar enkla gemensamma etiska levnadsregler som kan följa barnen från förskolan upp över alla skolstadier och som upprepas och fylls med innehåll beroende på vilket stadium under mognadsprocessen som eleverna befinner sig i. Det handlar t.ex. om sådana självklara regler som att man inte skall mörda, stjäla och föra fram falskt vittnesbörd eller falska beskyllningar. Men erfarenheter från valrörelsen och även från dagen skoldebatt pekar på att det finns behov av etiska regler. Dessa regler kan tas ur de tio budorden och FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Lärarna känner sig väldigt utlämnade. De saknar medel, tillräckliga kunskaper och fortbildningsmöjligheter för att kunna ta upp existentiella och etiska frågor. Då utomstående intressenter bakvägen har infört långsiktiga program på grundskolan har man tagit emot dem med öppna armar. Jag kritiserar inte dem som har tagit dessa initiativ, tvärtom, men jag vill peka på hur stort behovet är. Det är också viktigt att de läromedel som behandlar så viktiga områden är ordentligt genomtänkta och inte införs bakvägen.

Man kan se positivt framåt, eftersom så många nu är engagerade i skoldebatten. Allt fler vill ha bättre kvalitet på undervisningen när det gäller detta område. Tidigare har det sagts att de etiska frågorna tillhör ett prioriterat område inom skolan. I propositionen och i betänkandet sägs att man i de nya läroplanerna skall se till att etik- och moralfrågorna inte faller mellan stolarna. Det sägs också att läroplansarbetet skall samordnas utifrån en gemensam syn på de övergripande målen.

I vår motion har vi också begärt en översyn av undervisningen i etik för blivande gymnasielärare och av vilken kompetens de som skall undervisa dessa lärarkandidater skall ha. Dessa och övriga frågor borde ha blivit mer utredda innan gymnasiepropositionen lades fram. Nu måste vi begära ett nytt förslag till gymnasieskola av regeringen, där man beaktar dessa frågor, och se till att det blir ordentligt remissbehandlat.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag, liksom Carl-Johan Wilson, bifall till reservation 1, vilket innebär avslag på regeringens förslag.

Anf. 68 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Under dessa omständigheter skall jag frånga mitt välformulerade manuskript och uttrycka mig mycket kortfattat. Jag skall bara ta upp två saker.

För det första är jag mycket glad över att min m.fl. motion Ub156 har fått ett så gott mottagande av utskottet. Den handlar om utbildning enligt en speciell modell som förekommer vid korrespondensgymnasiet i Torsås.

För det andra vill jag säga att utbildningen i Torsås bedrivs på ett sådant sätt att den lärarledda undervisningen sker under ett reducerat antal timmar. Där kan detta fungera, men då finns det också en genomtänkt metodik och en klar tanke med utbildningen och tydliga mål. Om man däremot skär ned undervisningstiden utan att genomföra allt det andra kan följden bara bli en kvalitetsförsämring. Och det är just detta som sker i den vanliga gymnasieskolan om majoritetsförslaget i detta betänkande, som socialdemokraterna, centern och vänsterpartiet står bakom, genomförs. Att det skulle ha blivit betydligt större nedskärningar om Göran Perssons förslag hade gått igenom ograverat är i sammanhanget en otillräcklig tröst.

Anf. 69 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! De riksdagsledamöter som inte gått sovande genom livet har observerat att jag har engagerat mig i etikdebatten. Därför reagerade jag när jag hörde Lola Björkquists inlägg som desavouerade Oxfordrörelsens olika krav. Jag vill gärna erinra om dessa fyra absoluta krav – absolut sanning, absolut osjälviskhet, absolut kärlek och absolut renhet. Dessa krav ställer jag upp för. Däremot ställer jag inte upp för Absolut Vodka.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (avslag på regeringens förslag om en förändrad gymnasieskola)

Först biträddes reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 94 röster mot 19 för reservation 2 av Eva Goës. 183 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 182 röster mot 95 för reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 18 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (arbetsplatsförlagd utbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 192 röster mot 19 för reservation 4 av Eva Goës. 84 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 36 (grundläggande vuxenutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 14 för reservation 8 av Ylva Johansson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 75 (rätten till ledighet för grundläggande svenskundervisning för invandrare och semesterlön under sådan ledighet)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 136 för reservation 19 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens arbetsplenum tisdagen den 11 juni.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 18.05 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

10 § Vissa frågor avseende skolväsendet

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU17 Vissa frågor avseende skolväsendet (prop. 1990/91:115).

Anf. 70 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! I dagens serie av utskottsbetänkanden har vi nu kommit fram till UbUs betänkande nr 17 om vissa frågor avseende skolväsendet. Främst handlar det om vissa skollagsfrågor. Bakom propositionens rubrik döljer sig bl.a. förslaget att tidigarelägga skolstarten i Sverige.

Min första motion i riksdagen väckte jag i januari 1977. Den handlade om skolstart vid sex års ålder och avslogs på sedvanligt sätt.

Nu – 15 år senare – beslutar riksdagen att så att säga bifalla mitt förslag. Det känns märkligt att jag i detta mitt sista framträdande i denna talarstol indirekt får tala för min första motion. Jag kan bara beklaga att skolministern lägger fram förslaget om flexibel skolstart som en början till sänkt skolexamensålder som en del i ett sparpaket. Jag finner det cyniskt. Sexåringars utveckling är sannerligen ingen budgetfråga.

Vi moderater har som är väl känt länge krävt en tidigare skolstart. Motiven för det är att ge fler elever möjlighet att lära mera. Barn i sexårsåldern är vetgiriga, nyfikna och villiga att lära. Det är därför naturligt att ta till vara dessa möjligheter genom att de får börja skolan ett år tidigare.

Självklart måste en rad förutsättningar vara uppfyllda för att en generell tidigareläggning av skolstarten skall kunna genomföras. De måste gälla låg-

stadiets organisation, lärarutbildningen, fortbildning av nu verksamma förskollärare och lågstadielärare och uppläggnings av förskolans skolförberedande verksamhet.

Vi moderater tycker att det är viktigt att begreppet förskola avser den skolförberedande verksamhet som skall erbjudas alla barn året före skolstarten. Genom att man har använt beteckningen förskola för såväl barnomsorg som de skolförberedande deltidsgруппerna har det uppstått en oklarhet om uppgifter och innehåll. Barnen behöver en pedagogisk, välstrukturerad och systematisk träning som förberedelse för skolan. Denna förskola bör ha skolan som huvudman. Skolan skall ange dess mål och innehåll.

Herr talman! Barns mognad är inget entydigt begrepp relaterat till en viss ålder. Skolan bör ha en organisation som ger möjlighet till en individuellt anpassad studietakt. Lågstadiet bör vara årskurslöst och flexibelt. Att barn får utvecklas i egen takt och får tillräckligt med tid att öva och befästa färdigheter och kunskaper ger dem en större trygghet och självkänsla. Vi anser att skollagens 4 kap. 2 § om grundskolans mål bör kompletteras med en formulering om att varje elev skall ges möjlighet att utvecklas optimalt efter sina förutsättningar. Jag yrkar därför bifall till reservation 7.

Riksdagen fattar nu beslut om en flexibel skolstart med sänkt skolstartsålder. Vi moderater anser att riksdagen också nu bör fatta ett principbeslut om att skolpliktsåldern skall sänkas och hos regeringen begära att en sänkt skolpliktsålder införs vid den tidpunkt då de förutsättningar jag har talat om föreligger.

Herr talman! Under många år har vi moderater kämpat hårt för att fristående skolor skall ges samma möjligheter att bedriva undervisning som de kommunala. Vi ser det som en stor seger att ett enigt utskott nu har ställt sig bakom en likabehandling av skolor med olika huvudmän. Vi är dock kritiska till att denna likabehandling inte skall börja gälla förrän budgetåret 1992/93. Vi anser i en reservation gemensam med centerpartiet och folkpartiet att förändringen av bidragsordningen bör gälla redan för 1991/92.

Till detta måste kopplas en lagfäst rätt för elever och föräldrar att välja skola. Denna rätt skall gälla både fristående skolor och skolor inom det offentliga skolväsendet. När det gäller föräldrars och elevers val av skola är närhetsprincipen självfallet viktig. Men att kunna välja skola skapar i sig ett engagemang hos såväl elever och föräldrar som personal. Därigenom utvecklas även skolverksamheten. Bra skolor blir efterfrågade. Vi anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag dels till lag om rätten att välja skola, dels till lag som anger att kommunerna har skyldighet att informera föräldrar och elever om den rätten.

Jag har inte berört alla våra reservationer till detta betänkande. Vi står naturligtvis fast vid de reservationer med moderata företrädare som är fogade till detta betänkande, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 7.

Herr talman! Jag vill slutligen tacka för mig. Jag vill tacka talmännen, kammarkansliet och kammarservice. Jag tackar också mina kamrater i utskottet för många år att minnas från resor åt olika håll – men kanske framför allt för harvandet i utskottet tillsammans med vårt fantastiska kansli.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Vissa frågor
avseende skol-
väsendet*

Anf. 71 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! I detta betänkande från utbildningsutskottet, nr 17, tas stora steg mot förverkligandet av två skolpolitiska idéer som mitt parti har drivit i många år. Det gäller dels en sänkning av skolstartsåldern, dels en rättvisare behandling av friskolorna.

Detta med liberal utbildningshistoria berördes något i den föregående debatten. Jag tycker att det är ett intressant ämne. Liberal utbildningshistoria är stolt, vilket det också påpekades. Om jag får tillfälle att tala i denna kammare under nästkommande år, kommer ni att få höra det till leda. Jag kommer då ständigt att återropa 150-årsjubileet av folkskolans inrättande, som i hög grad drevs fram av liberala krafter i ständsriksdagen. Ett ställningstagande från skolministern som jag odelat gillar är avsättandet av 2 milj.kr. för celebrerandet av detta jubileum.

I den förra debatten sade Larz Johansson, i polemik mot moderata samlingspartiet, som jag uppfattade det, att högern var emot det beslut som fattades om en förlängning av folkskolan från 6 till 7 år. Jag deltog inte i den debatten, så jag hade tid att gå och kontrollera ett och annat i handbiblioteket. Det var som jag trodde, att bondeförbundet motsatte sig detta beslut när det fattades den 20 maj 1937. Herr Svensson i Grönvik höll ett anförande i andra kammaren, där han avslutade med att yrka avslag på detta, huvudsakligen av ekonomiska skäl. En stor del av de bondeförbundare som var närvarande i kammaren, herrar Westman, Olsson i Kullenbergstorp, Hansson i Rubbestad osv., instämde i detta avslagsyrkande.

Jag hade också tid att fördjupa mig i en fråga som var livligt diskuterad i ett något kortare historiskt perspektiv, nämligen huruvida våra ställningstaganden våren 1988 skilde sig från våra ställningstaganden våren 1991 när det gällde en förbättrad yrkesutbildning. Efter att ha läst både partimotionen från januari och kommittémotionen med anledning av den s.k. ÖGY-propositionen kan jag dock konstatera att våra ställningstaganden överensstämde nästan ordagrant.

För att återgå till det nu aktuella betänkandet kan det naturligtvis sägas att de båda skolpolitiska frågor som jag framför allt tänker uppehålla mig vid kanske inte har riktigt samma dignitet som t.ex. införandet av folkskolan, men det handlar trots allt om två ganska viktiga saker. Det faktum att jag nu talar för reservanterna och kommer att yrka bifall till ett par reservationer bör inte undanskymma det förhållandet att folkpartiet liberalerna tillhör den majoritet i utskottet som, med några betydelsefulla kommentarer, säger ja till regeringens förslag om flexibel skolstart och det enhälliga utskott som nu föreslår ett nytt och rättvist system för skattestödet till fristående skolor på grundskolenivå.

Man kan naturligtvis med de utgångspunkter som Birgitta Rydle nämnde när det gäller skolstart för sexåringar ställa frågan hur viktig denna fråga egentligen är. Vi vet nämligen att nästan alla sexåringar antingen har daghemsplats eller går i deltidsförskola. Verksamheten för dessa barn har på många håll en skolförberedande karaktär, och det förekommer även basfärdighetsträning.

Mot denna bakgrund hävdar några att förändringen egentligen inte är så dramatisk. Många som har den grundsynen för resonemanget vidare och me-

nar att förläggningen till skolan av den här verksamheten egentligen bara är ett sätt att spara pengar. Jag anser att förändringen att sänka den ålder då barnen börjar skolan är ganska viktig. Jag tror trots allt att den mer organiserade pedagogiska verksamheten som bedrivs i skolan föredras av de flesta av både sexåringarna och deras föräldrar. Min ganska entydiga erfarenhet är att det finns en önskan hos väldigt många barn i den åldern och deras familjer att de skall få börja i den så att säga riktiga skolan.

I ett avseende håller jag ändå med kritikerna: om man byter skylt på en deltidsskola med sexåringar och kallar den för skola i stället, och därmed anser att barnen går i första klass, vilket betyder att de bara har åtta år kvar i grundskolan, har man i praktiken tagit ifrån dem ett års grundläggande utbildning. Resonemanget är något hårdtaget, eftersom jag i och för sig anser att det är en skillnad mellan verksamheten i deltidsskola och i första klass på lågstadiet, men skillnaden är inte så stor att det här resonemanget inte är giltigt.

Vi anser att det naturliga är att förlänga grundskolan i samband med ett beslut om sänkning av skolstartsåldern. Kunskapsstoffet är så stort att ett tionde grundskoleår är starkt motiverat. Enligt vår mening är det också bättre att 15–16-åringarna liksom nu är i grundskolan än att de är i gymnasieskolan.

Olägenheterna med en nioårig skolplikt när de flesta börjar skolan vid sex års ålder blir särskilt tydliga för den grupp som väljer att inte omedelbart gå vidare till gymnasiet. De ungdomarna skulle då lämna nian och börja söka arbete när de är 14–15 år gamla, vilket naturligtvis i många fall skulle vara förenat med stora problem.

Om jag ännu en gång får återknyta till den föregående diskussionen vill jag säga att det är ett starkt argument för förlängningen av 40 000 ungdomars gymnasiestudier att de behöver mer av allmänna kunskaper. Vi och många andra, bl.a. skolöverstyrelsen när den lade fram sitt gymnasieförslag, har framhållit att det är viktigt med en skillnad mellan grundskolan och gymnasieskolan. Vi tycker oss hålla fast vid den grundprincipen att grundskolans uppgift är att ge alla en bred medborgerlig bildning, som de behöver senare i livet. Eftersom vi tycker att grundskolan skall vara tioårig är det inte ett särskilt poängfyllt argument mot oss att vi skulle känna mindre för att ungdomen behöver bättre kunskaper i s.k. allmänna ämnen.

Vi hade naturligtvis kunnat sätta förlängningen till tio år som ett villkor för att stödja de tankar som skolminister Persson för fram i sin proposition. Vi menar dock att man har ett antal år på sig för att fatta detta beslut, som vi anser vara absolut nödvändigt. De sexåringar som nu börjar i skolan kommer inte att befinna sig i nionde klassen förrän framåt sekelskiftet. Man har alltså några år på sig för att rätta till det här.

Låt mig för att avsluta den här tankegången om sambandet mellan grundskolan och gymnasieskolan och gymnasiet framhålla att vi också har sagt att när det så småningom blir en tioårig grundskola – vilket jag är ganska övertygad om – får vi naturligtvis på nytt tänka över den exakta utformningen av gymnasieskolan. Rimligen är behovet i en gymnasieskola av att förmedla allmänna kunskaper mindre, om den har elever som har gått tio år i grundskolan.

Detta förslag har liksom en del andra från skolminister Göran Persson väckt en hel del oro runt om i landet, inte minst bland föräldrar till barn i de aktuella åldrarna. De har bl.a. av det skäl som Birgitta Rydle nämnde, att förslaget först presenterades i ett ekonomiskt krispaket, fått en känsla av att det framläggs främst av ekonomiska skäl, inte av omsorg om barnen och av pedagogiska skäl. Mot den bakgrunden tycker jag att det är betydelsefullt att utskottet gör ett tillkännagivande till regeringen med en del synpunkter på vilka förutsättningar som bör föreligga innan en kommun i större utsträckning börjar ta in sexåringar i skolan.

Utskottet understryker vikten av att övergången till en flexibel och genomsnittligt sänkt skolstartålder ställer krav på förändringar i kommunerna. De höga kvalitetskrav som vi vill ställa på all skolverksamhet måste givetvis också gälla för den verksamhet som nu kommer att erbjudas sexåringar. Även om strävan skall vara att i största möjliga utsträckning tillgodose föräldrarnas önskemål, bör sexåringar tas emot bara i den utsträckning som skolorganisationen kunnat anpassas till denna elevgrupps behov.

En avgörande fråga är självfallet tillgången på lärare och annan personal som fått möjlighet att genomgå fortbildning samt sammansättningen av personalgrupperna. En annan faktor är tillgången till ändamålsenliga lokaler. En ytterligare faktor är förekomsten av sådana former för samarbete mellan förskola och skola samt inom grundskolans lågstadium som möjliggör en individualiserad verksamhet. Detta är viktiga markeringar och jag förutsätter att regeringen på lämpligt sätt för dessa synpunkter vidare till landets kommuner.

När det gäller frågan om skolpliktsåldern får själva begreppet skolplikt en något reducerad betydelse i det mera flexibla system som både socialdemokrater och t.ex. folkpartister vill införa. Jag tycker dock att utskottsmajoriteten är ute litet väl mycket på det sluttande planet när man säger i utskottsbetänkandet: "Därmed reduceras begreppet skolplikt till att vara den juridiska term som garanterar barn rättighet att gå i skolan."

Det är väl trots allt att något försnäva begreppet skolplikt. Men det är klart att skolpliktens inträdande blir ett något mer relativt begrepp i den mer flexibla verklighet som vi ser framför oss. Jag tycker ändå, som Birgitta Rydle också har utvecklat, att det är naturligt, när detta blir vanligt, att vi talar om en flexibel och genomsnittligt sänkt skolstartålder. Propositionen kan ju bara tolkas på det sättet och utskottsmajoriteten läser också in detta i den. Motivet är att den genomsnittliga skolstartåldern skall sänkas till sex år. Vi tycker då att det blir naturligt att vid någon tidpunkt också ändra lagstiftningen som reglerar skolpliktens inträdande och att det då blir vid sex år.

Mognadsspridningen bland barn i de här åldrarna som vi nu talar om är mycket stor. Det talar i sig för en nära samverkan mellan barnomsorg och skola, en strävan mot arbetsformer i skolan där gränserna mellan årskurserna löses upp och just möjlighet till flexibel skolstartålder. Allt detta talar för att vi eftersträvar ett årskurslöst lågstadium. Det skall inte vara något absolut krav i alla kommuner, men jag tror att de flesta pedagoger numera är överens om att ett sådant arbetssätt underlättar en individualisering av undervisningen för barnen i de här åldrarna.

Det är svårt att säga när detta beslut om sänkt skolpliktsålder bör fattas. Det beror litet grand på i vilken takt den här förändringen kommer att genomföras. Jag förmodar att det kan bli aktuellt någon gång i mitten av 90-talet.

Den andra frågan som jag tänkte beröra gäller friskolor. Det är ju också en gammal fråga. Det är mycket få svenska barn och ungdomar som går i friskolor. Det är mindre än 1 % av det totala elevantalet. Jag menar ändå att det är en principiellt mycket viktig fråga. Det är bra att det finns andningshål i systemet för dem som känner att de inte passar in i det offentliga systemet. Det är bra att vi gör allt möjligt, bl.a. att vi visar generositet mot friskolor för att öka valfriheten i utbildningssystemet. Även om jag inte tycker att det skall vara ett villkor för rimliga bidrag, tror jag att det i praktiken ofta är så att friskolorna tillför det offentliga skolsystemet en hel del. Det kan vara pedagogiska idéer, men faktiskt också organisatoriska verksamhetsmässiga idéer.

Mot den här bakgrunden tycker jag att det är mycket tillfredsställande att utbildningsutskottet har ändrat en del i skolministerns förslag när det gäller statsbidrag till friskolor. Vi tycker att det är en rimlig princip att de elever som går i friskolorna räknas in i det underlag man använder sig av när statsbidragets storlek räknas ut. Kommunerna skall alltså även få pengar för de elever som går i friskolor. Detta har då lett till en diskussion, en offentlig debatt, om vilka skyldigheter kommunen egentligen har att skicka dessa pengar vidare till friskolorna. Det har observerats att det i något sammanhang står "bör". I den skrivning som utskottet nu har enats om står det visserligen "bör" i en mening, men det står "skall" i en annan. Man behöver inte ägna sig åt sådan exegetik. Om man läser det i dess helhet är det alldeles uppenbart att andemeningen är att kommunerna skall föra dessa pengar vidare så att friskolorna får rimliga ekonomiska förutsättningar.

I det perspektivet skall man också se det utskottsinitiativ vi har tagit för att rädda ett antal Waldorfskolor ur deras akut ekonomiska problem. Nu blir detta bidrag den brygga till ett bra statsbidragssystem för fristående grundskolor som det var avsett att vara. Nu finns det väl gott hopp för Waldorfskolorna att de skall kunna ha en betydligt stabilare ekonomi i framtiden.

Vi är dock inte fullt nöjda på denna punkt heller. Detta är inte det system för skolpengar som vi har som långsiktigt mål. En uppenbar brist är också att friskolor på gymnasienivå inte omfattas av det här systemet. Vi har accepterat det i år, eftersom det kan finnas svårigheter att kortsiktigt foga in dem i systemet. Vi säger i ett särskilt yttrande att vi tycker att det på lång sikt är naturligt att också föra in de fristående gymnasieskolorna i samma bidragssystem.

Det är också viktigt att lagstiftningen görs något tydligare dels när det gäller rätten att välja skola, dels när det gäller kommunernas skyldigheter att informera eleverna och föräldrarna i kommunen om de rättigheter som finns.

En sista fråga som man naturligtvis kan ha funderingar på är vad som skall gälla för det kommunala bidragen till fristående skolor. Man kan naturligtvis se det som en kommunal fråga. Med vår grundsyn på de här frågorna, där vi betraktar det som en slags medborgerlig rättighet att få gå i skolor utanför

det offentliga skolsystemet, blir det naturligt att också kommunerna skall vara skyldiga att betala rimliga kommunala bidrag till godkända friskolor.

Får jag till sist säga några ord om detta med godkännande. Min erfarenhet är att friskolorna i de allra flesta fall är ett utomordentligt positivt inslag i det svenska skolsystemet, men man skall inte bortse ifrån att det kan komma att uppstå skolor som inte bör accepteras, som inte bör godkännas. Om man står inför en sådan skola som bryter mot lagen t.ex. genom att använda kroppsbestraffning eller genom att inte i rimlig utsträckning följa läroplanens krav – och nu når vi just det som jag har talat för från denna talarstol åtskilliga gånger – är det naturligt att inte bara hålla inne statliga och kommunala bidrag, utan också att konstatera att skolplikten inte får fullgöras vid den skolan.

Jag är optimistisk och tror att den situationen inte skall behöva förekomma särskilt ofta. Med den bakgrund jag nyss nämnde om hur vi ser på rätten att gå i en fristående skola, tycker jag att det är rimligt att om myndigheterna bedömer att skolan inte är acceptabel skall den frågan kunna prövas i förvaltningsdomstol.

Herr talman! Vi vidhåller alla de reservationer som folkpartiet har stött i betänkandet, men för att spara tid nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationerna 5 och 15.

Anf. 72 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Låt mig inleda vid sidan av ämnet, eftersom Lars Leijonborg inte drog sig för att fortsätta debatten från det föregående ärendet.

Om Lars Leijonborg hade lagt ner lika mycket möda på att lyssna på vad jag sade, eller i morgon anstränger sig att läsa protokollet, kommer han att upptäcka att jag sade att Ann-Cathrine Haglund lät som ett eko från 40-talet. Det är exakt samma argument som då användes mot att utöka skoltiden. Jag tillskrev inte det påståendet något eller några speciella partier. Jag är väl medveten om att bondeförbundet i långa stycken, även i skolfrågor, kunde betraktas som kulturkonserver.

I den förra debatten tillskrevs jag rollen som Göran Perssons främsta vapendragare. Jag vet inte riktigt vad som avsågs, och jag är inte säker på att Göran Persson riktigt delar den uppfattningen. Jag är alldeles övertygad om att han inte kommer att göra det efter denna debattomgång. Jag kan instämma i det epitetet om det med att vara hans vapendragare innebär att efter bästa förmåga och med de motionsyrkanden som centerpartiet har lagt försöka att få litet hyfs och ordning på hans propositioner. Men vi godtar inte vad än regeringen föreslår. Vi har vår bestämda uppfattning, och vi driver vår politiska linje kontinuerligt. Där linjerna sammanfaller ser vi till att det blir resultat. Där linjerna inte sammanfaller försöker vi efter bästa förmåga att åstadkomma en förändring. Alltemellanåt, ganska ofta, lyckas vi.

Vi har däremot inte lyckats när det gäller frågan om den flexibla skolstarten. Vi kan där notera att högeralliansen helt plötsligt byter sammansättning. Ut tågar Eva Goës och in kliver Göran Persson. Vi kan då se Ann-Cathrine Haglund, Göran Persson och Lars Leijonborg falla varandra i armarna och tillsammans se till att hasta igenom ett förslag om den s.k. flexibla skolstarten.

Om man i den förra debatten kunde hävda, vilket en del gjorde, att det hela hade gått fort och att det var illa förberett, vad skall man då säga om denna fråga? Alla de förutsättningar som har återopats under resans gång om ett gemensamt måldokument, tillgång till utbildade lärare och förskollärare, gemensam fortbildning för personalkategorierna osv. saknas. De finns inte. Ändå skall beslutet hastigt genomföras och den flexibla skolstarten skall inledas redan nu till höstterminen.

Vi i centern har sagt att det viktigaste i bedömningen av denna fråga är att göra bedömningen utifrån elevernas behov. Jag tycker sannerligen inte att man har gjort det. Det finns en lång rad frågor som jag tycker är illa belysta och som inte alls är besvarade.

Vi har hört först Birgitta Rydle och sedan Lars Leijonborg argumentera utifrån sina resp. ståndpunkter och reservationer. Det må man väl göra. Men faktum kvarstår att det är ni tre partier tillsammans som ser till att förslaget nu går igenom. Ni röstar inte emot det utan för det. Det innebär t.ex., Lars Leijonborg, att de sexåringar som nu börjar i grundskolan får en kortare skolgång på bara nio år. De tappar alltså sitt förskoleår. Det är alldeles uppenbart så.

Sedan kan man ha fromma förhoppningar om att det skall hända något under resans gång, och det har tydligen Lars Leijonborg. Men han har inte funderat över att det kanske vore bra att redan inledningsvis och under de första åren ha klart för sig hur läroplanen ser ut för en tioårig grundskola, och hur tim- och kursplaner skall sammansättas. Läroplansarbetet är i full gång. Då skall man ha klart för sig om man gör en läroplan för nio år eller tio år. Det går inte att vänta till slutet av 90-talet, Lars Leijonborg. Då är det litet väl sent när det gäller de barn som nu börjar skolan.

Vi vet inte hur det blir för femåringarna. Skall de i stället få ett förskoleår? Vi vet inte hur det blir för ungdomarna så småningom vid övergången till gymnasieskolan. Vi vet däremot hur det är med kostnaderna. Det statsbidragssystem som vi nu har för barnomsorgen beräknas med utgångspunkt i det antal barn som är inskrivna i barnomsorgen vid det tillfälle som gäller. För de sexåringar som nu lämnar barnomsorgen kommer det inte att utgå något statsbidrag inom barnomsorgsbidraget till kommunerna.

När barnen sedan kommer till grundskolan, beräknas statsbidraget till grundskolan på det antal barn som gick i skolan året innan. Alltså får kommunen inte statsbidrag för sexåringarna i skolan heller. Det är litet uppseendeväckande att de partier som alldeles nyss i den föregående debatten hyste sådant bekymmer för kommunernas ekonomi och de kommunala kostnaderna inte ett ögonblick har funderat på vad detta innebär för kommunerna. Kommunförbundet har bl.a. hävdat att fullt genomfört innebär detta en kostnadsökning på ungefär 2 miljarder kronor. Var skall de pengarna tas från? Det är ingen som har något svar på den frågan.

Vi vet dessutom att det är många som inte är särskilt förtjusta i förslaget. Merparten av föräldrarna är negativa. Lärarna och förskollärarna som skall svara för uppgiften är också negativt inställda med de dåliga förutsättningar som de har givits i sammanhanget. Därför är det alldeles självklart för vårt parti att yrka avslag på förslaget. Jag yrkar bifall till reservation 4.

När debatten har förts i utskottet har vi märkt att de som så småningom

har bildat majoriteten efter hand har tagit ett och annat steg tillbaka. Skrivningarna som Lars Leijonborg hänvisade till på slutet tillkom i det allra sista momentet. Jag tror t.o.m. att vi fick lov att bordlägga justeringstillfället ett par gånger för att alla skulle hinna bli överens om vad där skulle stå. Där anges ett antal förutsättningar. Det gäller bl.a. att bara ta emot sexåringar i den utsträckning som skolororganisationen kan anpassas till denna elevgrupps behov. Jag frågar mig hur många kommuner som kommer att göra det till hösten. Det talas om ett antal förutsättningar som skall vara vid handen. Jag har berört några stycken av dem, t.ex. tillgång till lärare och annan personal som fått möjlighet att genomgå fortbildning samt sammansättningen av personalgrupperna. Hur många kommuner kommer att ha löst den frågan till höstterminens början? Innehåll och metodik måste anpassas efter barnens behov, och det skall ges sådana samarbetsformer att det går att åstadkomma en individualiserad verksamhet.

Dessutom framgår det i betänkandet att det skall finnas tillgång till lokaler som är ändamålsenliga. Min fråga till er som utgör majoriteten, nämligen folkpartiet, moderaterna och Helge Hagberg som så småningom kommer upp i debatten: Vad innebär ändamålsenliga lokaler i det här sammanhanget? Duger ett vanligt klassrum på 50–60 m² som finns för våra sjuåringar? Vad är ändamålsenliga lokaler för att också ta emot sexåringar? Skall det finnas tillgång till utrymmen för vattenlek, att leka med färger och sovutrymmen med madrasser? Vad är ändamålsenliga lokaler? Det vore bra att få svar på den frågan. Det finns säkert en och annan kommun som funderar över vad utskottsmajoriteten menar när man föreskriver som en förutsättning att det skall finnas ändamålsenliga lokaler.

Herr talman! Jag skall gå över till en helt annan fråga. Det gäller frågan om hemspråksundervisningen och förläggningen av densamma till lördagar. Riksdagen fattade så sent som strax före jul beslut om ett nytt statsbidragssystem och ansvaret för skolan. På förslag av Göran Persson slog riksdagen fast att kommunerna skall få sina pengar, och sedan är det kommunerna som helt och fullt bestämmer om sin organisation och hur de använder dessa pengar på bästa och mest rationella sätt. Vi sade att kommunerna var bäst lämpade att göra dessa bedömningar.

Vi hann inte mer än att fatta beslutet här i riksdagen förrän budgetpropositionen kom i januari. Där sade helt plötsligt Göran Persson: På hemspråksundervisningen skall vi spara 300 milj.kr. För säkerhets skull pekar man också ut grundvuxutbildningen, som skulle dras med en besparing på 55 milj.kr.

Efter att ha hört Göran Perssons tidigare utläggningar kan man fråga sig vart den socialdemokratiska skolideologin tog vägen. Vart tog skolideologin vägen den gången, Göran Persson? Är det inte invandrarbarnen och de vuxna lågutbildade som kanske har bäst behov av samhällets stöd? De skulle helt plötsligt vara ett besparingsobjekt, utpekade av regeringen.

Riksdagen upptäckte ganska snart, och riksdagsmajoriteten kunde övertygas, att detta inte var ett särskilt bra sätt att hantera statsbidragssystemet. Om man har beslutat om ett generellt system kan man inte göra den här typen av selektiva besparingar. Riksdagen beslutade därför också att det skall gå till på ett annat sätt.

Vi lyckades inte avvärja besparingen till sin totala volym, vilket bl.a. Ylva Johansson har påpekat i den tidigare debatten. Men vi såg i varje fall till att besparingen drabbade sektorsbidraget och inte specifikt hemspråksundervisningen och grundvuxutbildningen. Men tyvärr hade redan en stor del av skadan skett. Många av landets kommuner hade tagit dessa signaler ad notam och börjat skära ner sin hemspråksundervisning, eftersom man skulle drabbas av en besparing som just riktades mot hemspråksundervisningen. Här ställde Göran Persson till med mycken skada för hemspråksundervisningen i detta land. Det är kommunerna som självständigt skall bestämma var de skall ta ut denna besparing. Det skall varken regering eller riksdag peka ut.

Dessutom skall jag kanske påminna om att riksdagen återupprepade sitt tidigare ställningstagande att hemspråksundervisningen är viktig och skall ha samma arbetsvillkor som andra ämnen i skolan. Jag har förgäves gång på gång ställt frågan i utskottet när majoriteten nu bestämt sig för att tillåta att hemspråksundervisning förläggs till lördagar: Är detta villkor som är likvärdiga jämfört med dem för andra ämnen i skolan? Jag har inte fått något svar på detta, och jag är heller inte så säker på att jag får något svar från Göran Persson heller.

Herr talman! Jag drar nu över min anmälda taletid litet grand, men jag skall tjäna in den i nästa debatt i stället.

Herr talman! Det finns enligt min mening anledning att påpeka att Göran Persson i ett svar på en fråga om hemspråksundervisningen för en tid sedan här i kammaren, närmare bestämt den 7 maj, dels konstaterade att hemspråksundervisningen är ett viktigt inslag i skolan och skall planeras och organiseras på samma sätt som övriga ämnen, dels sade att kraven på kvalitet är lika högt ställda för hemspråket som för andra ämnen. Sedan faller Göran Persson in i den vulgärdebatt som pågick ett tag i media förra året när han säger: "Vad som hänt är att hemspråksundervisningen i en lång rad kommuner har organiserats på ett sådant sätt att det nästan blivit fråga om enskild undervisning – det har varit en lärare och en elev." Detta hör till undantagen, Göran Persson. Landets kommuner har varit betydligt mer medvetna om att hantera sina resurser än att göra på detta sätt.

Vidare säger Göran Persson, vilket är uppseendeväckande: "När vi nu ställer krav på att det skall vara minst fem elever i varje hemspråksgrupp, kommer verksamheten att bli mer skolliknande ---." Göran Persson kan inte ställa några sådana krav. Det är kommunerna som avgör hur de skall sammansätta sina undervisningsgrupper. Nu har de fått sina resurser, och de skall själva bestämma hur de vill hantera dem. Om de anser sig ha råd, och även är beredda att skjuta till av kommunala medel, att undervisa en eller två elever, har de sin fulla frihet att göra det. Jag anser att ett statsråd i ett frågesvar skall vara noga med att inte ge den typen av information. Detta används som argument när man säger att lördagsundervisning trots allt är ganska bra och att det skulle vara till en fördel för hemspråksundervisningen.

Jag vill alldeles bestämt hävda, att det är det sannerligen inte.

Både kraven på besparingar inom hemspråksundervisningen och kraven att hemspråksundervisning skall förläggas till lördagar har sitt ursprung i mo-

deratmotioner som allt emellanåt har dykt upp här i riksdagen. Så går det, Göran Persson, om man ger sig i lag med högern. Då blir detta resultatet.

Jag kan försäkra Göran Persson att de som varit engagerade i hemspråksundervisningen och insett vad detta betyder för invandrabarnen och vet att hemspråkslärarna också har en social betydelse, är verkligen bekymrade över den här typen av signaler från regeringskansliet. När dessutom denna typ av uttalanden och förslag får stöd här i kammaren finns det enligt min mening ytterligare anledning att vara bekymrad.

Jag kan förstå att moderaterna, som tidigare har drivit denna fråga är nöjda. Men att ledamöter från folkpartiet liberalerna, som i andra sammanhang brukar vara mycket engagerade och förstående i invandrarfrågor och flyktingfrågor, ställer upp på den här typen av förslag är mycket anmärkningsvärt.

Låt mig till sist helt kort säga något om statsbidraget till de fristående skolorna. Vi är nästintill helt nöjda med förslaget, eftersom det innebär ett bifall till centermotionen. Den enda invändning vi har är att detta inte gått att genomföra tillräckligt snabbt. Vi ville att statsbidrag skulle utgå redan från detta läsår, men nu blir det först året därefter.

Låt mig lämna denna fråga och notera att det finns en passus i utskottets betänkande där utskottet säger att det kan förekomma att en avgift tas ut i en fristående skola men att den skall vara skälig och att kommunen bör ha möjlighet att avväga verksamhetsbidraget till skolan med hänsyn till avgiftens storlek.

Jag vill för vår del markera att vi utgår ifrån att om kommunen ger ett fullständigt verksamhetsbidrag till en fristående skola – och med fullständigt menar jag att det utgår efter skolans behov precis på samma sätt som föreskrivits i utskottets betänkande – att det inte skall förekomma avgifter vid den skolan. Om skolan däremot tar ut avgifter bör bidraget reduceras.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 16.

Anf. 73 BIRGITTA RYDLE (fp) replik:

Herr talman! Jag vill i all stillsamhet lämna några upplysningar till Larz Johansson. När det gäller hemspråksundervisningens förläggning till lördagar har det också väckts socialdemokratiska motioner om detta. Det har kanske inte Larz Johansson uppmärksammat.

Jag vill också upplysa Larz Johansson om att många kommuner är väl förberedda för en tidigarelagd skolstart. Redan på den tiden när förskola-skolaskommittén arbetade och vi åkte runt och besökte skolor över hela landet, fanns det på många håll en utomordentlig samverkan mellan förskola och skola som en förberedelse för en tidigare skolstart.

Det fanns skolor med en fin samordning av lokaler och en god samverkan mellan förskollärare och lågstadielärare på så sätt att lågstadielärare kunde gå till förskolan och förskolelärare gå till lågstadiet. Detta är inte något som kommer som en blixst från en klar himmel för kommunerna.

Anf. 74 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill säga ett sista ord när det gäller bondeförbundets ställningstagande till obligatorisk sjuårig folkskola. När Larz Johansson tidigare

talade om detta i dag sade han: När vi förlängde folkskolan. Detta kan naturligtvis tolkas som vi svenskar, men om någon skulle ha tolkat det som "vi bondeförbundare" eller "vi centerpartister" är det angeläget att göra detta historiska klarläggande.

Jag medger att från mina utgångspunkter tar man en viss risk, när man går med på att säga ja till skolministerns förslag om flexibel skolstart, för vi har naturligtvis inga garantier för att vi får den förlängning till tioårig grundskola som vi tycker är oerhört viktig. Men jag anser ändå att Larz Johansson något överdriver nödvändigheten av att *nu* fatta detta beslut.

Jag hade gärna sett ett principbeslut, och jag hoppas att Larz Johansson och hans parti och Ylva Johansson gärna också, och hennes parti, om hon har något, röstar på den reservation som handlar om skolpliktsåldern – om jag har yrkat bifall till den kommer jag inte ihåg nu. Det skulle vara bra om vi nu fick ett principuttalande om förlängning av grundskolan till tio år.

Det verkar som om Larz Johansson har några egna undersökningar om hur hemspråksundervisningen har bedrivits här i landet. Jag har i och för sig ingen anledning att försvara skolministerns frågesvar, men såvitt jag förstår kan man bara tolka den statistik som föreligger i riksrevisionsverkets undersökning så att en hel del hemspråksundervisning som har bedrivits har skett i form av enskild undervisning, för annars stämmer inte totalsiffrorna.

Vårt besked är enkelt. Om man lokalt anser det lämpligt att bedriva hemspråksundervisning på lördagar, anser vi att det inte skall vara något förbud mot detta. Att det på några håll kan komma att bli aktuellt beror förstås på att så många invandrarelever själva känner att de går miste om för mycket av den övriga undervisningen. De vill inte vara frånvarande från så många timmar i andra ämnen.

Ett alternativ är att lägga hemspråksundervisningen senare på eftermiddagarna, men där det av transportskäl och annat är omöjligt kan det vara lämpligt att lägga undervisningen på lördagar. Jag förstår inte varför Larz Johansson, som är så mycket för decentralisering, tycker att den möjligheten skall vara stängd för de kommuner och skolor som vill organisera verksamheten på det sättet.

Anf. 75 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag är tacksam för att Birgitta Rydle påminde mig om förskola-skola-kommittén och dess arbete. Det var ju faktiskt på det sättet att förskola-skola-kommittén kom fram till att det inte fanns anledning att tidigarelägga skolstarten, inte ens att göra den flexibel. Som bekant var Göran Persson ordförande i förskola-skola-kommittén på den tiden.

Till Lars Leijonborg vill jag säga att ibland kanske jag uttrycker mig litet slarvigt. Hans tolkning att jag menade "vi svenskar" var alldeles rätt.

Lars Leijonborg säger att folkpartiet naturligtvis tar en viss risk när man accepterar förslaget om flexibel skolstart. Det är ganska lindrigt uttryckt, Lars Leijonborg. Läroplanskommittén har nu startat sitt jobb och kommer i princip att vara färdig nästa höst. Då skall årets sexåringar starta i årskurs 2. Jag tror att det har en viss betydelse för deras fortsatta skolgång, om de vet att de skall gå nio eller tio år i skolan.

Jag tror också att det har en viss betydelse för hur läroplanerna ser ut och

framför allt hur tim- och kursplaner konstrueras för deras fortsatta skolgång. Det kan man inte vänta till slutet av 90-talet med att bestämma, för det kan ju vara på det sättet att då har de läst det som tim- och kursplanen föreskriver under de nio år som de har gått i skolan, och så har de plötsligt ett tionde år som i princip är blankt i läroplanen. Det kan naturligtvis inte Lars Leijonborg mena.

Sedan sade Lars Leijonborg apropå hemspråksundervisningen att det fanns ju statistik, och han hänvisade till riksrevisionsverkets rapport. Ja, Lars Leijonborg, den bygger på några få intervjuer i åtta kommuner och två länskolnämnder i landet. Att av det dra de långtgående slutsatser som riksrevisionsverket gjorde och sedermera också regeringen gjorde är verkligen att hårdra resultatet.

Dessutom skall man konstatera att riksrevisionsverket gjorde bara en tidsmässig och ekonomisk bedömning. Riksrevisionsverket har verkligen inte kompetens att göra någon som helst pedagogisk bedömning av de här frågorna, och det är uppenbart att det har man inte gjort i regeringskansliet heller.

Sedan tar man en viss risk också när man förlägger undervisning till lördagar som Lars Leijonborg inte riktigt tänkte på. Eftersom hemspråksundervisningen är frivillig för eleverna, är det ganska lätt att föreställa sig hur en 8-, 9- eller 10-åring känner det om man måste gå i skolan också på lördagen, när alla ens kompisar är lediga och håller på med roliga och trevliga saker.

Det är snubblande nära att man vädjar till sina föräldrar att slippa den här frivilliga undervisningen. Då blir väl hemspråksundervisningen inte så dyr i framtiden, och det var kanske det som var meningen.

Anf. 76 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Vi skall ju votera om det här ärendet på tisdag, såvitt jag förstår, så det är gott om tid till dess. Skulle reservation 4 om flexibel skolstart avslås i moment 5, hoppas jag att centerpartisterna röstar på reservation 5 i moment 6, som just handlar om tioårig skolplikt. Det blir i så fall en viktig markering av att det finns ett brett stöd för den tanken.

Vi vet att det finns ett sådant stöd i skolvärlden, men det vore säkert bra att få markerat också att det finns ett bredare parlamentariskt stöd för detta än bara folket partiet liberalerna.

När det gäller hemspråksundervisning på lördagar är det min förhoppning att en sådan förläggning av undervisningen inte genomförs utan ordentliga kontakter med de invandrargrupper som berörs. Jag vet att i hemspråksundervisningens barndom, om jag får uttrycka mig så, var det här inte alls ovanligt, och det fungerade då.

Jag har litet annan upplevelse av invandrabarnens och invandrarföräldrarnas uppskattning av hemspråksundervisningen än vad Larz Johansson tycks ha. Eleverna vill gärna gå där, men de är också medvetna om att när undervisningen är schemalagd, som nu sker, innebär det i praktiken att de går miste om många andra lektioner som de också skulle vilja följa. Då kan ibland lördagsundervisning vara den enda möjliga lösningen på den annars omöjliga ekvationen.

Anf. 77 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Mycket kort. Lars Leijonborg bygger uppenbarligen mycket av sin politik på förhoppningar. Han har en förhoppning om att centern skall rösta på folkpartiets reservation på tisdag. Han har en förhoppning om att invandrabarnen skall gå i skolan på lördagar. Han har en förhoppning om att förändringarna skall ske efter överläggningar med invandrarnas organisationer.

Jag tror att det vore bättre om Lars Leijonborg byggde mer av sina ställningstaganden på fakta än på förhoppningar.

Anf. 78 YLVA JOHANSSON (v):

Herr talman! Jag är glad över att jag lever i ett mångkulturellt land. I det framtida Sverige kommer det mångkulturella att vara än tydligare än i dag. Våra invandrare och flyktingar och i än större utsträckning deras barn är i det perspektivet en stor tillgång.

Tvåspråkighet och kulturell kompetens kommer att efterfrågas både i näringslivet och i samhället i övrigt. Inom många yrken är tvåspråkighet en viktig merit, och än viktigare kommer den att bli. En bra hemspråksundervisning är i det perspektivet en framtidsinvestering.

Som ni som är kvar här i kammaren nu naturligtvis vet, består hemspråksundervisningen av två delar: dels undervisning i hemspråket som ämne, dels studiehandledning på hemspråket i andra ämnen. Drygt en tiondel av grundskoleeleverna har ett annat hemspråk än svenska. Av dessa deltar ungefär 65 % i hemspråksundervisningen. I gymnasiet deltar 48 % i undervisningen. Tvåspråkighet har i Sverige tidigare ifrågasatts, men i dag ses det av de flesta lingvister och psykologer som en viktig individuell kompetens och resurs. Man har i noggranna undersökningar funnit att tvåspråkiga barn och ungdomar generellt sett inte uppvisar sämre skolresultat än enspråkiga. Tvärtom har man funnit att de har ett något bättre resultat.

För att hemspråksundervisning skall kunna ske på ett bra sätt krävs det att elevens hemspråkslärare och ordinarie lärare samarbetar. Det är bara på så vis eleverna kan få en relevant studiehandledning av sin hemspråkslärare. Det är därför viktigt att samarbetet mellan lärarna underlättas. Om hemspråksundervisningen i stället förläggs till lördagar kommer detta nödvändiga samarbete att försvåras.

Jag vill ta upp en annan aspekt till behandling. Hemspråkslärarna är viktiga personer ute på skolorna. De har som alla lärare fler funktioner än att bara undervisa. Hemspråkslärarna är viktiga i det sociala arbetet på en skola. De är också viktiga som förebilder inte bara för elever med annat ursprung än det svenska, utan i lika hög grad för de svenska eleverna. Det är nämligen så att det i vårt samhälle inte finns så många invandrare i läraryrket eller i andra högststatusyrken. Det är viktigt att också invandrare som inte städar eller har andra lågstatusyrken också syns för de svenska eleverna. Det kommer de inte att göra om de har undervisning på lördagar. Då deltar inte nämligen de elever som har svenska som modersmål.

Undervisningen i hemspråk är inte obligatorisk. Men det får inte tas som intäkt för att särbehandla hemspråksundervisningen och ge den sämre villkor än annan undervisning i skolan. För ungefär en månad sedan sade, som

tidigare sagts, ett enhälligt utskott följande: "Avslutningsvis vill utskottet stryka under att hemspråksundervisningen självfallet bör ha samma ställning som undervisningen i andra ämnen i skolan och därvid ges likvärdiga arbetsmöjligheter." Tre av de partier som för en månad sedan stod bakom detta ställningstagande är nu beredda att besluta om lördagsundervisning i hemspråk.

Jag delar den uppfattning som utskottet tidigare uttryckte. Jag tycker därför att regeringens förslag skall avslås.

Jag tycker att det skall bli intressant att få höra Helge Hagbergs förklaring till hur utskottet kan kombinera det tidigare ställningstagandet med det förslag om undervisning på lördagar som det nu lägger fram.

I årets budgetproposition föreslog regeringen en sänkt ambitionsnivå genom att ange en s.k. rimlig minsta gruppstorlek i hemspråk till fem elever. Statsrådet Göran Persson har dragit paralleller till minsta gruppstorlek för anordnande av tillval av tyska och franska i grundskolan. Det kan låta rimligt om man inte tänker efter. Men jämförelsen haltar betänkligt. De språkliga tillvalen i grundskolan är två till antalet, hemspråksundervisning sker i dag på 82 språk. I praktiken kommer det att innebära att många elever inte har någon rätt till hemspråksundervisning. Detta gäller särskilt de elever som bor i glest bebyggda kommuner eller talar ett s.k. litet språk.

Någon "minsta rimliga gruppstorlek" bör därför enligt vänsterpartiets åsikt inte fastställas.

Samverkan mellan skola och förskola och mellan skola och skolbarnomsorg har successivt utvecklats. Barnens behov måste komma i första hand när formerna för denna samverkan utvecklas utifrån en gemensam helhetssyn på barnen. Så långt är de flesta överens. Vi är också överens om att det är angeläget att påskynda en fortsatt utveckling av samverkan mellan barnomsorg och skola.

Men att påskynda utvecklingen får inte förväxlas med att ta förhastade beslut. Ett flagrant exempel på ett sådant förhastat beslut är att regeringen i höstas lät sexåringarna få en framträdande plats i ett krispaket för att hejda valutautflödet ur landet. Skolan är, enligt vår mening, ännu inte mogen att ta emot hela årskullar med sexåringar, även om utvecklingen går mot att skillnaderna mellan skola och barnomsorg minskar. Larz Johansson har tidigare ställt de flesta av de frågor som naturligt infinner sig inför den s.k. flexibla skolstarten. Jag skall inte upprepa dem.

Enligt vår mening måste en rad förändringar till innan en sådan reform kan diskuteras. Barnomsorg och skola måste omfattas av ett gemensamt måldokument, och en gemensam lokal organisation för barnomsorg och skola, som nu är möjlig, bör växa fram i kommunerna.

Men det krävs också en samordning på central nivå. Det är en fråga som vi inte har att hantera i utbildningsutskottet, men jag vill ändå något beröra den. Det är viktigt att ansvaret för barnomsorgen så snart som möjligt överförs till det nya skolverket för att kunna bli en naturlig del av den struktur och kompetens som nu kommer att byggas upp i det nya verket. När vi har ett gemensamt måldokument för barnomsorgen och skolan blir det naturligt att skolverkets uppföljning, utvärdering och fältorganisation även omfattar barnomsorgen. Men det finns betydande nackdelar med att vänta tills detta

dokument finns färdigt och antaget. För att undvika att barnomsorgen i framtiden blir en bisyssla i det nya skolverket bör barnomsorgen redan från början finnas med som en naturlig del av det nya verkets ansvarsområde. Det är inte minst viktigt att den fältorganisation som skall byggas upp även tar hänsyn till de behov av kvalitetskontroll och uppföljning av centralt fastställda mål som finns inom barnomsorgen.

Enligt vår mening bör det vara möjligt att så småningom skapa en obligatorisk verksamhet för sexåringarna – eventuellt även för ytterligare åldersgrupper – som tar till vara och för samman det bästa från förskolans praktik och pedagogik med lågstadiets arbetssätt. I det sammanhanget bör även tioårig skolplikt bli aktuellt. Men det är en dålig lösning att pressa in sexåringarna i den befintliga första årskursen utan att först genomföra förändringar av skolan. Jag vill till Lars Leijonborg säga att vänsterpartiet i en eventuell omröstning om folkpartiets reservation 5 kommer att avstå.

En förändrad första årskurs i skolan bör i så fall utgöras av en integrering av förskola och skola där förskollärare och lågstadie- eller grundskollärare arbetar tillsammans. Viktiga erfarenheter från den verksamhet som redan i dag finns för sexåringarna bör utgöra grund för en sådan första årskurs. För att detta skall bli möjligt måste lågstadielärare, grundskollärare och förskollärare erbjudas relevant fortbildning.

Vänsterpartiet avvisar regeringens förslag att redan till hösten låta åtskilliga sexåringar börja skolan. Jag vill också säga att jag är skeptisk till resonemanget om en flexibel skolstart, eftersom jag ser en risk att skolan kan avhända sig ansvaret och hänvisa barnen tillbaka till barnomsorgen när skolan inte klarar av att tillgodose de ett år yngre barnens behov.

Jag vill till sist säga några ord också om elevinflytande. Det är naturligt att en demokratisk skola måste ge eleverna betydligt större möjlighet att vara med och bestämma över sin skola. Decentraliseringen av ansvar får inte leda till att lärare och rektorer ges större makt på elevernas bekostnad. Eleverna måste tvärtom ses som medarbetare på skolan och få ta sin del av det decentraliserade ansvaret.

Åtskilliga studier visar att eleverna önskar större inflytande över sin situation både när det gäller trivsel, ordning, undervisningens innehåll och arbetssätt. De sämsta möjligheterna till inflytande har eleverna i dag när det gäller undervisningen. Men eleverna redovisar störst önskan om ett vidgat inflytande över just undervisningen.

Vi i vänsterpartiet var i höstas, när vi behandlade ansvarspropositionen, ensamma om att kräva en lagstiftning som garanterade elevernas inflytande. Nu föreslås att en sådan portalparagraf som markerar elevernas rätt till inflytande över sin utbildning skall finnas med i skollagen. Jag vill säga att vi i vänsterpartiet noterar detta med tillfredsställelse.

Vänsterpartiet står naturligtvis bakom de reservationer som jag har undertecknat. I detta sammanhang vill jag dock bara yrka bifall till reservation 4 och 16.

Anf. 79 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill göra ännu ett försök att värva röster till vår reservation 5. Det är ju åtskilliga dagar kvar innan vi skall rösta om den. Vänster-

partiet kan väl t.ex. ta något extra gruppmöte om detta. Vi kommer då att veta att riksdagen sannolikt har fattat ett beslut om godkännande av dessa riktlinjer om flexibel skolstart som finns i propositionen. Syftet med det är ju – även om det inte särskilt klart utsägs i propositionen – att de flesta barn skall börja skolan vid sex års ålder. I det läget är det väldigt viktigt att vi så småningom får en förlängning av grundskolan. Ett principuttalande om det nu skulle vara mycket bra. Det är ju inte nödvändigt att fatta själva beslutet nu. Vi vet ju inte exakt hur många sexåringar som kommer att börja skolan. Om vi förutsätter att det om några år ändå är det övervägande antalet vore det bra med en bred uppslutning kring ett sådant principbeslut. Vänsterpartiet skulle därför kunna göra en progressiv insats i skolpolitiken genom att stödja folkpartiets reservation 5.

Anf. 80 YLVA JOHANSSON (v) replik:

Herr talman! Det är klart att det är frestande för oss i vänsterpartiet att få göra något som enligt Lars Leijonborg bidrar till en progressiv utveckling i skolpolitiken. Jag måste trots den frestelsen göra honom besviken.

Vi är negativa till hela konstruktionen om en flexibel skolstart. På sikt kan det bli aktuellt med en sänkt skolpliktsålder, och då är det aktuellt med en tioårig skolplikt. Men det beror på hur samarbetet mellan skola och förskola kommer att fortsätta att utvecklas och hur snabbt det kommer att gå. Jag tror att jag här i debatten har gjort klart hur vi ser på denna utveckling. Jag tror inte Lars Leijonborg behöver vara orolig för att någon skall sväva i tvevelsmål om hur vi på sikt ser på en förlängning av skolplikten. Men på tisdag kommer vi att avstå i omröstning om reservation 5.

Anf. 81 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Ylva Johansson och Larz Johansson har talat så väl om precis de saker som jag också tycker är väsentliga i det här betänkandet. Det har hänt mycket de två senaste åren på skolans område. Miljöpartiets krav på avveckling av SÖ, förändrat statsbidragssystem, mer inflytande i skolan för elever, lärare och föräldrar m.m. har fått gehör – kanske inte fullt ut, men vi är på god väg, och det gläder mig.

Jag vill här ta upp frågan om huruvida sexåringar skall börja skolan. Den har tydligen upprört halva Sverige. Jag skulle av de papper jag har fått nästan kunna ta fram en hög på tre decimeter. Det handlar om att man ganska fräckt kastade in denna flexibla sexårsstart i krispaketet. Man tog det som en intäkt för att man nu skulle klara den ekonomiska krisen. Jag vill definitivt dementera att det skulle finnas ekonomiska skäl till detta. Ekvationen går nämligen inte ihop om man gör rent samhällsekonomiska beräkningar. Man hade räknat med 2 miljarders vinst. Man har då räknat med att personaltäteten är högre inom barnomsorgen. Det är riktigt att den är högre inom barnomsorgen, men inte för sexåringar. Om man räknar på detta finner man att sexåringen i barnomsorgen kostar ca 20 000 kr. Ett skolbarn kostar ca 40 000 kr. Dagsbarnet däremot, som är yngre, är dyrare och kostar ca 60 000 kr. Detta är om man ser det ur samhällsekonomisk synvinkel.

I krispaketet kunde man läsa att om man börjar skolan som sexåring "kommer arbetsmarknaden att tillföras ytterligare en åldersklass". Men man

måste ha glömt att uppföljningsansvaret fortfarande skall gälla. Det står i Växa med kunskaper. Detta innebär att de som inte väljer att fortsätta gymnasieskolan ändå kommer att kosta i takt med att arbetslösheten bland ungdomar ökar, vilket vi naturligtvis tycker är hemskt.

Den svenska grundskolan omfattar i dag nio år, men så gott som varje sexåring går i förskola. Det innebär att barnet i praktiken har tio års skola. Det blir ingen kvalitetsvinst för samhället att tidigarelägga skolstarten och därmed låta ungdomar sluta skolan vid 15 års ålder för att bli en produktionsfaktor. Skollängden blir sammanlagt nio år, och barnet pressas in tidigare i den nuvarande skolan, som inte är anpassad till ett barn i den åldern.

Om vi utgår från barnens bästa – vilket vi skall göra – måste själva skolformen förändras. Förskollärare och lärare skall fort- och vidareutbildas, och undervisningen skall anpassas till sexåringarna – inte tvärtom. Skolans nuvarande pedagogik och metodik är inte anpassad till sexåringarna. Man borde, som väl Larz Johansson tidigare berörde, ha tagit fram detta gemensamma måldokument, som man pratade så fint om, innan man planterar denna nya flexibla skolstart. Direktiven innebär att grundskolan och motsvarande skolformer och barnomsorgen får ett gemensamt måldokument. Det tycker vi är bra. Vi anser att det är ett minimikrav innan man beslutar om skolstart vid sex års ålder.

När det gäller kostnader och pengar kan det få den effekten på privatekonomin att man väljer att låta barnet börja skolan vid sex års ålder trots att barnet inte är moget för det. Det är naturligtvis privatekonomiskt lönsamt att låta barnet börja skolan. Man slipper betala ur den egna kassan.

Man kan bli bekymrad över lokaliteter, hur det skall fungera, hur barnen skall få utlopp för sin kreativitet osv. Detta har berörts av tidigare talare. De har sagt det så bra. Jag skall därför inte upprepa det.

Jag går i stället in på nästa tema. Det gäller naturligtvis hemspråken. Hemspråk betyder oerhört mycket för identiteten. Hemspråkslärare är också förebilder. Det skulle kunna bli en bättre schemaläggning om också hemspråkslärarna fick – som de själva föreslagit – fortbildning i ett annat ämne, t.ex. musik, bild etc. Man skulle då kunna slå två flugor i en smäll. Förutom de elever som har rätt till hemspråksundervisning skulle då även de andra eleverna få tillgång till hemspråkslärare och kunna få träffa människor i ett mångkulturellt samhälle och överbrygga motsättningar – som faktiskt växer för var dag som går.

Jag frågar mig också varför just barn som vill läsa hemspråk skall hänvisas till att ha undervisning på lördagar. Varför skall de isoleras från sina klasskamrater eller andra vänner? De behöver deras gemenskap i ett fotbollslag eller liknande likaväl som alla andra barn behöver det – kanske mer.

Om kommunerna lägger hemspråksundervisningen på lördagar blir konsekvensen – som jag ser det – att de flesta kommer att välja bort den undervisningen.

De signaler som gått ut till kommunerna har redan resulterat i att brev har skickats ut till föräldrarna om förfrågningar om de kan tänka sig att deras barn för sin hemspråksundervisning kan gå i en annan skola och om de kan tänka sig att läsa på lördagar. Detta är djupt beklagligt. Om man lägger undervisningen utanför skoldagen omöjliggör man dessutom samplanering

mellan svenska, som andra språk, studiehandledning och hemspråksundervisning. Miljöpartiet motsätter sig bestämt att hemspråksundervisning läggs in på en skolfri dag, som t.ex. lördag, och att minsta gruppstorlek skall vara fem elever.

Vi har också berört en annan fråga. Det gäller skolhälsovården, som vi tycker skall fortsätta att vara obligatorisk. Man skall ha en hälsoundersökning per stadium. Det skall vara ett obligatorium. Det är ett sätt att inte särskilja någon. Enligt propositionens förslag kommer man att skilja ut dem som skall undersökas. Vi vill inte att det skall vara någon särskiljning och inte heller att någon skall kunna förbigås. Det är viktigt att man har denna omedelbara hjälp och att skolsköterska och ibland även skolläkare finns i barnens närmiljö. De skall vara en naturlig kontakt för barnen.

Jag vill säga några ord om fristående skolor. Vi anser också att man skall kunna delegera rätt att starta fristående skolor i kooperativ och privat regi. Vi anser att statsbidragen skall följa eleven och att man inte skall dra in på dem. Larz Johansson var inne på detta att om man tar ut avgifter skall man sänka statsbidraget. Vi har inte övervägt det. Vi har sagt att vi tycker att det skall vara ett genomsnittligt statsbidrag till dem som går i fristående skolor. Det skall vara lika för alla barn.

Jag yrkar – precis som Ylva Johansson – bifall till reservationerna 4 och 16.

Anf. 82 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! I boken "Riksdagen genom tiderna" redogörs för den stora skolreformen på 1840 års riksmöte. I den står bl.a.:

"Ett för framtiden ännu viktigare beslut gällde folkskolan. Här stod schematiskt sett en konservativ opinion mot en liberal. De konservativa var främst intresserade av traditionell humanistisk bildning, med latin och teologi i centrum och med huvudvikten lagd vid gymnasium och universitet. Folkundervisning utöver de kyrkliga minimikraven ansågs ofta leda till en ytlig och samhällsvärdig halvbildning. En del konservativa menade dock, att en utbyggd folkundervisning skulle kunna ta ansvaret för proletariats barn och underlätta den kommunala fattigvården. På liberalt håll förordades ett mera yrkesinriktat, praktiskt och 'realt' skolväsen, grundat på en obligatorisk folkskola med fasta skolor och seminarieutbildade lärare, utan prästerligt förmyndarskap."

Vidare redogörs för det ibland komplicerade arbetet, som ledde fram till 1840 års folkskolestadga. Det var 150 år sedan detta verk antogs, och förberedelserna var säkerligen inte enkla. Man spårar också de ideologiska spänningsfälten för och emot. Naturligtvis återfinner vi dragen i den tidens idéströmmar med dem som gäller i dag. Det gäller t.ex. detta med att undervisningen skall omfatta alla och hur.

En bild från den tid då folkskolan skulle införas kunde vara den här: Bilden är hämtad från hembygdsboken "Sunnemoboken" från år 1952. Där för professor Nils Lagerlöf pennan: En Yngling född i Sunne år 1820 får som tonåring höra talas om Owens verkstad i Stockholm som gör ångmaskiner. Han lejer skjuts av bönder i Fryksdalen som skall till Närke för att plöja. På så vis kommer han till ett vattendrag med förbindelse med Stockholm. På

Owens verkstad lär han sig tekniken. I Stockholm kommer han i kontakt med såväl konstruktörer som musiker. Utbildning får han i båda dessa områden.

Så kunde tillfälligheter ge en vaken och intresserad yngling chansen att förverkliga sina färdigheter. Pojken spelade i olika musikorkestrar i Stockholm. Han blev en tekniker som ledde företag med mekanisk inriktning.

Men det är klart att inte bara tillfälligheter och fallenhet skall avgöra så viktiga frågor som yrkesval och utkomstmöjligheter. Skolan skall omfatta alla, förverkliga och väcka håg att ständigt nå nya uppgifter. Skolan är och skall vara – vid sidan om hemmets upplevelser – den mest betydelsefulla faktorn för individens förverkligande av sina drömmar och målsättningar.

Innevarande riksmöte men för övrigt också hela mandatperioden har präglats av reformer och förändringar på skol- och utbildningsområdet. En verklighet som förändras, och som vi vill förändra, ställer stora krav på skolan. Vi har klart för oss att utbildning är det verksamaste instrumentet för att möta förändringar och göra individen skickad att möta och prägla sin situation och framtid. Därför måste skolan vara anpassad att möta utmaningar och ge eleverna de bästa utgångspunkter att bli trygga i sin uppgift, veta var man hämtar ny insikt och också skaffar sig denna.

På hela skolområdet anpassar vi med bättre metoder för att eleverna skall få bästa möjlighet i sin utbildningssituation. Styrning av skolan började det med. Vi fortsatte med kommunalisering och ansvaret för skolan. På gymnasienivån kom först de s.k. ÖGY-försöken i de yrkesinriktade programmen. Nyss har vi behandlat en totalreform för hela gymnasiet med målen om det livslånga lärandet och bättre utbildning i hela gymnasieskolan.

På vuxenutbildningen sluter komvux upp som ett förverkligande av det livslånga lärandet. För folkbildningen har också en milstolpe nåtts i och med förslaget om en folkbildning fri från pekpinne från staten och med en egen profil. Det förslaget skall vi behandla senare.

Folkrörelserna, folkhögskolan och studieförbunden har en egen kraft som talar för sig själv. Skall jag också nämna universitets- och högskolor, så tog vi i fjol forskningspropositionen, som håller landet i tätt positionen i satsning på framtiden. Nu i år ökar vi på dimensionen och lokaliserar högre utbildning för att möta framtida utmaningar.

Ärendet om skollagsfrågor tar upp sådana viktiga frågor som den flexibla skolstarten, hemspråksundervisningen och fristående skolor. Här återfinns också överklagandenämnd, skolhälsovård, elevinflytande och val av skola samt läromedelsgranskning. Men skolan finns också som sarskola, sameskola och specialskola. Skolan skall anpassa sig till elevernas utgångspunkter, och det gör vi så bra här i landet att ingen skolpliktig elev i vår tid står utanför skolsystemet. För specialskolan skall alltså finnas en styrelse för varje enhet, framgår det av propositionen.

Som framgått av tidigare inlägg förekommer andra åsikter i betänkandet. Låt mig bemöta en del av dessa och därmed också vad som sagts här tidigare.

I skolväsendets överklagandenämnd finns åsikten att domstol skall behandla överklagningsärenden. Å andra sidan finns också åsikten att domstolarna inte skall befatta sig med överklagningsärenden. Det kan vara en bra medelväg att då inrätta en överklagandenämnd för överprövningsfrågor.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Vissa frågor
avseende skol-
väsendet*

Under beredningen av skollagspropositionen var det på tre områden som reaktionen var stark. Det har gällt skolstarten, hemspråksundervisningen och de fristående skolorna. Jag tror att vi – även om inte alla är nöjda – för frågor framåt genom att anta skolministerns förslag i propositionen. På några punkter har vi skrivningar som ansluter till åsikter som förts fram i debatten och i brev till oss i utskottet.

När det gäller skolstarten står i huvudsak s, m och fp bakom denna reform. Det innebär att vi får en ökad samverkan och planering av såväl förskolan som skolan. Här har pedagogiska erfarenheter vunnits på båda håll. Det är viktigt att det bästa ur dessa erfarenheter förs fram i det nya samplanerande som skall utvecklas. Det handlar om såväl idéer som personalsamverkan, metodik osv.

Nu tar vi övergångsbeslut om flexibel skolstart i detta betänkande. Kommunerna erbjuds att fram till år 1997 erbjuda föräldrarna starta elevens skolgång ett år före skolpliktsåldern.

Det är viktigt att huvudmännen nu tar diskussionen om de här frågorna. På grundval av besluten är det betydelsefullt att organisationen anpassas till att fånga in ytterligare en ambition som den flexibla skolstarten faktiskt är.

På den här punkten har c, v och mp sina betänkligheter. Det är inte oväsentligt att lyssna till deras varningar. Vi tror dock att skolan kan bemästra invändningarna och gå ur erfarenheten stärkta i åsikten att förslaget om flexibel skolstart kommer att bli en bra reform.

Hemspråket – eller de icke obligatoriska inslagen – dess organisation och villkor i skolan har kommit att bli en spänning i åsikter mellan skolaktörer. I ett tidigare betänkande skrev utskottet som sin åsikt att hemspråket skulle ha samma ställning som andra ämnen i skolan. Så skall det också vara, och vi hävdar att hemspråket skall erbjudas elever som är berättigade till undervisning, om möjligt på ordinarie skoltid. Kan det inte ske skall det vara möjligt att lägga undervisning efter skoldagens slut och på lördagar.

Här finns det de som tycker – det har framgått av debatten – att vi inte ger samma ställning för ämnet hemspråk som andra ämnen. Undervisning i hemspråk handlar om studiehandledning i andra lärares ämnen jämte själva hemspråket. Men det handlar också om att hemspråksläraren får tid till att ingå i skolkonferenser och delta i planeringen av undervisningen i skolan.

Ämnet är frivilligt, men vi hoppas att det skall omfattas av invandrareleverna. Därför skall det också anordnas så att de flesta eleverna tar del av undervisningen i ämnet. Detta görs klart i utskottets ställningstagande.

Det har i betänkandet uppnåtts betydande enighet om de fristående skolornas ställning. På de allra flesta punkter bejakar vi skolministerns förslag att skolverket skall stå för godkännande av nya fristående skolor. Här skall också de nu verksamma skolorna få en förnyad granskning. Naturligtvis skall skolverket följa upp och granska dessa skolor precis som all annan skolverksamhet i landet.

Utbetalningen skall i framtiden ske så, att kommunerna får statsbidrag efter det att skolverket godkänt vederbörande skola. Kommunerna har sedan att göra sin granskning och bedömning och på grundval av behov av medel fördela bidrag till såväl kommunala som fristående skolor inom grundskolan.

Anslaget för nästa budgetår får betalas ut på sedvanligt sätt. Inte alla i utskottet ställer sig bakom detta, men det är rimligt att departementet också får tid för att arbeta fram smidiga beräkningsunderlag. Kommunerna kan också dra nytta av den tiden med tanke på sin nya ansvarsuppgift i det här avseendet.

Elevinflytandet skall formas lokalt, föreslår skolministern. Dock blir elevernas och personalens skolkonferens i gymnasiet kvar. Det förstärkta föräldraansvaret i skolan skall slås fast. Vidare vill folkpartiet och miljöpartiet ha delegationsrätt för en särskild styrelse vid skolenheterna. Flertalet är ganska skeptiska mot den ordningen.

Skolhälsovården skall, som vilken företagshälsovård som helst, bli frivillig. Det är viktigt att skolhälsovården uppfyller flera väsentliga mål, hävdar folkpartiet, centern och miljöpartiet. Utskottsmajoriteten tror att detta sker utan att det särskilt påtalas. Vem som skall vara högsta tillsynsmyndighet finns det en reservation om. Skolverket blir enligt skolministerns förslag den naturliga tillsynsmyndigheten, och utskottsmajoriteten följer detta.

Rätten att välja skola blir med nödvändighet en fråga som kommunen måste få avgöra i mån av plats.

Den flexibla skolstarten föreslås gälla för sexåringarna, och det är som sagt viktigt att skolstarten sker efter en väl planerad förberedelse.

Utskottsmajoriteten tror att det bästa sättet att tillgodose ambitionen att ge de icke obligatoriska inslagen i skolan samma ställning som övriga ämnen är att följa betänkandets förslag. De fristående skolorna har också att leva upp till de krav vi kan ställa på dem att vara öppna och ta emot både granskning och utvärdering.

Det här betänkandet, som föranletts av skolministerns proposition, bekräftar de genomgripande reformer som skett på skolans område detta riksmöte men också, som jag sade tidigare, hela mandatperioden. För egen del är jag mycket glad och tacksam över att få avsluta riksdagsarbetet med att också vara med om att fatta beslut på den här punkten.

Jag är naturligtvis som andra angelägen om att få framföra ett tack till skolministern och hans medarbetare för det goda samarbete vi har haft och som jag personligen har upplevt. Detta tack för ett gott samarbete riktar jag också till utskottskolleger och till utskottets kanslipersonal. Även om vi mellan partierna haft olika åsikter i olika frågor, har åsiktsskillnaderna inte stört det goda kamratskap som har rått i både utskott och kammare.

Slutligen vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på de förekommande reservationerna.

Anf. 83 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Helge Hagberg berörde i sitt anförande en reservation från vår sida som jag inte nämnde i mitt anförande. Jag får väl därför beröra den nu i stället. Reservationen handlar om inrättandet av skolväsendets överklagandenämnd, vilket vi för vår del anser vara en ganska överflödig inrättning. Det antal ärenden som kan komma i fråga för överklagande beräknas nämligen bli så litet – bara omkring 150 per år – att dessa utan svårighet kan hantearas genom prövning i kammarrätt. Det skulle också ge en större rättssäkerhet, eftersom det då skapas möjlighet till överprövning i regeringsrätten.

Helge Hagberg sade också att det skulle vara kommunernas sak att ge kommuninvånarna rätten att välja skola. Vi anser för vår del att rätten att välja skola skall lagfästas för att elever och föräldrar skall ges en verklig rätt att välja. Kommunerna skall alltså åläggas att informera föräldrar och elever om just den lagfästa rätten att välja skola.

Anf. 84 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att kvittera Helge Hagbergs tack och säga att det alltid har varit sympatiskt att föra debatter med Helge Hagberg i ett lugnt, sansat och lågmält tonläge. Jag tackar också för det goda kamratskap vi har haft i utbildningsutskottet när Helge Hagberg nu lämnar riksdagen.

Helge Hagberg kan emellertid inte lämna riksdagen riktigt än, eftersom det finns några frågor han måste svara på. Om riksdagen nu på tisdag fattar beslut om den flexibla skolstarten, kommer naturligtvis landets kommunalpolitiker att läsa utskottetsbetänkandet, och de måste då veta vad allt det som står där egentligen betyder.

Utskottsmajoriteten skriver i betänkandet att man bara skall ta emot sexåringar "i den utsträckning som skolorganisationen kunnat anpassas till denna elevgrupps behov". Exakt vad betyder det, Helge Hagberg? Ett antal förutsättningar skall vara uppfyllda, säger man, liksom att det självfallet är av stor vikt med tillgång till lärare och annan personal, som fått möjlighet att genomgå fortbildning. Då kan man fråga sig: Hur många har fått möjlighet till detta? Och hur många kommer att få den möjligheten under sommaren, Helge Hagberg?

Sedan står det i betänkandet något som jag inte förstår. Det står att också "sammansättningen av personalgrupperna" är av stor vikt. Vad betyder det, Helge Hagberg? Betyder det att det skall vara ett visst antal förskollärare och ett visst antal lågstadielärare? Eller vad betyder "sammansättningen av personalgrupperna"? Detta är nämligen en av de förutsättningar som skall var uppfyllda för att man skall ta emot sexåringar.

Sedan sägs återigen att det skall finnas tillgång till ändamålsenliga lokaler. Vad är nu en "ändamålsenlig lokal"? Duger ett vanligt klassrum? Det måste Helge Hagberg ge besked om. Kommunalpolitikerna måste ju veta om det duger att stoppa in sexåringarna i ett normalt klassrum eller vad en ändamålsenlig lokal är för något.

I betänkandet står också: "En ytterligare faktor är förekomsten av sådana samarbetsformer mellan förskola och skola samt inom grundskolans lågstadium att en individualiserad verksamhet kan åstadkommas. Innehåll och metodik måste vidare anpassas efter barnens behov." Vad betyder det mera exakt, Helge Hagberg?

När utskottet gör så här tydliga markeringar och säger att det här är förutsättningen för att man skall ta emot sexåringar och eftersom vi inte har några nya tim- och kursplaner måste Helge Hagberg, som företrädar majoriteten, naturligtvis också till kammarens protokoll tala om vad det här betyder, så att landets kommunalpolitiker vet vad de har att rätta sig efter när de i augusti skall ta emot sexåringar i sina skolor.

Anf. 85 YLVA JOHANSSON (v) replik:

Herr talman! Helge Hagberg upprepar vad utskottets majoritet säger när det gäller hemspråksundervisningen. Man säger: Först om det inte är möjligt att förlägga hemspråksundervisningen inom den ordinarie skoldagen skall det bli aktuellt att förlägga hemspråksundervisningen till lördagar. Man måste då fråga sig: Vad då "möjligt"? I dag sker ju all hemspråksundervisning inom ramen för den ordinarie skoldagen. Rimligen är det då mycket svårt att någonsin hävda att det är omöjligt att förlägga hemspråksundervisningen inom den ordinarie skoldagen!

Jag vill då fråga Helge Hagberg: Innebär utskottets tolkning av regeringens lagändring att det inte kommer att bli någon undervisning på lördagar, eftersom man inte rimligen kan hävda att det är omöjligt att förlägga hemspråksundervisningen inom den ordinarie skoldagen?

Anf. 86 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Jag vill också tacka för den tid vi har haft tillsammans i utskottet, Helge Hagberg. Det har varit trevligt och ett gott kamratskap.

Så till frågan: Hur skall Helge Hagberg nu få ut de nya direktiven om hemspråksundervisningen till kommunerna? De har ju uppfattat det så att man nu skall ha hemspråksundervisning på lördagar.

Här har nu Helge Hagberg sagt att det är bara i nödfall som hemspråksundervisningen skall ligga på lördagar. Då undrar jag: Skall man då gå ut i en kampanj och tala om att det är meningen att hemspråksundervisningen skall arbeta på samma arbetsvillkor som de andra ämnena? Skall ni från socialdemokraterna gå ut och tala om det? Kommer ni – eller möjligen regeringen – att vidta några särskilda åtgärder för det? För rätt skall väl vara rätt?

Vi vet ju att signalen har gått ut till kommunerna, och de är enligt vad jag kan förstå inte alls beredda att satsa på hemspråksundervisningen, eftersom det totala anslaget har minskats med 300 miljoner och någonstans skall pengarna tas.

Vidare kan jag inte förstå hur man skall kunna motivera sexårsstarten efter alla dessa *om* och *men* – män med ä kanske också. Det är bra att resa en massa monument – det är kanske roligt att ha det också i skolvärlden, men nog hade det varit bra att få veta hur allting skall genomföras innan man satte spaden i jorden och drog i gång någonting som inte är anpassat till den lokala nivån.

Jag tycker att det är bra att man har tilltro till den lokala nivån, men jag ser det så att man vältrar över mer och mer på kommunerna och de får försöka klara det efter bästa förmåga.

Anf. 87 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Helge Hagberg och jag har fört en del debatter genom åren. Men i det betänkande som vi nu diskuterar är vi ovanligt överens. Jag vill därför inskränka den här repliken till att kvittera det tack som Helge förde fram för samarbetet i utskottet. Vi har ju det gemensamt att vi tycker att politiska debatter ofta mår väl av ett historiskt perspektiv. Jag har uppskattat det mycket, senast i dag. Tack skall du ha!

Anf. 88 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Det har tagits upp en hel del frågor i de tidigare inläggen. Jag skall beröra de viktigaste.

Det sades i flera inlägg tidigare att förslaget om flexibel skolstart lades fram i en nära nog oförskämd ordning, nämligen i ett sparpaket eller krispaket. Det är kanske litet förenklat och schematiskt att säga så. Många frågor i det paket som kom i höstas var mycket framåtsyftande. Jag skall bara ge ett exempel. Avsiktsförklaringen om anslutning av Sverige till EG var en fråga som togs upp i det sammanhanget. Punkten om skolstarten var alltså i gott sällskap med andra frågor som gällde att spara men också att satsa och att satsa på framtiden.

Frågan om den flexibla skolstarten har senare varit föremål för en mycket omfattande beredning, och det är ett mycket välgrundat förslag som föreligger. Vi har ju här i landet en förskola som är mycket väl utbyggd. Många förskolebarn har stor erfarenhet av att delta i grupparbete och uppläggning av sin dag i grupp, och därför är det inget dramatiskt att börja i skolan. Jag tror att vi kan säga att vi har förskolebarn som är väl skickade att börja skolan utan att där vara i en egen, speciell organisation.

Men hur vi skall förbereda skolstarten för lägre åldrar får vi se i ett måldokument. Det blir naturligtvis inte så många sexåringar som deltar i verksamheten denna höst, men vi har ju sex år på oss att genomföra detta, och vi får se hur det blir upplagt.

Larz Johansson var mycket distinkt när han krävde att jag skulle lämna redogörelser i detalj. Här har vi under flera år argumenterat för att det lokala initiativet skall få verka, att man skall få bygga upp och planera på lokal nivå. Tänk, det tycker jag är väldigt bra. Jag tror att det finns många kloka skolpolitiker, pedagoger och personal i verksamheten som kan ordna det här, att de t.o.m. kan lösa frågan, i vilka lokaler verksamheten skall bedrivas.

När det gäller hemspråket vill jag först säga att det där har förts en stor diskussion, där Ewa Hedkvist Petersen från utskottsmajoriteten talat om hur vi tänkt på den punkten. Också beslutet om anslaget var fattat vid den tidpunkten. Men jag förutsätter att kommunerna också kommer att följa de förslag som har ställts i betänkandet och i inlägg här i debatten och som riksdagen fattar beslut om.

Anf. 89 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag undrar om inte Helge Hagberg gjorde ett litet tankefel när han sade att sexåringarna är så vana att delta i olika grupper i förskolan att det inte är något problem för dem att börja skolan. De sexåringar som nu skall börja skolan har ju inte gått i förskola! Eller hur, Helge Hagberg? Det är visserligen ett fåtal femåringar som går i förskola, men generellt sett kan man inte säga det. De här sexåringarna hoppar alltså över förskoleåret och går direkt till skolan.

Sedan försökte Helge Hagberg svara på min fråga på ett som han antagligen tyckte listigt sätt. Han sade: Det här klarar de lokalt. Det behöver inte vi föreskriva i detalj. Men då är frågan, Helge Hagberg: Varför är man då i utbildningsutskottet så förbaskat klåfingrig att man säger att förutsättningen

för att kommunerna skall ta emot sexåringarna är att det finns det och det, bl.a. ändamålsenliga lokaler, fortbildning si och så, lärarutbildning, sammansättning av grupper, osv.? Om man förlitar sig till det lokala initiativet och hävdar principen om avreglering, skall man naturligtvis inte göra en mängd detaljföreskrifter som man sedan inte ens vet vad de innebär. Den enkla förklaringen, Helge Hagberg, är att den här "högeralliansen" höll på att spricka och att det såg ut som om det kanske inte skulle bli någon majoritet för den flexibla skolstarten om man inte lindade in beslutet i en massa om och men, som någon använde som uttryckssätt här tidigare. Det blir litet knepigt när man gör den här typen av beskrivningar av förutsättningar som skall gälla för att kommunerna skall ta emot sexåringar och sedan inte har klart för sig vad de egentligen betyder.

En fråga måste väl ändå Helge Hagberg kunna svara på, eftersom han har erfarenhet som lokal skolpolitiker innan han kom till riksdagen: Vad är en ändamålsenlig lokal? Duger ett vanligt 50–60 kvadratmeter stort klassrum i normalskola till att ta emot sexåringar, eller duger det inte?

Anf. 90 EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Jag tycker att starten vid sex års ålder var i dåligt sällskap när man dessutom tog upp EG i krispaketet. Det är min personliga åsikt och miljöpartiets.

Är det att satsa ekonomiskt – vilket Helge Hagberg sade – när eleverna kommer ut ett år tidigare än förut och, som Larz Johansson mycket riktigt påpekade, inte har grunderna? De som nu är fem år och skall börja skolan vid sex års ålder har inte gått i förskola. Är det att satsa, och är det att satsa rätt?

Anf. 91 YLVA JOHANSSON (v) replik:

Herr talman! Min fråga till Helge Hagberg kvarstår. Vad menas när utskottet säger att hemspråksundervisningen skall förläggas till lördagar endast om det är omöjligt att förlägga den inom den ordinarie skoltiden? Vem skall avgöra om det är möjligt eller omöjligt att förlägga hemspråksundervisningen till ordinarie skoltid? Det är uppenbarligen möjligt att göra det, eftersom all hemspråksundervisning i dag sker inom den ordinarie skoltiden. 65 000 grundskoleelever deltar i dag i hemspråksundervisningen inom ordinarie skoltid.

Till sist vill också jag tacka för tre roliga år i riksdagen och för ett roligt och arbetsamt arbete i utbildningsutskottet.

Anf. 92 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att svara Ylva Johansson om hemspråksundervisningen. Skolministern och utskottsmajoriteten har inte skjutsat över hemspråket till lördagar. Med den hittillsvarande organisationen har vi upplevt att det finns problem i sammanhanget. Om man kan planera verksamheten så att man eliminerar dessa problem – t.ex. att elever i hemspråksundervisning får gå ifrån annan viktig undervisning – är det bra. Då kan man mycket väl förlägga hemspråksundervisningen inom ramen för skoltiden. Men om detta omöjliggörs genom planering har man inget annat att göra än

att lägga hemspråksundervisningen efter skoldagens slut eller på lördagar. Det är detta som vi är öppna för. Vi kommer inte att kräva att det skall ske på lördagar, utan det kan man få avgöra lokalt.

Förskolans verksamhet omfattar, Larz Johansson, inte bara den sexår-sverksamhet som förekommer i den s.k. lekskolan eller vad det nu kan vara. Hela barnomsorgen är ju en förskola, och många barn får del av den verksamheten. Många av de barnen skulle vilja börja skolan när de är sex år och är också skickade att göra det. Låt dem få det erbjudandet och låt föräld-rarna få avgöra det. Naturligtvis skall även kommunerna själva få avgöra om de kan ta emot dessa barn i skolan.

Utskottsmajoriteten skriver i sitt betänkande att det är bra att man har dessa utgångspunkter när man gör den lokala planeringen och avgör vilka kriterier som skall gälla för att det skall vara nöjaktigt och för att dessa elever skall kunna börja. Lokalernas utseende t.ex. är inte någonting mer drama-tiskt för sexåringar än för sjuåringar. Gör inte en så konstig tolkning av detta uttalande, Larz Johansson! Jag tror att kommunalmännen och de som ansvar-ar för den här verksamheten är skickade att klara den.

Anf. 93 Statsrådet GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Betänkandet innehåller, som det redan har sagts, flera stora frågor. Jag tänker framför allt uppehålla mig vid frågan om flexibel skolstart. Den frågan rymmer stora pedagogiska avvägningar.

Den föreslagna förändringen är kopplad till det läroplansarbete som nu pågår. Vi strävar alltså efter att få ett gemensamt måldokument för förskola och grundskola, dvs. en verksamhet som innehållsmässigt och metodiskt går som hand i handske med varandra. Dessutom har vi genom de förändringar som föreslagits i kommunallagen och genom de markeringar som regering och riksdag har gjort medverkat till en organisatorisk utveckling i kommu-nerna, vilken innebär att många kommuner är på väg mot gemensamma kommunala organ för såväl skola som förskola.

Detta är två basala förutsättningar för denna verksamhet, och de är nu snabbt på väg att tillgodoses.

Det är viktigt att, som utskottet understryker, de barn som kommer till skolan tas emot på ett bra sätt och att det hela inte fuskas bort.

Det har ställts en lång rad frågor om hur det ena och det andra skall lösas. Just därför att man måste ha tid på sig att lösa en del frågor, har vi en gene-röst tilltagen övergångstid, då det är den lokala skolstyrelsen som ytterst har att fatta det avgörande beslutet om barnet skall tas emot i skolan eller inte. Efter övergångstiden skall vi ha kommit till den situationen att det är föräld-rarnas exklusiva val som är det avgörande. Under den övergångstiden bör vi kunna finna lösningar på frågor som rör lokaler, personalens fortbildning och andra insatser som måste till för att det hela skall bli lyckat.

Jag är ganska säker på att just det förhållandet att vi startar och medger en successiv utveckling är någonting som kommer att användas av de kloka lokala huvudmännen för att vidta de åtgärder som behövs för att man skall kunna ta emot barnen på ett bra pedagogiskt sätt.

Vad som helt gått förbi i debatten är att vi lägger avgörandet hos föräld-rarna. Det är en viktig valfrihetsreform. Det talas väldigt mycket om valfri-

het i den gemensamma sektorn, och detta förslag är ett uttryck för denna valfrihetstanke. Det är de flesta partier överens om när man talar om detta programmatiskt.

Detta förslag innebär en mycket tydlig valfrihet för föräldrarna. Jag har lagt fram förslaget därför att jag tror att det kommer att medverka till att föräldraengagemanget i skolans och barnomsorgens verksamheter blir starkare.

Jag har också varit angelägen om att inte hamna i det läget att vi lägger fram ett förslag där det sägs att man skall börja skolan vid sex års ålder och att riksdag och regering sedan fastställer det beslutet. Det vore indirekt att säga att den pedagogiskt strukturerade verksamheten enbart kan förekomma i skolan. Det som förekommer i förskolan är därmed underförstått någonting annat än pedagogiskt strukturerad verksamhet, i huvudsak social omsorg. Om riksdagen fattade den typen av beslut och sade att skolstart vid sex års ålder skall gälla – punkt och slut, skulle vi omöjliggöra ett sammanväxande av dessa två utomordentligt framgångsrika verksamheter, förskola och grundskola. För mig är det viktigt att vi håller fast vid en flexibilitet, som understryker båda verksamheternas pedagogiska karaktär och även föräldrarnas rätt att vara med och välja.

Vi har mött en hel del invändningar som har varit udda, måste jag säga. I den allmänna opinionen har det ofta sagts att föräldrarna inte kan träffa detta val, att de inte klarar av det. Visst gör de det. Föräldrarna har naturligtvis stöd av förskollärare och lågstadielärare. Men de är kapabla att fatta ett sådant beslut, och de kommer också att göra det. Någon har sagt: Men tänk om det då inte blir några barn som vill börja skolan vid sex års ålder! Då får det väl bli så, eftersom föräldrarna har träffat det valet. Nu tror jag att en hel del kommer att vilja börja i skolan, och de är välkomna. Samtidigt vet vi om att det finns en hel del föräldrar som tycker att det är bra som det är. Låt dem då få ha den verksamhet som de vill ha, och se sedan till att förskola och skola möter barnet sådant det är!

Det är ett mycket viktigt pedagogiskt ställningstagande, att barnet skall mötas sådant det är. Hittills har gällt att barnet skall vara skolmoget. I och med detta förslag tas skolmognadsresonemanget bort, och det är ett viktigt ställningstagande. I fortsättningen får vi ta emot det barn som kommer till skolan och leda det genom dess fostran och utbildning, sådant det är. Det är en fråga om att skolan skall vara barnmogen snarare än att barnet skall vara skolmoget. Detta är oerhört viktiga principiella resonemang, som har legat till grund för mitt ställningstagande i fråga om det förslag som jag nu har lagt fram.

Jag har en bakgrund i förskola–skola-kommittén. Det är riktigt. Förskola–skola-kommittén tog upp dessa frågor, precis som Birgitta Rydle antydde. Vi lade över huvud taget inte fram något förslag i den kommitténs betänkande. I stället lade vi fram tre olika tänkbara handlingslinjer: skolstart vid sex års ålder, skolstart vid sju års ålder och skolstart av flexibel karaktär. Allt detta gick ut på remiss. Så såg det ut, om historieber beskrivningen skall vara riktig.

Det har också i debatten sagts att förslaget om flexibel skolstart har kommit upp i ett besparingssammanhang eller ett krispaket. Det är riktigt. För-

slaget lades fram i ett sammanhang där regeringen presenterade en lång rad strukturella förändringar i gemensam sektor. För Larz Johansson kan det vara intressant att erinra sig att det i det paketet för första gången fanns med en regeringsdeklaration om att vi skulle ha en treårig gymnasieskola för alla. Det förslaget drog, enligt Larz Johanssons uppfattning, åt rätt håll. Det kan man kanske stå ut med för den delen. Men rätt skall vara rätt, också i den frågan.

Det är viktigt att vi nu ser över lärarutbildningarna och ser till att de knyts närmare samman och att lärarna får större förutsättningar att arbeta ihop mot denna bakgrund. Självfallet är det viktigt att det gemensamma måldokumentet kommer fram, som jag sade förut. Det är viktigt att organisationen ute i kommunerna utvecklas på det sätt som vi har talat om och att vi får en fortbildning som successivt förbereder personalgrupperna för det stora som nu kommer att ske.

Det är stort, det vi nu gör, mycket stort. Jag är glad över att ha fått lägga fram denna proposition. Jag tror att den, som ett uttryck för ett annat synsätt på gemensam sektor, så småningom kan komma att värderas inte bara utifrån sina pedagogiska förtjänster utan också utifrån detta att vi tilltror dem som är skolans uppdragsgivare – föräldrarna – omdömet och förnuftet att fatta detta beslut. Sedan är det upp till oss som möter dessa föräldrar att ge det stöd som de har rätt att få.

Anf. 94 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Göran Persson sade inledningsvis att han i huvudsak skulle uppehålla sig vid frågan om den flexibla skolstarten. Det gjorde han också – helt och hållet. Jag kan förstå om han undviker ämnet hemspråkundervisning.

Det är riktigt, som Göran Persson säger, att kommunalmännen säkert klarar av frågorna om lokaler osv. Skrivningar härom förekommer heller inte i propositionen. Det är utbildningsutskottet som har gjort de tilläggen. Då måste det finnas något syfte med dem. Jag tycker att det är rimligt att begära av i första hand utskottsmajoriteten en förklaring av vad som avses. I andra hand lär det bli skolministerns uppgift, i varje fall under den närmaste tiden, att svara på den typen av frågor. Därför är det nog bra att frågorna reses.

Göran Persson säger att det pedagogiska bakgrundsresonemanget är att man skall möta barnet sådant det är. Det är så riktigt tänkt. Men det kräver i sin tur också förutsättningar. Det kräver att man har resurser på lågstadiet att möta barnen i olika åldrar sådana de är. Det kräver att man har god tillgång till personal så att man kan ha små grupper. Det kräver en rejäl fortbildning, vilket i sin tur kräver både tid och pengar. Det kräver att personalgrupperna har en sådan sammansättning som jag antar att utbildningsutskottets majoritet egentligen menar, fast dess företrädare inte riktigt kan förklara vad de har tänkt. Det kan alltså vara en mix av förskollärare och lågstadielärare som arbetar tillsammans för att skapa förutsättningar att möta barnen sådana de är. Men det kräver i sin tur att man har resurser i form av pengar.

Såsom beslutet nu är utformat kommer kommunerna för att lösa dessa uppgifter att ha mindre pengar än vad de hade tidigare. De får inte något bidrag för sexåringarna i barnomsorgen. De får inte heller något bidrag för

sexåringarna när dessa nu kommer till förskolan. Resultatet för kommunerna är att de får ett större åtagande. De skall uppfylla dessa tjugiga pedagogiska målsättningar, och de kommer att ha mycket bristfälliga resurser för att göra det. Det är där som resonemanget inte bär, Göran Persson.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Vissa frågor
avseende skol-
väsendet*

Anf. 95 YLVA JOHANSSON (v):

Herr talman! Göran Persson talade varmt om en gemensam lokal organisation för skola och barnomsorg, och denna strävan delar vi. Men centralt är det fortfarande två strukturer och två organisationer: å ena sidan skollag och skolverk, å andra sidan socialtjänst och socialstyrelse. Göran Persson tog själv upp risken för att den organiserade pedagogiska verksamheten i folkskolan reduceras till social omsorg. Han vill i stället understryka att det både inom skolan och inom barnomsorgen handlar om bra pedagogisk verksamhet. Men varför då inte erkänna det fullt ut och inordna även barnomsorgen inom skolverkets ansvarsområde?

Jag tror att det är särskilt viktigt att det nya skolverkets arbete med uppföljning och utvärdering liksom dess fältorganisation redan i starten får omfatta också den pedagogiska verksamhet som i dag bedrivs inom ramen för barnomsorgen.

Anf. 96 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Jag håller helt med Göran Persson om att det är skolan som skall vara barnmogen, inte barnen som skall vara skolmogna.

När det gäller flexibiliteten i skolstarten vill jag säga att den kan behållas även när man efter en övergångstid fattar beslut om skolplikt från sex års ålder. Det finns flexibilitet i dag när föräldrar kan skjuta upp barnens skolstart till åtta års ålder. Då kan man ju flytta ned alltsammans ett år och låta de föräldrar som så vill flytta upp barnens skolstart från sex till sju års ålder.

Anf. 97 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag vill upprepa min fråga till Göran Persson: Kommer regeringen att vidta särskilda åtgärder för att belysa läget angående hemspråksundervisningen? Denna har onekligen förändrats – först tog man pengar från hemspråksundervisningen, men nu gör man det inte längre. Går man ut med en särskild drive i kommunerna?

Om det vidare blir en flexibel skolstart och man sänker åldern för skolstarten ytterligare, kommer man då att betraktas som en underlig person, om man börjar vid åtta års ålder? Det finns forskare som säger att vi egentligen borde skjuta upp skolstarten till åtta års ålder för att inte beröva barnen möjligheter till inlevelse, känslor osv. Även det är något att tänka på. Kommer man att betraktas som en särling om man skjuter upp skolstarten till åtta års ålder?

Anf. 98 Statsrådet GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Först några ord till Larz Johansson. De resonemang som utskottet har fört får naturligtvis utskottet svara för. Kan utskottets företrädare inte precisera vad som står i betänkandet, menar Larz Johansson att det faller på min lott att göra det. Jag vill bara säga att jag inte kommer att återfalla

i beteendet att från statens sida gentemot kommunerna i detalj börja föreskriva hur lokaler skall se ut, hur fortbildning skall bedrivas och hur andra insatser skall göras för att underlätta denna förändring. De vore att återgå till en gammal ordning, som jag ju vet att Larz Johansson på många sätt behärskade fullt ut. Även om det paradoxalt nog kontrasterade litet mot hans decentralistiska läggning, stod det inte att finna någon mer förfinad centralist i denna kammare vad gäller regelverkets uttydning än herr Johansson i Nyköping. Jag var naturligtvis när vi avskaffade regelverket orolig för herr Johanssons fortsatta skolpolitiska insatser, men nu inser jag att det här öppnar sig ett nytt fält, på förskole- och skolområdet, med en lång rad regler som skulle kunna tas fram och utvecklas. Jag passar mig för detta, och jag tycker inte heller att Larz Johansson skall driva debatten i den riktningen. Det vore ett steg tillbaka.

Vad gäller statsbidragsfrågan har vi mycket riktigt två olika statsbidragssystem, ett för förskolan och ett för grundskolan. Det pågår nu en kommunalekonomisk utredning, och det är inte alls otroligt att den kommer att uppden frågan. Skolan har ju ett statsbidragssystem som är uppbyggt så att statsbidraget faller ut ett år i efterskott. För förskolan utfaller det under verksamhetsåret. Det är en övergångssituation som snarare är av likviditetskaraktär för kommunerna än en resultatfråga i deras budget. Så är fallet rent principiellt, men detta är knappast av sådan vikt att det kommer att hindra kommunerna från att göra den förändring som den flexibla skolstarten innebär.

Jag kan inte ställa ut några löften kring Ylva Johanssons resonemang om en gemensam central tillsynsmyndighet. Men det är klart att det ligger i sakens förlängning att om vi får en utveckling ute i kommunerna där det här växer samman och om vi får en gemensam läroplan, finns det naturligtvis mycket som talar för att också tillsyn och statligt myndighetsansvar kan komma att samordnas. Det vill jag ändå ha sagt, eftersom jag tycker att det ligger i frågans riktning.

Också när det gäller hemspråksfrågorna gör vi en viktig förändring. Det är lätt att uppträda som populist i det sammanhanget. Invandraropinionen i hemspråksfrågan varierar, men jag vill påstå att den är övervägande negativ till förslaget. Det finns också personer som tycker att det är bra. Det är alltid frestande att utnyttja ett sådan läge.

Men det farliga, Larz Johansson och Ylva Johansson, hade varit att också i fortsättningen låta den tingens ordning råda som hittills har rått. Vi har vad gäller hemspråksundervisningen haft en utveckling inom svensk skola under 1980-talet där kostnaderna har rusat iväg och där grupperna successivt har blivit allt mindre. RRV har gjort en undersökning, som man naturligtvis i och för sig kan vifta bort, men som faktiskt beskriver tillståndet i några stora kommuner, däribland Göteborg. Av den framgick att man i Göteborgs kommun hade en genomsnittlig gruppstorlek om 1,4 elever per invandrarlärare. Sådant leder förr eller senare till en reaktion där verksamheten ifrågasätts – inte från pedagogiska utgångspunkter utan utifrån hur vi hanterar resurserna för verksamheten.

Jag tycker att hemspråksundervisningen är viktig. Därför skall den bedrivas på så skolmässiga grunder som möjligt. Vi har därför också infört regeln

att om det är färre än fem elever i gruppen, är kommunen inte skyldig att anordna hemspråksundervisning. Så skall regeln formuleras.

Man kan jämföra detta med övriga språkgrupper i skolan, men också med förhållandena i vårt grannland Finland, som har exakt samma regel för sina hemspråksgrupper. Detta har varit inte minst viktigt att understryka när vi har talat med våra finska kamrater.

Man kan sedan komma i ett läge där vissa barn inte kan erbjudas en hemspråksundervisning på sin skola. Då får man överväga att göra det efter skoldagens slut eller, om det går att lösa, på lördagar. Det är så vi som har lagt förslaget har sett på detta, inte som ett sätt att ta bort verksamheten från skoldagen och från skolan och att försämrå för eleven, utan som ett sätt att för det fall att man inte uppnår grupper om fem, faktiskt öppna en möjlighet inom skolans ram att ändå lösa detta på ett rimligt sätt, utan att pojkar och flickor förlorar undervisning i andra angelägna ämnen.

Det är också så resonemanget har uppfattats av invandrarorganisationer. Jag har träffat företrädare för dem, och invandrarorganisationerna och departementet har varit överens om att i en gemensam arbetsgrupp följa hemspråksfrågans utveckling. Där skall vi bl.a. ta upp de frågor som Eva Goës vidrör – hur informationen utformas inom kommunerna och hur det kommer att se ut efter riksdagsbeslutet. Vi räknar med att Kommunförbundet skall göra den huvudsakliga insatsen, men vi skall också tillsammans med organisationerna studera hur det går till. Det är viktigt också för oss.

Larz Johansson tog upp en fråga som jag tycker att det är viktigt att också för min del att kommentera, nämligen avgifter i fristående skolor. Han säger att det i betänkandet förs ett resonemang innebärande att man kan ta ut smärre, skäliga avgifter. Jag tror att det är bra om vi för ett samtal om avgifter i fristående skolor. Skall vi ge ett statsbidrag till fristående skolor som motsvarar det statsbidrag som behovet i en vanlig kommunal skolorganisation skulle ha resulterat i, är det rimligt att vi också principiellt diskuterar behovet av avgifter i sådana verksamheter. Avgiften får väl i ett sådant sammanhang snarast funktionen av att rangera en eventuell kö. Det är principiellt något som vi borde studera.

Vi har ett år på oss innan föreskrifterna på detta område träder i kraft, så det finns tid för detta. Jag är glad för att Larz Johansson tog upp det. Jag tror att det finns partipolitiska förutsättningar för att hantera också denna frågeställning över blockgränserna, och det bidrar jag gärna till.

I övrigt innehåller diskussionen och betänkandet många andra viktiga frågor. Jag beklagar att de faller bort i diskussionen. De är stora nog var för sig att föra en debatt omkring. Precis som Helge Hagberg sade har vi genomfört oerhört många och genomgripande förändringar av skolsystemen. Det är uppenbart att det är svårt att föra många debatter samtidigt. Det är kanske en baksida till att vi har haft ett högt tempo. Å andra sidan får vi faktiskt under den här perioden, med den här riksdagsmajoriteten, mycket gjort på skolområdet.

En som har bidragit till detta är Helge Hagberg, som nu lämnar oss. Till honom vill jag, som alla andra i debatten, framföra ett varmt tack för konstruktiva bidrag till gagn för den svenska skolans utveckling och ungdomar-

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

*Vissa frågor
avseende skol-
väsendet*

nas fostran till fria, självständiga och stolta individer i ett demokratiskt samhälle. Tack, Helge!

Anf. 99 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag trodde att Göran Persson skulle reagera på en liten kommentar som Birgitta Rydle fällde. Hon sade att detta egentligen bara var inledningen och att detta kan leda fram till att vi sänker skolpliktsåldern till sex år. Jag trodde att Göran Persson skulle reagera på det påståendet.

Sedan kommenterade Göran Persson detta med regelverket och hänvisade till en herr Johansson i Nyköping. Han skulle ha kunnat en del om det här. Så länge vi har eller har haft ett regelverk är det inte så dumt att känna till hur det fungerar. Jag har t.o.m. hört talas om någon av våra grannkommuner där man utnyttjat kunskaperna så till den milda grad att man också kunde kringgå regelverket en och annan gång.

Sedan sade Göran Persson att man skall akta sig för att återfalla i det här beteendet att börja föreskriva saker och ting. Vid flera tillfällen har jag just pekat på dels att utbildningsutskottet, när det gällde skolstarten, skulle passa sig för att göra det, dels att jag tycker att Göran Persson sannerligen har återfallit till det väl mycket under den här tidiga våren, eller vintern kanske man skall säga. Som jag erinrade om tidigare, avreglerade vi och beslöt att vi skulle ha ett generellt statsbidragssystem, ett finansiellt stöd, till kommunernas skolväsende där de själva skulle bestämma hur de hanterade sina pengar. Det dröjde inte länge förrän Göran Persson var där och skulle reglera och sade att 300 miljoner skulle vi ta bort från en alldeles bestämd del av detta. 55 miljoner skulle vi ta bort från Grundvuxutbildningen. Ett sällsynt illa valt besparingsförslag.

Detta använder Göran Persson nu som argument och säger att det hade varit farligt att låta den tingens ordning råda som ledde till att vi fick en dyrare hemspråksundervisning och mindre grupper. Javisst, det hade varit farligt, men vi lät ju inte den tingens ordning råda. Vi bröt den med det nya statsbidragssystemet, där vi gav kommunerna ett ansvar för att se till att all undervisning, vare sig det handlade om hemspråk, matematik eller svenska, bedrevs på ett rationellt och kostnadseffektivt sätt. Det fanns ingen anledning att peka ut hemspråket och invandrabarnen på det sätt som gjordes här. Det fanns heller ingen anledning att peka ut hemspråksundervisningen och säga att den skall bedrivas på lördagar. Det har uppfattats så ute i landets kommuner – det är inte särskilt populistiskt att hävda att det även har uppfattats så bland invandrarna och deras barn – att det kommer att leda till att praktiskt taget all hemspråksundervisning kommer att ske på lördagar. Då kommer omfattningen att begränsas högst avsevärt. Då kommer det att uppstå stora besparingar, och det inser naturligtvis kommunerna också.

Anf. 100 YLVA JOHANSSON (v):

Herr talman! När det gäller hur resurserna för hemspråksundervisning har använts och kommer att användas, Göran Persson, tror jag egentligen att skolministern håller med mig. Det beror i första hand på statsbidragssystemets struktur och inte på frånan av möjligheter att förlägga undervisning till lördagar. Ett av de viktigaste argumenten för det statsbidragssystem som

riksdagen beslutade om i höstas var förhoppningen, för att inte säga övertygelsen, om att detta skulle leda till effektivare resursanvändning ute i kommunerna. Jag tycker att man hoppar över ett väsentligt led i resonemanget om man, som Göran Persson här, tar en ineffektiv resursanvändning i det gamla bidragssystemet som intäkt för att nu, innan det nya bidragssystemet ens har satts i sjön, vidta åtgärder när det gäller undervisningsgruppernas storlek och undervisning på lördagar.

Anf. 101 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Sverige har varit ett föregångsland när det gäller hemspråksundervisning. Jag läste nyligen invandrarkvinnornas tidning. Den kvinna som drog det tyngsta lasset när det gäller hemspråksundervisningen har nu gått bort, och hela tidningen handlade om henne. Hon kämpade i många herrans år och förde upp Sverige till att bli det bästa landet när det gäller hemspråksundervisning. Jag tycker att det är hemskt att vi försöker dra ner den bilden av Sverige på de här viset. Därför är jag åtminstone glad över att Kommunförbundet skall få en liten uppgift att sprida information om att hemspråksundervisning skall försöka behålla sin status – hur det nu skall gå till efter alla dessa turer.

Det måste ju finnas andra vinster att göra inom hemspråksundervisningen, t.ex. genom att hemspråkslärarna fortbildar sig. Har Göran Persson funderat på det? Då skulle man kunna få en annan schemaläggning. Man skulle kunna utnyttja hemspråkslärarna på ett bättre sätt. Man kanske skulle kunna använda fortbildningsmedel och snabbutbilda, precis som man gör på många andra områden.

Sedan vill jag än en gång ta upp detta: Kommer man att betraktas som konstig om man börjar skolan när man är åtta år, om vi skall sänka till flexibel skolstart vid sex år? Det blir ju då så småningom ett mer allmänt vedertaget begrepp.

Anf. 102 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag vill säga några ord om detta med sexårsstarten. Det har ju väckt en viss oro runt om i landet. Mot den bakgrunden tycker jag att det är bra att utskottsmajoriteten har utvecklat resonemanget något kring dessa frågor. Man har tidigare här i debatten flera gånger återkommit till hur saker och ting uppfattas. Detta har på sina håll uppfattats så, att det enda kommunerna behöver göra är att titta sig omkring och se om det finns några tomma bänkar bland sjuåringarna och plocka in sexåringar där.

Då tycker jag inte att det på något sätt strider emot de principer vi numera skall ha om arbetsfördelning på skolområdet att utskottet för ett resonemang om vilka förutsättningar som utskottet anser bör föreligga. Orden är vägda på guldväg i så måtto att det här inte får någon rättsverkan i den meningen att någon, med stöd av detta, kan hävda att det är juridiskt omöjligt att ta in sexåringar. Det blir ändå en påminnelse om att vi som nu är med om att fatta detta beslut är medvetna om att för att det skall genomföras på ett kvalitativt bra sätt, är det en del förutsättningar som bör vara för handen. Jag tror att det på åtskilliga håll i landet kommer att vara till glädje att utbildningsutskottet har gjort de här kompletterande skrivningarna.

Anf. 103 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Eftersom Lars Leijonborg använde orden "vägda på guld-våg" och eftersom Lars Leijonborg är en av vågmästarna kunde det kanske vara bra om Lars Leijonborg förklarade t.ex. vad "samt personalgruppernas sammansättning" betyder.

Anf. 104 Statsrådet GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Först har vi Birgitta Rydles inlägg om skolplikten och skol-startsåldern sex år. Jag kommenterade faktiskt hennes inlägg, Larz Johans-son. Jag sade att jag var starkt kritisk och negativ till en utveckling där vi lägger fast skolplikt vid sex års ålder som en fix gräns, av det psykologiska och pedagogiska skälet att gör vi detta har vi sagt att den strukturerade peda-gogiska verksamheten försiggår i skolan. Försколеåldern är oerhört viktig för barnens utveckling. Därunder pågår en avancerad pedagogisk verksam-het. Jag vill att dessa verksamheter skall kopplas samman, gå som hand i handsken med varandra. Vid sex sju års ålder inträffar den period i barnens liv då skolplikten genomförs. Det får deras föräldrar fatta beslut om. Det är så resonemanget ser ut, så jag har faktiskt svarat på frågan.

Återigen befaras det att det skall bli dålig kvalitet och slarvigt. Under-skatta inte föräldrarna! Vi som har barn i denna ålder är engagerade i våra barns skolgång, och vi har varit oerhört engagerade i deras dagisverksamhet. Ingen skall få mig att tro att vi kommer att få föräldrar som väljer en tidigare skolstart om de ser att kommunerna inte kan erbjuda en fullgod verksamhet. Då får ungarna vara kvar på dagis, därför att det är bäst för dem. Det är däri som greppet ligger, dvs. att vi faktiskt säger att det här sker i den takt som föräldrarnas önskemål ger uttryck för. Vi litar på att föräldrarna äger den kompetensen och kraften. Skolstarten vid åtta års ålder, som fanns tidigare, försvinner också ut ur regelverket i och med detta förslag. Det föreslås i pro-positionen.

För sista gången vänder jag mig till Larz Johansson angående exercisen i regelverket, vad utskottet har gjort och att allt vägs på guldväg osv. Vi kan ha olika uppfattningar om detta. Men det ankommer inte på mig att recensera utskottet. Men när utskottet väl har gjort en skrivning och man har den kri-tiska uppfattning som Larz Johansson har, avstå då i det goda namnet att driva denna sak till sin spets så att vi här i kammaren börjar att exercera om kvadratmetrarna! Det finns naturligtvis ingen av oss som önskar en sådan utveckling. Då återstår utskottets politiska resonemang om kvalitetsfrågor i sammanhanget. Sedan får kommunerna, och ytterst föräldrarna, avgöra vari kvalitetsfrågan ligger.

Så har vi de 300 milj.kr. som togs bort. Utskottet gjorde motsvarande ned-dragning i kronor på sektorsbidraget. Vi var överens om det statsfinansiellt riktiga i att göra förändringar. Sedan återstod det om pengarna skulle tas från en del av sektorsbidraget, som var knutet till den verksamhet som hade expanderat snabbt och som vi visste att det fanns en del luft i hos många kommuner. Mitt förslag var att pengarna skulle tas i den delen av sektorsbid-raget. Nu gjorde inte utskottet så. Det resulterade i att en del kommuner nu bär en neddragning av sektorsbidraget som de inte har möjlighet att kom-pensera sig för. De har ingen hemspråksundervisning som kommer att för-

ändras eller att bedrivas effektivare och mer rationellt. Andra kommuner däremot, som har en omfattande hemspråksundervisning som inte har bedrivits rationellt, får med den förändring som utskottet har genomfört en viss överkompensation. Så ser det principiellt ut, och det skall vi inte blunda för.

Vi kan se på grannkommunerna till Johanssons och min hemkommun. Eskilstuna har gjort en intressant genomgång i dagarna av sin hemspråksundervisning. Det har visat sig att det finns väldiga vinster att göra pedagogiskt men också ekonomiskt av en mer rationell hemspråksorganisation. Det blir, kort uttryckt, mer hemspråksundervisning, fast i större grupper som är mer skolmässiga. Skoldirektören säger troligen att undervisningen är av högre pedagogisk halt och att den dessutom utförs till en betydligt lägre kostnad. Så ser det ut, och det är detta som jag har tagit fram i mitt förslag. Jag kunde inte låta den situationen vara opåtalad. Det är bakgrunden.

Det går alltid att anse att man skulle ha väntat ett tag till och låtit det nya statsbidraget verka fullt ut. Okej, den diskussionen kan vi föra. Men läget var inte riktigt så. Det är vi tydligen överens om när det gäller att reduceringen av motsvarande storlek av sektorsbidraget görs av statsfinansiella skäl.

Larz Johansson formulerade sig som att nu skall undervisning bedrivas på lördagar. Undervisning skall inte bedrivas på lördagar, men den får bedrivas på lördagar. Om vi skall väga på guldvåg och recensera varandras inlägg, är det viktigt att de som säger sig vara anhängare av verksamheten inte sprider en bild av den som gör det svårare att hävda sådant vi tycker är ett vettigt beteende.

Sverige är ett föregångsland på hemspråksundervisningsområdet. Hemspråksklasser, hemspråksgrupper, blandade klasser – allt sådant kommer självfallet att existera i fortsättningen. Det gäller även studievägledning på hemspråk. I anslutning här till är det också fråga om en fortsatt utveckling av svenska som andra språk. Det är en lång rad av olika insatser, som vi alla har anledning att skolpolitiskt markera vikten och värdet av. Men vi måste faktiskt säga att skall detta hävdas i fortsättningen, måste det skötas på något så när skolmässiga villkor när det gäller användningen av resurserna.

Vi undervisar i dag på 89 olika språk i grundskolan. Det kommer att bli färre språk i fortsättningen med denna förändring. Det inser alla. Dock kommer de barn som kommer i åtnjutande av hemspråksundervisning enligt min uppfattning inte att behöva bli särskilt många färre än i dag. Man behöver hjälpas åt med att ordna undervisningen. De får däremot sin undervisning i grupper som är mer skolmässiga, dvs. minst fem elever i varje grupp. Däri ligger förändringen.

Anf. 105 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Det här är en diskussion om vad riksdagen bör säga i olika frågor i den rollfördelning som nu skall förekomma på skolområdet. Därför tycker inte jag att utskottsmajoriteten ytterligare bör precisera hur punkterna vi har tagit upp bör tolkas. Där har jag fullt förtroende för att t.ex. kommunalpolitikerna är fullt kapabla att avgöra vad som är ändamålsenliga lokaler för verksamhet för sexåringar i skolan.

Jag har ett exempel. Det finns en socialdemokratisk motion som behand-

las i betänkandet, Ub178, som just handlar om sammansättningen av personalgrupperna. Såvitt jag kan finna är centerpartiet med på svaret på den motionen. Utskottet framhåller vad föredragande statsrådet har sagt. Det föredragande statsrådet framhåller att det redan förekommer att lärare tjänstgör i förskolan, liksom att förskollärare tjänstgör på lågstadiet. Det anses självklart att sådan tjänstgöring kommer att bli vanligare i framtiden. Att t.ex. en förskollärare ingår i arbetsenheten på lågstadiet finner det föredragande statsrådet naturligt.

Jag tycker att den typen av uttalande inte utgör något hinder för att statsmakterna också vidtar liknande åtgärder i framtiden. Jag tycker att den typen av kommentarer som utskottsmajoriteten har gjort i sammanhanget bara skall uppfattas som positiva.

Anf. 106 YLVA JOHANSSON (v):

Herr talman! När man lyssnade på Göran Persson kunde man få intrycket att även jag och vänsterpartiet accepterat nedskärningen om 300 milj.kr. på sektorsbidraget till skolan. Jag vill bara klargöra att så inte är fallet. Det framgår av den reservation som vi lämnade i det sammanhanget när det gäller anslagsbeloppet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

11 § Folkbildningen

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU18 Folkbildningen (prop. 1990/91:82 och 1990/91:178).

Anf. 107 ULF MELIN (m):

Herr talman! Den detalj- och regelstyrning vid statsbidragsgivningen som styrt studieförbund och delvis också folkhögskolor har i många stycken varit olycklig. Det är därför positivt att folkbildningsorganisationerna fortsättningsvis skall vara självstyrande. Däremot tycker vi moderater att man skapar en onödig byråkrati när folkbildningsorganisationerna åläggs att bilda ett nytt folkbildningsråd.

Vi förordar i stället att de föreslagna uppgifterna skall läggas på det etablerade Folkbildningsförbundet. Majoritetens invändning mot förslaget, att det skulle gynna studieförbunden genom att folkhögskolorna inte är med i det nuvarande Folkbildningsförbundet, är enligt min mening en felaktig beskrivning. Både Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, RIO, och länsbildningsförbunden är i dag medlemmar. Det som krävs är att också Landstingsförbundet blir medlem; sedan är saken klar.

När det gäller den framtida utvecklingen för både folkhögskolor och studieförbund är det enligt vår uppfattning oerhört viktigt att man satsar på kvaliteten i stället för kvantitet. Vi moderater har i vår motion yrkat på att folkhögskolorna skall ha en allmän kurs om minst 30 veckor och 20 deltagare och att

detta skall vara uppfyllt senast läsåret 1992/93. Detta är ju kärnan i folkhögskolans verksamhet och det specifika för dess profil att förmedla bildning.

Jag är mycket förvånad över att vi behövt reservera oss när det gäller längden och deltagarantalet på folkhögskolornas allmänna kurser. Folkhögskolekommittén föreslog i sitt betänkande att "på varje statsbidragsberättigad folkhögskola skall årligen ges minst en allmän kurs om minst 30 veckors längd. Kursen skall ha minst 20 deltagare närvarande vid kursstarten."

Även det snart begravda SÖ påpekar i sitt remissvar att detta statsbidragsvillkor är ett grundläggande krav för stadga i verksamheten och för upprätthållande av en bred kompetens hos lärarkåren. Det markerar betydelsen av en gemensam bas av allmänorienterande kurser och motverkar tendensen till dominans för korta och mer specialbetonade kurser. Vidare sade skolöverstyrelsen: "En lång allmänskurs är också en förutsättning för att de utbildningspolitiska målen nås." Denna uppfattning, som både folkhögskolekommittén och skolöverstyrelsen framförde, beaktades varken av regeringen eller utskottets majoritet, vilket jag beklagar. Man bryr sig varken om de allmänna kursernas längd eller deltagarantal.

Vi moderater delar alltså den uppfattning som framförts av folkhögskolekommittén och skolöverstyrelsen.

Utbildning vid folkhögskola kan vara en bra lösning för den som söker alternativ utbildning eller den speciella arbetsform som folkhögskolan kan erbjuda. Därför skall folkhögskolan ses som ett fullvärdigt alternativ, som skall stå öppet för alla som har fyllt 16 år.

Jag konstaterade i min inledning att folkbildningens anordnare i fortsättningen själva lägger fast målen för verksamheten, medan regering och riksdag lägger fast målen för bidragsgivningen. Det är bra.

Ser man på det nuvarande statsbidragssystemet till studieförbundens verksamhet, kan man i stor utsträckning finna att det premierar kvantitet före kvalitet. Ju fler studiecirklar som inrapporteras, desto högre statsbidrag. Detta har som sagt varit olyckligt. Ett skäl till att vi fått denna utveckling är att den kompetensgivande utbildningen, i formell mening, inte får bedrivas av studieförbunden.

På s. 17 i betänkandet behandlas bl.a. yrkande 1 och 2 från vår kommittémotion. Det har där smugit sig in en liten felaktighet. Där står att vi föreslagit att "som villkor skall ställas att den utbildning som ges inom studieförbunden leder till formell kompetens". Så är det inte. Vad vi däremot har sagt är att de centralt fastlagda målen i realiteten också utgör motiv för den statliga bidragsgivningen. Så länge huvudmännen för folkbildningen, i detta fall studieförbunden, inte tillåts bedriva formellt kompetensgivande utbildning är det risk för att den nuvarande ordningen består. Därigenom begränsas också motiven för statligt stöd till verksamheten.

Studieförbunden står inför ett vägval. Antingen väljer man att verka för att bedriva kompetensgivande utbildning eller att sätta andra mål i centrum. Motiven för offentligt stöd till verksamheten måste då analyseras och debatteras. Detsamma gäller den del av folkhögskolornas korta kurser som i många fall är en form av uppdragsutbildning som inte bör finansieras från folkbildningsanslaget.

Det går, enligt vår uppfattning, att bättre utnyttja och utveckla studieför-

bundens potential för att dessa med sitt finmaskiga nät skall kunna bidra till en kvalificerad utbildnings- och bildningsverksamhet.

Folkbildningsrådet skall enligt förslaget årligen utvärdera verksamheten. Utöver detta skall regeringen vart tredje år svara för en fördjupad utvärdering. Givetvis skall man utvärdera sin egen verksamhet, det ligger i ens eget intresse, men det är ännu viktigare att man också låter en fristående enhet utvärdera och granska verksamheten.

Elever som genomgår folkhögskola får i dag ett studieomdöme. Vid ansökan till högre utbildning utgör elever från folkhögskola en egen kvotgrupp. För att skapa möjligheter till jämförelser mellan eleverna finns det s.k. folkhögskoleprovet.

Allt fler folkhögskolor avstår från att använda detta prov. Någon normering av provet har heller inte ägt rum under de senaste åren. Regeringen och utskottsmajoriteten hävdar att proven kan utgå och att det räcker med studieomdömet samt att allt fler väljer att söka in på högskolan via högskoleprovet.

Det är vår uppfattning, att antingen bestämmer man sig för att folkhögskolan inte skall ha en egen kvotgrupp, och då blir nomineringsförfarandet inaktuellt och eleverna får genomgå högskoleprovet, eller så behåller man den särskilda kvotgruppen, och då är normeringen nödvändig. Om det inte finns ett normeringsinstrument kommer förtroendet för studieomdömena att urholkas. Detta gagnar varken elever eller skolor.

Jag tror att det är en uppenbar risk att man omedvetet sänker statusen på folkhögskolan och dess utbildningar när man säger nej till folkhögskoleprovet.

När det till slut gäller statsbidraget till central kursverksamhet anser vi att de organisationer som får bidrag själva bör svara för sina kostnader. Vi kan inte finna några skäl till varför staten skall finansiera denna verksamhet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 108 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Den här dagens olika utbildningsdebatter har behandlat utbildningsmöjligheter för olika åldrar. Nu gäller det vuxna som i den s.k. folkbildningen skall få chansen att i en framgångsrik pedagogisk modell studera sådant som de själva uppfattar som värdefullt. Det kan gälla att ta igen sådant som man missat i sin tidigare skolgång. Det kan också vara studier som behövs för insatser i demokratiska sammanhang.

Studiecirkeln har haft en enorm betydelse för att utveckla Sveriges demokrati. Folkhögskolan har alltid haft stor betydelse som komplement till annan ungdoms- och vuxenutbildning. För många av oss har just folkhögskolan givit chanser till högre utbildning som vi annars inte kommit åt.

I utbildningsutskottets betänkande om folkbildningen föreslås att folkbildningens organisationer och skolor skall få ett förtroende, något som hälsas med glädje av alla som är engagerade i den verksamheten. De nu gällande ganska snåriga statsbidragsreglerna skall upphöra att gälla, och folkbildningen skall själv fördela tillgängliga statsbidrag och svara för huvuddelen av kontrollen. Regeringen visar tilltro till folkbildningens möjlighet att själv fastställa mål och inriktning för sin verksamhet.

Folkpartiet liberalerna anser att de målen räcker som bedömningsgrund för huruvida statsbidrag är motiverade. Dessa mål bör vara tillräcklig grund för offentliga bidrag utan att staten dessutom skall ange specificerade mål för statsbidrag till folkbildningen. Den utvärdering som verksamheten givetvis måste underkasta sig får visa om motiven för bidrag kvarstår.

Därför har Lars Leijonborg och jag reserverat oss mot utskottsmajoritetens uppfattning att staten som bidragsgivare måste ange mål för styrning av folkbildningen. Utskottet skriver att det måste betraktas som både naturligt och nödvändigt att staten anger vad man främst vill uppnå med de statliga medel som anslås till folkbildningen.

Vi anser att det bör vara tvärtom. Folkbildningen talar om vilka mål den har och vad den vill arbeta för. Bidragsgivarna kan då avgöra om de deklARATIONERNA motiverar bidrag. Om kontrollen efteråt visar att målen inte uppfyllts, bör naturligtvis bidragen upphöra.

Värderade talman! För Sveriges folkhögskolor är det här beslutet överraskande positivt. En folkhögskolekommitté – i vilken bl.a. jag ingick – har arbetat med folkhögskolans framtid. Kommittén skriver, att folkhögskolorna alltså bör ha till huvuduppgift att ge allmän medborgerlig bildning. De bör också ge fördjupade och specialinriktade kunskaper och färdigheter, t.ex. inom den praktiskt-estetiska sektorn. Därutöver bör de få ge utbildning för folkbildningsverksamhetens, folkrörelsernas och de ideella och fackliga organisationernas behov av ledare och funktionärer samt utbildning för ledaruppgifter främst inom kultur- och fritidssektorn.

Regeringens proposition och utbildningsutskottets betänkande ger folkhögskolan goda möjligheter att spela den roll som folkhögskolekommittén skisserade. En extra finess är att riksdagen nu ger folkhögskolan möjlighet att – tillsammans med övriga delar av folkbildningen – själv styra sin verksamhet utan detaljerade anvisningar från staten.

Värderade talman! Jag står förstas bakom samtliga reservationer där folkpartiet liberalerna finns med. För att vinna tid i den här debatten nöjer jag mig med att yrka bifall till reservation nr 10 och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Elver Jonsson (fp).

Anf. 109 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall göra det här inlägget ganska kort, eftersom jag hade ett överdrag i mitt förra inledningsanförande.

Jag konstaterar som Carl-Johan Wilson att det beslut riksdagen kommer att fatta är en glädjande tilldragelse för folkbildningsorganisationerna, för Folkbildningsverket. Men jag tycker att det finns anledning att påminna om att när folkbildningen tog på sig ansvaret att vara mottagare av statsbidragen, att själv sköta fördelningen och svara för både sin utvärdering och sina målbeskrivningar, gjorde man det under den förutsättningen, som man i varje fall då förespeglades, att man skulle få en treårig budgetperiod, där man visste vilka resurser man skulle ha att röra sig med under de kommande tre åren.

När propositionen väl kom, innehöll den bara en ettårig budgetperiod.

Det var naturligtvis en stor besvikelse och det vållade mycket oro bland folkbildningsorganisationerna. De konstaterade ju att det var näst intill omöjligt att planera för verksamheten, ta på sig det stora ansvaret med en sådan kort tid att planera för, utan att därefter veta vilka resurser de skulle ha till sitt förfogande.

Av den anledningen väckte centern en motion, där vi föreslog att budgetperioden skulle utsträckas till tre år. Vi kan glädjas åt att ett enigt utskott har tillstyrkt den motionen. Det kommer att bli en treårig budgetperiod, och det är bra.

Men det som stör litet grand i bilden är att moderaterna och folkpartiet samtidigt har lämnat ett särskilt yttrande, där man säger att man vill påpeka att propositionen om folkbildningen inte innehöll det beslutsunderlag som hade varit önskvärt som grund för en treårsplanering.

De som avgivit yttrandet förutsätter att regeringen återkommer med ett bättre beslutsunderlag för de två senare åren i planeringsperioden. "Därmed får det av utskottet nu förordade beslutet om treårsramar i första hand en principiell karaktär", står det vidare.

Detta har naturligtvis vållat oro bland dem som läser utskottets betänkande och det här särskilda yttrandet. Jag vill därför ställa frågan konkret till Ulf Melin och Carl-Johan Wilson: Innebär det särskilda yttrandet att ni inte står fast vid att folkbildningen för de två därpå kommande åren skall ha samma statsbidrag som första året, med den indexuppräknings som utskottet förutsätter?

Vi vet att moderata samlingspartiet upprepade gånger under de senaste åren lagt fram besparingsförslag som gällt folkbildningen. Menar Ulf Melin att man med det särskilda yttrandet känner sig oförhindrad att till ett kommande år lägga fram nya besparingsförslag? I så fall, Carl-Johan Wilson, kommer folkpartiet då att ställa sig bakom den typen av besparingar?

Det är inte en ointressant fråga, i all synnerhet som det är ett valår. Alla våra resp. partier gör ju anspråk på att komma i den positionen att de kan vara med och bestämma hur det blir i fortsättningen.

Därför är det, tycker jag, ganska viktigt att ni båda nu ger ett rejält besked till folkbildningen och dess organisationer, om ni står fast vid beslutet om treårig budgetperiod med samma belopp fortsättningsvis och med den indexberäkning som vi har varit överens om i utskottet.

Anf. 110 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Som svar på Larz Johanssons fråga om folkpartiet liberalernas inställning till ettårs- eller treårsbudget kan jag svara precis som det står i det särskilda yttrandet, att det saknas tillräckligt underlag i propositionen. Det kan man väl förstå, eftersom propositionen inte alls innehåller någon treårsbudget. Därför fanns det naturligtvis inget sådant underlag, men det kanske vi kan få så småningom.

Att nu binda sig vid samma belopp tycker jag inte är nödvändigt. Det kan bli både mer och mindre. Att säga att vi måste acceptera exakt det belopp som Larz Johansson hänvisar till innebär ju att lägga locket på. Ingen regering kan ju ge några löften om vad som skall hända varje år framöver. Det tror jag att folkbildningens organisationer väl inser.

Anf. 111 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara tillägga till det som Carl-Johan Wilson sade att vi moderater har lagt fram ett budgetförslag. Det är alldeles riktigt, som Larz Johansson säger, att vi ligger 240 milj.kr. under på det här anslaget, och det står vi för.

Vi har anvisat hur man skall kunna göra besparingar motsvarande detta belopp. Vi har också anvisat hur man kan ge större möjligheter för framför allt studieförbunden att verka i framtiden.

Det går inte att komma ifrån det som jag påpekade i mitt huvudanförande, att studieförbunden har kommit till att jaga cirklar för att få in pengar. Kan-ske har de också låtit utgifterna springa i väg litet grand. Vi vågar påpeka detta.

Principen om treårsbudget har vi naturligtvis ingenting emot. Men en ny regering måste också få möjlighet att sätta sig in i det faktiska ekonomiska läge som landet befinner sig i. Därför har vi avgivit det särskilda yttrandet.

Anf. 112 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Då var det alltså sagt i klartext att egentligen står inte folkpartiet och moderata samlingspartiet bakom utskottsbetänkandet. Det som vi har varit överens om och som i varje fall Carl-Johan Wilson är mycket medveten om, det som vi har diskuterat med folkbildningsorganisationerna, är just att garantera dem likvärdiga ekonomiska villkor för de kommande tre åren.

Det var också en förutsättning för att de skulle våga ta steget att gå in i arbetet, bilda Folkbildningsrådet och ta på sig det gemensamma ansvaret. Nu har både folkpartiet och moderata samlingspartiet gett besked om att de för sin del känner sig oförhindrade att lägga fram besparingsförslag vad gäller folkbildningen under de två kommande åren, trots utskottsbetänkandet.

Anf. 113 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Larz Johansson gör naturligtvis vilka tolkningar han vill av det här. Själv hänvisar jag till vårt särskilda yttrande. Självfallet stöder vi innehållet i betänkandet. Annars hade vi ju avgivit en reservation. Ett särskilt yttrande innebär att vi står bakom utskottets beslut men att vi har avgivit en förklaring.

Jag förstår inte varför Larz Johansson tar upp en hätsk debatt om detta. Låt oss i stället tillsammans arbeta för en stark ställning för folkbildningen i framtiden. Det tycker jag är en mer stimulerande uppgift än att i detta läge fundera över vad vi möjligen kan mena när vi yrkar bifall till hemställan i betänkandet i samma delar som Larz Johansson gör.

Anf. 114 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Detta är ingen hätsk debatt, och jag har inte heller gjort något hästskt angrepp. Jag försökte bringa klarhet i vad som egentligen gäller. Jag tycker inte att Carl-Johan Wilson skall spela upprörd. Han känner väl till förutsättningarna under vilka studieförbunden och folkhögskolorna har gått in i arbetet. Han känner också väl till att de förespeglades en treårig budgetperiod. Nu har vi i utskottet sett till att de får det. Då tycker jag det

är högst anmärkningsvärt att man i ett särskilt yttrande säger att det bara gäller i princip. Vad avser pengarna gäller det inte.

Anf. 115 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Den bredd och den förankring i samhället som folkbildningen har i Sverige är något fullständigt unikt. Den allmänna medborgerska bildningen, förmedlad och utvecklad i studiecirklar och på folkhögskolor, är och har varit en viktig grund för vår demokrati. Det är något som vi skall vara stolta över och rädda om.

Ändå har vi alltså utbildningsklyftor i landet. Fortfarande finns över en halv miljon människor mellan 35 och 50 år som endast har sjuårig folkskola bakom sig. Det är viktigt att ha detta i åtanke när man diskuterar folkbildning och vuxenutbildning och, som nu, förändringar av folkbildningens organisation.

Jag skall inte hålla något inledningsanförande om själva betänkandet, då vi alla är bekanta med dess innehåll. I stället skall jag direkt kommentera förslagen i betänkandet. Det handlar i mycket stor utsträckning om nyorganisation och avreglering för hela folkbildningen. Ett skäl för denna avreglering är att studieförbunden och folkhögskolan skall vara självförvaltande. Staten, dvs. riksdag och regering, skall endast fastställa övergripande mål och villkor som skall ligga till grund för bidragsgivning. Folkbildningens anordnare skall lägga fast målen för verksamheten. Vi är, herr talman, positiva till den här självförvaltningstanken.

Vi har ställt oss bakom förslaget om ett folkbildningsråd som ett nytt fristående centralt organ för folkbildningsfrågor. Det har vi gjort, om än med viss tvekan. Vi tycker att det är bra att studieförbunden och folkhögskolan befrias från den detaljreglering som tidigare ordning innebar.

Vi ser emellertid också att det kan finnas vissa risker att på det sätt som nu sker överlåta både resursfördelning, uppföljning och utvärdering på samma organ. Folk- och vuxenutbildningen är ett rikt förgrenat träd, och alla dess delar kan naturligtvis inte finnas representerade i folkbildningsrådet. De stora studieförbunden och de största intressenterna inom folkhögskolan kommer naturligtvis att dominera, med risk för att det tummas på pluralismen och mångfalden inom folkbildningen. Självstyrningen får inte stanna vid att folkbildningsrådet förvaltar folkbildningen. Skulle så ske innebär det försämrade självförvaltning i cirkelverksamhet och på skolor, ty åtminstone SÖ har – bortsett från det komplicerade systemet med ansökan om statsbidrag – tillåtit ett stort mått av frihet för åtminstone folkhögskolan.

Alltsedan sin tillblivelse har folkhögskolan i såväl pedagogiskt som metodiskt avseende varit en föregångare. Den speciella folkhögskolepedagogiken har också varit befruktande för andra delar av utbildningssektorn. Ett viktigt fundament i denna pedagogik är välkommandet av ett starkt elevinflytande och elevstyrning. Friheten från fastlagda kurs- och läroplaner är ett annat kännetecken. Folkhögskolelärares inflytande över kursernas innehåll och uppläggning är däremot av största betydelse. Av erfarenhet vet man på folkhögskolorna hur viktig all personals medverkan är i den gemensamma målsättningen. Om ett mål med denna verksamhet är att stärka människors tilltro till sin egen förmåga, ge dem insikt i hur viktigt det är att alla har möjlig-

het att delta i demokratiska beslutsprocesser och ge dem självförtroende nog att kunna vara med och påverka samhällsutvecklingen mot demokrati och jämlikhet, så är det viktigt att leva som man lär. Man kan inte lära ut vad demokrati är i en odemokratisk skola där elev- och personalinflytande inte är en självklarhet.

För att garantera såväl lärarnas som elevernas inflytande över verksamheten på den egna skolan – både av demokratiska skäl och för att undervisningen skall ge ett gott resultat – bör rätten till inflytande regleras i förordning. Enligt vänsterpartiets mening står detta inte i någon som helst motsättning till vare sig folkhögskolans traditionella frihet eller den föreslagna avregleringen. Tyvärr har vi inte fått majoritet för detta förslag.

Utskottets majoritet anser "att det bör överlämnas till huvudmannen och styrelsen för folkhögskolan att finna lämpliga former i fråga om medinflytande för skolans personal och elever". Tyvärr framkommer här samma kompletta okunskap om vad det egentligen handlar om som hos den folkrörelsebyråkrat – det finns faktiskt också sådana – som motsatte sig ett reglerat elev- och personalinflytande i folkhögskolekommittén, när han yttrade: Vi har ju MBL! Det räcker väl med det!

Det gör det inte, herr talman. Det är folkhögskolelärarna, ofta i positiv opposition mot styrelse och huvudmän, som har utformat den speciella folkhögskolepedagogik som jag tidigare har talat om. Det är folkhögskoleelevernas aktiva medverkan och påverkan på undervisningen som gett folkhögskolan dess alldeles speciella karaktär. Det är viktigt att deras inflytande över den egna skolans verksamhet garanteras, att nuvarande elevråds och lärarråds inflytande och verksamhet regleras i förordningstext.

Jag yrkar bifall till reservation nr 8 och vill göra herr talmannen och kammarens ledamöter uppmärksamma på att det endast är i reservation nr 8 som den här frågan tas upp till behandling. Reservation nr 7, som finns under samma moment, behandlar endast frågan om skolornas styrelse och således inte detta viktiga elev- och lärarinflytande.

I folkhögskolekommitténs betänkande finns en medvetenhet om betydelsen av att små skolor ges möjlighet att bli större, bl.a. för att internat- och administrationskostnaderna per elev inte skall bli orimligt höga. Likaså finns det en mycket klar uppfattning om riskerna för att mycket stora skolor tenderar att ägna sig åt för vuxenutbildningen och folkbildningen mindre angelägen verksamhet. Även utbildningsministern har tidigare uttalat att folkbildningsanslaget inte skall få användas till att subventionera organisationers konferenshotellverksamhet. Tyvärr har varken betänkandet eller propositionen några skrivningar som gör dessa intentioner tydliga. Vi i vänsterpartiet anser att dessa klart borde framgå, inte minst som en vägledning för det framtida folkbildningsrådets verksamhet och för den kommande utvärderingen.

Så ett par ord om treårsbudgeteringen. Folkhögskolekommittén utgick i sitt betänkande från att treårsbudgetering skulle gälla även för folkbildningen. Propositionen däremot innehöll inte några direkta förslag om en treårig budgetram – tyvärr, måste jag säga, eftersom treårsperioder präglade skrivningen i propositionen både vad gäller uppföljning och utvärdering. Jag behöver dock inte nu argumentera för treårsramar, eftersom ett enigt utbild-

ningsutskott såvitt jag förstår har tillstyrkt vänsterpartiets motionskrav om treårsbudget. Det tycker vi naturligtvis är utmärkt.

Herr talman! Jag blir dock betänksam när jag hör Carl-Johan Wilson och Ulf Melin yttra sig i ärendet. Jag hajade också till inför det särskilda yttrandet som jag inte kunde läsa på något annat sätt än att man, så snart tillfälle ges, skall skära i folkbildningsbidraget. Den brasklapp som Carl-Johan Wilson lämnade här framme, när han sade att han säger vad han säger och att det står vad det står i det särskilda yttrandet, har inte gjort mig lugn på den punkten. Jag är rädd för att folkhögskolan och folkbildningen över huvud taget har ganska obehagliga överraskningar att se fram emot vid ett eventuellt större inflytande för folkpartiet och moderaterna i riksdagen framöver.

Herr talman! Det är utbildningsutskottet som har handlagt frågor om folkhögskolan. Av skäl som främst har med utskottets ärendebalans att göra men till en del också beror på att man vill samla hela folkbildningen under ett utskott kommer folkhögskolefrågorna hädanefter att ligga under kulturutskottet.

Jag tror inte att det automatiskt kommer att innebära någon förlust för folkhögskolan, men jag är orolig för att det kan bidra till att folkhögskolans koppling till vuxenutbildningen urholkas och att folkhögskolan görs till enbart en angelägenhet för folkrörelserna. Rörelsefolkhögskolorna har visserligen åtagit sig att anordna vuxenutbildning och gör det bra. Folkhögskolan får aldrig reduceras till att bli enbart en kultur- och folkbildningsangelägenhet, avskuren från den övriga vuxenutbildningen. Folkhögskolan måste förbli både ett alternativ och ett komplement till den "vanliga" skolan. Därför är det så viktigt att de långa kurserna alltså utgör ryggraden i verksamheten. Vi menar att en allmän folkhögskolekurs på minst 30 veckor skall vara ett minimikrav för att erhålla del av statsbidrag. Det är inte tillfyllest att, som propositionen föreslår, endast ställa kravet att minst 15 % av statsbidrag skall användas till allmän kursverksamhet utan att ställa krav på att den allmänna kursen skall ha 30 veckors längd.

Jag yrkar bifall till vänsterpartiets reservation nr 5.

Det som med en sammanfattande beteckning kallas folkbildning består av flera olika delar. Jag tycker att det finns en risk att blanda ihop dessa delar alltför mycket och inte värna om de skilda uppgifter som olika delar av folkbildningen har och kommer att ha även i framtiden. Vänsterpartiet anser t.ex. att statsbidraget också i fortsättningen bör utgå under två anslag, ett för studieförbunden och ett för folkhögskolorna. Med detta menar vi naturligtvis inte att samarbetet mellan studieförbund och folkhögskolor inte också i fortsättningen bör utvecklas – tvärtom. En anslagsuppdelning mellan de två verksamheterna torde ge *bättre* utgångspunkt för samordning och samarbete. Med ett samlat statsbidrag finns risk för revirtänkande och onödiga motsättningar. Vi har reserverat oss för vårt förslag på denna punkt. Men även om jag står bakom den reservationen, yrkar jag av omtanke om kammarrens tid inte bifall till den.

Studieförbunden och folkhögskolorna är viktiga men olika delar av folkbildningen. Verksamhetsområden och målsättning är olika. Att ett nytt folkbildningsråd skall vara ett övergripande organ för *båda* grenarna av folkbildningen tycker däremot inte moderaterna är så viktigt. De anser – av vilken

orsak förstår jag inte – att fördelning av statsbidrag kan skötas av studieförbundens samarbetsorgan, dvs. Folkbildningsförbundet. Det krävs naturligtvis litet kunskap – ja, rent av folkbildning – för att hålla isär begreppen, också när man pratar om folkbildning. Det är uppenbart att moderaterna inte har det. På annat sätt går det inte att förklara det här moderata förslaget.

När moderaterna sedan vill gå in och skära ned i verksamheten blir det ibland rent av pinsamt. Deras folkbildningsfientlighet framgår med all beaktad tydlighet.

Moderaterna ser alls ingen samhällsnytta med studiecirklar som inte leder till direkt kompetenshöjning i ett traditionellt skolämne, och folkhögskolans korta kurser anser man är uppdragsutbildning som skall betalas av uppdragsgivarna. Följaktligen vill man ta bort statsbidraget för de här verksamheterna och införa betygstvång för studiecirkelarna. En kvarts miljard vill man minska den här delen av folkbildningen med.

Som väl är står moderaterna ensamma om de här folkbildningsfientliga åsikterna, men, herr talman, det vore bra om folkpartiet helst litet tydligare och litet mer rekorderligt än tidigare gjorde klart redan nu, att de inte i framtiden kommer att bistå moderaterna i deras attacker mot folkbildningen.

Moderaterna har tyvärr inte heller den ringaste kunskap om de landstingsdriva folkhögskolornas betydelse. I vanlig ordning framförs åsikterna att landstingen endast bör syssla med sjukvård. Kultur och utbildning i landstingsregi är de motståndare till.

50 av våra 128 folkhögskolor har i dag landsting som huvudman. De ligger ofta i glesbygden. För många människor är de den enda möjligheten till vuxenutbildning. Flera av dem har mycket bra estetiska linjer och ger en undervisning som om den inte bedrivits av dessa landstingsfolkhögskolor skulle ha varit förbehållen en mycket liten del av befolkningen i våra storstäder.

Detta vill moderaterna ta bort, och i stället för att medverka till att fler folkhögskolor tillkommer för att täcka det stora behov som finns, vill man att landstingsfolkhögskolorna försvinner och överförs till annan huvudman.

Det man vill är att sälja ut landstingskolorna, för jag har svårt att tänka mig att moderaterna är beredda att gratis överföra landstingsegendom till exempelvis arbetarrörelsen.

Skär ned folkbildningen, minska mångfalden – det är tyvärr moderaternas fältrop.

Hur kommer folkpartiet och, vill jag faktiskt fråga, centern att ställa sig om moderaterna återkommer med det förslaget efter nästa val?

Slutligen vill jag ta upp frågan om de minskade resurser som folkbildningen kommer att få genom att inga särskilda medel beviljas folkbildningsrådet för den administration som man kommer att överta från SÖ. Men hänvisning till det produktivitetskrav som åvilar samhället i övrigt föreslås i propositionen att 100 miljoner skall tas bort från folkbildningsanslaget. Samtidigt har inte kostnaderna för den administration som SÖ tidigare stått för bakats in i folkbildningsanslaget. Däremot förutsätts det att framtida central administration skall belasta det vanliga anslaget. Därmed utsätts folkbildningsanslaget för dubbla besparingskrav. Vänsterpartiet anser att medel för folkbildningsrådets verksamhet skall utgå som särskilt anslag. Jag yrkar bifall till reservation nr 14, som också centerpartiet står bakom.

Anf. 116 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Visserligen är klockan mycket, men jag känner ändå att jag måste svara på en del av de påhopp som Elisabeth Persson har gjort.

Först till frågan om bildandet av ett folkbildningsråd. Alla har här talat om vikten av frihet och av att man lägger ut ansvar. Trots detta säger ni att man måste bilda ett folkbildningsråd. Vi anser att detta är onödigt. Både RIO och länsbildningsförbunden är medlemmar i Folkbildningsförbundet. Naturligtvis måste man företa en viss omorganisation av Folkbildningsförbundet – det begriper t.o.m. jag.

I det material som ligger till grund för propositionen beskrivs ganska tydligt att många folkhögskolor har väldigt många korta kurser, som kan karakteriseras som uppdragsutbildning. Då tycker vi i vårt parti att man bör se över den typen av verksamhet och ta ställning till om denna utbildning bör ha statsbidrag.

Detsamma gäller en del av studieförbundens verksamhet. Deras kurser kan gälla allt från privatflygutbildning, textning, båtradio osv. Skall dessa kurser finansieras med skattemedel eller inte? Vi vågar ifrågasätta att så bör vara fallet, och vi tycker att det är litet trist att andra inte vågar göra det. Man vill hela tiden bara plussa på resurser.

Sedan vill jag bara påpeka för Elisabeth Persson att vi inte har sagt att studieförbunden skall ge betyg. Den saken har hon fullständigt missuppfattat. Var någonstans står detta att läsa?

När det gäller landstingen får man dagligen läsa att dessa är i kris på än det ena och än det andra området. Vår uppfattning är att landstingen inte skall bedriva utbildning. Det finns andra som är mer professionella på att göra det. Skall vi ha landsting, låt dem i så fall åtminstone få sköta sjukvården i första hand och inte en massa allehanda andra uppgifter, som de inte är bra på att sköta.

Anf. 117 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Vilka korta kurser på vilka folkhögskolor är onödig uppdragsutbildning, Ulf Melin? Det skulle jag väldigt gärna vilja veta. Jag är inte så väl insatt i Medborgarskolans verksamhet, men jag känner till en hel del om de andra studieförbunden. Jag vet att det inom dessa sker en kontinuerlig intern diskussion om kursutbudet och kursverksamheten. Jag tror att man åtminstone på de allra flesta håll är fullt kompetent att själv avgöra vilka kurser man skall hålla. När det gäller folkhögskolorna pågår det ständigt sådana diskussioner.

Det jag sagt om er uppfattning beträffande betyg i studiecirklar har jag hämtat ur er reservation.

Slutligen vill jag säga att jag inte delar moderata samlingspartiets uppfattning att landstingen enbart skall ägna sig åt sjukvård. Jag tycker tvärtom att både den kultur- och utbildningsverksamhet som landstingen står för är omistlig och ovärderlig. Landstingen är inte alls dåliga på att sköta folkhögskoleverksamheten, utan de är tvärtom mycket bra på att vara huvudmän för folkhögskolor. De lärare och elever som deltar i verksamheten på landstingsfolkhögskolorna bidrar till att göra detta till en mycket bra verksamhet.

Om Ulf Melin framhärdar på den här punkten skulle jag vilja få veta vilka landstingsfolkhögskolor det är som är dåliga.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

Folkbildningen

Anf. 118 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Tåget går snart, och jag har tänkt att ta mig hem denna dag.

Bildning är större än utbildning, sägs det. Jag tycker att den här folkbildnings- och folkhögskolepropositionen är bra. Vi har emellertid yrkat att den besparing på 100 milj. kr. som föreslagits inte skall göras. Det är inget annat parti som har lagt fram ett sådant förslag.

Vi vill också bevara lärarråd och kursråd. Vi är också väldigt måna om att bevara friheten, och vi vill att folkhögskolorna själva skall få formulera målen och att staten inte skall gå in och styra. På den punkten har vi en reservation, precis som folkpartiet.

Vi har naturligtvis också föreslagit att det skall vara budgetperioder på tre år. Det förslaget kommer att gå igenom. Vi tycker också att det är viktigt att nya studieförbund och nya folkhögskolor skall kunna starta. Vi är mycket glada för att Färnebo folkhögskola nu kommer att kunna starta som Alternativrörelsens folkhögskola.

Jag står bakom samtliga reservationer där mitt namn finns med, och jag yrkar bifall till reservation 17.

Anf. 119 INGVAR JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att för folkbildningen är det ett stort och ett historiskt beslut som riksdagen förhoppningsvis kommer att fatta. Beslutet innebär att den statliga detaljregleringen upphör och att folkbildningen ges förtroendet att styra sig själv. Samtidigt betonas mycket tydligt den fria och frivilliga folkbildningens betydelse och särart. Det slås fast att folkbildningen främjar demokrati, jämlikhet, jämställdhet samt internationell och kulturell förståelse och utveckling. Vidare fastslås att folkbildningens form och arbetssätt tydligt skall skilja sig från den av samhället bedrivna utbildningen.

Folkbildningens styrka är dess förmåga att skapa engagemang och motivation i studiearbetet. Den har en demokratisk arbetsform och bildningssyn som kommer att vara en ovärderlig tillgång även i framtiden.

Det är därför ganska självklart att folkbildningspropositionen tagits emot mycket positivt. Efter de justeringar som gjorts, främst vad gäller treårsbudgeteringen, har det nästan inte hörts några invändningar, med undantag för några kollegor i utskottet. Så när som på moderaternas stora ekonomiska nedskärningar och folkpartiets invändningar mot att ange grunder för fördelningen av statsbidragen, finns det inte heller i reservationerna några betydande invändningar.

Det förhållandet att det finns hela 21 reservationer tyder mer på en del partiers bristande sinne för proportioner och på en vilja att ta fram pekpinnen för att styra och ställa i detaljer här ifrån riksdagen.

Den här debatten skall naturligtvis främst handla om folkbildningen i framtiden. Men en dag som denna tycker jag ändå att det finns anledning att erinra om vad folkhögskolorna och studieförbunden har betytt både för den enskilde och för samhället.

Den svenska folkbildningen startade i ett fattigt och ofritt samhälle, och den medverkade till att detta samhälle kunde utvecklas till vårt fria välfärds-samhälle. Då behövdes kunskaper hos de många för att de skulle kunna befria sig från armodet och för att demokratin skulle bli verklig. Kampen gällde emellertid inte blott bröd och rösträtt för den fattige, utan som Rickard Sandler skrev: "Framför allt skall hela hans personlighet växa sig stark och skön."

Det finns i dag också anledning att erinra om många människors stora engagemang och all idealitet som burit upp folkbildningen genom åren. Folkbildningen har betytt mycket för toleransen och öppenheten i vårt samhälle. Folkbildning motverkar enfald och stimulerar mångfald.

De som inte tycker att folkbildning är något viktigt har nog inte upplevt dess skaparkraft och gemenskap. De har nog aldrig upplevt kunskapstörsten i en samhälls- eller språkcirkel eller spelglädjen i en musik- eller amatörteatergrupp. De har nog aldrig upplevt vad en kurs vid folkhögskolan kan betyda för dem som fick en mycket kort utbildning i sin ungdom.

Det är också viktigt att det slås fast att behovet av folkbildning inte minskar när utbildningsnivån höjs i samhället. Behoven ökar snarare i en tid som vår, då utvecklingen går så svindlande fort och då vi alltmer blir en del av en internationell gemenskap. Det är därför bra att Göran Persson skriver att behovet av vuxenutbildning "aldrig kan helt elimineras genom förbättringar av ungdomsutbildningen eller den av samhället drivna vuxenutbildningen".

Insikten om detta fanns tidigt, bl.a. inom socialdemokratin. Oskar Olsson, som var folkbildare och riksdagsman i 35 år, skrev redan 1911: "Hur goda skolorna än blir, och hur långt skoltiden än utsträcks blir man dock aldrig färdig med sin bildning i dem."

Den reformering som nu genomförs av både komvux och folkbildningen innebär att vi kan erbjuda de vuxna mycket goda möjligheter till kunskap och bildning.

Av historien kan vi också lära att folkbildning alltid har betytt mest för dem som har låga inkomster, som fått en kort utbildning och har liten tillgång till andra stimulerande kulturupplevelser.

Av den anledningen har intresset för att satsa på folkbildning både i historisk tid och nu kunnat utläsas på den politiska höger – vänsterskalan. Partier med stark förankring bland välutbildade och välbeställda har visat och visar minst intresse för folkbildningen. Partier med stark förankring bland arbetare och småbönder har visat och visar störst intresse för folkbildningen.

Debatten om gymnasieskolan tidigare i dag var enligt min uppfattning präglad av samma värderingar. Partier till höger ser inte behovet av allmän bildning för dem som skall ha de klassiska arbetaryrkena som något viktigt.

För de välbeställda har folkbildningen genom åren också upplevts som ett hot. Det har den gjort därför att folkbildningen alltid varit en så utomordentligt stark drivkraft i arbetet för jämlikhet.

Fortfarande tycks det vara så att främst moderaterna ser folkbildningen som ett hinder för sina strävanden. Fortfarande tycks det också vara så att moderaterna ser tillgång till rika kulturupplevelser och bildning som ett privilegium som skall förbehållas de välbeställda.

Moderaterna vill nämligen anslå över ett par hundra miljoner mindre till

folkbildningen. Läger vi till detta nedskärningarna för central kursverksamhet, komvux och vuxenstudiestöd blir nedskärningarna ungefär en halv miljard.

Jag tycker ändå inte att detta är det värsta. Det värsta är att moderaterna vill att de mindre resurser som ändå skall anslås också skall räcka till väldigt mycket annat än kultur och folkbildning.

Dessutom finns många exempel på att högeralliansen riktar stora besparingar mot folkbildningen på det kommunala planet. I Stockholm föreslår moderaterna och folkpartiet att anslagen skall minskas med över en tredjedel. Vad säger Carl-Johan Wilson om en sådan nedrustning av folkbildningen? Vad säger han om en sådan anpassning till moderaternas politik?

Folkpartiet och av någon obegriplig anledning även miljöpartiet vill att riksdagen avslår regeringens förslag vad gäller prioritering, men med andra motiv än moderaterna.

Regeringen föreslår: "Personer som är utbildningsmässigt, socialt eller kulturellt missgynnade skall särskilt prioriteras varvid invandrare särskilt skall uppmärksammas. Handikappade utgör en annan viktig målgrupp."

Mot detta ställer folkpartiet och miljöpartiet en reservation där man skriver följande: "Regeringens krav på prioritering av målgrupper och undervisningsämnen står i strid med de principiella utgångspunkterna."

Jag kan till nöds förstå att folkpartiets uppgående i högeralliansen innebär att intresset för kortutbildade arbetare försvunnit. Men när man går emot positiva skrivningar om att invandrare och handikappade skall prioriteras undrar jag om hela folkpartiet har försvunnit.

I dag betyder folkbildningen väldigt mycket just för människor med funktionshinder. Den betyder mycket för att de skall få del av ett rikt bildnings- och kulturutbud men också för att riva ned mycket av de fördomar som lever kvar.

Jag vill också peka på att utskottets skrivning på s. 24 i betänkandet angående de medel som beräknats för teckentolkutbildning avser hela beloppet på den gamla anslagsposten Tolkutbildning, alltså utbildning av tolkar för döva, dövblinda, synskadade och hörselskadade.

Vi vet också att folkbildningen betyder väldigt mycket i jämställdhetsarbetet. Under lång tid har också fler kvinnor än män deltagit i folkbildning.

Jag vill också peka på att inte någon av de 21 reservationerna är gemensam för de borgerliga partierna. Det är naturligtvis glädjande att centerpartiet avvisat lockropen från högeralliansen. Jag skulle ändå vilja säga följande till centern och vänsterpartiet. I detta ärende är vi ju överens i allt väsentligt. Det hade enligt min mening varit bättre för folkbildningens bästa om ni avstått från de sju nästan betydelselösa reservationer ni fogat till betänkandet. Då hade vi som ställer upp för folkbildningen kunnat stå eniga mot högeralliansen.

Göran Persson skriver i propositionen: "Jag förutsätter således att kommuner och landsting även i fortsättningen skall ta ett ansvar för finansieringen av folkbildningen."

Här har också centern väckt en motion. Jag skulle därför vilja påminna om att det inte bara är högeralliansen som är njugg mot folkbildningen. Larz

Johanssons eleganta formuleringar kan inte skyla över hur det ser ut ute i centerledda kommuner.

I exempelvis Älvsborgs län anslår min socialdemokratiskt ledda hemkommun 139 kr. per invånare till folkbildningen. I Marianne Anderssons i Vårgårda hemkommun anslås knappt en fjärdedel så mycket, eller 32 kr. per invånare, vilket man inom parentes sagt planerar att sänka till 27 kr.

Jag skulle också vilja fråga Larz Johansson hur han tror att det går om det blir en borgerlig majoritet efter valet. Jag lyssnade med mycket stort intresse till den tidigare debatten mellan centern och folkpartiet kring vad man menade med att ha ställt upp för treårsbudgetering. Min fråga till Larz Johansson är: Tror Larz Johansson ett enda ögonblick på att dagens satsningar på folkbildningen kommer att bibehållas med en moderatledd regering?

Till sist skulle jag vilja säga, att i och med detta betänkande avslutar utbildningsutskottet sitt arbete med folkbildningen. Det har varit trevligt, men nu önskar vi kulturutskottet lycka till med detta arbete.

Herr talman! Med detta instämmer jag i propositionen i dess helhet och yrkar avslag på samtliga reservationer.

Anf. 120 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Vi har fått höra ett traditionellt tal av Ingvar Johnsson. Som vanligt tror han att han håller ett förstamajanföreläsning i Trollhättan eller någon annanstans, och han eldar på å det vildaste.

Ingvar Johnsson säger att vi inte hade behövt foga några reservationer till det här betänkandet och att det inte har varit fråga om några betydande invändningar. Jag tycker nog faktiskt att Ingvar Johnsson talar emot sig själv ganska mycket. Han talar om behovet av att nå de kortutbildade och av att verkligen se till att de människor i samhället som har en kort utbildning får en bättre utbildning. Jag tror att vi är ganska överens om det. Vad vi inte är överens om är möjligtvis målen för det. Därför blev jag ytterligt förvånad när jag lyssnade på detta anföreläsning, där Ingvar Johnsson tog upp en mängd småsaker utan att bry sig om innehållet i det som studieförbunden och folkhögskolorna skall syssla med.

Vi har i vår motion yrkat på att man exempelvis på varje folkhögskola skall ha en allmän kurs som har en längd om minst 30 veckor. Elisabeth Persson var i sitt anföreläsning också inne på vikten av det. Vad gör då socialdemokraterna? Jo, man struntar i det! Om en allmän kurs varar två tre dagar – vad gör egentligen det, tycker man. Men hur hjälper man de kortutbildade med att man kör kurser på två, tre eller fyra dagar och kallar det för allmänna kurser, Ingvar Johnsson? Samtidigt framhåller socialdemokraterna både i folkhögskolekommittén och i propositionen vikten av att kunna nå dem som inte har grundskole- eller gymnasiekompetens. Jag måste säga att jag är mycket förvånad. Vad ni gör är att ni är på väg att släta ut just den betydelse som folkhögskolor och studieförbund har.

Och inte ett ord om studieomdöme eller folkhögskoleprov. Det är ju också någonting som man kan behålla för att höja statusen på de här utbildningarna och därmed kanske få kortutbildade människor att delta i den här typen av verksamhet.

Sedan till studieförbunden och de besparingar som vi där har gjort. Vi har

vågat peka på – det har jag sagt tidigare – att man kan ifrågasätta om man skall betala vissa studiecirklar hos studieförbunden med statsbidrag. Sedan finns det naturligtvis väldigt många andra cirklar, t.ex. i språk och samhällskunskap – jag skulle kunna räkna upp mängder av områden – som är oerhört viktiga. Men se då i stället till att slå vakt om dem, så kan man också behålla studieförbundens kvalitet och status!

Anf. 121 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Till Ingvar Johnsson vill jag säga att han övertolkar våra besked när det gäller vem som skall ange målen för folkbildningens verksamhet och i vilken utsträckning det skall påverka statsbidragen. Vi har inte sagt någonting om att handikappverksamhet inom studieförbunden inte är viktig. Det vet också Ingvar Johnsson. Vi har angivit att folkbildningen själv skall kunna ange målen för sin verksamhet. Om de bidragsgivande myndigheterna då tycker att de är bra nog för att få bidrag ger man bidrag. Om de inte tycker att målen är bra nog blir det inga bidrag. Så enkelt är det, Ingvar Johnsson.

Sedan tycker jag inte att Ingvar Johnsson skall tala för mycket om prutningar som har med handikappade att göra. Jag skulle kunna anföra flera exempel, men jag skall inte ta upp tiden med det nu. Jag vill bara säga att vi har sett prutningar från socialdemokraterna när det gäller stöd till handikappade, när det gäller u-hjälp och när det gäller miljöfrågor, och då har socialdemokraterna haft andra samarbetspartners än folkpartiet. Man skulle t.o.m. kunna kalla den konstellationen för högerallians, om Ingvar Johnsson menar att det är ett uttryck som skall användas varje gång någon samarbetar med moderata samlingspartiet.

Anf. 122 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Melin att när han säger att jag låter som på ett förstamajmöte visar det bara att han aldrig har varit på ett förstamajmöte.

Sedan vill jag säga att jag faktiskt har svårt att ta Melin på allvar när han låter engagerad för vuxenutbildningen och folkbildningen. Man tar bort en halv miljard och så säger man: Vi tycker att det här är jättebra och jätteviktigt. Den som säger så är det svårt att ta på allvar.

När Ulf Melin gick in på en rad sakfrågor bekräftade han vad jag sade i mitt inlägg. Det är förfärligt vad pekpinna man vill ha och vad mycket detaljer man vill bestämma. När det gäller hur kurserna på folkhögskolorna skall var organiserade är skillnaden att vi har det förtroendet för folkhögskolorna att vi tror att de kommer att ha en verksamhet som är bra utan att ha precis den här längden fastställd på de allmänna kurserna.

Sedan vill jag säga till Carl-Johan Wilson att om det finns en majoritetstext i utskottet och någon finner anledning att skriva en reservation, går vederbörande emot den text som finns i majoritetsskrivningen. Det innebär i det här fallet att reservanterna går emot texten om prioritering av invandrare och handikappade.

Jag har inte i och för sig ifrågasatt att Carl-Johan Wilson menar att den verksamheten ändå kan klaras, men jag tror att det är viktigt att det kraftfullt

betonas att de resurser som folkbildningen har i första hand skall komma just de svagaste i samhället till del. Därför är den skrivningen, som folkpartiet tyvärr har reserverat sig emot, viktig.

Anf. 123 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! En mycket kort replik till Ingvar Johnsson.

Ingvar Johnsson för resonemanget att jag inte inser vikten av att ha en bra folkbildning därför att vi har föreslagit att man skulle dra 240 milj.kr. från folkbildningsanslaget, som ligger på 2,1 miljarder kronor. Det är faktiskt inte länge sedan socialdemokraterna föreslog att man skulle dra 300 miljoner från anslaget för hemspråk, som i dag har debatterats ganska mycket. Min slutsats är då att socialdemokraterna inte är ett skvatt intresserade av hemspråk.

Vi har tidigare i dag diskuterat gymnasieskolan, där det i propositionen egentligen föreslagits att man skulle dra en miljard av anslagen till gymnasieskolan. Min slutsats är då att socialdemokraterna inte är ett skvatt intresserade av gymnasieskolan.

Anf. 124 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att det inte rörde sig om "bara" de här 240 miljonerna utan att det fanns mycket pengar också på andra anslag. Om man dessutom tittar på skrivningarna finner man att moderaterna talar om att folkbildningsanslaget också skall få användas till kompetensgivande utbildning. Det kanske låter bra, men sanningen är ju att man då till det tar resurser som annars skulle användas till det som vi betraktar som klassisk folkbildning och kurserverksamhet. Därför minskar resurserna på just de områdena mycket mer än vad Ulf Melin vill erkänna.

Anf. 125 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag vet att det jag nu kommer att säga kanske kan skapa en viss förvirring. Jag avser att yrka på återremiss av förslaget – som är ett utskottsinitiativ – om att förlägga ansvaret för utbildning av tolkar för döva m.fl. till universitetet i Stockholm.

Orsaken till att handikapporganisationerna inte har reagerat tidigare är helt enkelt att de inte uppmärksammat detta utskottsinitiativ. De har inte heller blivit tillfrågade.

I propositionen föreslogs att dessa frågor skulle föras över till nämnden för vårdartjänst. Mot det invände då handikapporganisationerna – man menade att det var en utbildningsfråga och bättre hörde hemma i det nya statens institut för handikappfrågor.

Utskottet har också fått en framställan från teckenspråkstolkarnas förening, som vill till universitetet. Det är alltså den enda part i det här sammanhanget som utskottet så att säga har lyssnat på.

När handikapporganisationerna, särskilt Sveriges dövas riksförbund, nu uppmärksammat att man vill lägga utbildningen till TÖI på universitetet blir de oroliga.

TÖI har ingen som helst kunskap om handikapp. Tolkutbildningen har vuxit fram i nära samarbete med berörda handikappförbund. Bl.a. har de

dövas egen folkhögskola, Västankvik, varit en mycket viktig bit i det här sammanhanget.

Det känns därför djupt olyckligt att ändra huvudmannaskapet på detta sätt, när de mest berörda inte är informerade och delar uppfattningen. När ett utskott tar ett initiativ är det bra om det är väl förankrat och motiverat.

Tolksätten för de olika målgrupperna är helt olika. En barndomsdöv utvecklar teckenspråk som sitt första språk. Den vuxendöve är född hörande och har då svenska som basspråk. Han kan oftast inte teckenspråk. Metoden att tolka till honom blir då helt annorlunda. Dövblinda behöver andra tolksätt, som är sinsemellan olika.

Jag vill med detta bara säga att tolkfrågan är mycket komplicerad och bygger på en genuin kunskap om berörd grupps behov. Utskottet berör inte heller det förberedelsearbete som görs av UHÄ inför ett överförande av teckenspråkslärarutbildningen till högskolan. Även handikapputredningen behandlar tolkfrågan. Allt detta omfattande arbete sker i nära samarbete mellan olika berörda utbildningsanordnare.

Att plötsligt förändra huvudmannaskapet utan djupare diskussion ter sig märkligt. Förvisso är kanske inte heller nämnden för vårdartjänst, som föreslås i propositionen, det bästa. Men där finns ändå den djupa kunskap om handikappfrågor som är en första förutsättning för att frågorna skall kunna handläggas rätt. Det är kanske därför bättre att frågorna förs över dit i avvakten på andra förändringar. Det bästa vore ändå om de fördes över till det nya SIH.

Eftersom inga motionsyrkanden föreligger på den här punkten ber jag att få yrka på återremiss av punkten Bidrag till vissa handikappåtgärder inom folkbildningen, punkterna 25 och 26 i betänkandet.

Anf. 126 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Vi har i utskottet avvägt för- och nackdelar med de olika alternativ som diskuterades. Jag vill med detta bara yrka avslag på återförvisningsyrkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

12 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU19 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

13 § Tilläggsbudget II

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1990/91:UbU20 Tilläggsbudget II (prop. 1990/91:125 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 11 juni.)

14 § Beslut om fortsatt ärendehantering den 10 juni

Kammaren beslöt att ärendehantringen skulle fortsättas den 10 juni.

15 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkanden
1990/91:KU38 Ny kommunallag
1990/91:KU48 Arvoden till statsråden m.m.

Utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU23 Uppskov med hantringen av vissa ärenden

Socialutskottets betänkanden
1990/91:SoU18 Vissa tandvårdsfrågor
1990/91:SoU21 Primärkommunalt huvudmannansvar för primärvård m.m.

Jordbruksutskottets betänkanden
1990/91:JoU29 Uppskov med hantringen av vissa ärenden
1990/91:JoU31 Vissa livsmedelspolitiska frågor

Bostadsutskottets betänkanden
1990/91:BoU20 Vissa följdfrågor om ny bostadsfinansiering, m.m.
1990/91:BoU21 Ändrade villkor för vissa bostadslån
1990/91:BoU22 Uppskov med hantringen av vissa ärenden

16 § Kammaren åtskildes kl. 22.48.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 7 § anf. 9 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 21 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 37 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 55 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 18.05,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 10 § anf. 93 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Prot. 1990/91:126

5 juni 1991

Vid protokollet

STAFFAN HANSSON

/Gunborg Apelgren

Dr. MOSTAFA K TOLBA, Executive Director, UNEP:

Mr. Speaker! Distinguished Members of Parliament! I do not believe that anything is more fitting than starting the World Environment Day celebrations in the Parliament of Sweden. It was in your House, the House of Parliament of Sweden, that the world decided that the 5th June will be the World Environment Day. It was in the House of Parliament of Sweden that UNEP was born, the United Nations Environment Program. It is therefore very fitting that I come and stand before you, with all my respect and gratitude, as you yesterday passed two important international treaties, The Basel Convention Concerning the Control of Transboundary Movement of Hazardous Wastes, and the Amendments to the Montreal Protocol. This is a landmark in international co-operation.

These examples would not have happened without the help of parliamentarians from everywhere. It is the ratification by parliaments that makes it possible for these treaties to enter into force. You have in this Parliament always taken the lead. There is nothing surprising in this. Sweden has an obligation. We all feel that the Environment Movement, that was born here in Sweden 1972, has put on the shoulders of every Swedish man and woman a responsibility to nurture and to nurse the Movement, the child, even if the child today is almost 20 years old and about to become independent. Yes, the child is growing fast. But that does not relieve you of the responsibility of Sweden being the country which literally acted as the midwife at the birth of the Movement and the organization it represents.

Mr. Speaker! You said the theme of the Stockholm Conference was Only One Earth. The day our dear friend the late Barbara Ward launched the book Only One Earth, the title became a slogan. It was a phrase that was on everybody's tongue. But probably we did not take it seriously. The phrase did not stick. Since then the astronauts have most surely seen the Only One Earth. So, the blue dust hanging in the cosmos with all of us living on it became the spaceship Earth. We knew then that it is true that we have Only One Earth. We do not have so many other earths to move to if we destroy what we have here.

We have started seeing the global problems, environmental problems, ozone depletion and change of climate. Anything that is happening in the north is not influencing just a single country or a single group of countries. You rightly said, Mr. Speaker, environmental problems do not have borders. It is not only that. The problems span over whole groups of countries all over the globe, north-south-east-west.

What we are seeing now is ozone depletion, coming essentially from the north, i.e. a global warning coming essentially from the north affecting everybody in the south. But, if my friends and colleagues and families from where I come in the south, continue blindly the path which you now have discovered is unsustainable, then we in the south are going to destroy ourselves and the north as well. I think it is abundantly clear to everybody that

Only One Earth is a fact. The environmental problems have no boundaries, and that is a fact. We have to act with this very clearly in mind.

Prot. 1990/91:126
5 juni 1991

Mr. Speaker! You said that over the past 20 years, particularly during the past two or three years, the barriers between east Europe and west Europe have crumbled. The iron curtain has risen, and peace is in the making between the east and the west. What we need now is peace with ourselves and peace with nature.

I thank you very much.

Innehållsförteckning

Onsdagen den 5 juni

Ceremoni med anledning av Världsmiljödagen	1
Talmannen	
Dr. Mostafa K Tolba	
Meddelande om sammanträdet måndagen den 10 juni m.m.	3
Talmannen	
1 § Justering av protokoll	3
2 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 4 juni	3
Bostadsutskottets betänkande BoU18	
Skatteutskottets betänkande SkU24	
Skatteutskottets betänkande SkU25	
Trafikutskottets betänkande TU30	
Jordbruksutskottets betänkande JoU26	
Försvarsutskottets betänkande FöU9	
Försvarsutskottets betänkande FöU10	
Försvarsutskottets betänkande FöU12	
Näringsutskottets betänkande NU37	
Näringsutskottets betänkande NU48	
3 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	7
Konstitutionsutskottets betänkande KU46	
Beslut	8
4 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	8
Finansutskottets betänkande FiU35	
Beslut	8
5 § Ändringar av grundavdraget för pensionärer, m.m.	8
Skatteutskottets betänkande SkU37	
Beslut	8
6 § Ändring i lagen om dubbelbeskattningsavtal mellan de nordiska länderna	8
Skatteutskottets betänkande SkU38	
Beslut	9
Meddelande om samlad votering m.m.	9
7 § Byggnaders inomhusmiljö	9
Bostadsutskottets betänkande BoU19	
Debatt	
Agne Hansson (c)	
Knut Billing (m)	
Siw Persson (fp)	
Jan Strömdahl (v)	
Kjell Dahlström (mp)	
Berndt Ekholm (s)	
Beslut fattades efter 8 §	

8 § Grundläggande högskoleutbildning, m.m.	28	Prot. 1990/91:126 5 juni 1991
Utbildningsutskottets betänkanden UbU12 och UbU5		
Debatt		
Birger Hagård (m)		
Margitta Edgren (fp)		
Marianne Andersson i Vårgårda (c)		
Björn Samuelson (v)		
Claes Roxbergh (mp)		
Lars Gustafsson (s)		
Beslut.	50	
Bostadsutskottets betänkande BoU19		
Utbildningsutskottets betänkande UbU12		
Utbildningsutskottets betänkande UbU5		
Andre vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)		
9 § Gymnasieskolan och vuxenutbildningen	52	
Utbildningsutskottets betänkande UbU16		
Debatt		
Ann-Cathrine Haglund (m)		
Carl-Johan Wilson (fp)		
Larz Johansson (c)		
Ylva Johansson (v)		
Eva Goës (mp)		
Lars Svensson (s)		
Statsrådet Göran Persson (s)		
Ulf Melin (m)		
Evert Svensson (s)		
Birger Hagård (m)		
Lola Björkquist (fp)		
Nils Fredrik Aurelius (m)		
Hugo Hegeland (m)		
Beslut.	113	
Beslut om uppskjuten votering.	114	
Ajournering.	114	
Återupptagna förhandlingar.	114	
10 § Vissa frågor avseende skolväsendet.	114	
Utbildningsutskottets betänkande UbU17		
Debatt		
Birgitta Rydle (m)		
Lars Leijonborg (fp)		
Larz Johansson (c)		
Ylva Johansson (v)		
Eva Goës (mp)		
Helge Hagberg (s)		
Statsrådet Göran Persson (s)		
<i>Beslut skulle fattas den 11 juni</i>		

11 §	Folkbildningen	150
	Utbildningsutskottets betänkande UbU18	
	Debatt	
	Ulf Melin (m)	
	Carl-Johan Wilson (fp)	
	Larz Johansson (c)	
	Elisabeth Persson (v)	
	Eva Goës (mp)	
	Ingvar Johnsson (s)	
	Margareta Persson (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 11 juni</i>	
12 §	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	167
	Utbildningsutskottets betänkande UbU19	
	<i>Beslut skulle fattas den 11 juni</i>	
13 §	Tilläggsbudget II.	168
	Utbildningsutskottets betänkande UbU20	
	<i>Beslut skulle fattas den 11 juni</i>	
14 §	Beslut om fortsatt ärendebehandling den 10 juni.	168
15 §	Bordläggning	168
	Bilaga.	170

